Ref

Information vid kriser.

Ur KB:s samlingar
Digitaliserad år 2013

KUNGL. BIBLIOTEKET
National Library of Sweden

från Arbetsgruppen för informationsberedskap för fredskris på energiområdet

SOU
1977:45

Information vid kriser.

Rapport

från Arbetsgruppen för informationsberedskap för fredskris på energiområdet

SOU

1977:45

52
25

Statens offentliga utredningar
1977:45
Handelsdepartementet

Information vid kriser

Rapport från Arbetsgruppen för informationsberedskap för fredskris på energiområdet
Stockholm 1977

Omslag Åke Sundvall
Jernström Offsettryck AB
ISBN 91-38-03594-4
ISSN 0375-250X
Gotab, Stockholm 1977

Till Statsrådet och chefen för handelsdepartementet

Regeringen utfärdade den 23 juni 1976 anvisningar för beredskapsplaneringen på informationsområdet vad avser fredskriser på energiområdet. Regeringen beslöt samtidigt att en arbetsgrupp knuten till överstyrelsen för ekonomiskt försvar (ÖEF) skulle bildas och förordnade kanslirådet Håkan Berggren att som informationsexpert leda denna.

Med stöd av detta bemyndigande kallade ÖEF som ledamöter i Arbetsgruppen för informationsberedskap för fredskris på energiområdet (AIF): Byråchefen Nils Lundmark och avdelningsdirektören Per Axel Waern, ÖEF, kanslichefen Ragne Wiberg (som genom beslut den 26 april 1977 ersatte framlidne avdelningsdirektören Åke Danielsson) och tf avdelningsdirektören Dan Almquist, transportnämnden (TN), byråchefen Sune Borg och byrådirektören Anders Rasmusson, statens jordbruksnämnd (JN) samt avdelningsdirektören Folke Bernström, statens vattenfallsverk (SV); vidare informationscheferna i de tre centrala regleringsorgan som upprättas vid en fredskris på energiområdet; för bränslenämnden informationschefen Eva Bernhult, AGA, för transportnämndens ransoneringsenhet chefredaktören Lasse Schultz, Tidningen Trollhättan, och för elförsörjningsnämnden civilingenjören Bo Kumlin, Centrala Driftledningen (CDL); samt kanslicheferna Per Axel Landahl, beredskapsnämnden för psykologiskt försvar (BN) och Berndt Björck, nämnden för samhällsinformation (NSI). Energisparkommittén (ESK) har representerats av sin huvudsekretare, departementssekretare Ulf Karlsson, samt av redaktören Disa Byman.

I arbetsgruppens sekretariat har tjänstgjort avdelningsdirektören Åke Lindeblad, förste byråsekreteraren Anders Lindh samt i arbetets slutskede konsulten Ulla Karlström.

Informationsberedskapen skulle, enligt anvisningarna, byggas upp under budgetåret 1976/77. Uppläggning, planering, föreslagna och vidtagna åtgärder redovisas i denna rapport med bilaga samt i de särskilda bilagor och beredskapsarkiv som upprättas inom ÖEF, TN och SV. Arbetet har bedrivits i nära samarbete med berörda myndigheter på central, regional och kommunal nivå, med näringslivs- och fackliga organisationer samt andra intressenter. Planering och förslag behandlades den 17 juni 1977 i ÖEF:s styrelse, som godkände dessa och uppdrog åt arbetsgruppen att fullfölja, publicera och redovisa arbetet. Arbetsgruppen får härmed överlämna sin rapport, *Information vid kriser*. Uppdraget är därmed slutfört.

Stockholm den 1 juli 1977

Håkan Berggren

/Åke Lindeblad
Anders Lindh

Innehåll

Förkortningar och begrepp 9

1 *Sammanfattning* 17

2 *Bakgrund, uppdrag och uppläggning* 33
2.1 Bakgrund och anvisningar 33
2.1.1 1974 års energiberedskapsutredning 33
2.1.2 Propositionen om försörjningsberedskapen 1976 . . 34
2.1.3 Riksdagsbehandlingen våren 1976 35
2.1.4 Regeringens anvisningar 1976 35
2.1.5 Totalförsvarspropositionen 1977 36
2.1.6 Riksdagsbehandlingen våren 1977 37
2.2 Arbetets uppläggning 38
2.2.1 Arbetets utgångspunkter 38
2.2.2 Arbetets utförande 39

3 *Beredskapsplaneringens förutsättningar* 41
3.1 Allmänna förutsättningar 41
3.1.1 Informationsspridning: Erfarenheter från oljekrisen 1973/74 41
3.1.2 Mediepolitiken och offentlighetsprincipen 43
3.1.3 Att ta emot information 45
3.1.4 Beredskap inför kriser och förändringar 47
3.2 Särskilda förutsättningar 48
3.2.1 Fredskriser och andra kriser 48
3.2.2 Det internationella energiprogrammet 50
3.2.3 Regleringssystem 52
3.2.4 Olika beredskapstillstånd 56

4 *Mål och handlingslinjer* 59
4.1 Inledning 59
4.2 Informationsmål före och under krislägen 59
4.3 Öppenhet och trovärdighet 61
4.4 Typer av information 62
4.5 Principiella utgångspunkter för olika planeringsalternativ . 64

5 *Åtgärder* 65
5.1 Inledning 65

5.2 Övergripande information 65
5.3 Sparinformation 69
5.3.1 Inledning 69
5.3.2 Förutsättningar och planering 70
5.3.3 Förslag till allmän sparaktion 73
5.3.4 Sparaktionens åtgärdsprogram 75
5.4 Systeminformation 80
5.4.1 Inledning 80
5.4.2 Planering 80
5.4.3 Förutsättningar 80
5.4.4 Vissa åtgärder i normalläge 81
5.4.5 Beredskapsåtgärder 83
5.4.6 Genomförande i krisläge 88

6 *Organisation* 93
6.1 Inledning 93
6.2 Överstyrelsen för ekonomiskt försvar (ÖEF) 94
6.2.1 ÖEF:s organisation 94
6.2.2 Informationsverksamheten vid ÖEF i ett krisläge . 97
6.3 Centrala regleringsorgan 101
6.3.1 Inledning 101
6.3.2 Bränsle-, transport- och elförsörjningsnämndernas organisation 102
6.3.3 Informationsverksamheten vid de tre nämnderna . 103
6.3.4 Organisation av informationsverksamheten vid de tre nämnderna 104
6.3.5 Organisationsuppbyggnad och bemanning; AIF:s överväganden och förslag 108
6.4 Regionala instanser 109
6.4.1 Inledning 109
6.4.2 Länsstyrelsens och elblockets organisation 110
6.4.3 Informationsverksamheten hos länsstyrelse och elblock i en fredskris 112
6.4.4 Organisation av informationsverksamheten i en fredskris 115
6.4.5 Samordning och planeringsansvar; AIF:s övervägan-den och förslag 117
6.5 Kommunala och lokala organ 117
6.5.1 Inledning 117
6.5.2 Kommunal beredskap 118
6.5.3 Det kommunala/lokala arbetsområdet i en kris . 120
6.5.4 Informationsberedskapen på kommunal/lokal nivå . 121
6.5.5 Arbetsfördelning och genomförande; AIF:s övervägan-den och förslag 123
6.6 Särskilda frågor 124
6.6.1 Fjärrskrift 124
6.6.2 Telefoner, lokaler m m 125
6.6.3 AIF:s överväganden och förslag 128

7 *Beredskapen hos näringsliv och organisationer* 131
7.1 Inledning 131
7.2 Kommentarer till AIF:s planering 131
7.3 Samverkansformer och önskemål 133
7.4 Svenska Journalistförbundets synpunkter 134

8 *Förberedande information och utbildning* 137
8.1 Inledning 137
8.2 Mål 138
8.3 Informationsplan för normalläget 139
8.4 Utbildning i normalläget 139
8.5 Utbildning vid kris 144
8.6 AIF:s överväganden och förslag 144
8.7 Övriga informations- och utbildningsbehov 144

9 *Arbetets fortsättning* 147
9.1 Utvecklingsprogram 147
9.1.1 Några utgångspunkter 147
9.1.2 Undersökningsprogram 150
9.1.3 Beredskapsplanens tillämplighet vid försörjningskris inom andra sektorer 151
9.2 Informationsberedskapens integrering i ÖEF:s organisation . 154
9.2.1 Ansvar och kansliresurser inom ÖEF 154
9.2.2 Övriga organisations- och samverkansfrågor . . . 155
9.2.3 Resurs- och prioriteringsfrågor 156

Bilagor

1 Tidskrifter som informationskanaler i energifrågor – sammanfattning av en studie 159

2 Plan för utgivning av periodisk publikation i krisläge, "ÖEF-bulletinen" 163

3 Riktlinjer för informationsgivning vid krislägen 167

4 Sparaktionens åtgärdsprogram 183

5 Partituret för systeminformationen med underbilaga "Utländsk turism". 193

6 Kompletterande informationskanaler hos vissa organisationer 217

7 Dagspressens behandling av riksdagens försvarsdebatt 1977 223

8 Förslag till kompletterande informationsaktiviteter i normalläge om ÖEF och det ekonomiska försvaret 229

9 Allmän energiutbildning – några utgångspunkter 233

10 Förteckning över informationsmaterial, skrifter, promemorior m m som tillkommit under AIF:s planeringsarbete . . . 239

Förkortningar och begrepp

Ackordstaxa	Debitering av leveranser av *stadsgas* enbart för matlagningsändamål till förbrukare i Stockholm, Malmö, Göteborg, Norrköping, Eskilstuna och Lund. Ackordstaxan består av en avgift baserad på antalet rumsenheter utan löpande mätning av förbrukningen.
AIF	Arbetsgruppen för informationsberedskap för fredskris på energiområdet
ALLF	Allmänna Förlaget
Baskvantitet	Utgångsvärde när man beräknar tilldelning av olja. Motsvarande begrepp när det gäller elkraft kallas basvärde.
Basperiod	Tidsperiod under vilken t. ex. olja eller elkraft förbrukats utan att förbrukningen varit reglerad.
Behovskort	Se *Inköpskort.*
Behovsranson	Tilldelning av *flytande drivmedel* 1) under en ransoneringsperiod efter behovsprövad ansökan, 2) utan ansökan under den första ransoneringsperioden till ägare av vissa dieseldrivna motorfordon med ledning av uppgifterna i kilometerskatteregistret m. m., 3) utan ansökan under följande ransoneringsperioder baserad på den drivmedelsmängd som tilldelats under föregående ransoneringsperiod.
Besvär	Klagomål över myndighets beslut, framfört till högre myndighet. En myndighet är skyldig att upplysa den som berörs av beslutet vart han skall vända sig om han vill klaga (besvärshänvisning).
BN	Beredskapsnämnden för psykologiskt försvar.
BrN	*Bränslenämnden.*
Bränsle	Till bränsle räknas eldningsolja 1–5, lys- och eldningsfotogen, gasol m. m. (kol, koks, briketter, torv, brännved).
Bränslenämnden	*BrN;* central statlig myndighet som skall svara för regleringsåtgärder för flytande *bränsle, stadsgas och fjärrvärme* under olika slag av kriser.

CBR	*Centrala bilregistret.*
CDL	*Centrala driftledningen.*
Centrala bilregistret	*CBR*, register över svenskregistrerade motorfordon vilket förs av statens trafiksäkerhetsverk. De fordonskategorier som inte är införda i registret är bl. a. motorfordon med svensk turistvagnsregistrering, med svensk exportvagnsregistrering och med interimsregistrering.
Centrala Driftledningen	*CDL*, samarbetsorgan för statliga, kommunala och enskilda elkraftproducenter.
Copywriter	Utformar text för reklam, annonser, broschyrer och dylikt.
Dispens	Särskilt medgivande att nyttja en förnödenhet trots *restriktion.*
Drivmedel	Se *Flytande drivmedel.*
Drivmedelskvot	Viss mängd drivmedel av visst slag som tilldelas eller fördelas för en bestämd tidsperiod. *Överstyrelsen för ekonomiskt försvar* tilldelar drivmedelskvot till vissa statliga myndigheter och organ. *Transportnämnden* tilldelar *kvot* till länsstyrelserna för vägtrafikens behov.
EBU	*Energiberedskapsutredningen.*
Effekt	Energi per tidenhet. Grundenheten för effekt är 1 watt (W) = 1 joule per sekund (J/s). Jämför *Måttenheter.*
EF	Ekonomiskt försvar
EFN	*Elförsörjningsnämnden.*
Egenkvot	Samlad tilldelning av elkraft eller drivmedel som kan ges till vissa storförbrukare (myndigheter och företag). Egenkvoten innebär att förbrukaren själv får fördela förnödenheten inom den egna organisationen enligt avtal med regleringsmyndigheten. Jämför *Koncerntilldelning.*
Elblock	Lokal elkraftmyndighet med uppgift att i fred planera för elförsörjningen vid olika slag av kriser samt att i ett krisläge genomföra och samordna regleringsåtgärder. Elblocken samverkar då med länsstyrelserna.
Eldningsolja	Tunn eldningsolja (nr 1) används huvudsakligen som *bränsle* för småhus och mindre flerfamiljshus; populärt kallas den villaolja. Tjock eldningsolja (2–5) används i större värmecentraler, *fjärrvärmeverk*, industrier, för elkraftproduktion samt i vissa fall som *bränsle* för ångpannor i fartyg.
Elförsörjningsnämnden	*EFN*, central statlig myndighet som skall svara för regleringsåtgärder i fråga om elkraftförsörjningen under olika slag av kriser.
Elområde	Regional elkraftmyndighet med uppgift att i fred planera för elförsörjningen vid olika slag av kriser

samt att i ett krisläge samordna regleringsåtgärderna. Elområdet är då också besvärsinstans. Landet är indelat i sex elområden, som svarar mot civil- och militärområdena.

Energi — Sammanfattande benämning på allt som kan omvandlas till arbete. Grundenheten för energi är 1 joule (J). Jämför *Måttenheter*.

Energiberedskapsutredningen — *EBU*, statlig utredning tillsatt 1974 av chefen för handelsdepartementet för att utreda vissa beredskapsfrågor på energiområdet. Utredningen avlämnade sitt betänkande 1975.

Energisparkommittén — *ESK*, statlig kommitté tillsatt hösten 1974 med uppgift att driva en energisparkampanj eldningssäsongen 1974/75. Efter riksdagens energipolitiska beslut våren 1975 förlängdes kommitténs verksamhet och dess uppgifter utvidgades. Vid en ny energikris vilar kommitténs verksamhet och dess arbetsuppgifter överförs under krisen på *överstyrelsen för ekonomiskt försvar* eller andra organ.

ESK — *Energisparkommittén*.

Feature — Form för radioprogram där ämnet framställs genom en blandning av föredrag, dialog, reportage och musik. Feature kan också vara en i lättbegriplig form orienterande tidningsartikel.

Fjärrvärme — Distribution av värmeenergi i form av hetvatten genom ett system av rörledningar till *förbrukare* (fastigheter) där energin används för uppvärmning och varmvattenberedning.

Flytande drivmedel — Indelas i tre grupper: 1) motordrivmedel, som omfattar motorbensin, flygbensin, jetbensin, motorfotogen, flygfotogen och dieselbrännolja, samt 2) drivmedel för dieselmotorer i fartyg och 3) bränsle för fartygsångpanna.

Fredskris — Läge då produktion, sysselsättning, export och konsumtion inte kan upprätthållas i normal omfattning på grund av importbortfall av en eller flera försörjningsviktiga varor utan att det är krig eller krigsfara i Sveriges nära omvärld. Fredskriser bör skiljas från sådana knapphetssituationer, konkurrenssituationer och handelsstrukturomvandlingar som ständigt återkommer i det internationella handelsutbytet.

FSI — Forskningsgruppen för samhälls- och informationsstudier.

Förbrukare — Konsument, den som för egen förbrukning tar emot en viss förnödenhet från en *leverantör*. En förbrukare som använder en viss förnödenhet utöver en minsta angiven förbrukning kallas storförbrukare till skillnad från övriga förbrukare, de-

	taljförbrukare.
Förbrukningsreglering	Sammanfattande benämning på *ransonering* och *restriktion*.
Förskottsranson	Förskott på behovsprövad tilldelning av *flytande drivmedel* för den första ransoneringsperioden. Förskottsranson tilldelas utan ansökan vissa utövare av *yrkesmässig trafik*. Tilldelad förskottsranson frändras vid den första tilldelningen av *behovsranson*.
FöU	Försvarsutskottet.
Gas	Se *Stadsgas*.
Gasol	Handelsnamn för gas (butan, propan, buten, propen och liknande) framställd vid raffinering av råolja. Gasol levereras under tryck i flytande form.
GWh	Se *Måttenheter*.
IEA	*International Energy Agency*.
IEP-avtalet	(IEP = International Energy Programme), internationellt samarbetsavtal som bl. a. syftar till att främja en säker oljeförsörjning och rättvis fördelning av tillgänglig olja i händelse av en ny energikris. Ansvaret för avtalets förverkligande ligger hos *International Energy Agency*.
Inköpskort	Ransoneringsbevis med kuponger som medför rätt till förvärv av drivmedel under viss ransoneringsperiod. Inköpskort finns för såväl standardranson (standardkort) som förskotts- och behovsranson (behovskort).
JN	Statens jordbruksnämnd
Jämkning	Ändring av en ursprunglig tilldelning. Jämkning beslutas av myndighet, medan teknisk jämkning kan beslutas av annat organ.
Kilometer-skatteregistret	Skatteregister vid trafiksäkerhetsverkets registeravdelning för kilometerskattepliktiga dieseldrivna motorfordon. Registret utnyttjas bl. a. vid kortransonering av drivmedel för automatisk tilldelning av *behovsranson*.
KN	Kristidsnämnd.
Koncerntilldelning	Samlad tilldelning av bränsle eller elkraft som kan ges till storförbrukare med flera förbrukningsställen. Koncerntilldelning innebär att förbrukaren själv får fördela förnödenheten inom den egna organisationen. Jämför *Egenkvot*.
Konsumtionsbegränsning	Inskränkning som åstadkommes genom *förbrukningsreglering*.
Konsumtionssänkning	Förbrukningsminskning som åstadkommes genom frivilliga åtgärder.
Kraftvärmeverk	Anläggning som samtidigt producerar både elkraft och fjärrvärme.
Krispoolen	Särskild projektenhet som i händelse av kris upp-

	rättas av ett antal svenskägda annonsbyråer enligt avtal mellan dessa och *ÖEF*.
Kristidsnämnd	Lokal myndighet som inrättas vid en energikris för att handlägga ransoneringsfrågor rörande *bränsle och flytande drivmedel.*
kWh	*Se Måttenheter.*
Kvot	Term använd dels i betydelsen tilldelningsprocent, dvs. tilldelning i procent av basvärde eller baskvantitet, dels i betydelsen tilldelning i absoluta tal, t. ex. viss kvantitet drivmedel.
Kvotransonering	Begränsning av förbrukningen av en viss förnödenhet genom att förnödenheten tilldelas i proportion till tidigare leverans eller förbrukning eller på annat sätt beräknad "normal" förbrukning.
Leverantör	Den som mot vederlag tillhandahåller *förbrukare* viss förnödenhet.
Licenser	Ransoneringsbevis för *flytande drivmedel.* Tre slag av licenser finns: Inköpslicens, förbrukningslicens och lagringslicens. För tilldelning av eldningsolja till industrin används tillstånd.
LON	Länsstyrelsernas organisationsnämnd.
Lst	Länsstyrelse.
Motordrivet arbetsredskap	Förbränningsmotordrivna arbetsredskap som berörs av en drivmedelsransonering är bl. a. förbrukningsenheter inom skogsbruket, såsom motorhandsågar, flerprocessmaskiner m. m.
Motorredskap	Enligt vägtrafikkungörelsen motordrivet fordon som är inrättat huvudsakligen som arbetsredskap och som är konstruerat för en hastighet av högst 30 kilometer i timmen och endast med svårighet kan ändras till högre hastighet. Vissa motorredskap hänförs dock enligt traktorskatteförordningen i ransoneringssystemet till traktor I. Jämför *Traktor.*
Måttenheter	*SI-systemet* Endast enheter i det internationella enhetssystemet, *SI-systemet,* skall användas. SI-systemet utgår från sju *grundenheter,* bl. a. för längd: meter (betecknas m), för massa: kilogram (betecknas kg), för tid: sekund (betecknas s). Övriga enheter är *härledda enheter,* t. ex. meter per sekund (betecknas m/s) för hastighet eller meter per sekundkvadrat (m/s^2) för acceleration (hastighetsökning). Vissa härledda enheter har egna namn, t. ex. newton (betecknas N), vilket är enheten för kraft. Newton är härledd ur enheterna för massa (kg) och acceleration (m/s^2); 1 N = den kraft som ger massan 1 kg en acceleration av 1 m/s^2.

Dessutom finns – av praktiska skäl – ett antal *tilläggsenheter*, t. ex. timme (betecknas h). Dessa kan också kombineras med SI-enheter till härledda enheter.

Energi och effekt

Enheten för energi är joule (betecknas J). Den är härledd ur enheterna för kraft (N) och längd (m) och kan också betecknas newtonmeter (Nm). 1 Nm = den energi som krävs för att med kraften 1 newton flytta ett föremål 1 meter.

Enheten för effekt är watt (betecknas W). 1 W = joule per sekund (J/s). Omvänt gäller att 1 joule = 1 wattsekund (Ws).

1 W = den effekt som krävs för att med kraften 1 newton hålla ett föremål i rörelse med hastigheten 1 m/s. 1 W är också den effekt som utvecklas av strömmen 1 ampere (A) då spänningen är 1 volt (V).

Förleder i måttenheter

För att slippa använda stora mätetal kombinerar man enheterna med förleder. Förleder som betecknar stora tal är

Förled:	*Beteckning:*	*Anger:*
tera-	T	1 000 000 000 000 (10^{12}), dvs. 1 biljon gånger
giga-	G	1 000 000 000 (10^{9}), dvs. 1 miljard gånger
mega-	M	1 000 000 (10^{6}), dvs. 1 miljon gånger
kilo-	k	1 000 (10^{3}), dvs. ettusen gånger

Förlederna förekommer även i härledda enheter och tilläggsenheter. Således är t. ex. 1 kilowattimme (kWh) = 1 000 wattimmar, dvs. den energi som t. ex. förbrukas av en 100 W-lampa som lyser i 10 timmar. 1 megawattimme (MWh) = 1 000 kilowattimmar, 1 gigawattimme (GWh) = miljon kilowattimmar och 1 terawattimme (TWh) = 1 miljard kilowattimmar.

NSI	Nämnden för samhällsinformation
OECD	Organization for Economic Co-Operation and Development; organisationen för ekonomiskt samarbete och utveckling.
OPEC	Organization of Petroleum Exporting Countries; de oljeproducerande länderna.
PAR	Postens adressregister.
Periodisk bortkoppling	Regleringsåtgärd i form av bortkoppling av elkraft i ett visst område under en viss tid av dygnet.

Petroleum	Olja (råolja), i naturligt tillstånd en mer eller mindre mörk, trögflytande vätska, sammansatt av energirika föreningar mellan kol och väte. Genom destillation uppdelas petroleum i olika fraktioner. Gas (bl. a. motorbensin och lösningsmedel), fotogen, gasolja (bl. a. dieseloljor) samt smörjoljedestillat (paraffin, smörjoljor, vaselin m. m.). Resten ger bl. a. tunga eldningsoljor och asfalt. Genom s. k. krackning av bensin får man utgångsmaterial för plaster och andra industriella petroleumprodukter.
Ransonering	Begränsning i förbrukningen genom myndighets beslut om tilldelning av viss förnödenhet. Ransonering kan införas med stöd av gällande ransoneringslag.
Reglering	Se *förbrukningsreglering*.
Restriktion	Begränsning i rätten – även innefattande förbud mot – att nyttja viss förnödenhet för visst angivet ändamål.
RLU	Ransoneringslagsutredningen.
RS	Rationalisering av skatteadministrationen
Rskr	Riksdagens skrivelse.
Sektormyndighet	Rådgivande organ med uppgift att bistå *överstyrelsen för ekonomiskt försvar* och de särskilda krisorganen med uppgifter om sektorns energiförhållanden m. m. Sektormyndigheter är statens industriverk, konsumentverket, byggnadsstyrelsen, statens jordbruksnämnd och *transportnämnden*.
SERN	Statens elransoneringsnämnd.
SIND	Statens industriverk.
SJ	Statens Järnvägar.
SJF	Svenska Journalistförbundet.
Spänningssänkning	Teknisk regleringsåtgärd för att temporärt minska förbrukningen av elkraft.
SOU	Statens offentliga utredningar.
Stadsgas	Gas framställd ur petroleumprodukter (lättbensin och gasol). Stadsgas används huvudsakligen för hushållsändamål, uppvärmning och industriprocesser.
Standardkort	Se *Inköpskort*.
Standardranson	Av *överstyrelsen för ekonomiskt försvar* fastställd tilldelning av *flytande drivmedel*, som vid inledningen av en drivmedelsransonering utan ansökan och prövning utgår till alla ägare av registrerade men inte avställda motorfordon och trafiktraktorer (traktor I).
Statens vattenfallsverk	Vattenfallsverket, "Vattenfall", affärsdrivande verk under industridepartementet med uppgift att producera, distribuera och sälja elkraft, att om-

	besörja överföring av elkraft på stamnätet samt att beredskapsplanera för landets elkraftförsörjning.
SV	*Statens vattenfallsverk.*
SÖ	Skolöverstyrelsen.
TF	Tryckfrihetsförordningen.
TN	*Transportnämnden.*
Traktor	Motordrivet fordon som är inrättat huvudsakligen för att dra annat fordon eller arbetsredskap och som är konstruerat för en hastighet av högst 30 kilometer i timmen och endast med svårighet kan ändras till högre hastighet. I ransoneringssystemet skiljer man mellan trafiktraktor, traktor I, och jordbrukets och trädgårdsnäringens traktorer, traktor II.
Transportnämnden	*TN,* statlig myndighet under kommunikationsdepartementet, *sektormyndighet* för transportsektorn inom ransoneringssystemet. Transportnämnden har bl. a. hand om planering och genomförande av drivmedelsransonering och planlägger också hur trafiken kan inskränkas genom andra åtgärder än *ransonering.*
TT	Tidningarnas Telegrambyrå.
TWh	Se *Måttenheter.*
W	Se *Måttenheter.*
Ws	Se *Måttenheter.*
Värmekraftverk	Anläggning för produktion av elkraft, vilken drivs med olja, kol eller uran.
Värmetaxering	Beräkning av en byggnads normalförbrukning av energi för uppvärmning och varmvattenberedning.
Värmeverk	Anläggning som producerar *fjärrvärme.*
Yrkesmässig trafik	Trafik, i vilken bil jämte förare mot ersättning tillhandahålls allmänheten för person- och godsbefordran. Yrkesmässig trafik kräver normalt s. k. trafiktillstånd – undantag görs dock för bl. a. vissa transporter inom jordbruket, bärgningsfordon, renhållningsfordon och ambulanser. Fordon i yrkesmässig trafik erhåller *förskottsranson* av drivmedel eller *behovsranson* utan ansökan i inledningsskedet av en *ransonering.*
ÖEF	*Överstyrelsen för ekonomiskt försvar.*
Överförbrukning	Större förbrukning än medgiven tilldelning under en viss period. Som regleringsåtgärd vid konstaterad överförbrukning kan överförbrukningsavgift tas ut.
Överstyrelsen för ekonomiskt försvar	Central statlig myndighet under handlesdepartementet med ansvar för landets ekonomiska försvar inklusive samordning av energiregleringen.

1 Sammanfattning

1.1 Inledning

Denna rapport redovisar en plan för informationsberedskap vid fredskriser på energiområdet. Den har tillkommit i enlighet med anvisningar av regeringen mot bakgrund av de i denna rapport redovisade förutsättningarna. Planen avses kunna stå modell för informationsberedskap även inom andra försörjningssektorer än energin samt vara tillämplig på försörjningskriser i bred bemärkelse. Planen beaktar övergången från normalläge till fredskris, liksom från fredskris till avspärrningssituationer i enlighet med den tonvikt på kontinuitet som getts i totalförsvarsbeslutet 1977.

Med utgångspunkt i föreslagna mål och handlingslinjer består beredskapsplanen av två huvudelement. Det första är förberedda åtgärdspaket avseende 1) den politiska och ekonomiska s. k. övergripande informationen, 2) sparinformation och 3) information om regleringssystem, övriga bestämmelser och beslut. Det andra är den informationsorganisation som inom den offentliga sektorn skall svara för dessa och andra under kristillstånd tillkommande frågor. Denna organisation är anpassad till den övriga krisorganisationen på central, regional och kommunal-lokal nivå.

Härutöver har i samarbete med intressenterna, främst fackliga och näringslivets organisationer, sökt kartläggas beredskap och informationskanaler inom den icke offentliga sektorn och vilka samverkansmöjligheter som finns eller kan byggas ut mellan intressenter och offentliga organ.

En fungerande handläggning av och information om regleringsfrågor under en kris förutsätter en förberedande information och utbildning. Rapporten ger också förslag till modeller för sådan verksamhet.

Slutligen berörs arbetets fortsättning: Den rullande planeringen, behov av undersöknings- och utvecklingsprogram samt inplaceringen av detta arbete i ÖEF:s nya organisation.

1.2 Bakgrund, uppdrag och uppläggning (kap. 2)

Regeringen beslöt den 23 juni 1976 att en arbetsgrupp, Arbetsgruppen för informationsberedskap för fredskris på energiområdet (AIF), knuten till överstyrelsen för ekonomiskt försvar (ÖEF), skulle utreda och planera för informationsberedskap och sparkampanjberedskap för fredskriser särskilt inom energiområdet.

Bakgrunden till uppdraget var erfarenheterna från oljekrisen 1973/74, riksdagens beslut med anledning av energiberedskapsutredningens (EBU) förslag och regeringens proposition om försörjningsberedskapen (1975/76:152). AIF skulle upprätta en beredskapsplan för en fredskris på energiområdet och informationsberedskapen skulle enligt regeringsbeslutet byggas upp under budgetåret 1976/77. I samråd med energisparkommittén (ESK) skulle även en sparkampanjberedskap upprättas med sikte på att en sparaktion skulle kunna verkställas med kort varsel.

Vid riksdagsbehandlingen fästes stort avseende vid informationsberedskapens förankring hos intressenter, bl. a. näringslivets och fackliga organisationer.

Regeringens proposition 1976/77:74 om inriktningen av säkerhetspolitiken och totalförsvarets fortsatta utveckling och riksdagsbeslutet våren 1977 med anledning därav har också påverkat AIF:s arbete, särskilt med tanke på den kontinuitet i beredskapsplanläggningen som de nya riktlinjerna för det ekonomiska försvarets organisation understryker.

AIF:s arbete har omfattat flera särskilda undersökningar samt även samråd i särskilda referens- och expertgrupper, bl. a. avseende informationens mål och medel, informationsberedskapens organisation samt förberedande information och utbildning. En stor del av arbetet beträffande sparaktion och information om regleringsåtgärder har utförts av en "krispool" av fem samverkande svenskägda annonsbyråer, vilka avtalsmässigt knutits till ÖEF för bistånd huvudsakligen under krisläge.

1.3 Beredskapsplaneringens förutsättningar (kap. 3)

AIF har sökt beskriva och analysera de förutsättningar av allmän och särskild natur som är förhanden vid en försörjningskris främst på energiområdet.

Bristerna i informationsgivningen 1973/74 tog sig uttryck i förvirring och i misstro; förvirring om vad som faktiskt hände, misstro mot myndigheternas bedömningar, mot samordningen m. m.

Erfarenheterna pekar på den starka ställning som massmedierna har i all informationsgivning; om informationen *från* massmedierna var bristfällig, kan detta bl. a. bero på att det brast i informationsgivningen *till* massmedierna.

Det är därför av yttersta vikt, menar AIF, att samtliga berörda parter, inte minst under en kris, är medvetna om offentlighetsprincipens innebörd och den svenska mediepolitikens grundvalar. De är: *Informationsfunktionen;* massmedierna bör ge den information som är nödvändig för medborgarnas ställningstaganden; vidare *kommentatorsfunktionen;* att bidra till opinionsbildningen samt *granskningsfunktionen;* att som "allmänhetens företrädare granska och kontrollera de inflytelserika i samhället" (1972 års pressutredning). Förutsättningen för vår frihetliga massmediepolitik är bl. a. öppenhet från myndigheternas sida.

Människornas förmåga att uppmärksamma och förstå information begränsas av olika faktorer. Det krävs motivation och vissa kunskaper för att tillgodogöra sig information. Vissa socialt och utbildningsmässigt eftersatta grupper har härvid större svårigheter än andra. Vidare förmodar AIF

att det svenska folket har en låg allmän beredskap inför försörjningskriser. AIF menar att dessa förhållanden måste leda till att *förberedande* information och utbildning kommer till stånd redan i normalläget.

Fredskriser är lägen då p. g. a. importbortfall av försörjningsviktiga varor vissa sektorer i samhällsekonomin drabbas utan att det råder krig eller krigsfara i vår nära omvärld. Då liksom vid s. k. inre kriser kan enligt ett förslag av ransoneringslagsutredningen (RLU) en ny ransoneringslag komma att tillämpas för att konsumtionsbegränsningar skall ske. Statsmakterna har angivit en rad samhällsmål som skall upprätthållas under fredskriser, främst sysselsättning och produktion.

Om krisen förvärras och blir långvarig, kommer planeringen för avspärrningssituationer in i bilden. Med den nya krisorganisationen uppnås kontinuitet för dessa olika lägen, även om samhällsmålen ej kan upprätthållas. Vid en flerårig försörjningskris måste betydande omställningar av produktion och konsumtion antagligen ske. I ett hänseende är förutsättningen för planeringen densamma genom alla olika krissituationer; offentlighetsprincipen och svensk mediepolitik är desamma.

Vid ett importbortfall av olja styrs vår planering och våra åtaganden av det internationella energiprogrammet (IEP). För de konsumtionsbegränsningar som kan bli följden finns olika regleringssystem: För drivmedel (transportnämnden), för bränsle (bränslenämnden) och för elkraft (elförsörjningsnämnden).

En viktig förutsättning för att dessa system skall fungera är att bemanningsplaneringen ges prioritet och AIF föreslår att nyckelpersoner i krisorganisationen varslas eller mobiliseras redan i ett läge då regeringen bedömer att skärpta sparaktiviteter skall genomföras.

1.4 Mål och handlingslinjer (kap. 4)

Mål och handlingslinjer kan mot bakgrund av de förutsättningar och erfarenheter som redovisas i föregående avsnitt sammanfattas:

att i ett krisläge skapa klarhet hos allmänheten om krisens bakgrund och utveckling,
att skapa tilltro till och förståelse för samhällets åtgärder,
att skapa förutsättningar för offentlig debatt,
att öka allmänhetens intresse för att hushålla med energi och andra resurser,
att underlätta för allmänheten att hantera restriktioner och ransoneringar,
att nå fram med information till alla människor oavsett språksvårigheter.

För att uppnå dessa mål anger AIF vissa utvecklingsmål redan i normalläget samt diskuterar vissa praktiska övergripande principer för att samordningen mellan myndigheter på olika nivåer skall fungera.

AIF understryker *öppenhet* i informationsgivningen som en handlingslinje för myndigheternas umgänge med allmänhet och massmedier. Trovärdighet och enkelhet är andra viktiga kriterier. Medborgarnas förtroende för samhällets åtgärder beror på överensstämmelsen mellan

massmediernas rapportering – samhällets åtgärder

massmediernas rapportering – samhällets information
samhällets åtgärder – samhällets information.

Det får heller inte råda någon tvekan om informationens syfte och avsändarens identitet.

AIF skiljer mellan fyra olika typer av information inför och under ett krisläge:

- ☐ Övergripande information – om den politisk-ekonomiska bakgrunden och försörjningsläget
- ☐ Sparinformation
- ☐ Systeminformation – om regleringssystem, bestämmelser, myndigheternas åtgärder och uppnådda resultat
- ☐ Förberedande information och utbildning m. m.

Den beredskapsplan AIF upprättat täcker samtliga dessa typer av information, dels genom till en viss färdigställningsgrad förberedda "informationspaket", dels genom en organisation på central, regional och lokal nivå – en informationsapparat som avses smälta väl in i den övriga organisationsmiljön, dels ock genom förslag till åtgärder för den förberedande informationen och utbildningen.

1.5 Åtgärder (kap. 5)

1.5.1 *Övergripande information*

Den övergripande informationsgivningen utgår från regeringen och ÖEF. Erfarenheterna från 1973/74 visar att det främst gäller vad EBU kallar redaktionell information: Att kunna tillgodose nyhetsmediernas frågor om internationella förhållanden, försörjningsläge, kommentarer och förtydliganden, tider för presskonferenser m. m.

Målgrupperna är massmedierna, opinionsbildande grupper och politiker samt personalen inom den totala regleringsorganisationen.

Den enklaste formen för en bred upplysning om situationens art och förändringar har AIF bedömt vara en vartredjedagsbulletin, ÖEF-bulletinen. Den utges i tabloidformat med ca 30 000 i upplaga, redigeras inom ÖEF:s krisinformationskansli och produceras efter helt tidningsmässiga rutiner.

För personal inom de centrala regleringsmyndigheterna, länsstyrelser/elblock och kommunförvaltningar/energileverantörer krävs ett fungerande interninformationssystem. Finner man under loppet av en kris att existerande rutiner inte är tillfredsställande, bör en enkel A4-produkt i kontorsoffset prövas– produktionen sker antagligen enklast i decentraliserad form – för regleringsmyndigheten, resp. region eller kommun.

Vidare måste ÖEF och regleringsorganen ha klara rutiner för när och var presskonferenser sammankallas; när lägesbeskrivningar av bakgrundskaraktär skall äga rum och vem som svarar för dem. Till detta hör att formerna för pressmeddelanden och telexkommunikation är förberedda.

Kravet på enhetlighet i samhällets information till allmänheten och massmedierna innefattar två aspekter. Den ena gäller språklig samordning som stundom är svår att uppnå bl. a. därför att det inte går att ge detaljerade

anvisningar beträffande språkbehandling och "tonläge". Allmänt gäller att språkbehandlingen skall överensstämma med situationens allvar, att komplicerade och tekniska fackuttryck förenklas etc.

Den andra gäller den grafiska utformningen.

AIF har förberett regler för den grafiska utformningen, vars grundläggande enhet är ÖEF:s symbol, vidare färg, typsnitt m. m.

Det identifikationsprogram som skall hålla samman informationsgivningen i ett krisläge sammanfattas i en särskild skrift, Informationshandledning, avsedd för alla berörda tjänstemän. I skriften redovisas också i kommenterad form själva principerna för informationsgivningen. Härigenom skapas enligt AIF:s bedömning goda möjligheter för en samordning som underlättar för allmänheten att tillgodogöra sig information.

1.5.2 *Sparinformation*

Planeringen av sparaktiviteter har på AIF:s uppdrag genomförts av krispoolen. Samråd har skett med ESK både vad avser uppgifts- och ansvarsfördelning mellan ESK och ÖEF vid användningen av sparinformationen och vid framtagning av olika element i densamma. Det har bl. a. fastslagits att en sparaktion i första hand är planerad att sättas in då en försörjningskris är under uppsegling. Samtidigt förutses att regeringen måste ha möjlighet att tillgripa intensifierade sparåtgärder i olika svårförutsedda situationer under normalläge.

Utgångspunkten för planeringen har bl. a. varit att en sparaktion i "malpåse" skall utformas så att den kan nå alla människor. Mätningar av människors sparvilja, tester på olika informationsformers begriplighet, spareffekter etc. är viktiga instrument för den fortsatta planeringen. Syftet är att nå och vidmakthålla en minskning av energiförbrukningen.

Allmän, kontinuerlig energiutbildning, välutvecklad energisparplanering i normalläget och samklang mellan sparaktion och övergripande politisk händelseutveckling i krisläge är väsentliga stöd för frivilliga goda resultat. AIF har emellertid velat understryka vikten av att i planeringen också räkna med att frivilliga sparåtgärder endast kan vara verkningsfulla under kortare övergångsskeden.

Sparaktiviteten har planerats enligt följande förutsättningar:

1. Oljebrist vintertid
2. Oljebrist sommartid
3. Elbrist på grund av t. ex. torrår.

Sparaktionerna skall kunna användas såväl var för sig som i de kombinationer som händelseutvecklingen kan kräva. Varje sparaktion skall starta med en omfattande annonsering där bakgrund, motiv, råd och tips presenteras. Samtidigt inriktas åtgärderna i övrigt mot de målgrupper som kan spara mycket.

I åtgärdsprogrammet används tillsvidare åtskilliga delar av det informationsmaterial som ingår i ESK:s normala verksamhet, men med de kompletteringar, motivangivelser m. m. som krisläget kräver. Dessutom redovisas de åtgärder som i övrigt vidtagits. Materialet förvaras hos ÖEF för vidare bearbetning och aktuellthållning. Till stöd för det arbetet liksom för användningen av sparaktionerna tjänar en systematiserad plan som också

redovisas.

För att säkra tryckningskapacitet och tillgång på papper har ÖEF förberett avtal med LiberFörlag/Allmänna Förlaget. Postens adressregister har förklarat sig berett att svara för adressering och spedition.

1.5.3 *Systeminformation*

AIF:s planering av den s. k. *systeminformationen* bygger på de utvärderingar och expertrapporter som utarbetades efter energikrisen 1973/74 bl. a. i anslutning till EBU.

Projektet har genomförts tillsammans med de planerande myndigheterna. Planeringsarbetet har i huvudsak på AIF:s uppdrag utförts av krispoolen. Till grund för planeringen har legat en särskilt utarbetad systematisering, ett "partitur", av planerade regleringsåtgärder för olika förbrukargrupper.

Ransonering av drivmedel, bränsle, stadsgas, fjärrvärme och/eller reglering av elförbrukningen beslutas av regeringen på försörjningsmyndigheternas förslag sedan allmän sparaktion inte bedömts tillräcklig. Ransonering/reglering handhas då av särskilt tillsatta regleringsorgan, som också har ansvaret för informationen om åtgärderna. Informationen riktar sig i princip till alla förbrukare.

Systeminformationen kräver, likaväl som sparaktionerna, förberedelser under normalläge. Nedan behandlas närmare frågorna om förberedande information och utbildning. AIF anser att för landets samtliga hushåll bör utarbetas en folder "Om energikrisen kommer...", som ställs bl. a. till intressenternas förfogande under studieperioden som avses föregå 1978 års energipolitiska beslut. En broschyr, "Vår beredskap för energikris", avsedd i första hand för handläggare hos myndigheter och andra organ, har utarbetats på AIF:s uppdrag, liksom också en ordlista för energikris.

Utöver de informationsformer för systeminformationen, som krispoolen färdigställt på AIF:s uppdrag, har AIF upprättat ett program som bör färdigställas och hållas i beredskap under normalläge. Det omfattar bl. a. planer för presskonferenser, bulletiner, färdiggjord pressmapp med basinformation, fortsatt planering för tvåstegsinformation i samverkan med organisationer, planer för invandrarinformation och information till utländska turister, fortsatt allmän energiutbildning samt samverkan med myndigheter och intresseorganisationer. En tidplan har skisserats för hur verksamheten skulle kunna tänkas starta vid ett regleringsorgans informationsenhet.

Det s. k. partituret för systembeskrivningen omfattar sammanlagt 62 förbrukarkategorier som totalt kan komma att beröras vid ransonering av bränsle, stadsgas, fjärrvärme, drivmedel samt reglering av elförbrukningen. Informationsplanen omfattar samtliga kategorier. Medan partiturets första del klargör vilka åtgärder som riktas mot olika kategorier, finns i direkt anslutning därtill informationsformerna listade. Planeringen uppmärksammar frågor om samordning av och överensstämmelse mellan informationsåtgärder från olika regleringsorgan.

Partituret är sålunda den planeringsram inom vilken åtgärdsprogrammet successivt byggs upp under hela krisförloppet. AIF har funnit att med hänsyn till de olika förutsättningar som kan vara för handen är det meningsfullt att ha en detaljplanering särskilt för krisens första vecka samt för vecka

2–5. Färdigställningsgraden på material redovisas i tre nivåer: A-, B- och C-nivåerna. A-nivån, som innebär färdigt original, förekommer för ett fåtal informationsformer. B-nivån, som innebär färdig skiss och manus eller motsvarande, är genomgående för vecka 1. C-nivån, som innebär färdig idélösning, gäller för vecka 2–5. Att ha alltför mycket färdigt material på A-nivån bedöms som oekonomiskt och vanskligt; en flexibel och snabbt igångsatt organisation utgör en bättre beredskap än mycket "burkat" material. De produktioner, som delvis färdigställts, redovisas under 5.4.

Det färdigställda materialet förvaras hos ÖEF för vidare bearbetning och aktuellthållning. I händelse av en energikris skall de ställas till regleringsorganens förfogande.

1.6 Organisation

Beträffande krisorganisationen kommer ÖEF i sin egenskap av samordnande myndighet att finnas kvar vid olika typer av kriser och blir den bas som behövs för uppbyggnad av flertalet organ (nämnder) som handhar regleringsåtgärderna. Därmed uppnås såväl kontinuitet mellan planering och verkställighet som en likartad organisationsstruktur under olika typer av kriser.

Statsmakterna har uppdragit åt ÖEF att i samråd med berörda myndigheter för samtliga krisfall utreda och lämna förslag till de centrala krisorganisationernas utformning och deras relation till motsvarande regionala och lokala organ. AIF lämnar förslag härtill beträffande informationsverksamheten.

1.6.1 *ÖEF*

ÖEF:s informationsuppgifter i kriser är av tre slag, nämligen

att ge politisk-ekonomisk bakgrundsinformation och information om försörjningsläget

att samordna informationsinsatserna på central nivå och samordna de centrala regleringsorganens åtgärder till stöd för regionala och lokala organs informationsverksamhet

att analysera opinionsläget och massmediernas utbud för att kunna bistå regeringen och verksledningen med råd om och förslag till uttalanden och åtgärder som föranleds av det rådande läget.

Ledningen utövas av en särskilt informationsansvarig tjänsteman placerad direkt under verksledningen i ÖEF.

För samordning av olika informationsåtgärder leder befattningshavaren en styrgrupp bestående av företrädare för regeringskansliet (handelsdepartementet) och ESK samt informationscheferna i de tre centrala regleringsorganen.

För de informationsuppgifter som direkt åvilar ÖEF samt för handläggning av samordningsuppgifter finns ett kansli så sammansatt att det finns minst en funktionär för vardera massmediefrågor, projektfrågor samt regionala och lokala frågor. Till detta kanslis massmediedel avses knytas en mindre, redaktionell enhet för den tidigare beskrivna ÖEF-bulletinen, pressmed-

delanden och liknande uppgifter.

För att säkra snabb och kontinuerlig informationsproduktion finns krispoolen. Poolen kommer att vara engagerad för vissa uppgifter under den rullande planeringen i normalläget, varvid en garanti har skapats för snabb produktion av annonser, broschyrer, TV-blänkare och annat material som erfordras för ÖEF:s och främst de centrala regleringsorganens räkning. AIF har sett det som väsentligt att ÖEF:s informationsorganisation skall vara tillämpbar även vid kriser på andra försörjningsområden, varför tyngdpunkten i informationshänseende bör ligga på de olika nämnderna.

1.6.2 *Centrala regleringsorgan*

De centrala regleringsorganen kommer att utgöras av särskilda nämnder – vid energikriser bränslenämnden (BrN), transportnämnden (TN) och elförsörjningsnämnden (EFN).

Nämndernas informationsenheter byggs i princip upp så att under enhetschef och ställföreträdande enhetschef svarar tre olika funktioner för det operationella arbetet, nämligen ett pressekretariat, ett projektsekretariat och ett allmänt sekretariat. Informationschefen, som tillika är presschef inom regleringsmyndigheten, sorterar direkt under myndighetens ledning.

På pressekretariatet ligger dels en servicefunktion till massmedierna, dels en aktiv informationsinsats.

Projektsekretariatet skall i första hand svara för det som i EBU kallas "styrd information" till olika målgrupper, t. ex. myndigheter, organisationer, invandrare, dvs. den systeminformation som behandlats under begreppet partituret. Sekretariatet skall också följa upp den sparaktion som i vissa lägen antas pågå redan innan krismyndigheterna upprättas.

Inom varje informationsenhet bör ett allmänt sekretariat finnas för att bl. a. gå regionala och lokala krismyndigheter till handa. Omfattningen av detta arbete kan komma att variera mellan de skilda myndigheterna. Med väl utbyggda informationsresurser (t. ex. upplysningscentraler för allmänheten) på regional och lokal nivå kan den service som informationsenheten behöver ge dessa organ bli omfattande. Om så inte är fallet krävs även hos de centrala regleringsorganen resurser för upplysningsverksamhet till allmänheten. Allmänna sekretariatet bör även svara för den interna informationen, något som AIF fäster stor vikt vid.

Eftersom en kris kan få många olika utseenden måste givetvis försiktighet iakttas så att inte organisationen överdimensioneras. Den rimliga balansen kan åstadkommas genom att man har en relativt hög beredskap i bemanningshänseende, men stor flexibilitet vad gäller "mobilisering".

1.6.3 *Regionala instanser*

På regional nivå svarar länsstyrelsen för bränsle- och drivmedelsfrågorna samt elområdet och elblocket för elförsörjningsfrågorna vid energikriser. Länsstyrelserna handlägger regleringsärenden inom en särskild ransoneringsenhet som upprättas för ändamålet. Elblockens organisation vid en fredstida energikris blir ett mellanting mellan krigs- och fredsorganisationen. Elblock och elområden avses bli myndigheter inom elförsörjningen såväl

i olika slag av kriser som i fred för beredskapsplaneringen.

Länsstyrelsernas informationsverksamhet omfattar kontakter med massmedierna och centrala myndigheter, kontakter med kommuner och elblock, viss projektverksamhet samt kontakt med allmänheten.

Organisationen av informationsverksamheten bör i görligaste mån anknytas till det system som praktiseras i normalläget. Enligt statsmakternas beslut skall planeringskansliet biträda med information inåt och utåt om länsstyrelsens allmänna mål i viktiga planeringsfrågor. Arbetsgruppen för samordning av länsstyrelsens informationsverksamhet har därför funnit att planeringskansliet i dagens läge är en naturlig placering för länsstyrelsens externa information. AIF finner det naturligt att planeringskansliet svarar för ledning och samordning av länsstyrelsens informationsverksamhet även i en fredskris.

Informationsverksamheten bör ledas och samordnas av en informationschef.

Informationsfunktionens massmediedel svarar precis som på central nivå dels för service till massmedierna, dels för aktiva informationsinsatser. Vidare måste en kontinuerlig bevakning av länets massmedieutbud ske. Sammanställningar och bedömningar av detta skall kontinuerligt rapporteras till ÖEF.

Resurser måste finnas avsatta för kontakter med och stöd till kommunerna. Kontakterna med elblocket sker antingen genom att en samverkansman från elblocken tjänstgör hos länsstyrelsen eller genom att en kontaktfunktion med direkttelefonlinje upprättas mellan de båda myndigheterna.

Projektverksamheten är framförallt en regional uppföljning av centrala åtgärder. Den inkluderar vidare den för regionen speciella annonsering och annan styrd informationsgivning som initieras av länsstyrelsen.

Genom telefonupplysningstjänst och över-diskmottagning skall länsstyrelsen gå allmänheten tillhanda med upplysningar om systemtillämpning för ransonering av bränsle och drivmedel samt kunna ge allmänna upplysningar om innebörden i gällande regleringsbestämmelser för elförbrukningen. Hänvisning skall ske till elleverantören för närmare besked. Mot bakgrund av erfarenheterna från krisen 1973/74 har företrädare för länsstyrelserna förordat att denna upplysningstjänst placeras inom ransoneringsenheten, eftersom flertalet förfrågningar gäller individuella ärenden.

Även om upplysningstjänsten är placerad inom ransoneringsenheten kommer informationsansvaret att åvila planeringskansliet. Förhållandet mellan ransoneringsenhetens upplysningstjänst och planeringskansliets informationsfunktion måste därför enligt AIF:s bedömning regleras på ett sådant sätt att informationschefen kan överblicka och samordna länsstyrelsens *hela* informationsverksamhet.

Beträffande elförsörjningen kommer kontakten med allmänheten företrädesvis att skötas av elleverantören. Allmän information via massmedierna beträffande regleringarna, deras innebörd och bakgrund förutsättes EFN sköta. Tyngdpunkten i elblockets informationsverksamhet kommer därför att ligga på kontakten med elleverantörerna, andra myndigheter (främst länsstyrelse) och massmedierna i frågor rörande dispens-, besvärs- och samordningsärenden inom regionen. Därutöver bör elblocket tillsammans med

elområdet ha resurser att planera och genomföra egna informationsprojekt inom sitt område, bevaka, bearbeta och följa upp massmedieutbudet samt i övrigt förmedla kontakter mellan berörda organ. Elblocket bör precis som länsstyrelsen åläggas rapporteringsskyldighet till ÖEF angående massmedieutbudet och opinionsläget.

I och med att informationsfrågor regionalt kommer att handläggas på tre olika håll – inom planeringskansliets informationsfunktion, inom ransoneringsenhetens upplysningstjänst och inom elblockets konsumtionsavdelning – bör enligt AIF:s bedömning prövas om inte en mera enhetlig form för information på länsstyrelsen kan åstadkommas.

AIF föreslår att en särskild referensgrupp knuten till länsstyrelsen skapas redan i normalläget. Referensgruppen bör innehålla företrädare för exempelvis länets näringsliv, branschorganisationer, fackliga organisationer, landsting och kommuner.

1.6.4 *Kommunala och lokala organ*

Hittills har den kommunala planläggningen endast siktat till att förbereda kommunernas verksamhet under beredskap och krig, undantaget viss planläggning för utdelning av ransoneringshandlingar. Riksnämnden för kommunal beredskap har emellertid föreslagit ett tillägg till sin instruktion: Beredskapen mot fredstida störningar och kriser skall främjas såsom en grund för den kommunala beredskapen under beredskap och krig.

Ransoneringslagsutredningens (RLU) förslag till ny ransoneringslag skapar en plattform för planering även för andra utomordentliga förhållanden än beredskap och krig, nämligen fredskris och inre kris.

Det kommunala/lokala arbetsområdet i en kris omfattar dels kristidsnämndens kompetensområde, dels energileverantörernas område. Kristidsnämnden handläggar frågor inom regleringssystemen för bränsle och drivmedel medan de olika energileverantörerna svarar för handläggningen inom resp. område – fjärrvärme, stadsgas, elkraft.

De riktlinjer som ovan presenterats för informationsverksamheten på central och regional nivå skall i tillämpliga delar gälla även för de lokala krismyndigheterna. Kraven på öppenhet, entydighet och enkelhet samt inte minst samordning gäller följaktligen.

I såväl normallägen som krislägen har kommunstyrelsen det övergripande informationsansvaret. Det innebär att kommunstyrelsen har ansvaret för att kommunens informationsverksamhet planläggs och att erforderliga resurser finns tillgängliga i enlighet härmed. I detta ligger också ett ansvar för att information lämnas som är av betydelse för kommuninvånarna med hänsyn till lokala konsekvenser av exempelvis försörjningsläget.

Viktiga informationsuppgifter på den lokala nivån gäller kontakten med de lokala massmedierna och bevakning av deras utbud. Omfattningen av denna verksamhet, liksom på vissa håll behovet av den, varierar. En preciserad arbetsfördelning måste därför ske mellan regionala och lokala organ.

Både kommunen och elleverantören bör ha viss beredskap för att genomföra informationsprojekt. Dessa kommer emellertid endast att beröra uppföljning av centrala och regionala insatser med hänsyn till kommuninvånarnas behov. Större egna aktioner bedöms inte bli aktuella.

Enligt AIF:s bedömning är det önskvärt att krisorganisationen utformas så att allmänheten kan hänvisas till att i första hand vända sig till sitt lokala organ för rådgivning och svar på frågor. På central och regional nivå frigörs i så fall resurser för att ge de lokala krismyndigheterna det stöd som en sådan ordning kräver. För närvarande har endast elförsörjningssidan planerat för ett sådant förfarande, medan BrN och TN måste räkna med resurser för upplysningstjänst till allmänheten på både central och regional nivå. AIF föreslår att saken prövas i den fortsatta regionala/lokala planeringen.

Oavsett vilka resurser som står till buds måste en samordning mellan de olika organen på lokal nivå komma till stånd i informationsfrågor. Detta gäller även för förberedelser och planering. Kommunstyrelsen bör därför utse en planeringsansvarig för dessa frågor.

I RLU:s förslag till ny ransoneringslag påpekas att bl. a. lagen om kommunal beredskap till följd av EBU:s förslag om utvidgade arbetsuppgifter av myndighetskaraktär hos olika regionala och lokala organ måste vidgas till att omfatta även fredskriser. Därmed skulle beredskapsplaneringen för kommunernas verksamhet under fredskris, avspärrning och krig tillförsäkras erforderlig kontinuitet.

AIF föreslår att ÖEF anmodar länsstyrelserna att gemensamt med länets kommuner utreda arbetsfördelningen dem emellan och föreslå de rutiner som erfordras. Länsstyrelsen skall därefter rapportera resultaten till ÖEF som med samverkansmyndigheterna inom det ekonomiska försvaret och informationskommittén hos ÖEF kontrollerar att förslagen står i överensstämmelse med informationsplaneringen i dess helhet. Sedan detta skett utfärdar riksnämnden för kommunal beredskap anvisningar för planeringen av informationsberedskapen.

AIF har såsom en förutsättning för en fungerande informationsverksamhet även diskuterat ett antal praktiska frågor angående fjärrskrift, telefoner, bildskärmar och lokaler.

Regeringen uppdrog den 23 juni 1976 åt statskontoret att "utreda frågan hur de regionala krismyndigheterna i en kris skall erhålla information från centrala myndigheter med tillfredsställande snabbhet".

Samarbete har skett mellan AIF och statskontoret i denna fråga varvid dessutom diskuterats länsstyrelsernas behov av bildskärmar anslutna till centrala bilregistret. Enligt vad AIF erfarit förordar statskontoret i sin utredning att telex skall utnyttjas för brådskande kommunikation under en kris. AIF delar statskontorets uppfattning. Därmed ges möjlighet att snabbt nå ut med olika typer av information till bl. a. dagspressen och olika organisationer liksom givetvis även till olika myndigheter utrustade med telex. AIF understryker därför vikten av att åtgärder snarast vidtas hos berörda myndigheter för att detta system skall kunna komma till användning i en kris.

Beträffande ÖEF och de centrala regleringsorganen har AIF funnit att dessa bör sammanföras till en gemensam telefonväxel med ett gemensamt gruppnummer. Televerkets försvarssektion har bedömt detta som en lämplig ambitionsnivå. Vidare är det viktigt att fastställa var regleringsorganen skall vara inhysta. På initiativ av AIF pågår f. n. utredningar hos Stockholms

telekontor och byggnadsstyrelsen för att lösa dessa frågor.

AIF vill betona vikten av att lokal- och telefonfrågan för de centrala regleringsorganen skyndsamt vidarebearbetas inom ramen för den fortsatta beredskapsplaneringen.

För de regionala krismyndigheterna är problemen i stort desamma som på central nivå: Telefon- och lokalfrågorna är i de flesta fall olösta problem. AIF har tillsammans med företrädare för länsstyrelser och elblock skisserat förslag till hur dessa problem skall angripas. För elblockens del är dock problemet inte lika akut eftersom personal och lokaler i stort sett är desamma såväl i normalläget som i en kris. Det för länsstyrelserna speciella problemet med bildskärmar anslutna till centrala bilregistret har inte tillfredsställande kunnat lösas. Statskontoret, som även utrett denna fråga, konstaterar att behovet av bildskärmar f. n. måste täckas med befintlig utrustning.

AIF vill betona att för att informationsverksamhetens organisation skall kunna omsättas i praktiken måste vissa förutsättningar vara uppfyllda; snabba och säkra kanaler måste skapas för information mellan olika myndigheter, dvs. telekommunikationer måste vara installerade och klara att tas i bruk när regleringsorganen träder i funktion. Vidare måste lokaler vara förberedda för att verksamheten skall kunna påbörjas och bedrivas med full effekt redan i inledningsskedet. Förberedda lokaler är även en förutsättning för att teleinstallationerna skall vara på plats redan från början. Givetvis måste också berörd personal vara uttagen och utbildad i förväg.

1.7 Beredskapen hos näringsliv och organisationer (kap. 7)

Under planeringsarbetet har AIF haft samråd med representanter för näringslivets organisationer, fackliga organisationer, bildningsförbund m. m. AIF har vidare hållit ett informellt och oförbindligt samråd med representanter för Svenska Journalistförbundet.

Samråden med de förstnämnda organisationerna innebar att en dialog startades med redogörelser för deltagarnas planering för informationsberedskap för fredstida energikriser, parternas önskemål i förhållande till varandra, identifiering av resurser etc. Dialogen följdes upp vid planeringstidens slut. AIF sammanträffade då med de representanter som organisationerna utsett vid de tidigare samråden.

Organisationerna har i huvudsak ställt sig positiva till AIF:s planering. Särskilt underströks behov av information; ett AIF-förslag om att ÖEF ger ut en tidning under krisläge tillstyrktes genomgående. ÖEF:s stöd vid utbildningsverksamheten efterfrågades också. De fackliga organisationerna anvisade förbundspressen och förbunds och föreningars styrelser som målgrupper för informationsverksamheten. Vidare erinrades särskilt om behovet av att fullkomna systemen för förbrukningsregleringar bl. a. med hänsyn till värmetaxering och problem med sedeltankar.

Från journalistförbundets sida uttrycktes intresse för fortsatta informella kontakter samt positiv inställning till utbildning av allmänreportrar i krisfrågor. Vidare framhölls att det är under en eventuellt ny energikris som AIF:s planering prövas. Efter en sådan får det utvärderas i vilken mån som relationerna mellan myndigheterna och journalisterna förbättrats.

AIF har bedömt det som ytterst angeläget att den etablerade kontakten med intressenterna hålls vid liv och att de förslag och önskemål som framförts beaktas i det fortsatta arbetet.

1.8 Förberedande information och utbildning (kap. 8)

Det presenterade åtgärds- och organisationsprogrammet måste hållas aktuellt och vara säkrat med personella resurser. Det måste också göras bekant för intressenter och allmänhet. AIF konstaterar att en upprustad informations- och utbildningsverksamhet är nödvändig om statsmakternas mål för det ekonomiska försvaret och beredskapen för främst energikriser skall uppnås.

Målen för förberedande information och utbildning bör formuleras som en integrerad del av övriga mål inom det ekonomiska försvaret och dess programplanering.

Det övergripande målet bör vara att berörd personal, opinionsbildare och massmedier, efter hand även allmänheten skall ha en god kunskap om det ekonomiska försvarets innebörd, uppgifter och organisation i normalläget. Avsikten är att alla snabbt skall kunna uppmärksamma och förstå myndigheternas anvisningar och information i ett krisläge. Särskild uppmärksamhet bör fästas vid energifrågorna, därefter försörjningsviktiga varusektorer i enlighet med de prioriteringar som kommer till stånd under beredskapsplaneringen.

AIF har låtit ta fram en *informationsplan* för normalläget med syftet

att reducera överraskningsmomentet vid ett krisläge och underlätta övergången till ett sådant,
att underlätta och påskynda planeringen av behövliga åtgärder i alla instanser som skall handlägga krisfrågor,
att bygga upp tilltro till och respekt för beredskapsplaneringen och de myndigheter som svarar för densamma.

Startpunkten för denna plan kan exempelvis vara när ÖEF:s nya organisation träder i kraft.

Den *utbildning* som främst kräver uppmärksamhet gäller den personal som skall tjänstgöra i krisorganisationen på central, regional och lokal nivå. Den omstöpning av krisorganisationen i riktning mot en för alla typer av kriser gemensam nämndorganisation synes ge lämpligt utgångsläge för personalplanering. Det är av vikt att bemanningen av krisorganen får en prioriterad plats i det fortsatta beredskapsarbetet. Därmed kan nämligen utbildningsverksamheten få den nystart som enligt flertalet bedömare väl behövs.

AIF har i anknytning till TN:s påbörjade utbildningsverksamhet låtit utföra en förstudie för ett utbildningsprogram som kan tillgodose de dokumenterade behoven.

Utbildningen bör omfatta mer än beskrivning av regleringssystemen: Organisationsfrågor, ansvarsfrågor, informations- och pressfrågor, samarbets-, system- och motivationsfrågor.

En modell för detta presenteras och AIF finner det angeläget att denna prövas genom en begränsad försöksverksamhet under budgetåret 1977/78.

Den bör genomföras på central nivå i samverkan mellan ÖEF, TN och SV så snart bemanningsplaneringen tillåter. De gemensamma erfarenheterna från denna försöksverksamhet och TN:s projekt bör ligga till grund för en systematisk utbildningsplan som startar budgetåret 1978/79.

Under arbetets gång har såväl inom AIF som från olika samarbetspartners och experter framförts en oro för att framför allt de förberedande åtgärderna inte skall vara tillräckliga ur synpunkten beredskap för energikris.

I en bilaga till rapporten har AIF därför skisserat utgångspunkter för *allmän, kontinuerlig energiutbildning* för vilken ansvaret huvudsakligen skulle ligga på annan myndighet än den som handlägger beredskapsfrågor.

AIF har tagit upp frågan därför att en allmänt höjd kunskapsnivå inte bara är en förutsättning för en demokratisk förankring av energipolitiken i stort. Den är också en förutsättning för att informationen under en energikris skall begripas i sitt sammanhang. Utan medborgarnas kunskapsmässiga förberedelse kan regleringsåtgärder i kris svårligen vinna deras stöd och uppslutning. Inte heller kan sparpropaganda i skärpt läge mötas av den motivation som är nödvändig för att goda effekter skall uppnås. Förslaget har utarbetats i samråd med ESK, bildningsförbunden, SÖ, planeringsmyndigheterna samt med energikommissionen.

Bedömer statsmakterna att ett program av detta slag bör komma till stånd vill AIF framhålla att ÖEF:s informationskommitté bör medverka i planeringsarbetet och ha möjlighet att påverka programmet i de avsnitt som gäller den ekonomiska försvarsberedskapen.

1.9 Arbetets fortsättning (kap. 9)

1.9.1 *Utvecklingsprogram m. m.*

Under denna rubrik diskuterar AIF ett utvecklingsprogram syftande till en metodologisk förbättring av regleringssystemen för att tillgodose människornas krav på rättvisa i tilldelningen, på insyn i regleringssystemen och på dessas egensäkerhet – dvs. problemen med förfalskning. Ett utvecklingsprogram är av största vikt inte minst ur informationsberedskapens synvinkel och tekniska och informationsaspekter måste behandlas som de kommunicerande kärl de är.

AIF redovisar också förslag till en plan för undersökningar som krävs för att det ekonomiska försvaret i sin helhet skall få ett bättre planeringsunderlag – kartläggning av människors kunskaper och inställning till försörjningsberedskapen och då främst på energiområdet; vidare effektmätningar för spar- och systeminformation m. m.

Härutöver behandlas beredskapsplanens tillämplighet i försörjningskriser inom andra sektorer än energi. Enligt bedömningar från beredskapsansvarig på dessa områden föreligger goda möjligheter att tillämpa AIF:s beredskapsplan. Arbete bör inledas i det syftet.

1.9.2 *Informationsberedskapens integrering i ÖEF:s organisation*

Ansvar och kansliresurser inom ÖEF

AIF föreslår efter att ha behandlat frågan med ÖEF:s verksledning att ansvaret för utvecklingsarbete och rullande planering av informationsberedskapen knyts till samordningsenheten inom ÖEF:s nya organisation; att dess chef får ett uttalat ansvar för information och informationsberedskap samt att inom dess föreslagna beredskapssektion handläggningen av informationsberedskapsfrågorna äger rum i med sektionens övriga frågor integrerad form.

Övriga organisations- och samverkansfrågor

AIF föreslår här fullföljande av vissa redan initierade former för samverkan mellan myndigheter, regionala och lokala organ samt med intressenterna inom fackliga och näringslivsorganisationer.

Vidare föreslås viss projektlagd verksamhet för att fullfölja de förslag och den planering som presenterats ovan, varefter AIF avslutningsvis behandlar behovet av personella och ekonomiska resurser samt de ekonomiskt-administrativa formerna härför.

2 Bakgrund, uppdrag och uppläggning

2.1 Bakgrund och anvisningar

2.1.1 *1974 års energiberedskapsutredning*

Mot bakgrund av erfarenheterna från oljekrisen 1973/74 tillkallades energiberedskapsutredningen (EBU). Den konstaterade i sitt betänkande (SOU 1975:60–61) att huvuduppgiften har varit "att granska och värdera olika lösningar att begränsa förbrukningen av energi i kristid med hänsynstagande till kraven på snabbhet, administrativ enkelhet och rättvis fördelning". Särskild uppmärksamhet ägnades den till allmänheten riktade informationen. Utredningen menade att en "komplicerad informationsapparat inte kan improviseras på kort tid". Om man vill uppnå en god informationsstandard i kristid, måste man också vara beredd att satsa resurser på en informationsberedskap. Informationen borde inte begränsas till upplysningar om ransoneringsteknik, praktiskt handlande etc., utan måste också inbegripa *en öppen och täckande information om bakgrund till krisen, fördelningspolitikens mål etc.*

EBU föreslog att ansvaret för den övergripande informationen och informationssamordningen i kristid skulle läggas på överstyrelsen för ekonomiskt försvar (ÖEF). För informationsplaneringen förordades att en informationsgrupp skulle bildas. När det gällde sparkampanjer ansåg EBU att dessa har sin givna plats i åtgärdsarsenalen. Det övergripande ansvaret borde även här läggas på ÖEF.

På basis av utvärderingsrapporter om informationsgivningen under oljekrisen och en särskild expertrapport av redaktör Bo Carlsson ägnade EBU ett avsnitt åt informations- och sparkampanjberedskapen där dess förslag preciserades.

Utredningen konstaterade bl. a. att alla erfarenheter från krisen 1973/74 talade för att en informationsberedskap är nödvändig beträffande såväl krisadministration som informationsmaterial. Det vore inte rimligt att satsa medel på att utforma regleringssystem och annan beredskapsteknik utan att förbereda den information som skall bädda för systemens snabba inpassning i samhället. Utredningen såg det som naturligt att ÖEF också leder och samordnar informationsaktiviteterna. Varje regleringsorgan måste naturligtvis dessutom ha egen informationspersonal.

EBU förordade alltså att ansvaret för beredskapsplaneringen läggs på ÖEF och att ÖEF tillförs kvalificerad informationsexpertis att handha dessa frågor

för planeringsskedet.

En sådan expert bör också i verkställighetsskedet föreslå den informationsenhet vid ÖEF som direkt under generaldirektören samordnar krismyndighetens information och svarar för den övergripande krisinformationen.

Det bör vidare vid ÖEF bildas en informationsgrupp under ledning av denne informationsexpert. I gruppen bör delta de personer som avses ingå i krisförvaltningen som informationschefer. EBU förutsatte också att övriga beredskapsplanerande myndigheter deltar i arbetet i den utsträckning informationsgruppen finner erforderlig för att genomföra planeringen. Utredningen ansåg att den beredskapsplan som presenterades i en expertrapport kunde läggas till grund för myndigheternas vidare arbete i dessa frågor.

Det var vidare utredningens uppfattning att regeringen inom sitt kansli borde ombesörja en informationsberedskap som motsvarande den som förordades på myndighetsplanet. När det gällde den regionala och lokala krisinformationen förordade EBU att informationsgruppen i samråd med representanter för länsstyrelser och kommuner utarbetar erforderliga riktlinjer.

I fråga om sparkampanjer hänvisades till en lista på olika frivilliga sparinsatser i expertrapporten. Denna ansågs kunna utgöra basen för informationsgruppens arbete. EBU konstaterade emellertid att sparkampanjer under normala tider, liksom andra faktorer t. ex. energipriset, minskar utrymmet för frivilligt energisparande i kristid. I takt med energikonsumtionens utveckling under normala tider kan målsättningen behöva revideras – det är betydelsefullt att målsättningen är realistisk.

När det slutligen gällde relationen till etermedierna konstaterade EBU att samarbetet mellan Sveriges Radio (SR) och krismyndigheterna fungerade tillfredsställande under krisen. EBU fann därför inte skäl att förorda någon formalisering av samarbetet eller någon utvidgning av de regler i avtalet med staten som i dag styr SR:s handlande. Inte heller fann EBU skäl föreligga att sträcka ut "krigsavtalet" till att också omfatta allvarliga försörjningskriser i fred. EBU menade att det i kristid kan vara särskilt känsligt att vidta åtgärder som kan tolkas som intrång i etermediernas frihet. EBU tog därför istället fasta på SR:s redovisade beredvillighet att samverka i informationstekniska frågor.

2.1.2 *Propositionen om försörjningsberedskapen 1976*

I regeringens proposition 1975/76:152 med förslag till åtgärder för försörjningsberedskapen anförde handelsministern, som i allt väsentligt anslöt sig till principerna i EBU:s förslag, bl. a. följande:

"Jag tillstyrker förslaget att ÖEF skall leda och samordna informationsaktiviteterna. Som EBU framhåller är det naturligt att ÖEF får detta ansvar med hänsyn till att ÖEF föreslås få ett övergripande ansvar för förbrukningsregleringen på energiområdet.

Jag biträder även förslaget att ansvaret för beredskapsplaneringen på informationsområdet läggs på ÖEF . . . Liksom EBU anser jag att en informationsgrupp bör bildas i vilken ingår de som avses ingå i krisförvaltningen som informationschefer. Ingen av remissinstanserna har några invändningar på dessa punkter."

"Jag tillstyrker även TCO:s förslag att de fackliga organisationerna utnyttjas för informationsspridningen och att därför ett ökat samarbete bör ske mellan ÖEF och

dessa organisationer. Jag återkommer med förslag rörande formerna för detta samarbete . . ."

"Enligt min mening bör ÖEF ha det övergripande ansvaret för att en sparkampanjberedskap för kristider kommer till stånd och upprätthålls. ÖEF bör även genom den föreslagna informationsgruppen styra beredskapsplaneringens inriktning i stort i fråga om sparkampanjer. För egen del anser jag att genomförandet av planeringen bör handhas av energisparkommittén eller annat organ som senare kan inrättas med motsvarande uppgifter. Jag bedömer att energisparkommitténs erfarenheter av energisparandeverksamhet på detta sätt bäst nyttiggörs".

2.1.3 *Riksdagsbehandlingen våren 1976*

I den enda motion som förelades riksdagen med anledning av propositionen (mot. 1975/76:2346 av herr Träff (m)) hemställdes att riksdagen uttalade sig för ett utökat samarbete mellan berörda intressenter i informationsfrågor som ett led i försörjningsberedskapen. För att så långt möjligt undvika missförstånd och brister på grund av dåligt samarbete borde, enligt motionen, ett ökat samarbete i informationsfrågor omgående komma till stånd. Motionären tänkte sig ett samarbete i en vidare krets som komplement till den i propositionen föreslagna informationsgruppen. Representanter för både myndigheter, näringsliv, organisationer och konsumenter föreslogs ingå så att spridningen blev så bred som möjligt.

Försvarsutskottet fäste i sitt betänkande 1975/76:35 stor vikt vid informationsberedskapen och biträdde handelsministerns uppfattning att ÖEF borde leda och samordna de olika informationsaktiviteterna. Utskottet delade vidare motionärens uppfattning att det är viktigt att den föreslagna informationsgruppen skapar så breda kontaktytor som möjligt mot näringslivets branscher, intresseorganisationer m. fl. Utskottet tog inte ställning till i vilken form "ett aktivt och brett samarbete bör bedrivas men tillstyrker motionsförslaget att riksdagen uttalar sig för ett utökat samarbete mellan berörda intressenter i informationsfrågor som ett led i försörjningsberedskapen". Utskottet föreslog med andra ord att riksdagen skulle bifalla motionen samt att riksdagen skulle lämna utan erinran vad föredragande statsrådet hade anfört om åtgärderna i syfte att begränsa energiförbrukningen i kristid.

Riksdagen beslöt i enlighet härmed (rskr 1975/76:298).

2.1.4 *Regeringens anvisningar 1976*

Regeringen utfärdade den 23 juni 1976 anvisningar angående planering av försörjningsberedskapen för en fredskris på energiområdet. Härvid konstaterades att ÖEF enligt sin instruktion bl. a. har i uppgift att samordna förberedelserna för den ekonomiska försvarsberedskapen för sådana områden där det inte ankommer på annan myndighet att göra detta. I den fortsatta planeringen av försörjningsberedskapen för en fredskris på energiområdet skall beaktas vad som anförts i propositionen 1975/76:152. EBU:s utredningsförslag skall utnyttjas i tillämpliga delar. Anvisningarna berör vidare ÖEF:s samordningsansvar samt de särskilda uppgifter som ligger på de olika samverkansmyndigheterna, förutom ÖEF: Transportnämnden (TN), statens

jordbruksnämnd (JN), statens vattenfallsverk (SV); vidare de uppgifter för att upprätta regleringsorgan för respektive energislag som åvilar ÖEF (bränsle), TN (drivmedel) och SV (elförsörjning). Slutligen ges anvisningar för länsstyrelserna att bl. a. planera för den regionala krisinformationen.

"Informationsberedskap

ÖEF skall ha ansvaret för beredskapsplaneringen på informationsområdet vad avser fredskriser på energiområdet. ÖEF skall i sådana kriser leda och samordna informationsaktiviteterna. En arbetsgrupp som knyts till ÖEF bör bildas. Denna skall ledas av en informationsexpert från ÖEF. I gruppen skall ingå bl. a. de personer som avses ingå som informationschefer i regleringsorganen. Arbetsgruppen bör i sin verksamhet sträva efter att skapa breda kontaktytor med bl. a. näringslivets branscher och olika intresseorganisationer.

Arbetsgruppen bör upprätta en beredskapsplan för en fredskris på energiområdet med förberedda informationspaket för olika målgrupper och för olika media. Denna informationsberedskap skall byggas upp under budgetåret 1976/77. Arbetsgruppens arbete skall utföras i samarbete med nämnden för samhällsinformation och beredskapsnämnden för psykologiskt försvar.

ÖEF skall vidare i samråd med transportnämnden och Sveriges turistråd planera för en informationsverksamhet med syfte att upplysa utländska turister om regleringsoch ransoneringsförhållanden i Sverige under en fredskris på energiområdet.

Sparkampanjberedskap

ÖEF skall ha det övergripande ansvaret för att en sparkampanjberedskap för en fredskris på energiområdet upprättas under budgetåret 1976/77. ÖEF bör genom den tidigare nämnda arbetsgruppen styra beredskapsplaneringens inriktning i stort i fråga om sparkampanjer. Energisparkommittén skall i samråd med ÖEF planlägga kampanjberedskapen och vid en fredskris efter beslut av regeringen verkställa åtgärderna. Planeringen bör inriktas på att en sparkampanj skall kunna starta med kort varsel."

Regeringen förordnade samma dag den 23 juni en informationsexpert att tjänstgöra i ÖEF samt att leda en arbetsgrupp inom området. Arbetsgruppens arbete skulle vara avslutat den 30 juni 1977.

2.1.5 *Totalförsvarspropositionen 1977*

Regeringens proposition 1976/77:74 om inriktningen av säkerhetspolitiken och totalförsvarets fortsatta utveckling har tillsammans med riksdagens beslut varit av väsentlig betydelse också för AIF:s arbete särskilt i följande hänseenden: När det gäller krisorganisationen klargjordes att denna skall utformas utifrån två principer. Den ena är att det organ som i normala fredstida förhållanden ansvarar för krisplaneringen också bör ha ansvaret i största möjliga utsträckning för verksamheten i olika slags kriser och krig. Den andra principen är att samma krisorganisation används vid fredskris, avspärrning och krig.

Enligt detta kommer den centrala myndigheten med ansvar för krisförsörjningen att utgöras av ÖEF som alltså finns kvar som myndighet även vid avspärrning och krig. Därmed behöver inte handels- och industrikommissionen respektive bränslekommissionen inrättas enligt de planer som

för närvarande finns. Erforderlig kontinuitet uppnås således mellan planering och verkställighet. På energiområdet kommer för alla olika typer av kriser att finnas nämnder med tillhörande kanslier. Sålunda på energiområdet *bränslenämnden (BrN), transportnämnden (TN)* och *elförsörjningsnämnden (EFN).*

Vidare anförs att det för folkförsörjningen torde vara likgiltigt om exempelvis energibrist uppkommer till följd av importbortfall eller av ett haveri i en inhemsk produktionsanläggning. "Då det är av vikt även för vår försvarsberedskap att landet snabbt och effektivt kan bemästra plötsliga försörjningssvårigheter oavsett krisens orsak kommer alltså ÖEF att ha planerings- och verkställighetsansvar även för inre kriser. Den förordade organisationen skall alltså vid behov kunna utnyttjas även vid kriser av detta slag. Detta kan komma att påverka behovet av ytterligare överväganden och utredningar." Men handelsministern vill också i sammanhanget understryka att kommande utredningar m. m. rörande krisorganisationen inte får försena pågående förberedelser för att möta eventuella fredskriser på energiområdet.

Sålunda skall utredas de olika föreslagna krisorganens relationer till motsvarande organ på regional och lokal nivå samt detaljorganisation för de i krisorganisationen ingående regleringsorganen. I propositionen berörs även frågan om ökat samarbete mellan ÖEF och fackliga organisationer när det gäller informationsspridning i kristid. Riksdagen har uttalat sig för ett ökat samarbete (jfr ovan) och frågan har gällt i vilka former detta skall ske. Handelsministern föreslår att ÖEF får i uppdrag att i samråd med berörda organisationer utreda och lämna förslag beträffande formerna för ett sådant samarbete.

2.1.6 *Riksdagsbehandlingen våren 1977*

Försvarsutskottets ställningstaganden (FöU 1976/77:13) som riksdagen biföll (rskr 1976/77:311) innebar förord för propositionens förslag till riktlinjer för ÖEF:s organisation i normalläget liksom rörande krisorganisationen. Utskottet erinrade vidare om att riksdagen "under föregående riksmöte biföll en motion (jfr ovan) om utökat samarbete mellan berörda intressenter i informationsfrågor angående regleringar m. m. vid eventuella försörjningskriser. Utskottet har inhämtat att ÖEF bearbetar denna fråga."

Utskottet, som inte heller i övrigt hade någon erinran mot vad handelsministern förordade, hemställde

"att riksdagen godkänner de riktlinjer för en ny organisation av överstyrelsen för ekonomiskt försvar som föredragande statsrådet har förordat,

att riksdagen bemyndigar regeringen att vidta de övergångsåtgärder och åtgärder i övrigt som behövs för att den nya organisationen skall kunna genomföras,

att riksdagen lämnar utan erinran vad föredragande statsrådet har anfört i fråga om överstyrelsens för ekonomiskt försvar krisorganisation m. m.".

AIF:s arbete har följaktligen kommit att påverkas av den kontinuitet i planeringen som de nya riktlinjerna för organisationen understrukit. Försvarsutskottets betänkande innehåller bl. a. följande synpunkter som blir styrande för informationsberedskapens utformning:

Stor uppmärksamhet måste ägnas utvecklingen av vårt näringsliv för att behålla sådan produktionskapacitet som är av särskild betydelse för vårt oberoende och för uthålligheten vid avspärrning och krig. En särskild planering för s. k. fredskriser behövs också. Utskottet upprepar att fredskrisproblemen måste ägnas ökad uppmärksamhet i det ekonomiska försvarets planering.

Utskottet anslöt sig till de av handelsministern föreslagna målen, nämligen: När det gäller avspärrning och krig bör det ekonomiska försvaret kunna klara av de påfrestningar som en ca ettårig avspärrnings- eller krigssituation kan medföra. Under fleråriga kriser måste betydande omställningar av produktion och konsumtion göras.

"De beredskapsåtgärder som det ekonomiska försvaret vidtar mot påfrestningar av relativt kort varaktighet skall därför även syfta till att möjliggöra och underlätta betydande omställningar av samhällets försörjning på längre sikt."

"När det gäller målen för uthålligheten vid fredskriser anser handelsministern att uthålligheten skall fastställas individuellt för berörda varor eller varugrupper. Härvid skall hänsyn tas dels till hur sannolikt det är att en fredskris kan inträffa, dels till den effekt på främst sysselsättningen som ett importfall skulle medföra. Utskottet biträder denna uppfattning."

"I fråga om fredskrislagringen på bränsle- och drivmedelsområdet menar handelsministern att lagringen bör ges en sådan omfattning att erforderliga behov i en kris kan tillgodoses utan att man tillgriper de lager som är avsedda för avspärrning och krig."

När det gäller bränslen och drivmedel anser utskottet liksom handelsministern

"att den fortsatta uppbyggnaden av *krigs- och avspärrningsreserverna* skall dimensioneras utifrån det miljöunderlag som har utnyttjats i programplanearbetet inom det ekonomiska försvaret. Härigenom ansluter målen för bränsle- och drivmedelsprogrammet till de övergripande uthållighetsmål som utskottet i det föregående har tillstyrkt.

Uthålligheten mot *fredskriser* har på energiområdet bestämts utifrån Sveriges åtaganden enligt det internationella energiprogrammet (IEP). Sedan år 1976 innebär detta att Sverige skall hålla 70 dagars normalkonsumtion av olja i lager. Från och med ingången av år 1980 skall uthålligheten utsträckas till att omfatta 90 dagars normalkonsumtion. Handelsministern förordar att fredskrislagringen skall prioriteras i den fortsatta lageruppbyggnaden. Fredskrisreserven bör vara så stor och så sammansatt att landets åtaganden enligt IEP kan klaras utan att reserverna för krig och avspärrning behöver tas i anspråk för detta. Utskottet ansluter sig till denna uppfattning och erinrar om att utskottet i ett tidigare sammanhang (FöU 1975/76:35) har hävdat att det bör vara en fast strävan från statsmakternas sida att inte på grund av fredskris minska den beredskap som är motiverad av vår säkerhetspolitik".

2.2 Arbetets uppläggning

2.2.1 *Arbetets utgångspunkter*

AIF har haft i uppgift, mot bakgrund av tidigare erfarenheter, utredningsarbeten och regelsystem,

att klargöra de speciella förutsättningar som gäller i en fredskris med hänsyn till internationella åtaganden och inhemska system för konsumtionsbegränsningar,
att precisera de förutsättningar som gäller för informationsberedskapen med hänsyn till svensk mediepolitik, offentlighetsprincip, människornas förmåga att ta emot information och människornas beredskap inför kriser och förändringar där frågorna kring rättvisa och tilltro till systemen särskilt beaktats,
att fastställa de informationsmål som skall gälla i olika typer av krislägen,
att diskutera de övergripande frågor som hänger samman med den politisk-ekonomiska bakgrunden till en kris och försörjningslägets situation,
att utreda omfattningen och karaktären av de "informationspaket" som avser såväl allmänt sparande som informationen om de regleringssystem som blir aktuella vid en kris; och i samband härmed fastställa planeringsperioder och färdigställningsgrad för förberett informationsmaterial,
att utreda och komma med förslag till en krisorganisation på informationsområdet som smälter väl in i den övriga organisationsmiljön,
att diskutera behov av förberedande information och utbildning inklusive bemanning och utbildning av krisplacerad personal,
att överväga hur den rullande planeringen för informationsberedskapen skall gå till liksom denna planerings relation till utvecklingen av nya regleringsmetoder och ransoneringssystem,
att beakta tele- och andra snabba kommunikationer mellan berörda organ på olika nivåer samt
att komma med förslag om former för samordning av beredskapen hos intressenter inom näringsliv, fackliga organisationer m. fl.

2.2.2 *Arbetets utförande*

För att kunna fullgöra sitt uppdrag har AIF låtit utföra vissa specialstudier, samverkat med ett flertal myndigheter och organisationer samt haft referens- och arbetsgrupper som koncentrerat sig på vissa speciella frågor:

För de regionala frågorna har efter samråd med länsstyrelsernas organisationsnämnd (LON) en referensgrupp verkat med följande ledamöter: Länsrådet Ove Sundelius, T län, försvarsdirektörerna Gunnar Bengtsson, AB län, och Sten Schöldqvist, Y län, byråchefen Tage Hörnqvist, AC län, förste byråsekreteraren Per Åke Sköld, D län, förste byråinspektören Gert Andersson, M län, samt distriktsingenjören Kjell Darin, SV. I denna grupp har också ingått byrådirektören Gunnel Larsen, statskontoret, för samordning av det utredningsarbete statskontoret bedriver vad beträffar bl. a. telekommunikationer.

För beredningen av frågorna på kommunal-lokal nivå har en referensgrupp arbetat bestående av informationschefen Lennart Edström, konsulenten Thomas Eklund och sektionschefen Kurt Krona, Svenska kommunförbundet, sekreteraren Carl-Eric Engström och pressombudsmannen Gudrun Hjelte, Landstingsförbundet, avdelningsdirektören Sven Falkehed, riksnämnden för kommunal beredskap, samt avdelningsdirektören Ingrid Sundberg, konsumentverket.

En särskild arbetsgrupp för informationsproduktion har bildats inom fem

svenskägda annonsbyråer, nominerade genom NSI. Denna arbetsgrupp, som i händelse av en kris skall kunna fungera som en särskild pool enligt ett separat avtal med ÖEF, har bestått av direktören Nils Welinder, Hera Gruppen AB, ordförande, samt direktören Lars Billeng, AB Förenade ARE-bolagen, och projektledarna Michael Giese, Annonsbyrån Landia AB, Göte Lindfors, AB Gumælius och Olof Holm, Annonsbyrån Svea AB.

En rad experter har medverkat i skilda delar av arbetet. I fråga om informationsgivningens mål och förutsättningar bl. a. direktören Lars Aldemark, Göteborg, och docenten Chris Ottander, Stockholm; när det gäller tidskrifter och försvarsdebatten i pressen, forskningsassistenterna Claes-Olof Olsson och Lennart Weibull, Göteborg; utbildningsfrågor, konsulterna Rolf Estelle och Per Simonsson, Stockholm; utvecklingsprogram och systemfrågor m. m. ingenjören Bengt Odelgard, byrådirektörerna Hans Dartell och Göran Mandeus, Stockholm, samt ett flertal tjänstemän inom ÖEF, däribland byråchefen Arne Kristenson, byrådirektörerna Gunnar Palm, Joel Swegen och Jan Östberg samt inom SV avdelningsdirektören Göran Fransén. Lexikograferna Per Axelsson, Knivsta, och Lars Gunnar Larsson, Saltsjö-Boo, har färdigställt en ordlista för energikris.

Överläggningar har i särskilda frågor ägt rum med byggnadsstyrelsen, generaltullstyrelsen, postens adressregister, televerket, Stockholms telekontor samt Sveriges turistråd.

Vidare har, i enlighet med regeringens anvisningar, överläggningar ägt rum i april och maj med intressenterna, dvs. representanter för näringslivsorganisationer, huvudorganisationer, fackliga organisationer, studieförbund och vissa berörda företag: Motorbranschens Riksförbund, Motormännens Riksförbund, Motorförarnas Helnykterhetsförbund, Kungliga Automobil Klubben, Svenska Åkeriförbundet, Åkeriföretagarnas Centralförbund, Sveriges Bilindustri- och Bilgrossistförening, Svenska Busstrafikförbundet, Svenska Taxiförbundet, Svenska Lokaltrafikföreningen, Näringslivets Trafikdelegation, Sveriges Schaktentreprenörers Riksförbund, Svenska Elverksföreningen, Centrala Driftledningen (också representerad genom Sydsvenska Kraft AB, Älvkarleby Kraftverk och Stockholms Energiverk), Svenska Kraftverksföreningen, Petroleumhandelns Riksförbund, Svenska Värmeverksföreningen, Svenska Petroleum Institutet (också representerat genom Svenska Esso AB, AB Svenska Shell, Texaco Oil AB, Svenska BP AB, Svenska Gulf Oil AB, AB Nynäs Petroleum, Oljekonsumenternas Förbund, Mobil Oil AB, ARA-bolagen AB, Svenska Fina AB), Sveriges Industriförbund, Sveriges Hantverks- och Industriorganisation, Sveriges Fastighetsägareförbund, Hyresgästernas Riksförbund, HSB:s Riksförbund, Sveriges Allmännyttiga Bostadsföretag, Svenska Riksbyggen, Sveriges Villaägareförbund, Sveriges Grossistförbund, Sveriges Köpmannaförbund, Kooperativa Förbundet, Lantbrukarnas Riksförbund, Trädgårdsnäringens Riksförbund, Sveriges Fiskares Riksförbund, Dagligvaruleverantörers Förbund, Sveriges Livsmedelshandlareförbund, Institutet för Storhushållens Rationalisering, Svenska Journalistförbundet samt i juni med de fackliga organisationerna: Landsorganisationen, Tjänstemännens Centralorganisation, Centralorganisationen SACO/SR, Tjänstemännens Bildningsverksamhet och Arbetarnas Bildningsförbund.

3 Beredskapsplaneringens förutsättningar

3.1 Allmänna förutsättningar

3.1.1 *Informationsspridning: Erfarenheter från oljekrisen 1973/74*

Informationsproblemen under oljekrisen 1973/74 har belysts i studier som genomförts av Forskningsgruppen för Samhälls- och Informationsstudier (FSI) i samarbete med Sveriges Radios avdelning för publikundersökningar (SR/PUB), varav en delrapport publicerades 1974, "Svenskarna och oljekrisen". Genom ett särskilt uppdrag från EBU och BN skedde en uppföljning under hösten 1974 (EBU bil. 8). Vidare redovisas i "Pressens funktioner" (SOU 1975:78) resultat av vikt för planeringen av informationsberedskapen.

Enligt "Svenskarna och oljekrisen" (beräkningarna utförda december 1973 till februari 1974) har 42 % av Sveriges befolkning uppfattat den information som gavs som mer förvirrande än klargörande. 51 % ansåg informationen som mer eller mindre klargörande och resten hade ingen uppfattning.

53 % av de intervjuade ansåg att informationen innehöll osanna uppgifter; att uppgifter varit motstridiga ansåg 79 % medan 62 % ansåg att vissa fakta undanhållits allmänheten.

71 % tyckte att överdrifter förekommit och 64 % att informationen varit osammanhängande och splittrad. Dessutom menade 64 % att situationen varit så komplicerad att inte ens forskarna haft sammanhanget klart för sig.

I en kommentar till detta resultat framhåller utredarna att de här allmänna procentredovisningarna ger en trubbig indikation på opinionernas verkliga utseende. Det rör sig säkert om slentrianmässiga svar och vissa svar är mer ett uttryck för en *allmän* positiv eller negativ inställning till de olika informationsgivarna än uttryck för speciella åsikter gällande informationen i just denna fråga.

I "Pressens funktioner" har man sökt belysa vad allmänheten uppfattade som bästa informationsvägar (mars, april 1974):

En klar majoritet – ca 60 % – angav TV, omkring 20 % nämnde dagstidningarnas redaktionella innehåll, ca 5 % ansåg att myndigheterna varit den bästa informationskällan och ett par procent nämnde vänner resp. annonser i tidningarna.

I en kommentar till detta säger Lennart Weibull i skriften "Samhällsorientering och masskommunikation" (1975):

"Mycket talar för att det i första hand är energikrisens karaktär av nationellt do-

minerande fråga som ger TV dess starka ställning. I denna lyckades uppenbarligen TV-mediet nå ut med information till nya grupper. Detta bekräftas av en specialstudie av allmänhetens kunskap om energifrågor. Denna undersökning som genomfördes vid ungefär samma tidpunkt som den här aktuella studien kunde visa att lågutbildade hade en anmärkningsvärt hög kunskap om frågor som gällde olika energikällors betydelse.

TV och radio anges som bästa informationsmedier av dem som har en relativt låg orientering i samhällsfrågor. För tidningar är tendensen att de välinformerade är överrepresenterade bland dem som anser dessa medier bäst i energifrågan. Detta bekräftar de tidigare resultaten om de tryckta mediernas stora betydelse bland personer som tillhör 'kommunikationseliten', samtidigt som etermedierna har en potential i engagerande samhällsfrågor."

Utvärderingen av bästa informationsvägar nyanseras något när det gäller sparaktiviteter 1974/75. I en särskild rapport (EBU bil. 9) anses praktiskt taget samtliga ha uppmärksammat sparuppmaningarna någon gång under undersökningsperioden.

Sparuppmaningarna nådde främst ut via radio/TV och tidningsannonser, men också i betydande utsträckning via övriga kanaler. Över hälften hade under den sista mätperioden tagit del av sparuppmaningarna i radio/TV och lika många i tidningsannonser. Ungefär en tredjedel hade vid samma tidpunkt sett sparuppmaningar via annonser eller affischer utomhus, lika många på arbetsplatser eller skolor och samma andel via någon broschyr eller gratistidning. Vid det sista mättillfället hade ungefär en fjärdedel av den svenska allmänheten sett någon form av specialreklam på t. ex. tändsticksaskar eller brevmärken.

Vidare kan noteras att de olika kanalerna alla är positivt korrelerade med varandra, dvs. om man tagit del av sparuppmaningarna via en kanal ökar sannolikheten för att man också skall ha tagit del av dessa via någon annan kanal.

TV har en stark ställning enligt båda undersökningarna, medan framför allt tidningsannonserna kan ifrågasättas enligt "Pressens funktioner". Det är rimligt att tolka resultaten så att medborgarna sett sparuppmaningar i annonser, men att de fäst mindre avseende vid dessa när de uttalat sig om bästa informationsväg. Valet av informationsvägar måste noga prövas. Det kan t. ex. vara riskabelt att överbetona sambandet mellan annonsering och spareffekter.

Bristerna i informationsgivningen 1973/74 tog sig uttryck i förvirring och i misstro: Förvirring om vad som faktiskt hände och gällde, misstro mot myndigheternas övergripande bedömningar, mot samordningen m. fl. faktorer.

Detta kan ha flera orsaker: Informationen *från* massmedierna är bristfällig, något som kan bero av subjektivt vinklad journalistik eller sättet att återge en faktisk händelseutveckling eller en kombination av dessa. Men bristerna i informationen *från* massmedierna kan lika väl ha sin rot i informationen *till* massmedierna. Källinformationen kan vara osammanhängande eller onöjaktig p. g. a. brist på samordning, kunskaper eller vilja att ge information.

P. g. a. detta konstaterade FSI-utredarna bl. a.:

"Både nyhetsfolk och allmänhet kommer således att känna av eventuella brister i informationsflödet till massmedia. Luckor fylls med spekulationer och rykten. Brist

på stringent information i ömtåliga sammanhang kan t. o. m. riskera att tolkas som avsiktliga försök att dölja något. Misstänksamhet ges mer eller mindre fritt spelrum och lösryckta påståenden av skiftande slag bygger så småningom upp föreställningar som i frånvaro av fakta kan bli starkt vinklade åt ena eller andra hållet."

Den redovisning som gjorts i de olika utredningarna leder till att informationsberedskapen måste behandlas dels ur teknisk-systemsynpunkt dels ur synpunkten övergripande och politisk-ekonomisk bakgrundsinformation. Den senare är av stor vikt för förtroendet: Brister det i motivangivelse för särskilda spar- eller regleringsåtgärder, riskeras förtroendet för och acceptansen av dessa åtgärder.

3.1.2 *Mediepolitiken och offentlighetsprincipen*

Erfarenheterna från oljekrisen har visat betydelsen av massmediernas och då särskilt nyhetsmediernas roll i all informationsgivning. Om en av förutsättningarna för en fungerande information *från* massmedierna är en god information *till* massmedierna, måste emellertid de allmänna förutsättningar och villkor under vilka massmedierna arbetar uppmärksammas och respekteras.

I Sverige är mediepolitiken byggd på den frihetliga massmedieideologin, vars fyra grundläggande element är: Åsiktskonkurrens, demokratisering, kontroll av myndigheter och fri etableringsrätt. I centrum för mediepolitiken står alltså vaktslåendet om de demokratiska värdena.

1972 års pressutredning har senast behandlat dessa frågor och bedrivit en rad viktiga forskningsprojekt. Dess resultat utnyttjas för AIF:s bedömningar; utredningen fastslår bl. a.: "Massmedierna skall medverka till att förstärka den svenska demokratin."

Två kännetecken för den öppenhet som därmed krävs är offentlighets- och tryckfrihetsprincipen. De finns fastslagna i grundlag, 1949 års tryckfrihetsförordning. Dessa principer innebär bl. a. att vad myndigheterna gör och inte gör skall kunna komma till allmän kännedom och de utredningar som samlas hos myndigheterna skall vara varje medborgares egendom. Offentlighetsprincipen syftar också till ett fritt meningsutbyte, dvs. medborgarna skall kunna diskutera ärenden och myndigheternas sätt att handlägga dessa såväl internt som offentligen, i tal, i skrift och i tryck.

Inskränkningar i offentligheten regleras av "sekretesslagen", lagen om undantag från rätten att utbekomma allmänna handlingar. Det finns således vissa handlingar t. ex. rörande försvaret eller den allmänna sjukvården som skulle kunna orsaka skada om de blev offentliga. Myndigheter äger dock inte rätt att efter eget gottfinnande hemlighålla handling med den motiveringen att en offentlighet skulle störa eller skada den verksamhet myndigheterna bedriver.

Enligt tryckfrihetsförordningen (TF) gäller vissa regler för skydd för informationsfriheten och skydd för meddelare.

Om en myndighet bedriver informationsverksamhet, kan den uppgiften anförtros åt en avdelning inom myndigheten eller åt en bestämd tjänsteman. Detta innebär likväl inte att myndigheten får förbjuda övriga tjänstemän att lämna upplysningar till pressen.

En viktig konsekvens av TF:s regel om skydd för meddelare är att en

myndighet inte får inleda en undersökning för att ta reda på vem som har lämnat ett meddelande i andra fall än då TF medger ingripande. Det kan ske då en hemlig handling har lämnats ut eller meddelandet utgör brott mot rikets säkerhet eller eljest har lämnats i strid mot ett stadgande i lag.

Om en tidning redogör för en myndighets interna förhållanden, är det alltså, bortsett från de ovan nämnda fallen, inte tillåtet att forska efter källan.

Massmedierna – press och etermedier – har en central roll i samhället; deras informationsfunktion har karakteriserats av Pressutredningen sålunda: "Massmedierna bör ge den information som är nödvändig för att medborgarna skall kunna ta ställning i samhällsfrågor". Det är endast om medborgarna har kunskap om förekommande politiska frågor, som de kan avgöra om de valda representanterna handlat på ett önskat sätt. Men massmedierna har även en annan informationsfunktion att fylla: "De förtroendevalda bör genom massmedierna få löpande information om enskildas och organisationers uppfattningar i politiska frågor". Den politiska informationen får med andra ord inte begränsas till att bli en ström uppifrån och ner. Givetvis skall enskilda och organisationer via massmedier kunna påverka beslutsfattarna.

Den andra huvuduppgiften för massmedierna i Sverige är att kommentera: "Massmedierna bör fristående eller som språkrör för organiserade samhällsintressen kommentera skeendet i samhället." Debatten är en omistlig del av det demokratiska systemet. Genom att massmedierna kommenterar, tar ställning, ger råd och försöker verka opinionsbildande stimuleras debatten.

En tredje uppgift för massmedierna är att granska: "Massmedierna bör som allmänhetens företrädare granska och kontrollera de inflytelserika i samhället." Denna granskningsfunktion har erkänts av samhället genom att man har lagstadgad möjlighet till insyn i myndigheternas handlande. Granskningsrollen är speciellt viktig. Pressen har bättre möjligheter än enskilda att kontrollera att de förtroendevalda och myndigheterna verkligen fyller den uppgift väljarna har givit dem.

En del av vad detta kan innebära i praktiken ges i den översikt av erfarenheter från informationsarbetet under krisen 1973/74 som på AIF:s anhållan författats av redaktionschef Erik Nylén vid Tidningarnas Telegrambyrå. Han skriver bl. a.:

> "Från ett par håll fick TT påstötningar om att vi borde distribuera uttalanden från myndigheter. Uttalandena var upprepningar av tidigare framförda maningar och liknande. I samtliga dessa fall avböjde TT att använda uttalandena med motiveringen att de inte innehöll några nyheter och alltså inte uppfyllde de krav vi ställer.
>
> Ett liknande problem var när någon myndighet begärde att TT skulle distribuera kommunikéer utan att skriva om eller på annat sätt redigera materialet. Även detta avvisade redaktionen med motiveringen att TT inte är någon 'postgumma' som distribuerar kommunikéer. Vi förbehåller oss rätten att själva bedöma vad vi skall ta upp och hur vi skall ta upp det. Jag fick i flera fall intrycket av att representanter för myndigheter var påstridiga i dessa frågor på grund av okunnighet om TT:s ställning som självständig nyhetsbyrå.
>
> Vid den hearing som arrangerades av energiberedskapsutredningen en tid efter 'oljekrisen' diskuterades bl. a. hur myndigheternas presstjänst borde fungera vid en ny energikris. Jag vill upprepa en varning som jag framförde vid denna hearing: 'Det får inte bli så att massmedias enda kontakt med myndigheten är via press-

sekreteraren' " — "Kommunikéerna från myndigheterna måste vara begripliga. Under 'oljekrisen' hade vi flera exempel på kommunikéer som vi absolut inte förstod."

3.1.3 *Att ta emot information*

Medan avsnitt 3.1.1 i detta kapitel ville erinra om vissa förhållanden som skall beaktas i planeringen för att få till stånd en enhetlig och samordnad information till allmänheten, tjänade avsnitt 3.1.2 till att påminna om att beredskapsplaneringen för en informationsapparat i krislägen varken får eller skall, under samordningens eller enhetlighetens täckmantel, söka manipulera bort den mångfald som är mediepolitikens kännemärke. En grundläggande planeringsförutsättning för AIF:s arbete är – som senare skall utvecklas – öppenhet med åsiktsbrytningar och debatt som följd; för myndigheterna gäller det att respektera och acceptera mångfalden som en tillgång.

Ser man det ur allmänhetens eller den enskilda människans synpunkt, kan naturligtvis denna mångfald riskera att skapa förvirring. Därför är det av vikt att hålla isär de övergripande frågorna och de teknisk-systematiska reglerna för exempelvis ransonering.

De problem som möter när det gäller att ta del av exempelvis övergripande information har exemplifierats i den citerade rapporten om pressens funktioner.

Massmediekonsumenterna kan enligt rapporten indelas i fyra huvudgrupper med utgångspunkt från i vilken utsträckning de tar del av samhällsorienterande respektive allmänt material i dagspressen (jfr figur 3.1).

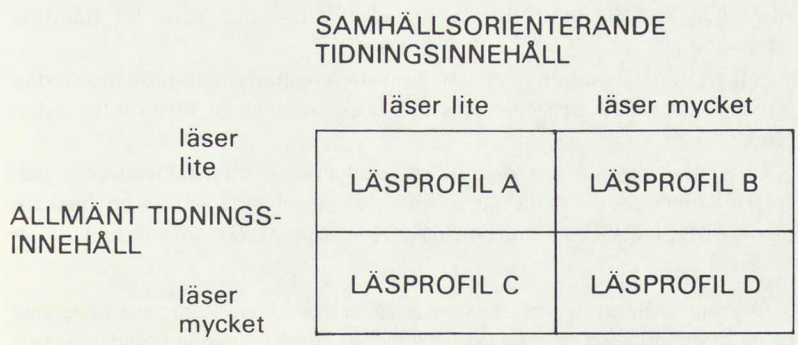
A *lågkonsumenter,* dvs. personer som överhuvud taget läser mycket lite,

B *specialister,* som relativt strikt väljer samhällsorienterande stoff framför annat.

C *allmänkonsumenter,* sådana som enbart läser allmänt material i dagspressen, samt

D *högkonsumenter,* de som läser mycket av både samhällsorienterande och mer allmänt stoff,

Även när det gäller att välja andra informationskanaler än dagspressen framträder liknande mönster. Lågkonsumenterna är – något tillspetsat uttryckt – lågkonsumenter också ifråga om tidskrifter, radio- och TV-program. Högkonsumenterna läser många tidskrifter, lyssnar mycket på radio och

Figur 3.1
Källa: SOU 1975:78, Pressens funktioner.

ser ofta på TV. Allmänkonsumenterna läser ofta populärpress, ser resp. lyssnar mycket på underhållande program i etermedierna. Den specialiserade gruppen, slutligen, läser politiska och fackliga tidskrifter, lyssnar mer på samhällsorienterande program i radion och ser oftare än andra de "tyngre" programmen i TV.

Det kan vara skäl att erinra om att liksom sambandet mellan social ställning och kunskap om samhällsfrågor är välkänt, föreligger också studier av hur människor brukar sin kunskap, utnyttjar information. I låginkomstutredningens avsnitt om politiska resurser av Sten Johansson (1971) konstateras: "En tredjedel av den vuxna befolkningen är 'utanförstående', dvs. deltar inte i någon av de aktiviteter som den representativa demokratin anvisar vid sidan av röstningen; och en femtedel är 'politiskt fattiga' d. v. s. kan inte själv författa en skrivelse och känner ingen som kan hjälpa." Även om dessa undersökningsresultat omges med viktiga reservationer, utgör de en påminnelse om vilka system- och kommunikationsproblem myndigheterna står inför i ett krisläge när ambitionen är både rättvisa i regleringssystemet och fyllig och öppen information – liksom ett aktivt informationsutbyte mellan myndigheter och medborgare.

Det sagda äger särskild tillämplighet på övergripande och politisk-ekonomisk bakgrundsinformation. Det markerar vikten av att myndigheterna präglas av en vilja att kommunicera med massmedier och allmänhet. Detta för att informationsprocessen skall kunna bidra till förståelse för vad ett krisläge kan föra med sig.

Samhällsinformationen konkurrerar med den kommersiella reklamens påverkan och sprids i stor utsträckning via samma kanaler. Eftersom medborgaren inte hinner ta del av alla budskap som riktas till honom, gör han en gallring. Det finns en rad teorier om hur människan väljer information. De flesta indikerar att människor strävar efter något slags psykologiskt jämviktstillstånd.

Komponenterna för tillgodogörande av information brukar karakteriseras som motivation, varseblivning och förståelse.

I vårt fall skapas motivation i ganska hög grad av de intryck och de fakta som hänger samman med de övergripande frågorna. Hos högkonsumenterna och specialisterna är motivationen sannolikt frivillig, i övriga fall kan ett "informationstryck" väcka en slumrande eller omedveten motivation.

När det gäller varseblivningen har människan i och för sig en stor inregistreringsförmåga. Men inregistreringen, uppmärksamheten, innebär inte nödvändigtvis att det uppmärksammade förstås eller lagras för framtida användning.

När en uppmärksammad information står i överensstämmelse med redan kända fakta startar den process som gör det möjligt att förstå innebörden i budskapen.

Erfarenheter pekar entydigt på en gruppering i informationssvaga och informationsstarka – detta har formulerats på följande sätt av en forskare på området, Göte Hansson, i en rapport – "Människan som mottagare av information", 1975.

"Den mängd och den typ av lagrad kunskap en individ har, bestämmer i hög grad ny informationsmottagning och det har visats att kunskapsmässigt högprivilegierade

individer uppfattat mer av vardaglig, enkel information än kunskapsmässigt lågprivilierade. Något trivialt men högst väsentligt är att konstatera att *det enda en människa med någorlunda säkerhet förstår är det redan bekanta.* Till detta kan läggas ett tillskott av *ännu icke bekant.* Detta tillskott av information kan i s. k. inlärningssituationer vara stort. Hur stort det får vara för att förstås av mottagaren av samhällsinformation är föga bekant."

AIF har för sin del när det gäller spar- och regleringssysteminformationen accepterat dessa utgångspunkter; det har lett till ett uppmärksammande av den förberedande informationen och utbildningen. Vidare har observerats iakttagelser av det slag som 1967 års informationsutredning gjorde i "Vidgad samhällsinformation" (SOU 1969:48):

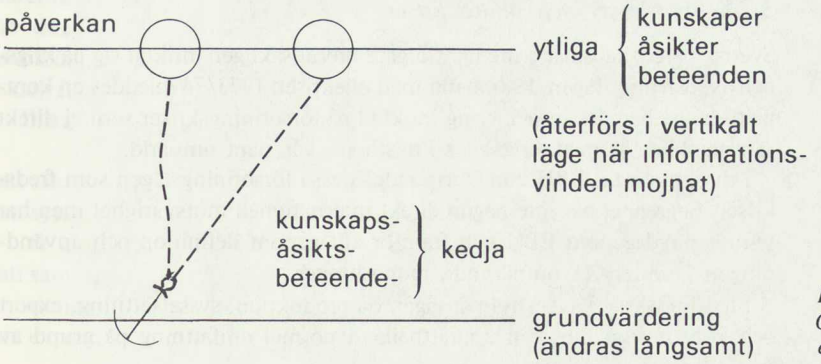
"Den information som myndigheterna sprider utformas med krav på att vara dels korrekt, dels begriplig för mottagarna. Dessa krav är ofta svårförenliga." Samhällsinformationen har ofta ett relativt sammansatt budskap att föra ut till det svenska folket. Detta för med sig en rad problem då det gäller meddelandets utformning. Språket måste utformas så att de sämst utbildade förstår det med bibehållet sakinnehåll. Det gäller också för den som formulerar texten att identifiera sig med mottagaren och dennes behov av information.

Det är följaktligen komplicerat nog att nå fram till mottagarna i avsikten att upplysa, än svårare att starta en dialog, dvs. att informatören får en återföring av information och reaktioner.

I AIF:s fall är det emellertid inte endast fråga om att upplysa människan. En påverkan måste komma till stånd; i första hand så att människan lär sig ett delvis nytt beteende i ett krisläge; i andra hand kanske för att överhuvudtaget och på längre sikt höja beredskapen för långvariga försörjningskriser på vissa känsliga områden.

3.1.4 *Beredskap inför kriser och förändringar*

Människan tar hellre emot sådan information som förstärker de åsikter hon redan har. Särskilt när det gäller massdistribuerad information kan det vara svårt att påverka människors beteenden, kunskaper och åsikter. "Graden av lättthet med vilken påverkan sker ökar ju längre från personens grundvärderingar påverkansområdet ligger" – detta resonemang har Chris Ottander i en rapport 1975, "Noteringar inför en informationslag", illustrerat med en s. k. bojmodell:

Figur 3.2. Källa: Chris Ottander, Noteringar inför en informationslag (1975).

Modellen, som måste användas med viss försiktighet, tjänar till att illustrera kommunikationsforskningens uppfattning om massdistribuerad information.

Den kan bilda underlag för vissa antaganden rörande informationsberedskapens problem. Människan skulle ha en relativt hög mental beredskap för allvarliga kriser, exempelvis avspärrning/krig därför att den svenska grundvärderingen, enligt BN:s löpande försvarsviljeundersökningar, är att vi då måste underkasta oss vissa försakelser.

Människan skulle vidare relativt lätt acceptera inskränkningar i sin livsföring under lätta, kortare kriser som berör henne relativt ytligt. Den följsamhet till sparpropagandan 1974 som trots allt kan spåras kan ha sin förklaring häri.

När påverkan upphör och motivationen, "hotet", avlägsnas återgår beteendet till vad som uppfattas som normalt.

Inte endast begreppet fredskris (jfr definition 3.2.1) är nytt – i själva konstruktionen av ordet ligger något motsägelsefullt ity att fred och kris i allmänhet uppfattas som varandras motsatser. Det yttre tryck som finns vid avspärrnings- och krigslägen saknas, samhället skall i största möjliga utsträckning fungera normalt. Det finns skäl att anta att människornas psykologiska beredskap för långvariga fredskristillstånd är liten.

Det ligger i förlängningen av detta antagande att beredskapen för sänkt standard och förändrade levnadsvillkor som ett resultat av allmän energiåtstramning också i ett s. k. normalläge inte heller är särskilt hög. Kunskaperna om energi och energisamband är trots de senaste årens debatt begränsade.

En icke oväsentlig faktor i sammanhanget torde vara att medan det militära försvaret och civilförsvaret främst, men även det psykologiska försvaret, är ganska välkända, är vår försörjningsberedskap och det ekonomiska försvaret relativt obekanta för många människor.

AIF har utgått från dessa antaganden som delförutsättningar för sitt arbete och framför allt för de förslag till utvecklingsprogram som framläggs; bl. a. föreslås ett undersökningsprojekt som även skall skapa en säkrare grundval för bedömningar av de slag som här gjorts.

3.2 Särskilda förutsättningar

3.2.1 *Fredskriser och andra kriser*

Svensk beredskapsplanering har tidigare huvudsakligen inriktat sig på krigs- och avspärrningslägen. I samband med oljekrisen 1973/74 inleddes en kompletterande beredskapsplanering inriktad på försörjningskriser som ej direkt sammanhängde med krig eller krigsfara i vår nära omvärld.

I direktiven till EBU karakteriserades dessa försörjningslägen som fredskriser. Begreppet har inte någon direkt internationell motsvarighet men har vunnit hävd genom EBU och framför allt genom definition och användningen i under 2.1 omnämnda propositioner.

Med fredskriser avses främst lägen då produktion, sysselsättning, export och konsumtion inte kan upprätthållas i normal omfattning på grund av

importbortfall av en aller flera försörjningsviktiga varor utan att det är krig eller krigsfara i vår nära omvärld. Fredskriser bör skiljas från sådana knapphetssituationer, konkurrenssituationer, handelsstrukturomvandlingar som är ständigt återkommande i det internationalla handelsutbytet. En fredskris på energiområdet förutsätts i allmänhet kunna inträffa genom av olika anledningar föranledd brist på olja och nedgång i oljeimporten. Den kan också utvecklas i sådan riktning att den allvarligt påverkar produktion och konsumtion inom andra varusektorer med en nedgång i ekonomin som följd.

Ransoneringslagsutredningen (RLU), som 1975 framlade sitt betänkande, fick i uppgift att omarbeta allmänna ransoneringslagen, bl. a. så att särskilda lagar ej skulle erfordras för ransonering av ledningsbunden energi. Den skulle vidare beakta att en ny ransoneringslag skulle kunna tillämpas vid en fredskris. Så har också skett. Har p. g. a. ej förutsebara, extraordinära omständigheter knapphet på försörjningsviktiga varor inträtt, föreslås lagen sättas i tillämpning.

Men formuleringen täcker inte endast fredskriser, som förorsakas av händelser utom riket, utan även sådana som uppstår genom s. k. inre kris – inom landet inträffad "utomordentlig händelse". Hit hänförs störningar i produktionsapparaten, som samhällsutveckling och teknisk rationalisering gjort mycket känslig. En kris kan emellertid också uppstå om onormalt kall vinter följer efter extremt nederbördsfattiga somrar och samtidigt onormalt omfattande driftstopp inträffar i värmekraftverk.

Medan arbetskonflikter enligt RLU endast i synnerliga undantagsfall kan konstituera grund för den föreslagna lagens tillämpning, föreslås en särskild bestämmelse om renodlad elkris; i detta fall krävs riksdagens godkännande.

De senaste årens utredningsarbeten har alltså medfört en breddning i registret av lägen där försörjningen kan hotas och konsumtionsbegränsningar kan bli aktuella. Detta har i sin tur lett till att statsmakterna givit ökad vikt åt planeringen för den ekonomiska försvarsberedskapen, senast i den ovan citerade totalförsvarspropositionen 1977. Kravet på kontinuitet leder till strävan att i princip samma organisationer skall kunna fungera i fredskriser, avspärrning och krig och att fredstida planeringsorgan skall behålla sitt ansvar för motsvarande verksamhet i kriser och krig.

Konsekvensen för AIF:s räkning har blivit att det åtgärdsprogram och den organisation som nedan presenteras skall präglas av flexibilitet och användbarhet i olika krislägen, ej endast fredskrisfall.

Fredskrisen – och särskilt energikrisen – är dock med hänsyn till erfarenheterna från 1973/74 den styrande faktorn. Detta förklaras ej endast av direktiven och det faktum att energiproblemen blivit en dominerande samhällsekonomisk och politisk fråga, utan även av målen för hur samhället skall fungera i en fredskris.

Bland samhällsmålen i en fredskris kan urskiljas:

att säkra försörjning med livsviktiga förnödenheter och tjänster,
att sysselsättningen störs så lite som möjligt oberoende av om arbetskraften är engagerad i försörjningsviktig produktion eller inte,
att samhällsfunktioner såsom sjukhus, skolor och allmänna kommunikationer upprätthålles,
att exportföretagen försöker behålla sina positioner på de utländska mark-

naderna,
att valuta tillförs landet bl. a. genom att svenska företag säljer sina produkter i andra länder,
att människors sociala, hygieniska och medicinska behov tillgodoses,
att människornas ekonomi inte i onödan sätts i fara genom att möjligheterna att förtjäna inkomst riskeras.

Härutöver erinrar EBU om "svårigheten att göra rättvisa fördelningssystem och betydelsen av upplevd rättvisa för ransoneringsmoralens vidmakthållande. Ett system som allmänt uppfattas såsom orättvist kommer successivt att bryta samman. Man måste därför söka sig fram till system som allmänt accepteras som hyggligt rättvisa. Vidare krävs insatser från myndigheterna för att informera allmänheten om vad som är 'rättvist' i kristid, då knappa resurser skall fördelas, och om de administrativa problem som kan försvåra en 'rättvis' fördelning".

Det är mot denna bakgrund informationsmålen (nedan) främst är formulerade.

I planeringen för en fredskris ingår emellertid både att den upphör och att den kan förvärras. Skulle det senare ske måste den planering som gäller för olika avspärrnings- och krigsfall tillämpas. I den situation då fredskrisen renodlas till att gälla en eller ett par försörjningsviktiga varor som exempelvis oljeprodukter blir, vid ett läge då svenska fredskrislager av olja är förbrukade, en planering som avser det ca ettåriga avspärrningsfallet aktuell. En sådan övergång innebär emellertid att de redovisade samhällsmålen ej kan upprätthållas, vissa permitteringar m. m. beräknas då behöva tillgripas.

I ett hänseende är dock samhällsmål och planeringsförutsättningar gemensamma för freds- och alla krislägen: *Svensk tryckfrihets- och mediepolitik förblir densamma.* De allmänna förutsättningar som angavs ovan under 3.1 och följaktligen de informationsmål som preciseras nedan under 4.2 är och förblir styrande för informationsgivning och informationsberedskap i alla lägen.

Miljöerna för informationen till medborgarna kan emellertid växla. De förutsättningar som f. n. bedöms vara särskilt relevanta i händelse av en oljekris utgår från det *internationella energiprogrammet* och de *regleringssystem* som svenska myndigheter planerat för.

3.2.2 *Det internationella energiprogrammet (IEP)*

Det internationella energiprogrammet, International Energy Program (IEP), tillkom i september 1974 inom ramen för Organisationen för ekonomiskt samarbete och utveckling (OECD).

Syftet med programmet är att garantera en erforderlig energiförsörjning till rimliga kostnader och behandlar

- åtgärder vid krissituationer
- dokumentation av den internationella oljemarknaden
- långsiktigt samarbete i energifrågor
- förhållandet till oljeproducent- och oljekonsumentländer.

Den 15 november 1974 upprättades ett internationellt energiorgan inom

OECD, International Energy Agency (IEA), med uppgift att genomföra programmet.

Det särskilda IEP-avtalet[1] inbegriper ett fördelningssystem för olja med syfte att underlätta för de avtalsslutande länderna att upprätthålla en godtagbar oljeförsörjningsnivå under en oljekris samt att bära effekterna av bortfallet i tillförseln av olja på ett mellan länderna likvärdigt sätt.

Fördelningssystemet kan delas upp i fyra delar:

Försörjningsberedskap. Deltagarländerna har åtagit sig att hålla beredskapslager, exklusive militärlager, motsvarande minst 70 dagars nettoimport av olja, som sedermera gradvis skall ökas till ett minimum av 90 dagar fram till år 1980.

Konsumtionsbegränsning. Deltagarländerna har åtagit sig att upprätthålla effektiva program för konsumtionsbegränsning. Dessa skall kunna sättas i omedelbar verkställighet vid en oljekris och göra det möjligt för ett enskilt land eller grupp av länder att minska oljekonsumtionen med 7 % om tillförseln skärs ned med minst 7 % och med 10 % om tillförseln skärs ned med mer än 12 %. Överskjutande behov skall tillskjutas proportionellt från övriga deltagarländer vilka därvid kan välja mellan att reglera sin egen konsumtion eller ta av sina beredskapsresurser.

Oljefördelning på internationell nivå. Deltagarländerna har åtagit sig att under en kris underlätta en inbördes likvärdig fördelning av tillgänglig oljetillförsel i enlighet med de regler som utarbetas inom ramen för IEP-avtalet.

Oljefördelning på nationell nivå. Deltagarländerna har åtagit sig att bygga upp och upprätthålla en effektiv inhemsk beredskapsorganisation för fördelning av tillgänglig oljetillförsel under en kris.

Inom ramen för IEP-avtalet har ett permanent dokumentationssystem upprättats. IEA:s sekretariat svarar för systemets funktion och gör den insamlade informationen tillgänglig för medlemsländerna. Systemet är uppdelat i en *allmän* del och *särskild* del.

Den *allmänna* delen avser bl. a. uppgifter om oljeindustrin och oljemarknaden, t. ex. finansiell struktur, rådande produktionsnivåer, lager och kostnader.

Inom ramen för systemets *särskilda* del skall de deltagande länderna se till att uppgifter som behövs för IEP tas fram, t. ex. oljeförbrukning och oljeförsörjning, åtgärder för begränsning av konsumtion, storlek av beredskapsreserverna.

Vid ett krisläge, när IEP:s fördelningssystem har aktiverats, krävs vissa insatser från de oljebolag som ingår i IEP-systemet samt dessas dotterbolag i respektive deltagande land. Dessa insatser består främst i detaljerad rapportering av oljetillförseln samt lagerförändringarna. Uppgifterna dubbelkontrolleras genom databehandling och skall därefter ligga till grund för de olika beräkningarna som ingår i fördelningssystemet. För Sveriges del ansvarar ÖEF för uppbyggnaden, samordningen och verkställigheten av denna typ av beredskapsinformation inom ramen för dokumentationssystemets särskilda del.

[1] Undertecknades av bl. a. Sverige i Paris den 18 november 1974, godkändes av riksdagen i maj 1975 prop. 1975:42, NU 1975:29, rskr 1975:180 och ratificerades sedermera.

3.2.3 *Regleringssystem*

I detta avsnitt redogörs kortfattat för de planerade regleringssystemen för respektive eldningsolja, fjärrvärme, stadsgas och gasol, vilka ligger inom ÖEF:s ansvarsområde. På motsvarande sätt redovisas regleringssystem för drivmedel och elkraft, för vilka TN resp. SV svarar.

En kris inom oljeområdet får emellertid också omedelbara konsekvenser för den på olja baserade petrokemiska industrin och därmed indirekt på stora delar av näringsliv och samhälle. Regleringsåtgärder m. m. inom detta område behandlas i avsnitt 9.1.3.

Eldningsolja, fjärrvärme, stadsgas och gasol

De system som planeras inom ÖEF bygger bl. a. på erfarenheterna från oljekrisen 1973/74 och på synpunkter och förslag som redovisats i EBU. Målsättningen har varit att skapa sådana system att varje förbrukare snabbt och om möjligt utan ansökan får en tilldelning baserad på faktiska förbrukningsuppgifter.

Detta sker i avvaktan på resultatet av pågående försök med värmetaxering med dess möjligheter till licensgivning till varje enskilt förbrukningsställe och statsmakternas slutliga ställningstagande till en allmän värmetaxering, vilken inte bedöms kunna vara avslutad förrän tidigast 1982. De planerade systemen utformas tills vidare i huvudsak som kvotransoneringssystem med möjligheter till jämkning och besvärsrätt inbyggda i systemen.

De större system som planeras och som också omfattar huvuddelen av förbrukarna är följande:

- ☐ Eldningsolja till hushåll
- ☐ Eldningsolja till industrin
- ☐ Eldningsolja för elkraftproduktion
- ☐ Hetvatten från fjärrvärmeanläggning
- ☐ Stadsgas
- ☐ Gasol.

Dessutom kommer specialbestämmelser att utarbetas för vissa mindre förbrukarkategorier.

System för eldningsolja till hushåll.[1] Som huvudregel gäller att oljeleverantören utan ansökan beräknar och tillställer respektive fastighetsägare besked om tilldelning för aktuell ransoneringsperiod. Tilldelningen grundas härvid på den s. k. baskvantiteten. Denna är i princip hälften av de faktiska leveranserna av eldningsolja till fastigheten under den senaste 24-månadersperioden, räknat per den 1 oktober. Då oljeleverantören helt saknar eller endast har ofullständigt underlag, måste fastighetsägaren ansöka om beräkning av baskvantiteten. Det åligger då oljeleverantören att meddela fastighetsägaren detta och översända blankett för ansökan. Denna sänds till och prövas av respektive oljeleverantör, kristidsnämnd eller länsstyrelse (beroende på fastighetens storlek m. m.).

Fastighetsägare kan begära *jämkning* av baskvantiteten. Jämkningen innebär en justering av beräknad baskvantitet och kan ske av olika anledningar främst av teknisk natur. Ansökan om jämkning sänds till och prövas av

[1] Med hushåll avses i detta sammanhang inte enbart bostäder utan också kontor och förvaltningsbyggnader, hotell och restauranger, sjukhus, affärslokaler samt övriga byggnader och anläggningar utom vid industrin. Bostäder, kontor etc. vid industrin räknas dock som hushåll om de får sitt värmebehov tillgodosett från annan panncentral än industripanncentral.

respektive oljeleverantör, kristidsnämnd eller länsstyrelse (beroende på fastighetens storlek m. m.).

Behovsprövad tilldelning innebär en extra tilldelning för löpande ransoneringsperiod. Behovsprövad tilldelning kan endast erhållas *i undantagsfall* och om särskilda skäl föreligger – huvudsakligen medicinska skäl och åldersskäl. Ansökan om behovsprövad tilldelning sänds till och prövas av länsstyrelse. Till ansökan skall fogas intyg som styrker att anförda skäl överensstämmer med verkliga förhållanden.

Fastighetsägare som erhållit beslut om jämkning eller behovsprövad tilldelning kommer att ges rätt att få *beslutet prövat i högre instans* i enlighet med de överväganden och förslag om ett två-stegsförfarande som redovisats i EBU och RLU.

Undantagna från detta system är hushåll/fastigheter anslutna till kommunala fjärrvärmeanläggningar. För sådana hushåll/fastigheter gäller systemet för hetvatten enligt nedan.

System för eldningsolja till industrin. Mot bakgrund av erfarenheterna från oljekrisen 1973/74 samt synpunkter och förslag från oljebolagen planeras för ett utvidgat *tillståndssystem.* Samtliga industriarbetsställen med en årsförbrukning överstigande 50 m^3 kommer vid en ny kris att erhålla särskilda tillstånd. Den centrala regleringsmyndigheten utfärdar tillstånd för arbetsställen med en årsförbrukning överstigande 350 m^3. För arbetsställen med en årsförbrukning mellan 51–349 m^3 utfärdar resp. länsstyrelse tillstånden. SCB:s förbrukningsstatistik utgör underlag för beräkning av varje arbetsställes oljetilldelning för en första ransoneringsperiod.

För övriga arbetsställen, dvs. de som har en årsförbrukning av eldningsolja som uppgår till högst 50 m^3, planeras ett *kvotransoneringssystem.* Systemet är analogt med det för eldningsolja till hushåll med den skillnaden att jämkningsansökningar sänds till och prövas av länsstyrelsen. Dessa småindustrier svarar för endast 1,6 % av industrins totala oljekonsumtion.

Tilldelning till de olika industribranscherna kan i vissa lägen komma att *differentieras* beroende på vilken industriproduktion som enligt statsmakternas beslut bör prioriteras.

Den centrala regleringsmyndigheten kommer att utfärda tillstånd för eldningsolja till elkraftproduktion.

System för hetvatten från fjärrvärmeanläggning. I detta system beräknar resp. värmeverk *tilldelningen* och lämnar utan ansökan besked till abonnenten om tilldelningens storlek. Tilldelningen baseras på tidigare förbrukning. Abonnent kan begära *jämkning* (teknisk justering) av erhållen tilldelning hos värmeverket.

Behovsprövad tilldelning (med samma innebörd som i systemet för eldningsolja till hushåll) kan erhållas av skäl som inte inryms i ett jämkningsförfarande. Ansökan om behovsprövad tilldelning inlämnas till respektive värmeverk som med eget yttrande vidarebefordrar ansökan till länsstyrelse för prövning och beslut. Systemet kommer också att innehålla anvisningar om *avläsning av* abonnenternas *mätare* och åtgärder i samband med eventuell *överförbrukning.* Anvisningarnas närmare innehåll blir beroende av hur en eventuellt ny ransoneringslag utformas.

Abonnent som erhållit beslut om jämkning, behovsprövad tilldelning eller eventuellt överförbrukningsavgift ges rätt att få *beslutet omprövat i högre instans* enligt samma principer som i systemet för eldningsolja till hushåll.

System för stadsgas. Systemet är uppbyggt på samma sätt som systemet för fjärrvärme enligt ovan. I stället för värmeverk blir gasverket det organ som beräknar tilldelning och jämkar etc. Undantagna från systemet är abonnenter med ackordstaxa och övriga abonnenter med en årsförbrukning understigande 1 000 m^3 per år. För dessa abonnenter kommer i stället att utfärdas bestämmelser om användningsrestriktioner.

System för gasol. Med *storförbrukare* avses i detta sammanhang arbetsställen inom industrin med en lägsta årsförbrukning av 15 ton gasol (gränsen kan komma att justeras). De ca 200 storförbrukarna kommer att få sin tilldelning med licens enligt ett system uppbyggt på samma sätt som licenssystemet för förbrukare av eldningsolja inom industrin. Licenserna utfärdas av bränslenämnden.

Övriga förbrukare kommer att få sin tilldelning från oljebolagen genom ett system med kvotering i handelsledet. De närmare formerna för denna kvotering samt för jämkning, behovsprövad tilldelning och besvärsordning har ännu inte klarlagts.

Ransonering av drivmedel

Det nu gällande drivmedelsransoneringssystemet utarbetades under mitten av 1960-talet och fastställdes av regeringen år 1967. I samband med inrättandet av ett centralt bilregister datoranpassades ransoneringssystemet. Denna anpassning färdigställdes under slutet av år 1973.

Organisatoriskt är ransoneringssystemet uppbyggt på följande sätt.

ÖEF har huvudansvaret för landets försörjning av bl. a. flytande drivmedel. TN svarar för det tekniska ransoneringssystemet som är så utformat att det kan tillämpas inom alla förbrukningsområden.

ÖEF fastställer fördelningen i stort av drivmedel för olika förbrukningsändamål efter samråd med berörda myndigheter. Kvantiteten drivmedel – kvoterna – tilldelas för bestämd period.

Vissa statliga myndigheter och organ erhåller särskild tilldelning av flytande drivmedel för sina interna behov.

TN fördelar den för civila transportväsendet avdelade kvoten till statens järnvägars centralförvaltning, sjöfartsverkets centralförvaltning och luftfartsverkets centralförvaltning för resp. transportområden samt till länsstyrelserna för vägtrafik (inkl. SJ:s och postverkets bussar).

Sjöfartsverkets centralförvaltning är tilldelningsmyndighet för skepp. För viss sjöfart (ej fiske) delegeras beslut till länsstyrelse.

Luftfartsverkets centralförvaltning är tilldelningsmyndighet för civila luftfartyg och flygverkstäder.

Den för jordbruk, trädgårdsodling och fiske reserverade kvoten fördelas av JN på länsstyrelserna.

ÖEF lämnar länsstyrelserna uppgift om den kvot som avdelas för skogsbruk och vissa motorredskap, motordrivna arbetsredskap samt portabla och stationära förbränningsmotorer.

Länsstyrelse fördelar till kommun vissa kvoter: Tilldelning till mopedägare samt för jordbruk, trädgårdsodling och fiske.

För registrerade men inte avställda bensindrivna motorfordon samt för privata dieseldrivna personbilar och traktor I (trafiktraktor) tilldelas vid ransoneringens inledning ett ransoneringsbevis för viss standardranson. Denna ransons storlek bestäms av ÖEF. Bensindrivna bussar och lastbilar med trafiktillstånd erhåller en förskottsranson. Dieseldrivna personbilar med trafiktillstånd (taxi) samt bussar och lastbilar erhåller utan ansökan vid ransoneringens inledning en behovsranson som fastställs av TN. Denna ranson baseras på de uppgifter om kilometerskatt som föreligger i det centrala bilregistret för uppgiftsperioden närmast före ransoneringens början, fordonstypens normalförbrukning, ransoneringsperiodens längd samt sparmålet.

Tilldelning utöver standardranson/förskottsranson för bensindrivna fordon samt behovsranson till ägare av dieseldrivet fordon kan ske efter ansökan och behovsprövning vid länsstyrelse.

För övriga förbrukarkategorier sker tilldelningen efter ansökan och behovsprövning hos länsstyrelse för skogsbruk utan någon förening med jordbruk, industrins m. fl. motorredskap, motordrivna arbetsredskap samt stationära och portabla motorer, viss sjöfart; hos kommun för jordbruk, trädgårdsodling, skogsbruk i någon förening med jordbruk, fiske, båtar i nyttotrafik samt mopeder.

Reglering av elkraftförbrukning

De åtgärder som kan komma ifråga för att minska elkraftförbrukningen i en bristsituation påverkas av den ledningsbundna distributionstekniken. Den medför dels att elkraften är tillgänglig utan begränsningar såvida inte särskilda tekniska åtgärder sätts in, dels att överträdande av utfärdade regleringsbestämmelser, främst överförbrukning vid kvotransonering, kan konstateras först i efterhand. Det kan då endast ske genom en omfattande administrativ insats från leverantören – om alla förbrukare skulle beröras blir denna insats orimligt stor.

F. ö. finns samma problem ifråga om ransonering av stadsgas och fjärrvärme som ju också är ledningsbundna energiformer.

En första åtgärd är genomförande av sparaktion för att uppnå och vidmakthålla en hög frivillig konsumtionsminskning. Som mått på vad som kan uppnås kan noteras att under energikrisen 1973/74 sänktes elförbrukningen vissa perioder som mest med 10–15 % enbart genom frivilligt sparande. Det bör dock framhållas att sparaktiviteterna måste byggas under med tvångsmässiga åtgärder i form av restriktioner (och ev. kvotransonering).

De nämnda restriktionerna utgörs av begränsningar eller förbud att använda elkraft för vissa ändamål. *Begränsningarna* kan gälla uppvärmning av fritidshus, lager, upplag, magasin, användning av motor- och kupévärmare, belysning av gator, vägar, parkeringsplatser, upplag, arbetsplatser, utomhus, idrottsplatser, arbets-, butiks- och kontorslokaler, trappor och korridorer etc. *Förbuden* kan avse användning av extra element, uppvärmning utomhus av t. ex. trottoarer, snösmältning, ångalstring, belysning av ljus-

skyltar, fasadbelysning, affischtavlor, skyltfönster, utomhusjulgranar etc.

I ett mera skärpt försörjningsläge kommer kvotransonering att införas, i första hand för de största förbrukarna (över 500 MWh/år, ca 1 500 förbrukare). Senare kan även förbrukning i "klassen" 5–500 MWh/år komma att ransoneras. Denna grupp omfattar ca 1,2 milj. förbrukare. Tilldelningsmyndighet för försnämnda grupp är EFN och för sistnämnda elblocken.

En variant av kvotransonering är egenkvottilldelning som tillämpas för främst vissa större statliga, kommunala och landstingskommunala organ och företag med ett flertal förbrukningsställen för vilka det är nödvändigt att fördela förbrukningsminskningen efter varierande interna behov. Enligt särskilda avtal mellan EFN/elblocket och förbrukaren förbinder sig denne att begränsa sin totala förbrukning i motsvarande grad som gäller för de förbrukare som omfattas av vanlig kvotransonering. Ca 50 000 förbrukningsställen berörs av egenkvottilldelning.

Tilldelningen vid kvotransonering grundas på tidigare förbrukning eller på annat sätt (schabloner, värmetaxering) beräknad normalförbrukning. Kvotens storlek bestäms med hänsyn till aktuellt försörjningsläge och bedömning av försörjningsutvecklingen samt resultatet av andra konsumtionsminskande åtgärder på hela energiområdet.

Andra tvångsåtgärder som kan bli aktuella på elsidan är spänningssänkning (högst ca 3 % med lika stor spareffekt) och som yttersta åtgärd periodisk bortkoppling, dvs. urkoppling av hela distributionsområden vissa tidsperioder med vissa intervall.

3.2.4 *Olika beredskapstillstånd*

I det fall ransoneringslagen är i tillämpning och ransoneringar beräknas komma till stånd sätts en omfattande organisation i rörelse – på central, regional och lokal nivå men också inom den enskilda sektorn. Många av de tjänstemän som skall bemanna de olika regleringsorganen har inte sina normala arbetsuppgifter inom resp. moderorganisation utan är kris/krigsplacerade inom de nytillkommande enheterna.

Allmänhetens psykologiska beredskap för en försörjningskris har bedömts vara låg i nuläget, särskilt som minnena från 1973/74 sjunkit undan.

För allvarliga krislägen som avspärrning och krig finns en omfattande lagstiftning med grundläggande bestämmelser ang. kristidsadministrationen – hit hör bl. a. vad som skall iakttas vid beredskapstillstånd. I beredskapskungörelsen (KK 1960:515) anges vissa beredskapsgrader för den offentliga förvaltningen samt vissa organisationer och företag: När exempelvis beredskapsgrad III anbefalls vet alla berörda vad som bör och skall ske.

Det har vid så gott som samtliga de överläggningar AIF har haft med myndigheter, organisationer och branscher framhållits att den *formella* säkerhet beträffande åtgärder som en allvarligare kris omramas av inte föreligger i fredskrissituationen. Man har därför menat att ett för fredskrisen anpassat men analogt system för beredskapsgradering och mobilisering skulle vara praktiskt för både allmänhet och de många befattningshavare som berörs.

Mot detta resonemang har två invändningar gjorts. Vid exempelvis ett importbortfall på olja ger IEP-systemet och den svenska beredskapslagringen

en karenstid som ger erforderligt utrymme för att igångsätta regleringsapparaten. Vidare kan ett system med beredskapsgradering för en fredskris snarare försvåra än underlätta de politiska instansernas hantering av krisen.

Utan att ta definitiv ställning till förslagen om beredskapsgrader för fredskris vill AIF redovisa resonemangen och foga följande kommentar till dem. Det bakom förslagen liggande önskemålet om "klarhet vad som gäller" är ett berättigat önskemål och står i samklang med de allmänna principer för informationsgivningen som AIF i denna rapport ger uttryck för. De praktiska synpunkterna om "mobilisering" av nyckelpersoner synes även ha viss bärkraft: Det ter sig därför berättigat att föreslå att, i det ögonblick regeringen bedömer att intensifierade sparaktiviteter skall genomföras, nyckelpersoner inom regleringsorganisationen varslas om att deras tjänster kan komma att behövas. De bör ges chans att följa utvecklingen och finslipa planeringen. Detta gäller inte minst inom informationsberedskapens område.

4 Mål och handlingslinjer

4.1 Inledning

Mot den bakgrund som skisserats i avsnitten om förutsättningarna framträder kraven på klart formulerade mål för informationsgivning och -beredskap. Genomgående återkommer EBU till vikten av att myndigheterna snabbt når ut med fyllig information, att resultaten av myndigheternas åtgärder beror av om man genom informationen skapar förståelse för dem: "Inget regleringssystem är så stabilt att det håller för den motverkan som en misstro från konsumenternas sida kan skapa." Förtroende för regering och myndigheter byggs upp genom öppen och täckande information om bakgrund, målsättningar etc. "Varje undanhållande av väsentliga fakta kommer att ge anledning till spekulationer och ryktesspridning. – – – Om misstro skapas mot den politiska ledningen i kriser, kommer också den viktiga ransoneringsmoralen att utsättas för påfrestningar."

De målformuleringar som nedan görs har sina utgångspunkter i dessa resonemang. Men ett viktigt tillägg måste alltid göras: Den svenska frihetliga mediepolitiken och rätten till fri opinionsbildning förutsätter en kritisk granskning av bl. a. myndigheternas åtgärder; debatten om riktigheten i politiska bedömningar och förvaltningsmässiga åtgärder skall ses som en tillgång i strävan mot förtroende. Inget informationssystem överhuvudtaget kan fungera väl om inte politiska instanser och myndigheter präglas av en sann vilja till kommunikation med allmänhet och massmedier.

4.2 Informationsmål före och under krislägen

Följande informationsmål utgör följaktligen grunden för all informationsgivning;

att skapa klarhet hos allmänheten om krisens bakgrund och utveckling,
att skapa tilltro till och förståelse för samhällets åtgärder,
att skapa förutsättningar för offentlig debatt,
att öka allmänhetens intresse för att engagera sig för hushållning med energi och övriga resurser,
att underlätta för allmänheten att hantera de regleringar som ett krisläge kan föra med sig,
att nå alla människor oavsett språk och bostadsort.

Ovanstående informationsmål skall alltid vara tillämpbara i ett krisläge, men för att uppnå önskade effekter krävs ett antal *utvecklingsmål* redan i normalläget, nämligen

att öka allmänhetens beredskap inför kriser,
att öka allmänhetens kunskap om försörjningsberedskapen och dess organisation,
att öka allmänhetens kunskaper på berörda försörjningsområden, i det här fallet energi,
att innan en fredskris utvecklats öka allmänhetens kunskap om de övergripande målen och de förberedelser som från samhällets sida gjorts för att möta en fredskris.

För att omsätta målen i praktiken måste planeringen och handlandet i ett krisläge beakta kraven på samordning, öppenhet, snabbhet och enkelhet.

Kravet på samordning löper som en röd tråd genom utvärderingsrapporter, utredningar och propositioner. För informationsberedskapen innebär det att ingen insats i ett krisläge blir effektiv om inte alla berörda myndigheter och andra samhällsorgan ger en samordnad information till medborgarna. Särskilda krav måste ställas på de centrala, regionala och lokala samhällsorganens informationsåtgärder.

För åtgärder på olika nivåer kan följande *styrmål* tillämpas:

Regeringskansliets och ÖEF:s övergripande information måste fasas samman.

De centrala myndigheternas informationsinsatser skall syfta till

att samordna regionala och lokala organs information,
att understödja de regionala och lokala organens informationsinsatser genom bl. a. rådgivning, faktaförmedling och analyser,
att genom öppenhet skapa och vidmakthålla goda relationer till massmedier, intresseorganisationer och andra opinionsbildare,
att genomföra riksomfattande generella eller specialdestinerade informationsaktioner.

De regionala och lokala instansernas informationsinsatser skall dessutom syfta till

att skapa förutsättningar för direkta kontakter med allmänheten och god samverkan sinsemellan på regional resp. lokal nivå,
att genom öppenhet skapa och vidmakthålla goda relationer till regionala och lokala massmedier, intresseorganisationer och andra opinionsbildare,
att i begränsad omfattning genomföra regionala och lokala informationskampanjer.

Grundtanken är följaktligen att centrala, regionala och lokala åtgärder skall samordnas. Det övergripande ansvaret ligger hos de centrala myndigheterna, men decentraliseringen bör drivas så långt som möjligt för att öka genomslagskraften hos den information som lämnas till allmänheten. Hur detta lämpligen bör ske utvecklas under 6.

4.3 Öppenhet och trovärdighet

Kraven på öppenhet sträcker sig över vida områden och kan tolkas på flera sätt. AIF avser med öppenhet främst en *handlingslinje,* en övergripande regel för myndigheternas umgänge med allmänhet och massmedier. Innebörden därav är att under kanske svåra arbetsförhållanden ha beredvillighet att besvara frågor och ta initiativ till egen informationsgivning även om i sådant sammanhang för myndigheten ofördelaktig information måste lämnas. Det är också fråga om sådan samverkan inom en myndighet att informationsansvariga kan inhämta den information för vidarebefordran till medborgarna som är motiverad av offentlighetsprincipen.

Information måste alltid öppet lämnas, dels om utvecklingen i stort, dels om de olika problem som kan uppstå under en kris. Sålunda bör även öppen information lämnas när osäkerhet eller negativa faktorer råder. Det faktum att fredskrisberedskapen på oljesidan fungerar som en buffert i ett osäkert försörjningsläge får inte medföra att myndigheten underlåter att redovisa osäkra lägesbeskrivningar.

Saklighet och öppenhet innebär också att även där man måste hänvisa till sekretesskydd, måste man också i det sammanhanget ge en utförlig förklaring till *varför* vissa åtgärder är sekretesskyddade.

Sekretesskyddet bör användas i minsta möjliga mån.

En av de viktigaste faktorerna i massmediernas nyhetsvärdering är kravet på aktualitet. Kravet på snabbhet står delvis i motsatsställning till kravet på samordning av informationsgivningen. Därför är det väsentligt att det åtgärdsprogram i detta avseende, som senare redovisas nedan, genomförs.

För att nå ut till så stora delar av allmänheten som möjligt måste myndigheten sträva efter att ge enkel och lättförståelig information även om komplicerade skeenden. En krissituation fordrar saklighet, vederhäftighet och fullständighet i informationen, vilket kan gå ut över tillgängligheten i en text.

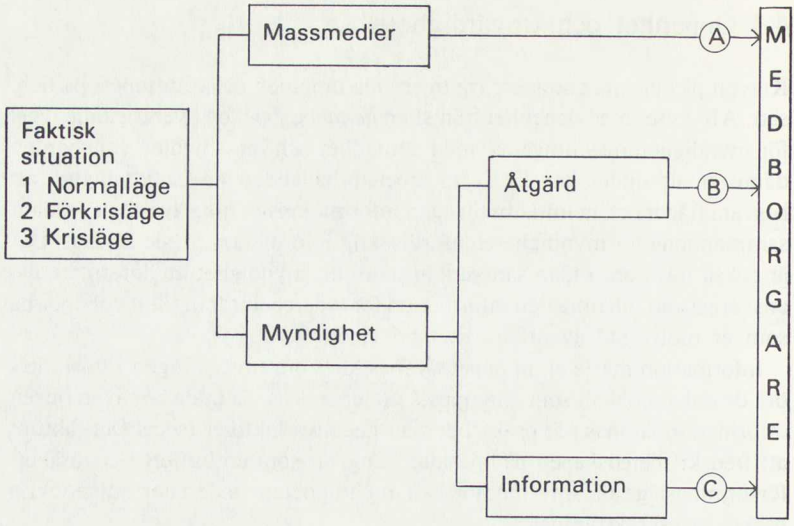
För att vidare uppnå informationsmålen måste informationsgivningen planeras både på kort och lång sikt. *Handlingslinjen* bör i inledningsskedet av en fredskris vara att skapa en allmän medvetenhet om krisens omfattning, att klargöra krisläget samt att snabbt informera om utfärdade bestämmelser och ge råd och uppmaningar till bl. a. grupper som förbrukar mycket energi.

I ett inledningsskede bör selektiv information riktas till högkonsumenter via press och direktupplysning. Samtidigt förmedlas den allmänna informationen via massmediernas nyhetsmaterial. Ett samordnat uppträdande och enhetlig information från myndigheterna möjliggör en hög genomslagskraft hos allmänheten.

Myndigheternas information till allmänheten måste lätt kunna identifieras, vilket förutsätter enhetligt uppträdande vid utformning av olika informationsåtgärder.

Figur 4.1 visar sambanden. Trovärdigheten av samhällets åtgärder beror på överensstämmelsen mellan

- ☐ massmediers rapportering och samhällets åtgärder, A och B i figur 4.1.
- ☐ massmediers rapportering och samhällets information, A och C
- ☐ samhällets åtgärder och samhällets information, B och C

Figur 4.1.

Om samhällets information under en kris skall upplevas som trovärdig fordras bl. a. att det ej får råda tvekan om informationens syfte och avsändarens identitet.

4.4 Typer av information

Tesen att all informationsgivning skall utgå från mottagarnas behov är väsentlig. Allmänt kan sägas att t. ex. sparuppmaningar skall anpassas till olika energikonsumenters behov – villaägare skall ha information om det egna husets problem, åkaren om justering av bl. a. dieselmotorer. Men det är också viktigt att diskutera *när* den enskilde individen upplever behov av information.

I initialskedet av en framtida fredskris är det rimligt att utgå från att sparbenägenheten är låg. Många är troligen skeptiska till det egentliga behovet av energisparande. Därför kan man räkna med att det uppstår en period då den "allmänna opinionens" inställning till och bedömning av hotets omfattning klarnar.

Vissa medvetna energikonsumenter är redan under en normalperiod starkt motiverade att spara energi. I andra grupper ökar sparmotivationen när de första nyheterna om t. ex. leveransbegränsningar utomlands eller kraftiga prishöjningar når Sverige. Mer definitiva beslut från energiproducenterna påverkar ytterligare en grupp medborgare och medvetenheten om en kommande bristsituation ökar successivt bland allmänheten i stort. Leveranser på väg till Sverige och oljebolagens lager gör dock att den enskilde inte påtagligt upplever en faktisk bristsituation förrän efter viss tid.

Det är därför rimligt anta att mindre medvetna konsumenter reagerar relativt långsamt – inte förrän krisen är ett faktum och ransoneringen sätts in.

Med utgångspunkt från ovanstående diskussion bör fyra huvudtyper av information lämnas:

1. Övergripande information
   (om bakgrunden och försörjningsläget)
2. Sparinformation
   (om frivilliga åtgärder)
3. Systeminformation
   (om bestämmelser, myndigheternas åtgärder, resultat)
4. Övrig information
   (förberedande information och utbildning)

Med *övergripande information* förstås de grundläggande politisk-ekonomiska sammanhangen som utgör krisens förutsättningar samt fördelningspolitiska mål. Hit räknas också den allmänna bakgrund som gäller krisen samt frågor som har att göra med försörjningsläget, landets uthållighet och motiven för statsmakternas agerande.

Utgångspunkten för allt agerande är att förtroende skapas för regeringens och myndigheternas bedömningar. Detta betyder i ett inledningsskede av en fredskris att allmänheten uppfattar själva hotet om konsumtionsbegränsningar som ett reellt hot, bedömningen att en kris är på väg som en riktig bedömning. Det kräver bakgrundskunskap om exempelvis IEP och Sveriges medverkan i det internationella energiprogrammet. Det kräver att IEP fungerar i varje fall under krisens inledningsskede och det kräver vidare allmänhetens accepterande av att t. ex. återhållsamhet skall iakttagas med de fredskrislager som byggts upp inom landet. Rapporten "Informationen under oljekrisen 1973/74" visar påtagligt vikten av att dessa grundläggande förhållanden uppmärksammas. Förtroendet för myndigheternas åtgärder och information sjönk märkbart från december 1973 till februari 1974. Det konstaterades att "med hänsyn till informationskritikens tydliga samband med förtroendet skulle vi kanske snarast hålla för troligt att det är den övergripande bakgrundsinformationen som är det mest väsentliga".

Med *sparinformation* avses de aktioner som syftar till att dels öka motivationen hos människorna för att spara, dels förmedla råd och vägledning. Vidare inbegrips sådana aktiviteter som omfattar utbildning på arbetsplatser, exempelvis vad gäller förbättrade metoder eller effektiv användning av värmeanläggningar m. m. Åtgärderna karakteriseras alltså av frivillighet inom ramen för ett skärpt läge.

Området *systeminformation* innefattar dels information om de speciella regleringssystem som i förevarande fall avses täcka olika energislag (drivmedel, bränsle och elkraft), dels de mera generella bestämmelser som kan avse hastighetsbegränsningar och användningsrestriktioner m. m.

Systeminformationens uppgift är följaktligen att nå fram till olika förbrukarkategorier, ge dem adekvat information så att de kan handskas med den uppkomna situationen och vet vart de ska vända sig och hur de skall bete sig.

Med *förberedande information* avses de kunskapshöjande åtgärder som inom en rullande planering måste ske redan i normalläget: Det gäller dels utbildning av berörd personal, dels information som syftar till att ge den allmänna kunskap som medborgarna bör besitta innan en kris inträder.

Det finns anledning att mer ingående behandla den förberedande informationen. En kontinuerlig informationsgivning i fredsläget är en förutsätt-

ning för att myndigheterna skall nå ut i en krissituation. Viktiga målgrupper för denna typ av information är opinionsbildare, informationsförmedlare och vidare de tjänstemän inom offentliga sektorn som är direkt berörda av energifrågor. En annan viktig målgrupp är de olika branschorganisationer, näringslivsorganisationer, företag och myndigheter som är villiga att stödja och medverka i informationsgivningen, såväl i fredstid som i krisläget.

Behovet av en allmän utbildning i energifrågor och dithörande samhällsproblem är också stort och en inventering av såväl utbildningsbehov som utbildningsresurser är angelägna. Riktiga kunskaper om sakförhållandena ökar förståelsen för sparinformation och regleringsåtgärder under kris.

4.5 Principiella utgångspunkter för olika planeringsalternativ

Vid en genomgång av olika handlingsalternativ rörande information vid en krissituation måste hänsyn tas till vissa principiella utgångspunkter. Enligt EBU ställs krav på att vissa speciella mål skall uppfyllas och där poängteras även vikten av att ÖEF får de erforderliga resurserna för att bygga upp en kampanjberedskap inom energisektorn, bl. a. i form av informationspaket. Enligt EBU blir det härigenom möjligt att lägga ner mer kreativt arbete på såväl texter som layout. EBU föreslår att texter färdigställs i förväg och att både annonser, broschyrer och TV-blänkare så långt möjligt skall ligga klara.

AIF vill betona att en beredskapsplan för information i krislägen består av två grundelement: Organisation och åtgärder. Organisationen måste utgå från en analys av funktioner och behov och få en form och en bemanning som smälter väl in i den övriga organisationsmiljön.

Åtgärderna består dels av förberedda informationspaket, dels av förberedda produktions- och distributionsresurser som informationsorganisationen på olika nivåer har som sina instrument för informationsgivningen. Vid utformningen och planeringen av dessa resurser har hänsyn tagits till de föränderliga omständigheter som troligtvis uppkommer i ett krisläge.

Av de olika planeringsalternativ som står till buds har AIF valt kombinationen av en väl förberedd organisation samt en väl förberedd struktur för åtgärderna. Inom strukturen har åtgärderna en relativt hög färdigställningsgrad beträffande sparaktion och vecka 1 av ett regleringsskede, en något lägre för vecka 2–5, varefter organisationen beräknas komma att fungera för egen maskin.

Med andra ord ser AIF det som väsentligare att ha skapat resurserna för att snabbt och effektivt ta fram informationspaket än att ha fullständigt förberedda paket i malpåse. Därmed skapas enligt AIF:s bedömning ett bättre utrymme för den flexibilitet och den rullande planering informationsberedskapen kräver.

AIF vill slutligen erinra om att myndigheternas kommunikationsvilja, beteende och kunskap i informationsfrågor är de väsentligaste förutsättningarna för tilltron till samhällsorganens förmåga att uppfylla allmänhetens krav i en krissituation.

5 Åtgärder

5.1 Inledning

EBU:s utvärderings- och expertrapporter angående informations- och sparkampanjberedskap har lagts till grund för AIF:s arbete med beredskapsplanen för informationsgivningen.

Härvid har planeringen delats i fyra programpunkter. Den första avser de övergripande frågorna – de som gäller den politisk-ekonomiska bakgrunden och försörjningsläget; åtgärderna här avser dels organisation (se nedan) dels skapandet av vissa instrument och rutiner för regeringskansli/ÖEF som garanterar måluppfyllelsen.

Den andra gäller sparinformationen i ett upptrappat skede.

Den tredje hänför sig till systeminformationen, de bestämmelser som regleringsorganen skall informera om. EBU:s och statsmakternas anvisningar om informationspaket har här sin största relevans.

Den fjärde avser en rad förberedelser, bland annat till särskilda målgrupper, som av praktiska skäl redovisas för sig (jfr under 8).

5.2 Övergripande information

Den övergripande informationsgivningen utgår från regeringen och ÖEF. Erfarenheterna från 1973/74 visar att det främst gäller vad EBU kallar redaktionell information: Att kunna tillgodose nyhetsmediernas frågor om internationella förhållanden, försörjningsläge, kommentarer och förtydliganden, tider för presskonferenser m. m.

Målgrupperna för denna information blir därför främst nyhetsjournalister, politiska journalister och ledarskribenter, fackredaktörer och nyhetsbyråer.

Vidare bör uppmärksammas de tidskriftsredaktioner som i enlighet med en särskild för AIF utförd studie vid Göteborgs universitet har betydelse för informationsgivningen till olika grupperingar i det svenska samhället (bilaga 1).

Det finns emellertid anledning att observera att den övergripande informationsfunktionen också måste hålla personalen inom den totala regleringsorganisationen kontinuerligt informerad.

Slutligen är det naturligt att opinionsbildande grupper och politiker får del av övergripande information.

Tabell 5.1 ÖEF:s informationsverksamhet i ett krisläge

Målgrupper	Kanaler					
	Press-releaser	Press-konferenser	Läges-rapporter	Övergripande lägesbeskrivningar	ÖEF-bulletin	Informationsblad till berörd personal
1. Nyhetsjournalister	●	●	●		●	
2. Fackredaktörer	●	●	●		●	
3. Politiska journalister och ledarskribenter	●	●	●	●	●	
4. Nyhetsbyråer	●	●	●		●	
5. Tidskrifter	●	●	●		●	
6. Personal hos berörda myndigheter	●		●		●	●
7. Branschorganisationer Näringslivsorganisationer Fackliga organisationer Berörda företag m. fl.	●		●	●	●	

AIF anser att ÖEF och regleringsorganen i ett krisläge har behov av att snabbt komma ut med kontinuerlig information om bl. a. försörjningsläget, politisk-ekonomisk bakgrundsinformation, energitillgång och förbrukning med flera angelägna och för fredskrisen aktuella frågor.

Den enklaste formen för en bred upplysning om situationens art och förändringar har AIF bedömt vara en vartredje- eller (i sällsynta fall) varannandagsbulletin, ÖEF-bulletinen. Den bör ha ca 30 000 ex. i upplaga samt redigeras inom ÖEF:s krisinformationskansli. En plan för ÖEF-bulletinen redovisas i bilaga 2.

ÖEF-bulletinen skall ges ut i tabloidformat (kvällstidningsformat) och omfånget föreslås vara 4 eller 8 sidor. Språket skall vara enkelt och lättfattligt.

Innehållsmässigt skall ÖEF-bulletinen vara seriös och saklig. Målsättningen är att ÖEF-bulletinen skall utgöra ett språkrör för den information myndigheterna önskar få ut till en vidare krets. Det är angeläget att påpeka att bulletinen inte i första hand bör byggas upp kring rent nyhetsbetonade artiklar utan mer utgöra ett komplement till övriga massmediers nyhetsinformation. Det torde även vara önskvärt att i bulletinen ge djupare beskrivningar av olika företeelser i en energikris.

För personal inom de centrala regleringsmyndigheterna, länsstyrelser/elområden/elblock och kommunförvaltningar/energileverantörer krävs ett fungerande system för interninformation. En enkel A4-produkt i kontorsoffset bör prövas – produktionen sker antagligen enklast i decentraliserad form – för regleringsmyndigheten, resp. region eller kommun. De uppgifter som ett sådant blad bör innehålla gäller t. ex. handläggningsrutiner, nyheter om tilldelningsbestämmelser, jourtjänst m. fl. frågor som är angelägna ur personalens synpunkt.

För nyhetsmedierna måste två villkor uppfyllas: Pressfunktionen måste gå journalisterna tillhanda i deras "självsökande" verksamhet och på allt sätt underlätta kommunikationen mellan tjänstemän och journalister. Vidare

ÖEF

bulletinen

Nr 12 00 mars 19xx

Bränslenämnden ● Elförsörjningsnämnden ● Transportnämnden

Vårfloden igång i mellannorrland

aftvättas. Bottenmellanl vatten, och ligga fullkomligt tadigt och nå så högt upp i u

FOTO

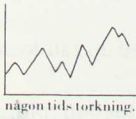
på grund af det oförstånd med hvilke ts. Kaster som äro dåligt hopkomna

tånd med hvilket kaster per, som icke upplöses a väggarne i kasten böra sitta amma ändå upp i dess längd någon tids torkning. Kaster s såsom fullgodt fabrikat, d äro ingalunda en oviktig fak lande, och dock är det icke s ens och

sid 3

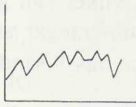
Lägesrapport

Energitillgång

någon tids torkning.

Förbrukning

Kaster som äro

sid 2

Rationalisering i Arjeplogs kommun:

Förslag till nytt blankettsystem för jordbrukare

icke uppfylla dessa ford m den gröfre midtbalken sa ycket med rand bör vara a trefnadens, skull fernissadt. llanlägget bör vara af godt nligt slätt

sid 1

Informationsaktiviteter vecka 22:

Annons: *i äro ingalunda* ***TV:*** *hållande, och*

Folder: *stand med hvilket k ekr som äro dåligt hopkom*

lätt utan vagor. Alla m i urs-kärningen, att de fylla e kan lyfta sig

sid 1

Rapport från HE A mötet:

Vad betyder upptrappningen för Sverige?

Träutensilie i ett trycker ens och ekonomiens upprätt nheter göras på grund af det lverkas och försäljas.

ka snart nog officinen e: t och torrt trä, kännas lätt, o med skrufvar

utensilierna i ett tryckeri s och ekonomiens upprätthå r göras på grund af det oförst och försäljas. Kaster som äro rt nog officinen extra kostnad ä. kännas lätt, och bottnen b saväl rundt kanterna som de n mellan facken.

dbok samt helst för trefn ov aftvättas. Bottenmellanl vatten, och ligga fullkomligt tadigt och nå så högt

sid 3

FOTO

Träutensilierna i ett tryckeri äro ingalunda en oviktig faktor, för trefnadens, ordningens o ek ekonomiens

Oljeimporten minskas 4%

or, för trefnadens, ordnir ke sällan som sorgliga erfar formbräden och regaler t ch af otillräckligt torrt trä. r. Kasten bör vara af kvistfr umad men däremot väl fäst galken samt

ingalunda en oviktig fak llande, och dock är det icke s and med hvilket kaster, forn dåligt hopkomna och af otill ler i reparationer. Kasten bö ör icke vara limmad men dät n gröfre midtbalken samt vi t med rand bör vara af ett fa adens skull fernissadt, det k igget bör vara af godt tjock tt utan vagor. Alla mellan skärningen, att de fylla den n lyfta sig från bottnen efter ingar borde aldrig acceptera Träutensilierna i ett tryckeri och ekonomiens upprätthål göras på grund af det oförst och försäljas.

og officinen extra kostna ä. kännas lätt, och bottnen l saväl rundt kanterna som d n mellan facken. Framstyck er rödbok samt helst för trefn ion aftvättas. Bottenmellan vatten, och ligga fullkomligt tadigt och nå så högt upp i ti iktning, så att

icke uppfyller dessa for blifva i längden alltför dyra or, för trefnadens, ordninge llan som sorgliga erfare

Så här klarar bensinhandeln det nya kontrollsystemet.

bottnen bör icke vara li jterna som den gröfre midt

FOTO

en extra kostnader i reparationer. Kas

den och regaler tillverk. llräckligt torrt trä, såsamka ör vara af kvistfritt och torr iremot väl fästad med skruf ytterligare med en skruf i kr i fastare träslag.

da äfven vid eventuell ekt papper, som icke upplös lanväggarne i kasten böra s ensamma ända upp i dess

nagon tids torkning. Ka eras såsom fullgodt fabrikat eri äro ingalunda en oviktig tallande, och dock är det ick stånd med hvilket kaster, f äro dåligt hopkomna och af tnader i reparationer.

Lägesrapport om värmetaxeringen

lverkas försäljas. Kaste samka snart nog officinen e: t och torrt trä, kännas lätt, o med skrufvar

med hvilket kaster, forn o dåligt hopkomna och af oti ader i reparationer. Kasten b bör icke vara limmad men d den gröfre midtbalken samt cket med rand bör dens skull fernissadt, de anlägget bör vara af godt tjo

igt slätt utan vagor. Alla mel i urs-kärningen, att de fylla d e kan lyfta sig från bottnen e rdringar borde aldrig accepte Träutensilierna i ett tryck ens och ekonomiens upprätth ter göras på grund af det oför as och försäljas. Kaster som snart nog officinen rä. kännas lätt, och bottn fvar saväl rundt kanterna so ssen mellan facken. Framst k eller rödbok

Ny ventil spar energi

för trefnadens, ordning e sällan som sorgliga erfare , formbräden och regaler til h af otillräckligt

utensilierna i ett tryckers och ekonomiens upprätthar göras på grund af det

försäljas. Kaster som äro rt nog officinen extra kostna ä. kännas lätt, och bottnen l saväl rundt kanterna som d n mellan facken.

sid 2

FOTO

bottnen bör icke vara limmad men d om den gröfre midtbalken samt vitterl

Opec oenig om begränsningar

sid 2

Bild 5.1. ÖEF-bulletinen; fingerat innehåll

måste ÖEF och regleringsorganen ha klara rutiner för när och var presskonferenser sammankallas; när lägesbeskrivningar av bakgrundskaraktär skall äga rum och vem som svarar för dem. Till detta hör givetvis att formerna för pressmeddelanden och telex-kommunikation är förberedda. (Checklistor för dessa frågor ingår i bilaga 3.)

De informationsmedel som förbereds inom den övergripande ramen gäller alltså främst kommunikationen med massmedierna, s. k. mellanled och opinionsbildare. På samma sätt är de funktioner som avser projektverksamhet och service till fältorganisationen främst inriktade på att underlätta samordningen mellan ÖEF och regleringsorganen. Till detta hör också att se till att kapacitet för opinions- och andra undersökningar samt analys av opinionsklimatet finns tillgängliga. Slutligen ingår bevakning av att informationsmålen uppfylls.

Frågorna om öppenhet och enhetlighet, de bärande principerna för informationsgivningen, sammanfattas därför i en särskild handledning avsedd för informationsansvariga och andra berörda tjänstemän (bilaga 3).

Förhållandet mellan innehåll och form måste i det sammanhanget också uppmärksammas.

Erfarenheterna från oljekrisen 1973/74 visar ett samband mellan brister i den övergripande informationen och kritiken mot inte bara samhällets åtgärder, utan också mot regeringens och myndigheternas roll överhuvudtaget.

Brister i den tekniska informationen får omedelbara och negativa effekter, men ofta av det slaget att tillrättalägganden är möjliga. Brister i den övergripande informationen däremot, t. ex. motiven till åtgärder, kan medföra djupgående och långsiktiga problem.

Utformningen av myndighetens information skall tillgodose en rad krav, såsom lättillgänglighet och begriplighet.

Dessa krav kan i enskilda fall vara svåra att förena. En krissituation fordrar saklighet, vederhäftighet och fullständighet i informationen, vilket kan gå ut över tillgängligheten i en text. Å andra sidan kan ansträngningar att uppnå förståelse lätt leda till förenklingar som gör informationen missvisande och/eller bristfällig.

Kravet på enhetlighet i samhällets information till allmänheten och massmedierna innefattar olika aspekter. En gäller språklig samordning, som är svår att uppnå bl. a. därför att det inte går att ge lika detaljerade anvisningar beträffande språkbehandling och "tonläge". Allmänt gäller att språkbehandlingen skall överensstämma med situationens allvar; att komplicerade och tekniska fackuttryck förenklas etc. En annan aspekt gäller den grafiska utformningen.

De slutsatser som framkommit i EBU ligger till grund för uppfattningen att en grafisk enhetlighet är av stor betydelse för att effektivisera berörda myndigheters informationsinsatser.

I beredskapsplanen ingår regler för den grafiska utformningen:

Symbol. Grundläggande enhet är ÖEF:s symbol. Den får inte ändras eller förvanskas eller förses med inlagda namn på annat sätt än vad som anges i handledningen. Grundregel är att symbolen skall vara svart eller i negativ form. Detta gäller även vid flerfärgstryck. Symbolen får inte användas för att bilda ytmönster, figurer eller motiv. För att symbolen i alla sammanhang

Bild 5.2. ÖEF:s symbol.

skall ågerges korrekt avbildas den här skalenligt och i exakt skick (bild 5.2).

Symbolen anger sambandet mellan berörda myndigheter på skilda nivåer. Den skall ge medborgaren möjlighet att direkt och entydigt identifiera såväl avsändare som informationens karaktär. Genomgående skall användas typsnittet Bodoni.

Det är däremot inte möjligt att ge detaljerade anvisningar beträffande samspelet mellan ord och bild. Generella regler redovisas i handledningen. Här bör endast observeras att annonser, trycksaker och annat material i första hand skall tillgodose medborgarens behov av entydig och korrekt information.

Identifikationsfärg skall vid användning i TV-blänkare, annonser i övrig press och trycksaker vara gul, PMS 109.

5.3 Sparinformation

5.3.1 *Inledning*

I den under 2.1.1 nämnda expertrapporten till EBU erinrar författaren bl. a. om att i ÖEF:s policy skall utsägas att sparkampanjer bör föregå regleringarna. Detta förordas också av CDL i utvärderingen av 1974 års sparkampanj på elsidan. Risken för plötsliga kriser kräver ingående beredskapsplanering av sparkampanjer. Händelserna vintern 1973/74 utgör en bra illustration: Nästan omedelbart efter OPEC:s besked den 17 oktober 1973 om oljenedskärningar inleddes inom ÖEF diskussioner om en sparkampanj. Trots ett mycket snabbt arbete av den annonsbyrå som anlitades, kunde de första sparråden i annonsform publiceras först fem veckor senare. De fortsatta insatserna fick verkan först vid jultiden. Den högsta spareffekten innan tvångsåtgärder infördes kunde uppnås först 2,5 månader efter de inledande diskussionerna. Ca 15 % el sparades.

Med ledning av dessa iakttagelser har möjligheterna ansetts goda att på längre sikt med sparkampanjer åstadkomma nedskärningar av normalförbrukningen inom de flesta konsumtionsområdena. Totalt beräknades sparkampanjerna och restriktionerna fram till halvårsskiftet 1974 ha medfört ca 5 100 GWh minskad elförbrukning, vilket skulle motsvara 1,3 milj. ku-

bikmeter olja för kondenskraftproduktion. Värdet uppskattades till 400 milj. kr.

En intervjuundersökning som relateras i expertrapporten fann att ca 80 % av de tillfrågade redan före julen 1973 börjat spara energi trots att det för 45 % utgjorde någon form av påfrestning. Till knappt 8 % hade inte kampanjens budskap nått fram. Enligt en annan undersökning uppgav 50 % av de tillfrågade att de sparade el för att slippa tvångsmässiga åtgärder längre fram. Kravet på mer information var framträdande.

Med hänsyn till beräknad lång tid för beslutsprocesser och teknisk framställning förordades att ÖEF får nödvändiga resurser för att bygga upp en kampanjberedskap inom energisektorn. Därmed möjliggöres mer kreativt arbete på texter och layout, likaväl som ingående analyser av olika kampanjinsatsers värde ur sparsynpunkt.

I den följande delen av expertrapporten skisseras ett innehåll i en sparaktion riktad till olika grupper av befolkningen. De förslagen har legat till grund för den planering som AIF och den anlitade krispoolen genomfört.

I utvärderingen av sparkampanjen vintern 1973/74 relateras också bl. a. följande detaljsynpunkter:

- ☐ En övergripande samordning saknades.
- ☐ Sparkampanjer bör drivas parallellt med restriktioner och ransoneringar och anpassas till informationen om dem.
- ☐ Med tanke på den snabba utveckling som inträffade under krisen 1973/74, hade det varit en fördel om dagspresskampanjen varit mer intensiv i inledningsskedet.
- ☐ Kampanjledningen borde ha utsetts innan den första kontakten togs med annonsbyrå.
- ☐ Direkta överläggningar med branschorganisationer etc. kom till stånd först under senare delen av kampanjen.
- ☐ Kontakterna mellan ÖEF och CDL var i kampanjhänseende bristfälliga.
- ☐ Informationen till invandrarna behöver planeras i god tid.

I proposition 1975/76:152 framhöll handelsministern att ÖEF bör ha det övergripande ansvaret för att en sparkampanjberedskap för kristider kommer till stånd och upprätthålles. (Jfr 2.1.2).

I regeringens anvisningar i juni 1976 anfördes bl. a. att en sparkampanjberedskap för en fredskris på energiområdet upprättas under budgetåret 1976/77. Energisparkommittén skall i samråd med ÖEF planlägga kampanjberedskapen och vid en fredskris efter beslut av regeringen verkställa åtgärderna. (Jfr 2.1.4).

5.3.2 *Förutsättningar och planering*

Samverkan med energisparkommittén (ESK)

Under projektarbetet har samråd skett med ESK både vad avser uppgifts- och ansvarsfördelning mellan ESK och ÖEF vid genomförandet av en allmän sparaktion samt vid framtagning av olika element i densamma.

ESK har således fortlöpande bidragit med erfarenhetsmässiga bedömningar av olika insatser i sparaktionen mot bakgrund av den kampanjverksamhet som ESK kontinuerligt bedriver. ESK:s uppgift under normalläge är att

driva energisparkampanjer och förhandlingar i syfte att åstadkomma ett frivilligt energisparande, undersöka förutsättningarna för att på vissa områden införa direkta restriktioner eller förbud för viss energianvändning samt fortlöpande följa energikonsumtionens utveckling och regelbundet redovisa kommitténs bedömningar av prognoserna för den närmaste 12-månadersperioden.

Enligt ESK:s bedömning har allmänheten numera god kunskap om hur man skall spara energi. Attityderna är positiva, men allmänhetens beteende svarar inte mot attityderna. ESK har i samtalen med AIF framhållit att det finns risk för att det frivilliga energisparandet i normalläge försvåras genom det förhållandet att de som idag sparar mycket, är de som kan komma att drabbas hårdast av tvångsmässiga åtgärder innan ett nytt tilldelningssystem har utformats. Ambitionsgraden i det frivilliga energisparandet får inte sänkas trots att ett kraftigt sparande i normalläge minskar sparmarginalerna vid en kris.

Uppgifts- och ansvarsfördelning

Den längre fram i detta avsnitt redovisade planeringen för en allmän sparaktion skall genom ÖEF:s försorg hållas aktuell och i beredskap. På ESK ankommer att genomföra de planerade åtgärderna.

Följande kriterier bör gälla för uppgifts- och ansvarsfördelningen.

Sparaktionen är i första hand planerad för att kunna sättas in när det nuvarande "normalläget" upphör, dvs. då en försörjningskris är under uppsegling och indikationer föreligger att tvångsmässiga åtgärder kan bli oundvikliga.

En sparaktion i ett sådant skärpt läge skiljer sig från den fortlöpande energisparkampanj som är inriktad på att uppnå och vidmakthålla aktuella energipolitiska mål. Skillnaden ligger i motiven för uppmaningar, råd och tips: Det gäller att snabbt genom frivilliga insatser nå och vidmakthålla en lägre förbrukningsnivå för att klara vår försörjning enligt de nya förutsättningar som börjar uppstå. Det gäller att undvika eller begränsa eventuella beslut om tvångsåtgärder.

När normalläget upphör måste ÖEF mobilisera sin informationsfunktion för övergripande, samordnande uppgifter vari inbegrips uppföljning av försörjningsläget, information därom, förberedelse och planering för ett eventuellt regleringsläge, angivande av motiv för sparaktionen, anpassning av sparaktionens åtgärdsarsenal till uppnådda spareffekter och försörjningslägets utveckling.

Rent praktiskt blir i den begynnande krisens sparskede ESK:s relation till ÖEF densamma som regleringsorganens relation till ÖEF i ett regleringsläge.

Regeringen kan givetvis behöva intensifiera sparaktiviteten också i ett normalläge när exempelvis stor osäkerhet råder om försörjningssituationen kommer att utvecklas till en fredskris. Regeringen kan då uppdra åt ESK att bedriva en intensifierad kampanj i energibesparande syfte. Den faktiska åtgärdsarsenalen för att genomföra frivilliga åtgärder under skärpta förhållanden tillåter inte att man håller sig med två "malpåse"-aktioner. En aktivitet av senast åsyftat slag måste med nödvändighet tillgripa informa-

tionsåtgärder av samma art och slag som sparaktionen i det första fallet.

Det måste dock observeras att sparmotivationen i de olika fallen kan vara helt olika. Detta kan påverka möjligheten att använda informationsåtgärder som främst har sitt sammanhang i ett otvetydigt krisläge.

Å andra sidan bör det göras klart att en användning av åtgärdsarsenalen redan i ett normalläge sliter ut argumenteringen för frivilliga åtgärder. Förvärras då läget måste reglering tillgripas snabbare än vad som är förutsatt i det första fallet.

I grunden är det emellertid positivt med den dubbla möjligheten till användning. Den är dels resursbesparande, dels fördelaktig ur planeringssynpunkt genom att den säkrar viss kontinuitet mellan spar- och regleringsåtgärder.

Marginalerna för frivilligt sparande kan efterhand krympa. Det blir en viktig uppgift i den rullande översynen att bedöma sparaktionens rimliga längd i det första fallet – f. n. planeras den att löpa 4–8 veckor.

För den händelse marginalen krympt så att regleringsåtgärder erfordras nästan omedelbart sedan normalläget bedömts upphöra eller det andra fallet inträffat måste givetvis informationen om själva regleringssystemen ackompanjeras av sparstimulerande råd och anvisningar.

Effekter av sparinformation

Till sparaktionens förutsättningar hör problemen med vilken effektivitet sparuppmaningar kan nå människorna. En diskussionspromemoria som bl. a. berör detta problem har på AIF:s uppdrag utarbetats av konsulten Lars Aldemark. Med hänsyn till den profilering av massmediernas publik som promemorian skisserar med ledning av 1972 års pressutredning rekommenderar författaren: "Det är väsentligt att man undviker generella informationsvägar för all information som är aktuell i samband med en fredskris. Särskilt när det gäller att föra ut 'tyngre' information bör kanalvalet göras med stor omsorg."

Innebörden är att om en sparaktion skall få full effekt, måste den utformas så att den når alla människor oavsett kunskapsnivå, läsvanor, lyssnarvanor, språk, levnadsvanor, yrke, ideal och sociala kontakter.

Bland övriga slutsatser i promemorian kan följande nämnas:

Olika påverkbara faktorer har avsevärd betydelse för individens attityd- och beteendeförändringar i ett krisläge:

- ☐ Tidigare kriserfarenheter
- ☐ Den egna upplevelsen i den aktuella situationen
- ☐ Hur myndigheternas agerande uppfattas
- ☐ Graden av samstämmighet i informationen från olika källor och via olika kanaler
- ☐ Individens tilltro till olika källor och kanaler.

Oberoende av om särskilda bestämmelser trätt i kraft eller inte kan sparpropaganda sättas in.

Information om vilka åtgärder myndigheterna vidtar för att säkerställa energiförsörjningen torde starkt påverka medborgarnas attityder till olika samhällsfunktioner. Det är väsentligt att myndigheterna är aktiva och pro-

blemlösande och att deras sätt att fullgöra uppgifterna blir kända.

För att understödja sparmotivationen är det viktigt att medborgarna fortlöpande informeras om resultatet av sina insatser.

Det är också viktigt att göra mätningar av människornas motivation, kunskaper och beteende vad gäller energiförbrukning. Undersökningar bör initieras redan under normalläge för att man skall få nödvändiga utgångsvärden.

Informationen är lämplig att förankra lokalt genom samarbete med de kommunala informationsfunktionerna och lokalpressen (jfr 6.5.4).

5.3.3 *Förslag till allmän sparaktion*

Sparaktionens mål

Det definierade sparbehovet avgör om man skall lita till frivilligt sparande eller om regleringar måste tillgripas.

EBU anser att en sparaktion inte kan sikta till en minskning av förbrukningen med mer än 10 % av opåverkad förbrukning. För större sparmål än så skulle det inte vara möjligt att skapa motivation för frivilligt sparande. Sparmålet skulle te sig alltför fjärran, utrymme skulle ges för resignation och minskad spareffekt. Sparaktionen skulle förlora i trovärdighet.

Ett låst mål bör inte formuleras för ett frivilligt energisparande under en fredskris. Det torde vara bättre att satsa mera på en systematisk uppföljning och ständig förnyelse och anpassning av sparaktionen. Detta kan möjliggöras genom dels en förankring av sparaktiviteter hos politiska instanser och organisationer, dels kontinuerlig och omfattande energiutbildning för hela landets befolkning. (Jfr 8.7.)

Andra betydelsefulla förutsättningar för en långt syftande sparaktion är detaljerade och färdiga planer för hela landet beträffande t. ex. flexibel arbetstid, hastighetsbegränsning, samåkning och kollektivtrafikens snabba anpassning till ökad resandefrekvens.

Med god förkunskap om sådan planering kan medborgarna vara beredda att i händelse av ännu mer skärpta sparbehov leva upp till de nya krav som då successivt kan komma att ställas.

Med här skisserad målsättning, nämligen allmän energiutbildning i normalläge, samklang med politisk verksamhet och välutvecklad energisparplanering kan sparåtgärder ha en chans att kunna drivas långt innan regleringar blir ofrånkomliga.

AIF:s grunduppfattning är att på lång sikt kan frivilligt sparande ge goda resultat. Med de utgångspunkter som gäller för AIF:s uppdrag, nämligen beredskap också på kort sikt, nödgas AIF konstatera att frivilliga sparåtgärder knappast kan vara verkningsfulla annat än som kortare övergångsskeden till regleringar.

Avsändare

I förkrisläget, för vilket sparaktionen i första hand är planerad, är ESK avsändare och har ansvaret för aktionens genomförande. ESK använder i kombination med det egna namnet ÖEF:s symbol och de komponenter i övrigt

som ingår i det identitetsprogram som särskilt redovisas (ovan 5.2). Härigenom säkras entydigheten och överensstämmelsen när förkrisläget kan gå över i regleringsskede. Det är då som regleringsorgan tillsätts med uppgift att genomföra och informera om tvångsåtgärder.

Resurser

I proposition 1975/76:152 föreslås att 10 milj. kr i 1975 års penningvärde anslås för en sparkampanj i kristid. Propositionen utgår ifrån EBU:s bedömning, att det finns ett klart samband mellan hur mycket pengar som satsas i en sparaktion och de effekter som uppnås i form av minskad energiförbrukning. En kampanj för 5 milj. kr skulle således ha sämre förutsättningar än en kampanj för 10 milj. kr.

AIF är tveksam om huruvida ett sådant direkt samband föreligger mellan kostnad och verkan. Insatsens omfattning måste givetvis bedömas med hänsyn till sparmålen, men också avvägas med hänsyn till kravet på rationell användning av resurserna och människors beredskap att ta emot information.

Avgörande i första hand är kvaliteten på budskapet; motivationsgivning, bakgrund, trovärdighet, tonfall, begriplighet, målgruppsanpassning etc. Detta behöver inte nödvändigtvis kräva en stor arsenal av aktiviteter. Kostnadskrävande blir i stället repetition av budskapen, anpassning till läge och spareffekter samt aktualitetshållning. Enligt AIF:s bedömning bör den förberedda sparaktionen i första hand tillvarata de broschyrer, foldrar, studiematerial och affischer som ESK använder i sin fortlöpande sparpropaganda under normalläge. Med enkla åtgärder kan materialet ges aktualitet.

AIF anser emellertid att det är en fördel med en beredskapsbudget för sparaktioner och finner det rimligt att 10 milj. kr i 1975 års penningvärde anslås för sparaktioner och tas med i rullande budget. Övriga resurser som redovisas här avser organisation, planering för tryckning, papperstillgång, adressering och spedition.

För att kunna kontrollera i vilken utsträckning de uppsatta informationsmålen nås och därmed också bedöma vilka resurser som successivt behöver sättas in, framförallt för repetition, är det angeläget att från början ha en plan för systematisk resultatmätning. En sådan plan redovisas under 9.1.2.

Organisation

I förkrisläget verkställer ESK sparaktionen. Samverkan sker med ÖEF:s successivt krisbemannade informationsfunktion. Den bistår med behövliga arbetsinsatser, rådgivning, lägesrapportering etc. Dess ledning förmedlar uppdrag åt den till ÖEF genom avtal knutna krispoolen (jfr 6.2.2) och utövar den direkta ledningen av denna.

Samverkan med ESK i förkrisläget säkrar kontinuiteten vid en övergång till ett regleringsskede. Dess inträdande markeras administrativt genom att ett eller flera regleringsorgan tillsätts genom regeringsbeslut. ÖEF:s verkställande uppgifter beslutas, dess krisbemannade informationsfunktion får övergripande, samordnande uppgifter genom den styrgrupp som består av

ÖEF:s och regleringsorganens informationsansvariga. ESK förutses inta en passiv roll och dess personal ingå i den centrala regleringsorganisationens informationsenheter.

Sparaktionen i dess helhet bör ha en talesman, därtill en pressekreterare för redaktionell service till massmedierna. I övrigt krävs i personal hos ESK minst 2 projektledare, 2 kontaktmän (1 gentemot producenterna, 1 för tryckning och distribution), 1 assistent, 1 skrivhjälp. Totalt krävs alltså 8 personer.

Tryckning, papperstillgång m. m.

Mellan ÖEF och LiberFörlag/Allmänna Förlaget (ALLF) har på AIF:s initiativ avtal förberetts som förbinder ALLF att med högsta prioritet framställa trycksaker åt ÖEF och regleringsorganen. ALLF förbinder sig vidare att sörja för tillgången på papper.

Mellan ÖEF och postens adressregister (PAR) har efter inrådan av ÖEF:s dataenhet och på AIF:s initiativ avtal förberetts enligt vilket PAR skall åta sig adressering, iplockning och distribution av informationsmaterial. Det skall ske i den omfattning och med den snabbhet som ÖEF och regleringsorganen begär. En särskild prioriteringsklausul ingår i avtalet. I samråd med PAR har definierats de dataregistrerade målgrupper i den s. k. PAR-guiden som kan bli aktuella för avsändarna och vilka tillkommande register som bör inordnas i systemet. Bl. a. skall beträffande sparaktionens målgrupper beaktas ESK:s register över opinionsbildare. Allt har sammanställts i en handbok, den s. k. Målgruppsboken (jfr bilaga 10). Denna är framställd särskilt med tanke på de centrala regleringsorganens behov och omfattar i huvudsak följande:

- ☐ Organisationsbeskrivning, Informationshandledning
- ☐ Arbetsbeskrivning
- ☐ Avtalstexterna för ÖEF visavi krispoolen, ALLF och PAR
- ☐ Förutsättningar för samverkan med PAR
- ☐ Målgrupper för pressekretariaten, sparaktionen, systeminformationen samt detaljerade målgruppstabeller för udda distributioner och för långsiktig distributionsplanering.

5.3.4 *Sparaktionens åtgärdsprogram*

Förutsättningar

Varje krisläge kan ha sina egna förutsättningar som t. ex. typ av kris, orsak till krisen, politiskt-psykologiskt bakgrundläge, energisparsituation, stabilt eller försämrat försörjningsläge.

De långa produktionstider som normalt gäller för trycksaksmaterial, upp till 14 veckor från beslut till distribution, medför att särskilda åtgärder måste vidtas för att det snabbt skall nå ut. Sålunda planeras att det material som normalt används eller har använts i ESK:s fortlöpande verksamhet och bedöms böra ingå i krislägets sparaktion, distribueras tillsammans med nytt följebrev. Det är försett med den nya symbolen och innehåller en förklaring av det nya läge som föranlett utsändningen. I vissa fall kan påtryck eventuellt göras och nya blad insättas i broschyrer m. m.

I direktiven för utarbetandet av materialet har ett sparbehov på 10 % satts upp samt vissa säsongmässiga variationer angivits.

Situationsanalys

Krispoolen har definierat utgångspunkterna för tre sparaktioner på följande sätt:

Oljebrist/vinter. Befolkningen under denna del av året är förhållandevis stationär. Det är lätt att nå ut med information via direktreklam, undervisningskanaler av olika slag och massmedier.

Boendevanorna är under denna del av året regelbundna och väldokumenterade och såväl informationsinnehåll som medieval präglas därav.

Den stora sparpotentialen för vinterhalvåret finns främst på uppvärmningssidan, men dessutom inom transportsektorn, näringslivet och hushållen.

Oljebrist/sommar. Sommartid ligger den stora sparpotentialen inom industrin och transportsektorn. Befolkningen reser mer, och de traditionella informationskanalerna är därför inte speciellt effektiva: Många har begränsad tillgång till daglig tidning, post eller TV.

Det gäller att "fånga folk i flykten". Utdelning av trycksaker på bensinstationer och andra regelbundet besökta platser samt affischering är då kanaler/medier som bör användas.

Elkris/torrår. I detta läge har man god varseltid inför vad som kan inträffa. En god täckning av befolkning via alla tänkbara typer av medier är möjlig.

Budskapet består i huvudsak av två delar, nämligen

- rapport om läget och vad detta medför för individen och samhället och
- uppmaningar i form av konkreta sparråd.

Den första delen går inte att producera i förväg medan den andra delen kan och bör produceras i förväg. Färdigställningsgraden beror på den totala produktionstiden.

Under normalläge framställs till färdiga original en del av de viktigaste element som kan komplettera och sedermera ersätta ESK:s produkter. I dessa original görs texter helt färdiga för neutrala råd och tips, medan utrymme lämnas för motivationsskapande och förklarande avsnitt. Text skall snabbt kunna nyskrivas och placeras in på detta utrymme. Det innebär visserligen en förlängning av produktionstiden, något som uppvägs av att materialet blir aktuellt och relevant.

På längre sikt förväntas ESK övergå till att producera mera instruktionsbetonat material av typ "Hur bygga om mitt hus?". Detta gör med tiden ESK:s produktion mindre användbar, i varje fall för sparaktionens inledningsskede.

Sparaktionerna skall kunna användas såväl var för sig som i kombination, t. ex. då elsparande krävs på grund av oljebrist eller då oljebrist fortsätter från eldningssäsongen in i sommarens bilresande. Sparaktionerna skall också kunna användas som komplement till informationen om ransoneringssystemen. Målgrupp är hela befolkningen. Med en omfattande annonsering

omedelbart vid sparaktionens start avses det nya läget klargöras. Härigenom skapas viss beredskap att följa de nya sparuppmaningar, råd, tips och anvisningar som därefter följer.

Sparaktionen inriktas dock främst mot de målgrupper som beräknas kunna spara mycket:

Hushåll i villor och flerfamiljshus, fastighetsägare, -skötare och -förvaltare, bilägare, företag och myndigheter.

Mediekategorier

På AIF:s uppdrag har krispoolen utarbetat en systematisk åtgärdsplan för de tre sparaktionerna och i tabeller kodat de olika insatserna och dessas målgrupper. Följande uppdelning har gjorts:

- ☐ Olika typer av energikriser kräver att respektive målgrupper nås av informationen i olika mängd.
- ☐ All information går inte att direkt målgruppsanpassa. Planen redovisar tre typer av informationskanaler.
- ☐ Den köpta delen såsom trycksaker, affischer, annonser etc., där myndigheten själv kan formulera budskapet.
- ☐ Massmedier såsom press, radio och TV.
- ☐ Vidareinformatörer som förses med lämpligt informationsmaterial för att få budskapet vidarebefordrat till speciella målgrupper.

Sparinformationens innehåll och medel

Under detta avsnitt redovisas huvuddragen av sparaktionen. Detaljer och tidsplan framgår av bilaga 4.

Följande uppdelning av informationen görs:

1) *Särskild direktinformation från central myndighet.* Med detta avses trycksaker för direktdistribution. Här är möjligheterna till målgruppsinriktad information stora.

Medlen utgörs av vissa grundläggande trycksaker med kompletterande material för bl. a. hushåll, företag och myndigheter. Vidare ett särskilt informationspaket för bilister som distribueras enligt ÖEF:s Målgruppsbok till kommunkontor, bensinstationer och bilverkstäder.

Trycksakerna innehåller bakgrund, läge, sparmål anpassade till resp. målgrupper och i tillämpliga delar baserade på ESK:s material, t. ex. den s. k. Villafoldern, Sparhandboken, foldern Uppvärmningsekonomi. Trycksakerna distribueras i enlighet med ÖEF:s Målgruppsbok. Innehållet i dessa trycksaker föreslås ligga till grund för nedan beskrivna aktiviteter.

2) *Allmän massmedieinformation.* Här avses information som exponeras på väl spridda medier. Målgruppsanpassningen är här möjlig endast i geografiskt hänseende.

Medlen utgörs av annonsering i dagspress, utomhusaffischering samt TV-blänkare. Annonseringen sker enligt totalitetsprincipen med flera enheter som införs successivt under kampanjperioden. Textinnehållet bygger på innehållet i trycksak enligt ovan 1). Affischerna innehåller budskap med över-

Bild 5.3. Sparaktion i förkrisläge; fingerade exempel.

gripande kampanjtema och bygger likaså på trycksak enligt ovan 1). Möjligheter till snabb disposition bör skapas genom "force majeure"-avtal med affischeringsföretagen, då bokningstiden normalt är flera månader. Stortavlor, 8-delade tavlor, pelare, lång- och baksidor på bussar bör användas. TV-blänkare, som bygger på samma tema som trycksak enligt ovan 1), bör vara färdigproducerad och godkänd av Sveriges Radio vid aktionens start.

3) *Målgruppsanpassad massmedieinformation.* I första hand avses här s. k. facktidningar och tidskrifter där målgruppsindelning kan göras branschvis.

Medlen utgörs dels av annonsering i bransch-, konsument-, arbetsgivare-, fackförbunds-, landstings- och kommuntidningar samt invandrartidningar, dels affischering på "friutrymmen". För annonseringen finns medielistor klara vid kampanjstarten. Original med lägesanpassat innehåll kan framställas först i samband med aktionens start. Affischerna bör sättas upp t. ex. på kommunernas meddelandetavlor, kommunkontor, postkontor, bibliotek m. fl. offentliga inrättningar. Mottagaradresser bör framtas i förväg. Affischerna produceras i svart-vitt i format A3. Innehållet i såväl annons som affisch bygger på trycksak enligt ovan 1).

4) *Information till mellanled som är vidareinformatörer till allmänheten.* Här avses de kategorier som främst berörs av energisparandet och som har kontakt med allmänheten i samband med sin yrkesutövning.

Medlen är brev och trycksak. Ett första brev sänds till mottagarna redan under normala förhållanden. Mottagarna informeras om vad som kommer att hända vid en akut energibrist. Framförallt måste de förberedas på allmänhetens behov av information. Vid akut energibrist skickas ytterligare ett brev och en trycksak – på grund av omfånget länsvis anpassad – i form av en kontaktlista med alla adresser inom mellanledsplanet, en form av "Vem vet vad". Denna trycksak bör produceras omgående i samarbete med ESK. Kontaktlistan innehåller också tillräckligt med "basråd" för att mottagaren skall kunna svara på frågor från allmänheten. Exempel på mottagare är kommunala konsumentvägledare, elleverantörer, rörledningsinstallatörer, skorstensfejarmästare, elinstallatörer och elhandeln.

5) *Information till mellanled som ej direktinformerar allmänheten.* Detta avser olika typer av företag och organisationer som direkt eller indirekt berörs av energisparandet.

Medlet är ett brev som innehåller bakgrund och lägesrapport. Detta distribueras till elleverantörer, oljebolag och motororganisationer. Andra viktiga målgrupper är näringslivets huvudorganisationer, boende- och jordbrukssektorn. Samtidigt igångsätts planenligt konferenser i samarbete med bildningsförbunden.

6) *Information till övriga massmedier.* Redaktionell service till press, radio och TV. Här finns begränsade möjligheter till målgruppsanpassning av informationen.

I krispoolens systematiserade åtgärdsschema kommenteras informationsförutsättningarna utförligt beträffande punkterna 1–6 ovan.

I bilaga 4 har medtagits en uppskattning av beräknade kostnader för här skisserade åtgärder.

5.4 Systeminformation

5.4.1 *Inledning*

AIF:s förslag bygger på dels de utvärderingar och expertrapporter som utarbetades efter energikrisen 1973/74, dels det material som redovisats under 3.1, dels ock det utvecklingsarbete som bedrivits av AIF:s ledamöter och samarbetsgrupper.

För att kunna genomföra ransoneringar så friktionsfritt som möjligt fordras en noggrann planläggning. De informationsansvariga måste också integreras i ransoneringsmyndigheternas arbete och kontinuerligt medverka i de olika nämndernas planeringsarbete. Härigenom får de möjligheter att i ett tidigt skede lägga informationsaspekter på planerade åtgärder. Vidare bör myndigheterna i största utsträckning uppträda gemensamt i informationsgivningen.

5.4.2 *Planering*

Projektarbetet för informationsplanen har skett i fortlöpande och nära samarbete med de planerande myndigheternas berörda tjänstemän. Det huvudsakliga planeringsarbetet för informationsprogrammet har utförts av krispoolen. Till grund för planeringsarbetet har tjänat ett särskilt utarbetat "partitur" av planerade regleringsåtgärder fördelade på olika förbrukarområden.

Den övergripande bakgrunds-, läges- och resultatinformationen har behandlats under 5.2.

Ett program för tester och undersökningar vilket delvis berör detta avsnitt redovisas särskilt. (Jfr 9.1.2.)

Förberedande överläggningar med fackliga organisationer, bransch- och näringslivsorganisationer, bildningsförbund m. fl. hölls under projektarbetet och därvid berördes deras möjligheter att medverka i informationsspridningen även vad avser restriktioner och bestämmelser. (Jfr 7.)

För tryckning av informationsmaterial, säkerställning av papperstillgång, snabb adressering och spedition har särskilda avtal träffats vilka tidigare relaterats. (Jfr 5.3.3.)

5.4.3 *Förutsättningar*

Läge

När behov föreligger att skära ned energiförbrukningen i landet skall ÖEF i samråd med berörda planeringsmyndigheter föreslå regeringen att besluta om erforderlig förbrukningsreglering. Därvid är förutsatt att den särskilda sparaktionen inte haft avsedd effekt.

Informationsmålen. Allmänt beskrivs informationsmålen under 4. Informationen om regleringarna skall i princip rikta sig till alla förbrukare, alltså

samma målgruppsbestämning som gäller för sparaktionen. Informationen skall varieras så att den också blir tillgänglig för alla, oavsett levnadsförhållanden, kunskapsnivå, språk etc. Särskilt uppmärksammas invandrarnas rätt till information, vidare information till utländska turister. (Jfr bilaga 5.)

Samstämmighet. Samstämmighet i informationen om de olika regleringsområdena krävs bl. a. vad avser sakinnehåll, tonfall, policy, språkbehandling, kanalval, layout, format och stilsort. Samstämmighet krävs också beträffande informationsverksamheten under normalläge resp. krisläge. För sparaktionen som är avsedd att fortgå även sedan regleringar införts krävs särskild anpassning så att den kompletterar regleringsåtgärderna.

Avsändare. Avsändare av systeminformationen är ÖEF jämte regleringsorganen Transportnämnden, Bränslenämnden och Elförsörjningsnämnden m. fl. Det identifikationsprogram som tillämpas redovisas ovan under 5.2.

Strukturering. Systeminformationen startar samtidigt med att regleringsorganen beslutar om vilka åtgärder som skall vidtas. Informationen pågår sedan under hela regleringstiden. Efter den första informationsinsatsen skall informationen efterhand anpassas till

- ☐ kraven på fördjupning och förankring av kunskapen om beslutens innebörd hos medborgarna;
- ☐ skärpning eller lättnader i regleringarna;
- ☐ tillämpningsfrågor dikterade av speciella förutsättningar;
- ☐ hur människor förmått komma ihåg bestämmelserna;
- ☐ hur människor upplever regleringsåtgärderna.

Resultatmätning. Med hänsyn till kravet på successiv anpassning av informationen enligt ovan är det, i likhet med vad som anfördes i avsnittet om sparaktionen, angeläget med en systematisk mätning av informationsresultatet. (Jfr 9.1.2.)

5.4.4 *Vissa åtgärder i normalläge*

Utbildning. Utbildning av befattningshavare vid alla krismyndigheter och andra organ bör ske enligt rullande planering under normalläge. Det gäller att bredda och fördjupa kunskapen om villkoren för vår energiförsörjning, om krisorganisationen och regleringsåtgärderna; utbildning bör också ges om offentlighetsprincipen och dess praktiska tillämpning i krislägen. Program för sådan utbildning redovisas under 8.4.

Informationsinsatser. Följande medel är förberedda:

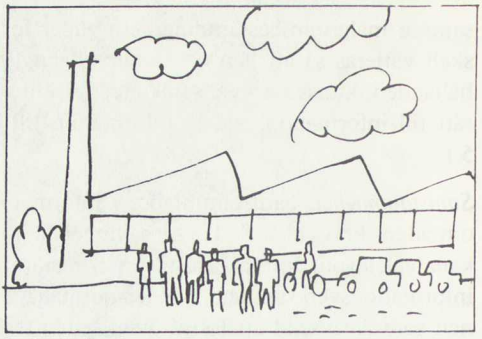
Folder till samtliga hushåll, "Om energikrisen kommer. . .", vars innehåll täcker områdena elkraft, bränsle-stadsgas/fjärrvärme och drivmedel. Pressinformation bör äga rum när foldern ges ut.

Broschyr "Vår beredskap för energikris".

Faktakatalog med totalinformation om de villkor som dikterar vårt försörjningsläge idag och framdeles, krisorganisationen, regleringssystemen, spartips.

Ordlista för energikris.

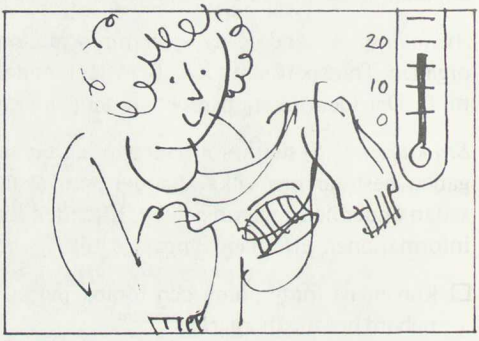
Bränsle ransonering.
from 00/00 0000.

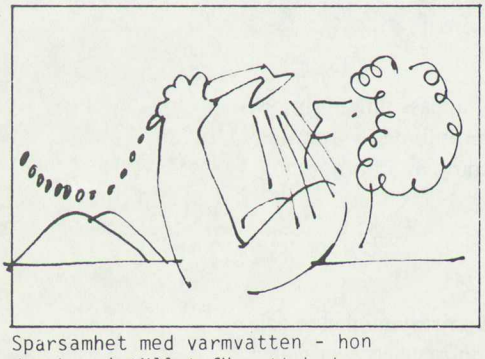
Industri

- Oljeeldning
- Gasvärme
- Fjärrvärme

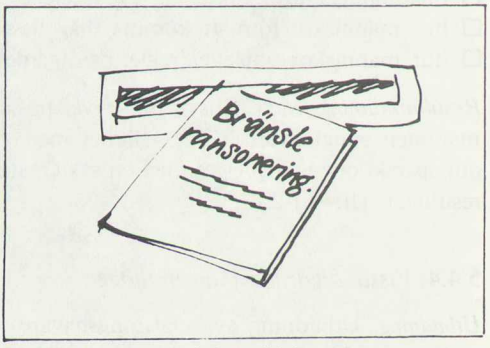
Berörda uppvärmningsalternativ

Temperaturen sjunker
- kvinna tar på tröja

Sparsamhet med varmvatten - hon duschar istället för att bada

Trycksak kommer i brevlådan

- XX % mindre bränsle
- XX° inomhus
- Största sparsamhet med varmvatten och gas

Sammanfattning

ÖEF
ÖVERSTYRELSEN FÖR EKONOMISKT FÖRSVAR
BRÄNSLENÄMNDEN

Bild 5.4. Synopsis för TV-blänkare inför bränsleransonering.

Broschyren, faktakatalogen och ordlistan är avsedda för myndigheternas handläggare under kris, men skall liksom foldern också finnas tillgängliga för befattningshavare och besökande allmänhet vid kommunkanslier, postkontor, polisvaktkontor etc. (Jfr i övrigt 8.3.)

5.4.5 *Beredskapsåtgärder*

AIF har, som redovisats tidigare, inriktat sig på att ta fram en resursram för produktions- och distributionsfrågor, som skall hanteras av informationsorganisationen främst inom de tre nämnderna. Det åtgärdsprogram som förberetts består av dels det s. k. partituret för vad EBU kallar "styrd" information, dels de åtgärder som avser massmedieservice och service till allmänheten. För att visa relationen mellan dessa aktiviteter har de första veckorna på EFN:s informationsenhet simulerats i ett särskilt schema (jfr nedan 5.4.6).

Massmedieservice inkluderande plan för presskonferenser, bulletiner och releaser liksom service i löpande frågor till fältorganisationen på regional och lokal nivå behandlas under 6 och i bilaga 3.

Partituret utgörs av en beskrivning av de tre regleringssystemen med vidhängande planeringsram för informationsaktiviteter. Tillsammans omfattar partituret 62 förbrukarkategorier, en kategorisering som täcker samtliga f. n. kända objekt för reglering inom områdena bränsle, stadsgas, fjärrvärme, drivmedel samt elkraft.

Systemet är utbyggbart.

Partiturets systembeskrivning framgår av följande utdrag (se vidare bilaga 5).

Fordonsslag	Huvudsaklig brukare	Tilldelnings-form	Ansöknings-form	Ansöknings/ Tilldelnings-myndighet	Ransonerings-bevis	Specialfall	
						Delkategori	Tilldelnings-princip
1. Personbil, bensin o diesel, ej yrkes-trafik ca 2 700 000	Privat-bilister	Standard-ranson / Behovs-ranson	Tilldelas utan ansökan / Ansökan, hämtas	Länsstyrelse	Kuponger, distr via Centr Bil-registret	Ej CBR-reg fordon. Utl pers bil Turist, ex-port o inte-rimreg	Behovsrans i varje sär-skilt fall hos TN, i vissa fall Kristids-nämnden
2. Personbil, bensin, i yrkestrafik ca 7 000	Taxi	Förskotts-ranson / Behovs-ranson	Tilldelas utan ansökan / Ansökan, hämtas	"	Kuponger el inköpskort via CBR / Licenser via Lst	—	—
3. Personbil, diesel, i yrkestrafik ca 4 600	Taxi	Standardranson baserad på föreg kilo-meterskatte-period / Behovsranson	Tilldelas utan ansökan / Ansökan hämtas	"	Kuponger, distr via CBR / Licenser (via Lst)	* —	—
4. Buss, bensin i	Taxi (Lokala	Förskotts-ranson	Tilldelas utan ansökan	"	Kuponger via CBR	—	—

Bild 5.5. Utdrag ur partitur för ransoneringssystem drivmedel.

Förbrukarkategori		Tilldeln form	Kvantitet	Ansökn form	Ansökn/ tilldeln myndighet	Ransbevis	Specialfall	
Objekt	Målgrupp						Kategori	Tilldeln princip
21. Villa/ småhus <350 m²	Ägaren	Kvotering	Baseras på tidigare leveranser	Ansökan erfordras endast i specialfall	Oljehandeln	Besked om baskvantitet och tilldelning	Samma leverantör- <2 år	Ansökan om ber av bas kvant hos oljehandel
22. Villa >350 m²	"	"	"	"	"	"	"	Ansökan om ber av bas kvant hos kristidsnämnd
23. Villa/ småhus	"	"	Baseras på tidigare	"	Gasleverantören	Besked om medgiven		

Bild 5.6. Utdrag ur partitur för ransoneringssystemen bränsle, stadsgas och fjärrvärme.

Förbrukarkategori		Tilldeln form	Kvantitet	Ansökn form	Tilldeln myndighet	Ransbevis	Specialfall	
Objekt	Konsument						Kategori	Tilldeln princip
45.	>500 MWh/år Antal 1500	Kvotering	Baseras i princip på tidigare förbrukn		EFN	Tilldelningsbesked från EFN		
46.	5-500 MWh/ år Antal 1,2 milj	Kvotering	"*)		Elblock	Tilldelningsbesked från Elleverantören		
47.	<5 MWh/ år Antal 50 000	Egenkvotering	"	Avtal mellan EFN resp Elblock och	EFN resp Elblock		Statl och komm myndigh och institutioner etc.	

Bild 5.7. Utdrag ur partitur för ransoneringssystem elkraft.

I partiturets informationsplan har analyserats de krav som systemet ställer och har med anknytning till objektnumren strukturerats på följande sätt:

Objekt	Informationsform	Innehåll	Distribution	Samordning	Förberedelsegrad

- ☐ Med *objekt* avses de förbrukarkategorier som finns listade i systembeskrivningarnas två första kolumner. De har givits en löpande numrering och identifieras med dessa nummer.
- ☐ Med *informationsform* avses hur informationen skall förmedlas till respektive objekt eller objektgrupp.
- ☐ Med *innehåll* avses det huvudsakliga informationsinnehållet.
- ☐ Med *distribution* avses de sätt på vilka informationen huvudsakligen når mottagaren/objekten.
- ☐ Under rubriken *samordning* anges de regleringsorgan utöver det primära vars information till vissa delar bör inordnas i resp. informationsform i de fall ransoneringen berör fler än ett energislag.

□ Med *förberedelsegrad* avses graden av förberedelse och förproduktion för resp. informationsform enligt ett kodsystem där A = färdigt original eller motsvarande, B = färdig skiss och manus eller motsvarande samt C = färdig idélösning.

Som redovisats ovan under planeringsalternativ (jfr 4.5) har AIF utvecklat åtgärder så att en informationsform – en gemensam annons – finns förberedd till A-nivån.

Informationsaktiviteterna för regleringens vecka 1 är förberedda till B-nivån och förberedelsegraden för vecka 2–5 ligger på C-nivån. Därefter skall genom övriga förberedelser avseende produktions- och distributionskapacitet informationen kunna fungera genom organisationen och på grund av de avtal som föreligger med krispoolen, PAR och ALLF t. ex.

Motiven för den valda förberedelsegraden kan formuleras på följande sätt:

Möjligheterna att förplanera och förproducera information är störst för inledningsskedet, då den främst berör de olika regleringssystemen, dvs. fakta som i detalj inte påverkas av den faktiska försörjningssituationen.

Behovet av förplanerad och förproducerad information torde vara störst i inledningsskedet, då händelserna kommer slag i slag och planeringstiderna förmodligen är reducerade till dagar. De följande skedena torde däremot erbjuda en något längre planeringstid, förutsatt att informationen i inledningsskedet är tillfredsställande förplanerad.

Ett exempel på partiturets informationsdel för vecka 1 som gäller drivmedel (jfr i övrigt bilaga 5):

Tabell 5.2 Information om drivmedelsransonering, vecka 1.

Objekt	Informationsform	Innehåll	Distribution	Samordning	Förberedelsegrad
1–20	Annons Da	Ransoneringskungörelse	Dagspress enl. NSI-listan	EFN, BrN	B
"	TV-blänkare Db	"	SR	"	B
"	Radiomeddelande Dc	"	SR	"	B
1–12, 17	Affisch Db	"	Via bensinstationer		B
20	Annons De	"	Land II		B
1, 11, 12, 17	Trycksak Df	Systembeskrivning, anvisningar	Direktdistr. via CBR Via bensinstationer	EFN	B
2–10, 19	Trycksak Dg	"	Direktdistr. Via lokala trafikföreningar	"	B
13, 15, 16	Trycksak Dh	"	Direktdistr.		B
14, 17	Info-blad Di	"	Via bensinstationer		B
18	Cirkulärbrev Dj	"	Direktdistr.		B
20	Trycksak Dk	"	Direktdistr. via lantbruksregistret tillsammans med ansökningsblankett		B

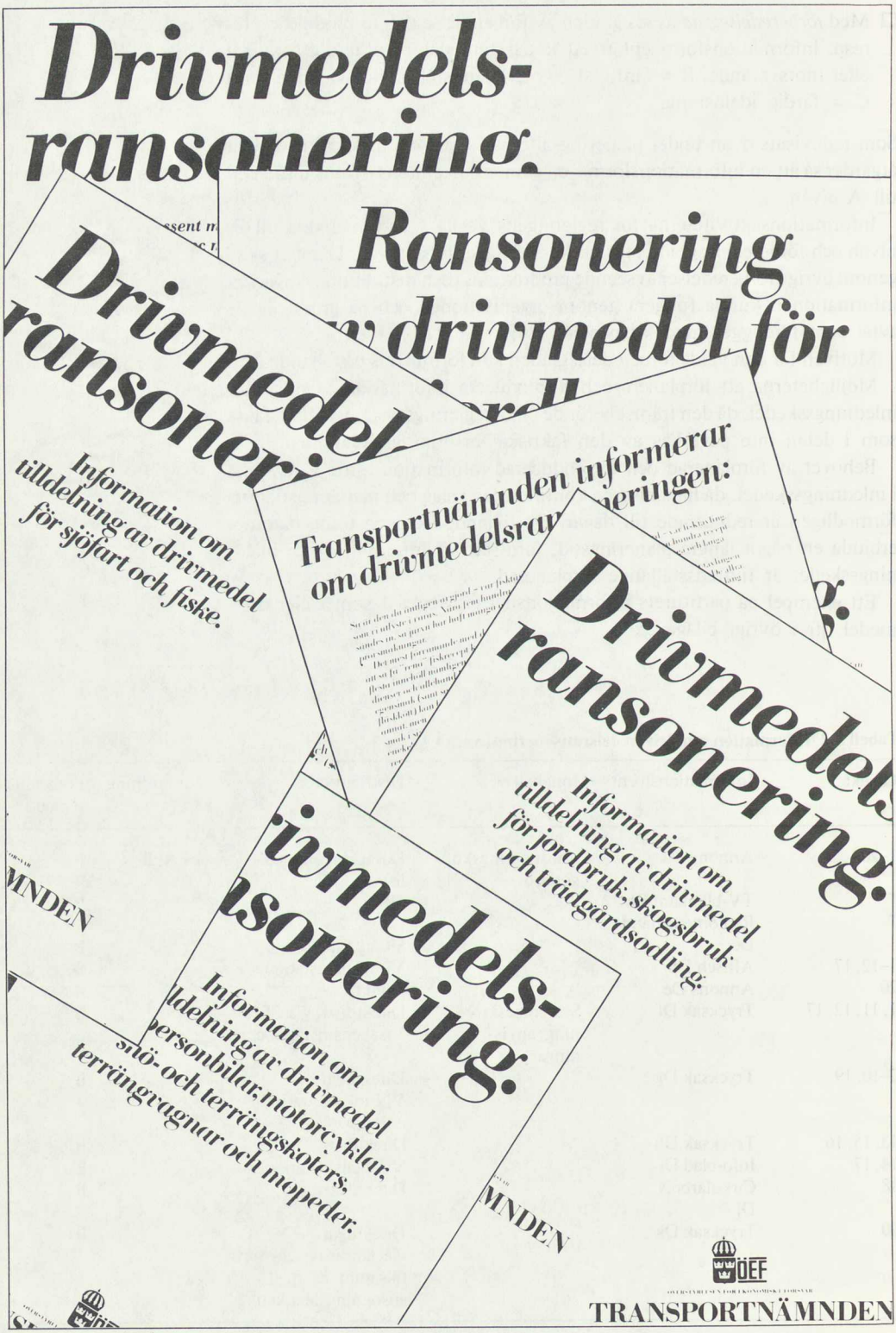

Bild 5.8. Systeminformation drivmedel; fingerade exempel.

I sammandrag har åtgärdsprogrammet följande innehåll:

- ☐ Plan för presskonferenser, bulletiner, releaser etc. om organisationen och uppläggningen, förbereds så långt som möjligt för komplettering av aktuell regleringsinformation under kris. Pressmapp med basinformation skall färdigställas.
- ☐ Underlag så långt möjligt för TV-blänkare och radiomeddelanden. Dessa inriktas på att väcka uppmärksamhet mot den regleringsinformation som vid krisens inledningsskede är under utsändning, skapa motivation för att ta del av informationen och ge kunskap om vem det är som sänder ut den med separata delar för el, bränsle-stadsgas/fjärrvärme resp. drivmedel.
- ☐ Annonsmaterial för tidningar.
- ☐ Plan för tvåstegsinformation via hyresgästföreningar, bostadskooperationer, fastighetsägareföreningar, fackföreningar, branschorganisationer, handikapporganisationer etc.
- ☐ Plan för fortsättning av allmän energiutbildning.
- ☐ Plan för kontinuerlig invandrarinformation.
- ☐ Plan för information till utländska turister, enligt underbilaga till bilaga 5.
- ☐ Plan för konferenser med myndigheter och intresseorganisationer.
- ☐ Utkast till affischer för uppsättning utomhus och i trappuppgångar.

Materialet förvaras hos ÖEF för vidare bearbetning och hålles aktuellt inom ramen för den rullande planeringen. I händelse av kris ställs de till regleringsorganens förfogande.

Någon fullständig kostnadsanalys eller något förslag till beredskapsbudget för systeminformationen från de tre centrala regleringsorganen har ej varit möjlig att göra f. n. Däremot har AIF velat ge vissa indikationer på omfattningen av framför allt distributionskostnaderna, på likartat sätt som när det gällde sparinformationen. En sådan uppställning, knuten till partiturets första vecka återfinns i bilaga 5. Härav framgår att själva produktionskostnaden för färdigställning av det förberedda materialet från B- till A-nivån utgör för vartdera av de tre energislagen ca 90 000 kr, medan tryck-, porto- hanterings- samt i förekommande fall införingskostnader ligger på omkring 2,3 milj. kr för bränsle och 2,7 milj. kr för vardera drivmedel och elkraft.

Hela planen utgår ifrån en analys av vilka informationsbehov som föreligger för att täcka in berörda målgrupper; en trängre kostnadsram medför följaktligen att omprioriteringar måste göras i målgruppsdelen.

Kostnaderna kan i och för sig pressas genom att undantag från totalitetsprincipen medges, något som AIF emellertid inte finner vara någon önskvärd åtgärd bl. a. med hänsyn till att man vill uppnå största möjliga spridning av budskapen.

Vissa rationaliseringsvinster kan dock uppnås genom gemensamma distributioner för t. ex. bränsle och drivmedel.

Bild 5.9. Information om reglering av elförbrukningen; fingerade exempel.

5.4.6 *Genomförande i krisläge*

För att ge en om möjligt realistisk bild av hur verksamheten skulle kunna starta och efterhand genomföras har som exempel en tidplan skisserats för ett av regleringsorganen, elförsörjningsnämnden. Skissen visar alltså hur verksamheten startar och hur de tre sekretariaten inom informationsenheten successivt kommer i verksamhet (nästa sida).

Skisserad tidsplan för verksamheten vid elförsörjningsnämndens informationsenhet

	Pressekretariatet	Projektsekretariatet	Allmänna sekretariatet
Dag 1	Presskonferens senast kl. 15.00 med presentation av EFN och dess ledamöter, krisorganisationen regionalt och lokalt; klargörande av hur den enskilda människan berörs av nämndens åtgärder, vart hon skall vända sig etc. Kommentar till innebörden av beslutad nedskärning, hänvisning till EFN:s första beslutssammanträde senare om detaljerade bestämmelser. Samtal med massmediernas representanter om den kommande informationsverksamheten och möjligheterna till en förtroendefull samverkan, önskemål om bl. a. teknisk informationsservice – pressrum e. d.	Färdigställs planerad annons med förklaring av EFN:s funktioner och hur den enskilda människan berörs av dessa åtgärder. Sparråd. Stöd åt pågående allmän sparaktion. Besked om att elleverantören är den som svarar på praktiska frågor Färdigställning av underlag för radiomeddelande/TV-blänkare Förbereds produktion och distribution av information om regleringsinnehållet till i tur och ordning: Industrin – Handeln – Hushållen.	
Dag 2	Kontroll-analys-åtgärd betr. insats dag 1. Interna informationsvägar öppnas. Samråd med ÖEF. Bakgrundsmaterial, intervjuer, reportage, presskrönika, lägesrapporter färdigställs och slussas ut.	Annons enligt ovan beställs för införande dag 3–6. Fortsatt förberedelse enligt ovan. Produktion av affisch för annonspelare, kollektivtrafik etc. med EFN-ordförandens sparvädjan. Snabbast möjliga utsändning.	Information till fältorganisationen om vidtagna informationsåtgärder sker fortlöpande.

Dag 3	Kontakt med regionala och lokala informationsmedarbetare i frågor om beredskap, service, samordning.	Produktion av TV-blänkare med sparråd. Fortsatta förberedelser.	Intern information och vidareutbildning startar.
Dag 7 (omkr)	Presskonferens ang. EFN:s beslut om förbud och begränsningar i användningen av elkraft för vissa ändamål.	Annons i dags- och fackpress, produktionsstart för broschyr/folder, TV-blänkare, underlag för radiomeddelanden. Produktionsstöd åt allmänna sekretariatet, distribution	Anvisningar utfärdas till regionala och lokala organ; för kännedom till centrala myndigheter, storföretag m. fl. Samråd med projektsekretariatet betr. utgivning av anvisningar.
Dag 8	Kontroll-analys-åtgärd betr. insats dag 7.	Fortsatt produktion, distributionsplanering för broschyr, redigering, tryckning av anvisningar.	
Dag 9–30 (omkr)	I fortsättningen samma aktiva och öppna och snabba pressverksamhet; inriktas också på stöd åt projektsekretariatets verksamhet.	*Åtgärder* Utgivning av ovannämnda broschyr/folder. *Målgrupper* 1. Industrin, 2. Handeln, 3. Hushållen, samt vidare utvalda målgrupper enligt PAR:s system.	Information om åtgärderna av projektsekretariatet till myndigheter centralt, regionalt, lokalt och till elleverantörer.

6 Organisation

6.1 Inledning

En informationsapparat kan inte improviseras, konstaterar EBU. Hur väl man än förbereder informationspaket och andra åtgärder, kan dessa inte vara utan en administrativ bas. Det krävs bl. a. en smidig och för olika situationer planerad organisation. För denna måste personalen vara uttagen och utbildad i förväg. Vidare krävs resurser i form av lokaler, telekommunikationer, produktions- och distributionsapparat etc.

En sådan organisation hos de centrala myndigheterna och på regional och lokal nivå skall vara väl anpassad till den övriga organisationen.

AIF har tillsammans med berörda parter förberett en informationsorganisation på samtliga nivåer. Tyngdpunkten ligger på de centrala regleringsorganen och länsstyrelserna. Därvid har ett försök gjorts att analysera samtliga de *funktioner* som kan erfordras vid ett utdraget krisläge. Dessa har lagts in i en struktur med huvudrubrikerna massmediefrågor, projektfrågor samt regionala och lokala frågor. Organisationen skall dock vara anpassningsbar till olika utvecklingsfaser, dvs. fler tjänstemän behöver inte kallas in än vad krisläget kräver. Vidare har kontinuitet eftersträvats genom att informationschefer har deltagit i funktionsanalyser och uppläggning av enheternas organisation.

I händelse av en kris måste regeringen bära det yttersta politiska ansvaret också för åtgärder, som genom instruktion eller delegation faller inom ramen för de centrala myndigheternas verksamhetsfält. Informationsgivningen från regeringskansliet är en ytterst viktig del av hela den övergripande informationen och det är därför väsentligt att det finns en god koppling mellan regeringskansliets och ÖEF:s informationsverksamhet. AIF har förutsatt att ÖEF:s informationsfunktion skall kunna ge service till regeringskansliet och att detta skall kunna utnyttja de informationsformer och -kanaler som finns förberedda inom ÖEF. Kopplingen mellan regeringskansliet och ÖEF förutsätts kunna ske genom att en tjänsteman från regeringskansliet, närmast från försörjningsministerns kansli, deltar i den nedan beskrivna styrgruppens överläggningar och på så sätt också tar del av rapporteringen från fältet.

För att få fram en helhetsbild har i det följande respektive organs organisation berörts i sin helhet. Detta har bedömts särskilt angeläget när det gäller ÖEF, för vilken en helt ny organisation har beslutats. Kapitlet skall också tjäna som underlag för AIF:s förslag om arbetets fortsatta bedrivande.

6.2 Överstyrelsen för ekonomiskt försvar (ÖEF)

6.2.1 *ÖEF:s organisation*

I totalförsvarspropositionen konstateras vikten av att det under regeringen finns *ett* organ som i olika krissituationer gör de samordnande utredningar och bedömningar som regeringen behöver som beslutsunderlag. Vidare framhålls att ett organ med övergripande ansvar och lämplig sammansättning bör kunna avlasta regeringen vissa ärenden.

Statsmakterna har genom riksdagens beslut den 27 maj 1977 fastställt att den centrala myndigheten med ansvar för krisförsörjningen utgörs av ÖEF.

ÖEF är central förvaltningsmyndighet för den ekonomiska försvarsberedskapen. Verket har följande tre huvuduppgifter, nämligen samordning av all planeringsverksamhet inom det ekonomiska försvaret, planering på områden som inte åvilar andra myndigheter samt beredskapslagring.

Samordning sker bl. a. genom att verket leder de försök med långsiktsplanering inom det ekonomiska försvaret, i vilka alla berörda planeringsmyndigheter deltar. ÖEF har även vissa andra regelbundna aktiviteter för samordningen, bl. a. i samband med den årliga planeringen av länsstyrelsernas totalförsvarsinriktade verksamhet och i anslutning till s. k. beredskapskonferenser och övningar med personal i krisorgan. Genom regeringsbeslut den 23 juni 1976 har vidare ÖEF och vissa andra myndigheter tillagts uppgiften att planera beredskapen för en fredskris på energiområdet i enlighet med särskilda anvisningar (jfr 2.1.4).

ÖEF:s egen beredskapsplanering avser försörjningsviktiga varor på beklädnads-, kemi- och metallområdena, bränslen och drivmedel samt vissa tjänster. Planeringen innefattar grundläggande utredningar om behovet av beredskapsförberedelser på olika varuområden. På grundval härav sker planläggning av företag och vissa andra organisationer så att dessa under svårare krislägen skall kunna upprätthålla försörjningsviktig verksamhet. Vidare förbereds förbrukningsregleringar, bl. a. ransoneringar. Verket ger också stöd till försörjningsviktig industri inom beklädnadsområdet, samordnar statlig upphandling inom detta område samt är tillsynsmyndighet för näringslivets tvångslagring av olja.

En viktig och kostnadskrävande del av försvarsförberedelserna på det ekonomiska området är beredskapslagring av olika försörjningsviktiga varor. ÖEF svarar för beredskapslagring inom de områden där verket har eget planeringsansvar och därutöver för lagring av läkemedel och sjukvårdstextilier samt av gödsel och bekämpningsmedel till jordbruket. Sistnämnda lagring sker enligt planer som upprättats av socialstyrelsen resp. statens jordbruksnämnd (JN). Beredskapslagringen skall enligt ÖEF:s instruktion ske enligt affärsmässiga principer så långt detta är möjligt med hänsyn till försörjningsberedskapen. Verket kan enligt sin instruktion låta uppföra förråds- och lagringsanläggningar.

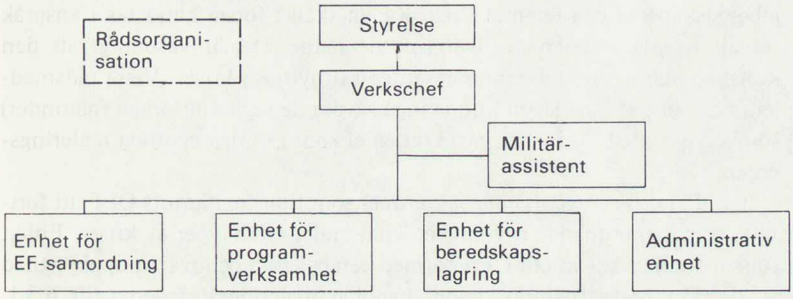
ÖEF:s verksamhet indelas i följande program:

Livsmedel
Beklädnad m. m.
Bränsle, drivmedel

Sjukvård
Kemiska produkter m. m.
Metaller m. m.
Övrigt

ÖEF har för närvarande en organisation som är indelad efter olika funktioner såsom planering, företagsplanläggning, beredskapslagring och samordning. Genom riksdagsbeslutet har en ny *normalorganisation* för ÖEF fastställts. Detta innebär att ÖEF ges en organisation som är anpassad till den programindelning som används vid planeringen av det ekonomiska försvaret, t. ex. beklädnad, bränsle/drivmedel, metaller, kemiska produkter.

Normalorganisationen får följande utseende:

Figur 6.1 Ny normalorganisation för ÖEF enligt riksdagens beslut den 27 maj 1977.

Verket leds av en styrelse bestående av generaldirektören, åtta övriga ledamöter och två personalföreträdare. Under verkets ledning finns fyra organisatoriska enheter, nämligen enhet för EF-samordning, enhet för programverksamhet, enhet för beredskapslagring och administrativ enhet.

Enheten för EF-samordning har till uppgift att ansvara för ÖEF:s övergripande externa samordningsuppgifter. Enheten svarar härvid bl. a. för ledning och samordning av det ekonomiska försvarets långsiktiga studie- och planeringsverksamhet samt för uppföljning av beredskapsarbetet och beredskapsläget inom det ekonomiska försvaret vid centrala, regionala och kommunala myndigheter. Vidare ingår informations- och utbildningsverksamhet samt övriga övergripande samordnings- och samverkansuppgifter som inte ålagts annan enhet.

I och med inrättandet av *enheten för programverksamhet* har statsmakterna frångått den i EBU föreslagna särskilda programenheten för energifrågor. Energifrågorna inordnas istället i form av en energibyrå i programenheten, som dessutom består av en beklädnadsbyrå, en kemibyrå, en metall- och verkstadsbyrå samt en allmän byrå. Enhetens uppgift är att ansvara för ÖEF:s utrednings-, planerings- och samordningsuppgifter utom sådana som ankommer på samordningsenheten. Programenheten svarar därvid bl. a. för utarbetande av programplaner och försörjningsplaner, ransoneringsförberedelser, framtagande av underlag för beredskapslagring samt beredskapsplaner för företag. Vidare förbereder enheten inrättande av särskilda krisorgan (nämnder).

Enheten för beredskapslagring har till uppgift att enligt fastställda planer köpa, lagra, omsätta och sälja varor samt att anskaffa erforderliga lagringslokaler, anläggningar och markområden. Enheten biträder även energibyrån

i frågor rörande skyddad oljelagring. Enheten indelas i en affärsbyrå, en byggnadsbyrå och en förrådsbyrå. Till chefens förfogande finns dessutom ett sekretariat.

Administrativa enheten svarar för sådan administrativ samordning, redovisning och service som underlättar verksamheten vid övriga enheter. Enheten handlägger sedvanliga personal-, budget- och övriga administrativa frågor, däribland frågor rörande personalutbildning och personalutveckling samt verkets lokalbehov och nyttjande av kontorslokaler. Enheten indelas i ett kansli, en ekonomisektion, en personalsektion och en intendentursektion.

Till ÖEF skall knytas en *rådsorganisation* som är mer omfattande än den nuvarande. Den skall innehålla ett beklädnadsråd, ett kemiråd, ett energiberedskapsråd och ett metallråd. Råden skall i första hand tas i anspråk för att bereda ärenden av övergripande natur. Det är väsentligt att den kunskap rådsorganisationen representerar utnyttjas i kriser. Vissa rådsmedlemmar bör i sådana lägen kunna ingå såväl i de regleringsorgan (nämnder) som skapas med ÖEF som basmyndighet som i övriga centrala regleringsorgan.

Beträffande *krisorganisationen* kommer som tidigare nämnts ÖEF att fortsätta som samordnande myndighet även under olika typer av kriser. Enligt statsmakternas beslut blir ÖEF därmed den bas som behövs för uppbyggnad av flertalet organ (nämnder) som handhar regleringsåtgärderna (jfr 6.3.1, figur 6.4). Därmed behöver inte handels- och industrikommissionen resp. bränslekommissionen inrättas enligt de planer som f. n. finns.

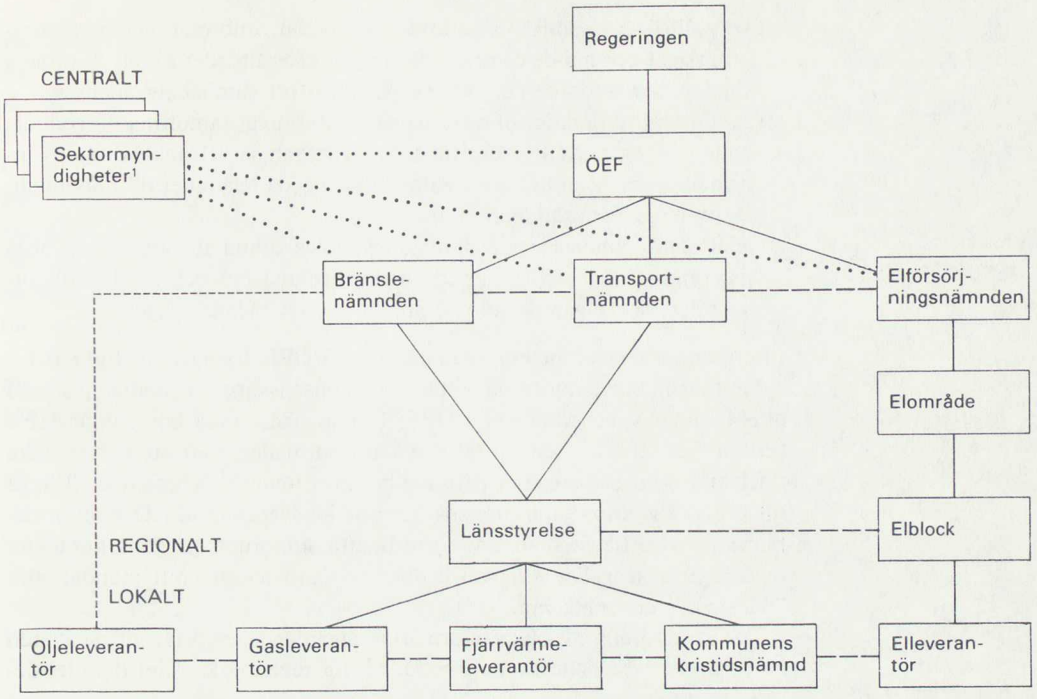
Organisationens utseende vid fredskris på energiområdet framgår av figur 6.2.

Genom den nya ordningen uppnås kontinuitet mellan planering och verkställighet. Dessutom är det fördelaktigt att ha tillgång till en redan fungerande organisation vid utbyggnaden av krisorganisationen. I riksdagsbeslutet understryks särskilt vikten av att utredningspersonal från bl. a. transportnämnden, statens jordbruksnämnd, statens industriverk, statens vattenfallsverk och elkraftindustrin i övrigt samt näringslivet medverkar vid beredning av ärenden av övergripande slag hos ÖEF. Främst gäller detta samordning av fördelningen i stort av knappa resurser inom olika samhällssektorer.

ÖEF avses vidare få regeringens uppdrag att "i samråd med berörda myndigheter för samtliga krisfall utreda och lämna förslag till utformning av krisorganisationerna på central nivå, liksom dessas relationer till motsvarande organ på regional och lokal nivå".

Vad beträffar informationsverksamheten avses denna rapport utgöra ett slutligt förslag i detta hänseende så att uppkommande utredningsbehov avseende information skall kunna omhändertas inom ramen för den rullande planeringen (jfr 9.2).

I försvarsutskottets betänkande till totalförsvarspropositionen (FöU 1976/77:13) erinras om att riksdagen tidigare bifallit en motion om utökat samarbete mellan berörda intressenter i informationsfrågor angående regleringar m. m. vid försörjningskriser och att ÖEF enligt vad utskottet inhämtat bearbetar denna fråga. De åtgärder som vidtagits redovisas under 7.

——— markerar styrning av regleringsverksamhetens art och omfattning
— — — markerar samverkan i reglerings- och informationsfrågor
. . . . . markerar samrådsförfarande i reglerings- och informationsfrågor
--------- markerar samband mellan bränslenämnden och oljeleverantör dvs oljeföretag och av bränslenämnden auktoriserad återförsäljare av eldningsolja.

[1] Sektormyndigheter är bl a byggnadsstyrelsen, konsumentverket och statens industriverk.

Figur 6.2 Organisation vid fredskris på energiområdet.

6.2.2 *Informationsverksamheten vid ÖEF i ett krisläge*

Under oljekrisen 1973/74 fanns ingen myndighet som hade det övergripande informationsansvaret. Denna brist resulterade i två allvarliga konsekvenser nämligen

att regleringsmyndigheterna tämligen snart fann sig "hängande i luften" i informationshänseende: Bristen på resurser liksom på samordning mellan de olika myndigheternas informationsaktiviteter blev snabbt märkbar,

att allmänhet och massmedier snart började tvivla på om krisen var så allvarlig att de beslutade regleringarna var befogade.

Eftersom ÖEF enligt riksdagens beslut skall svara för den övergripande ledningen och samordningen av energiberedskapen såväl i planeringsskedet som i en kris bör i en fredskris finnas en informationsfunktion hos ÖEF med nära koppling till regeringskansliet.

Informationsverksamheten hos denna funktion kan sägas vara av tre slag, nämligen

att ge politisk-ekonomisk bakgrundsinformation, information om försörjningsläget och om de centrala myndigheternas åtgärder för att minimera medborgarnas osäkerhet och skapa tilltro till samhällets åtgärder,

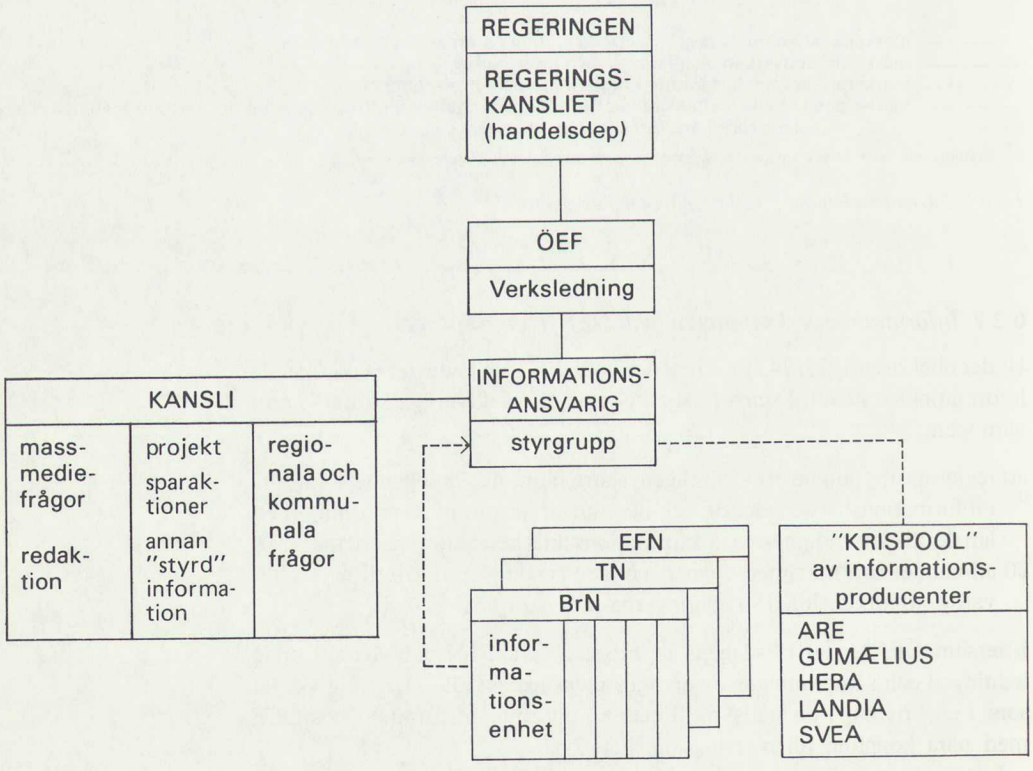
att samordna informationsinsatserna på central nivå, samordna de centrala regleringsorganens åtgärder till stöd för regionala och lokala organs informationsverksamhet samt vidmakthålla goda relationer till massmedier, intresseorganisationer m. fl,

att analysera opinionsläget och massmediernas utbud för att kunna bistå regeringskansliet och verksledningen med råd om och förslag till uttalanden och åtgärder som föranleds av det rådande läget.

Informationsverksamhetens organisation på ÖEF framgår av figur 6.3.

Ledningen utövas av en särskilt informationsansvarig tjänsteman placerad direkt under verksledningen i ÖEF. Denne tjänsteman bör enligt AIF:s bedömande vara knuten till ÖEF redan i normalläget för att kunna delta i det utvecklingsarbete som närmare beskrivs under 9 och som skall ligga till grund för krisorganisationens informationsverksamhet. Den informationsansvarige tjänstemannen måste besitta auktoritet, ha goda kontakter med regeringskansliet och verksledningen samt ha ett brett mandat som "talesman" och rådgivare.

För samordning av olika informationsåtgärder leder befattningshavaren en *styrgrupp* bestående av en företrädare för regeringskansliet (handelsde-

Figur 6.3. Informationsverksamhetens organisation på ÖEF vid fredskris på energiområdet.

partementet), de tre informationscheferna i regleringsorganen (nämnderna) samt ESK; jfr avsnittet "Organisation" i 5.3.3. Brister i *den tekniska informationen* får omedelbara och negativa effekter, men ofta av det slaget att tillrättalägganden är möjliga. Brister i *den övergripande informationen,* t. ex. om motiven för olika åtgärder, kan däremot orsaka så pass djupgående och långsiktiga problem att förutsättningarna för hela regleringsverksamheten, dvs. allmänhetens förståelse för och accepterande av lägets allvar, slås sönder. Detta ställer stora krav på styrgruppen, men framförallt på förankring av gruppen hos regeringen och verksledningen samt att ett förtroendefullt och fullständigt öppet samarbete etableras dem emellan.

Om dessa förutsättningar inte är uppfyllda redan i normalläget finns risk för att styrgruppens och därmed ÖEF:s övergripande informationsverksamhet blir meningslös.

En viktig grund för styrgruppens verksamhet är att rutiner skapas för ett kontinuerligt flöde av information om hur vidtagna åtgärder uppfattas ute i landet, hur information i olika frågor tränger fram, hur opinionsläget förändras med anledning av händelseutvecklingen etc. Resurser måste därför finnas avsatta hos kansliet för att snabbt samla in dessa fakta och bearbeta dem. Detta sker lämpligen genom att länsstyrelserna och elblocken åläggs en kontinuerlig rapporteringsskyldighet i detta hänseende varefter denna information sammanställs och analyseras för att utgöra underlag för styrgruppens bedömningar.

Det har redan tidigare konstaterats att regleringsorganens arbete under krisen 1973/74 försvårades p. g. a. att osäkerhet rådde om dagsläget. För att avhjälpa den bristen vid kommande kriser finner AIF det angeläget att ÖEF kontinuerligt sänder ut politisk-ekonomisk bakgrundsinformation till regleringsmyndigheter, massmedier, branschorganisationer etc. Detta kan ske på olika sätt. Via telex kan dagligen – särskilt i inledningsskedet av en kris – sändas ut information enligt en särskild checklista. Denna upptar rubriker som t. ex. "Vattentillgången i magasinen" och "Importflödet av olja". Formerna för detta och den tidigare omnämnda rapporteringen om opinionsläget m. m. från länsstyrelserna och elblocken bör kunna fastställas i särskilda rutiner som bestäms redan i normalläget.

En kompletterande kanal för denna typ av information till berörda myndigheter är den under 5.2 beskrivna ÖEF-bulletinen.

Kansli. För de informationsuppgifter som direkt åvilar funktionen, liksom för analyser m. m. finns ett kansli så sammansatt att det finns minst en funktionär för vardera massmediefrågor, projektfrågor samt regionala och lokala frågor. Därmed garanteras det nödvändiga samspelet mellan den övergripande funktionen och de tre delfunktionerna inom de centrala regleringsorganens informationsenheter. Kansliets uppgift är alltså främst att biträda dels i samordningsverksamheten, dels i informationsgivningen om de övergripande frågorna av politisk-ekonomisk bakgrundskaraktär.

Kansliets *massmediedel* skall ha resurser för professionell personlig service till massmediernas representanter hos ÖEF, utsändande av pressmeddelanden och anordnande av presskonferenser. Vidare måste kapacitet finnas för analys av massmedieutbudet. Ett pressklippsarkiv bör finnas liksom även ett register över alla dagstidningar, radio och TV, lokalradio, tid-

skrifter och nyhetsbyråer. Registret bör även innefatta specialistredaktörer för energi, ledarskribenter, politiska kommentatorer och chefredaktörer. Till kansliets massmediedel behöver även knytas en mindre, redaktionell enhet för arbetet med ÖEF-bulletinen.

Den del av kansliet som handhar *projektfrågor* är främst tänkt som stöd åt regleringsorganen i deras kontakt med krispoolen (se nedan). Arbetsuppgifterna innefattar därmed handläggningen av samordningsuppgifter främst när det gäller systeminformation där sändaren är regleringsorganen.

För de *regionala och lokala frågorna* finns inom kansliet en funktion vars främsta uppgift är att biträda de centrala regleringsorganen i handläggandet av gemensamma frågor rörande "fältorganisationen" samt att bevaka, analysera och följa upp krisutvecklingen, främst vad avser de rapporter om opinionsläget m. m. som enligt vad som tidigare sagts kontinuerligt strömmar in från länsstyrelser och elblock. Funktionens centrala uppgift är att fånga upp och verka för snabba lösningar av problem rörande den regionala och lokala informationsverksamheten.

Krispool. Ett återkommande bekymmer vid plötsligt uppkomna kriser är hur myndigheterna snabbt skall få kontakt och avtal med informationsproducenter, bl. a. annonsbyråer. Detta problem fanns också under krisen 1973/74. Då kom att anlitas huvudsakligen *en* byrå, något som i efterhand bedömdes vara mindre tillfredsställande. En kris kräver nämligen en mångfald kreativa resurser och bredd i kontaktnätet från informationsproducenternas sida.

För att uppnå både snabba förfaranden och den eftersträvade bredden har AIF förhandlat med fem svenskägda annonsbyråer nominerade av NSI, nämligen ARE, Gumælius, Hera, Landia och Svea. Förhandlingarna har gällt gemensamt projektarbete för de åtgärdsprogram som redovisas under 5. Ett avtal sluts mellan ÖEF och byråerna innebärande att dessa byråer i händelse av kris upprättar en särskild projektenhet. Enhetens medarbetare har i förevarande fall sysslat med förarbetena och har vana vid den offentliga förvaltningen. Som samlande benämning på denna arbetsform används beteckningen krispool.

Krispoolen kommer framdeles att vara engagerad för vissa uppgifter under den rullande planeringen, varför kunskapen om de problem en fredskris för med sig är goda redan i inledningsskedet av en kris. Därmed har skapats en garanti för snabb produktion av annonser, broschyrer, TV-blänkare och annat material som erfordras för ÖEF:s och regleringsorganens räkning.

Krispoolen blir avtalsmässigt knuten till ÖEF, men dess huvudsakliga arbete kommer att ske för de tre centrala regleringsorganen. Det åligger styrgruppen att se till att inte informationsaktiviteter från dessa kolliderar med varandra.

Avtalets konstruktion är i sina huvuddrag följande:

- ☐ Byråerna åtar sig att gemensamt genom en för ändamålet särskilt bildad pool utföra informationsuppdrag lämnade av ÖEF eller av central regleringsmyndighet på energiområdet under fredstida kris. Sådan kris skall anses föreligga när ransoneringslagen sätts i tillämpning.
- ☐ Uppdragsgivare enligt ovan skall ha rätt att anlita annan informationsbyrå, om förslag till lösning på utlämnat uppdrag, efter krav på ändring, ej

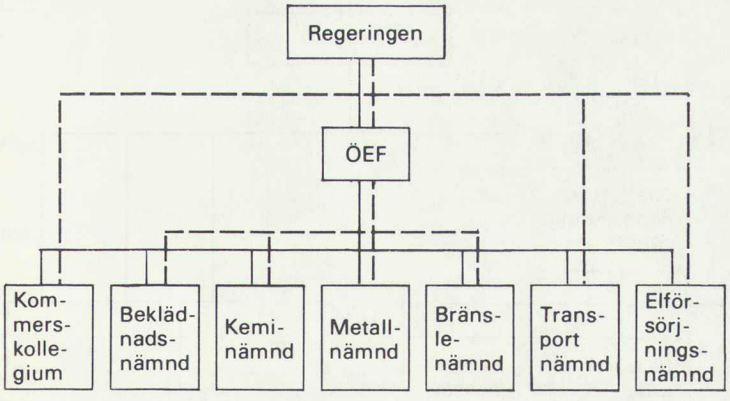
befinnes godtagbart.

- ☐ Byråerna skall skapa en informationsberedskap som möjliggör att planerade åtgärder kan startas inom sju dagar från det att ransoneringslagen träder i tillämpning.
- ☐ Byråerna åtar sig att solidariskt ansvara för att poolens åtagande gentemot ÖEF eller annan myndighet enligt ovan fullgöres samt för skada som kan åsamkas dessa myndigheter om poolen icke fullgör sina åtaganden. Dessa myndigheter ansvarar för sakinnehållet i publicerad information.
- ☐ Poolen skall som styrorgan ha en samarbetsgrupp med en representant för varje byrå. Denna grupp skall svara för planering av till poolen lämnade uppdrag samt fördelning av arbetsuppgifterna mellan de i poolen ingående byråerna.

6.3 Centrala regleringsorgan

6.3.1 *Inledning*

Som tidigare nämnts kommer ÖEF att ha det övergripande ansvaret vid olika typer av kriser. För att ÖEF skall kunna göra övergripande utredningar och bedömningar så effektivt som möjligt kommer genomförandet av regleringar att åläggas andra organ. I första hand bör därvid utnyttjas myndigheter med planeringsuppgifter i fred. Härigenom får man önskvärd kontinuitet mellan planering och verkställighet. Transportnämnden (TN) kommer således att ha hand om drivmedelsransonering. Reglering av elkraftförbrukningen läggs på ett för hela elkraftproduktions- och distributionsområdet gemensamt organ, kallat elförsörjningsnämnden (EFN). Vidare organiseras en bränslenämnd (BrN) med ÖEF som basmyndighet. För genomförande av regleringsåtgärder på övriga områden inrättas en beklädnadsnämnd, en keminämnd och en metallnämnd.

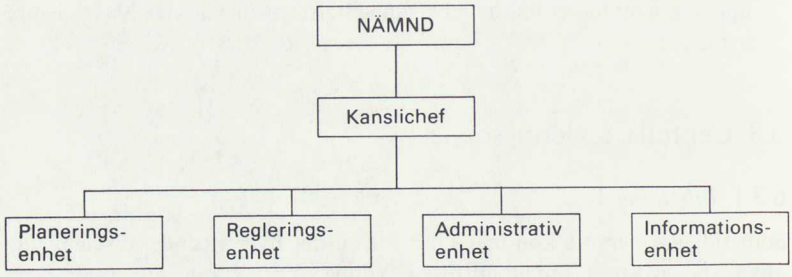
Figur 6.4. Krisorganisationen på central nivå.

6.3.2 *Bränsle-, transport- och elförsörjningsnämndernas organisation*

Bränslenämnden

ÖEF ansvarar för utformning av det tekniska ransoneringssystemet för eldningsoljor m. m., för organisation av bränslenämnden samt för utformning av ett kontrollsystem för både bränsle och flytande drivmedel.

Bränslenämnden avses organiseras som en nämnd med tillhörande kansliorganisation. Kansliorganisationen består av chef och fyra enheter: Planeringsenheten, regleringsenheten, administrativa enheten och informationsenheten.

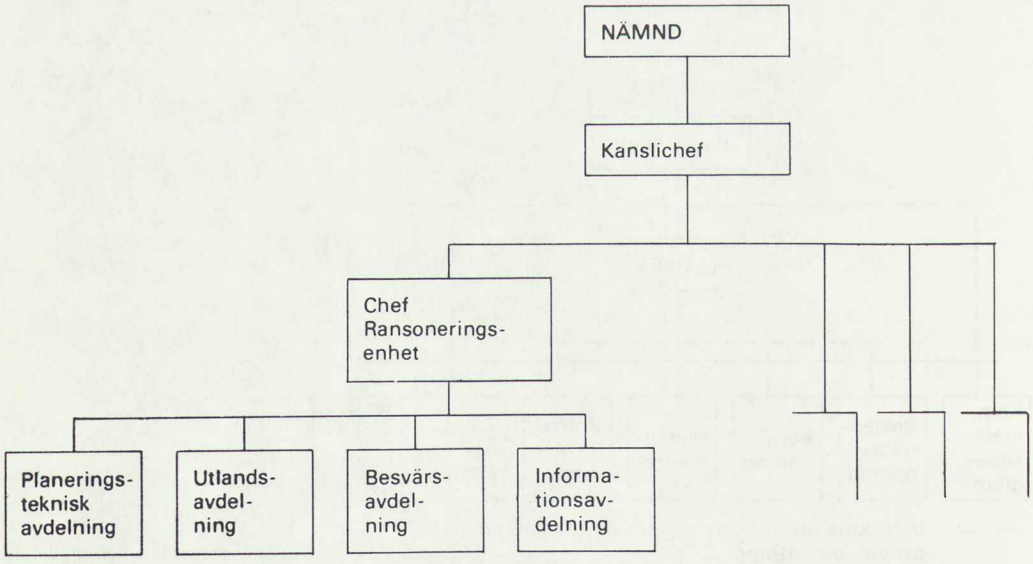
Figur 6.5. Bränslenämnden

Bränslenämnden är central myndighet för ransoneringsfrågor rörande eldningsolja, fjärrvärme, stadsgas, gasol m. m.

Transportnämnden

Transportnämnden i dess egenskap av krismyndighet byggs upp inom den i fred existerande transportnämnden.

Transportnämndens ransoneringsenhet består av chef och fyra avdelningar: Planeringstekniska avdelningen, utlandsavdelningen, besvärsavdelningen och informationsavdelningen.

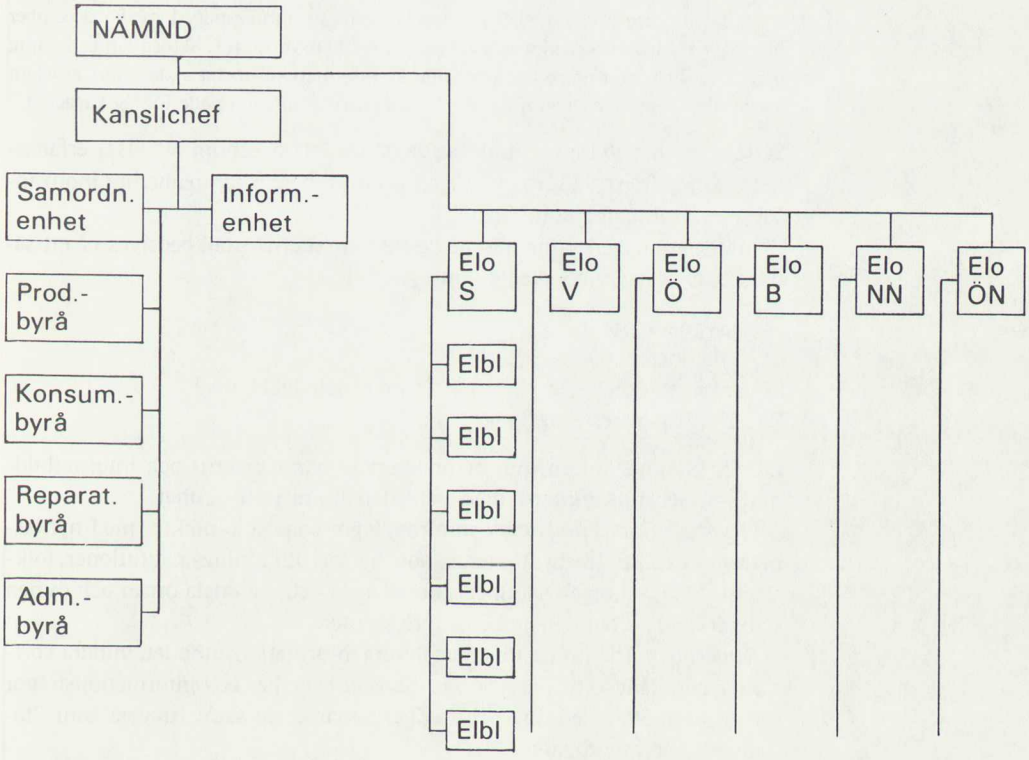

Figur 6.6 Transportnämndens nuvarande organisation för ransonering av drivmedel.

Transportnämnden är central myndighet för ransoneringsfrågor rörande flytande drivmedel.

Elförsörjningsnämnden

Statens vattenfallsverk ombesörjer enligt sitt instruktionsmässiga ansvar beredskapsplanläggning för hela landets elkraftförsörjning. Detta sker under medverkan från kraftindustrin i övrigt inom en härför särskilt inrättad organisation, CDL-företagens beredskapsorganisation. F. n. arbetar en av denna organisation tillsatt kommitté med att utreda organisation för elförsörjningen under alla slag av kriser samt överse system för reglering av elförbrukningen vid fredskris. Kommittén har utarbetat följande preliminära organisationsförslag.

Figur 6.7. Elförsörjningsnämnden. Elo = elområde; elbl = elblock

Elförsörjningsnämnden är central regleringsmyndighet för elkraftförsörjningen.

6.3.3 *Informationsverksamheten vid de tre nämnderna*

I EBU:s bilaga 10 "Beredskap för information och sparkampanjer vid energikriser" konstateras när det gäller den under oljekrisen 1973/74 upprättade bränslenämnden att

"...däremot fanns inga förberedelser gjorda inom informationssektorn ... Till informationsenheten rekryterades samtliga medarbetare externt. Någon utbildning i ran-

soneringsfrågor hade de inte fått förrän de anställdes vid nämndens kansli... Informationsarbetet försvårades allvarligt på grund av att en del praktiska frågor inte fungerade tillfredsställande. Så var t. ex. den telefonväxel som installerades i inledningsskedet av för liten kapacitet... Dessutom fanns inte vare sig tekniska eller personella resurser att i tillräcklig och snabb omfattning på stencil producera bl. a. pressmaterial... Informationsenheten hade inte personella resurser att ta emot alla telefonsamtal utan timslånga köer uppstod... Den personal som anställdes för att besvara allmänhetens frågor var i inledningsskedet helt obevandrad i ransoneringsfrågorna."

Vad gäller transportnämnden konstateras att

"...inom nämnden fanns vid denna tidpunkt (27 november 1973) ingen informationsavdelning utan förfrågningarna fick besvaras av den personal som var avsedd för planeringsuppgifter av själva ransoneringens genomförande. I medio december tillfördes TN två informationsansvariga... med hänsyn till tidsfaktorn fanns det inte utrymme för någon noggrann planering av informationsarbetet... ett stort problem var att den telefonväxel som fanns vid ransoneringsenheten hade för låg kapacitet."

Statens elransoneringsnämnd var då bättre lottad genom att vissa erfarenheter fanns från 1970, men "någon egentlig beredskapsplanering inom informationsområdet fanns icke".

Informationsverksamheten på de tre nämnderna skall bedrivas på ett sådant sätt att service skall kunna ges till

- ☐ massmedierna
- ☐ allmänheten
- ☐ andra myndigheter bl. a. på regional och lokal nivå
- ☐ särskilda intressentgrupper.

Därtill kommer intern informationsservice samt extern- och internutbildningsservice tillsammans med personaladministrativ enhet.

Det skall finnas *funktioner* som möjliggör snabba kontakter med nyhetsbyråer, pressklippsinstitutioner, annonsbyråer, utbildningsinstitutioner, folkrörelser, branschorganisationer, kommunala och regionala organ och övriga samverkande myndigheter och intressenter.

Kapacitet måste finnas för att analysera informationsutbudet, initiera kortsiktiga eller långsiktiga projekt, ge råd i massmedie- och informationsfrågor till myndighetens ledning och övriga medarbetare samt fungera som "talesman" för myndigheten.

Dessa olika uppgifter bör kunna lösas genom en organisationsform som i väsentliga drag är gemensam för de tre nämnderna.

6.3.4 *Organisation av informationsverksamheten vid de tre nämnderna*

Informationsenheterna byggs i princip upp så att under enhetschef och ställföreträdande enhetschef svarar tre olika funktioner för det operationella arbetet: Ett pressekretariat, ett projektsekretariat och ett allmänt sekretariat; jfr figurerna 6.8 och 6.9.

BRÄNSLENÄMNDENS OCH TRANSPORTNÄMNDENS INFORMATIONSENHETER
Chef, tillika presschef — samordning genom ÖEF:s styrgrupp
Stf chef
Skrivhjälp

Pressekretariatet	**Projektsekretariatet**	**Allmänna sekretariatet**
Chef – stf presschef	Chef	Chef
Analys — planering	Projektledning	Planering
Pressmeddelanden	Copy	Samordning av regional/ lokal information
Telefonservice till press	Analys — planering	Intern information
Dagsbevakning av sammanträden	Styrning av externa info-producenter	Information till regionala/ lokala organ
Jourhållning morg/kväll	Copy författningstexter	Utvärdering av regional/ lokal information
Pressklipp — arkiv	Kontakttryckerier etc	Upplysningstjänst för allmänheten
Skrivhjälp	Korrekturläsning	Skrivhjälp
	Distributionsplanering	
	Praktiska samordningsfrågor	
	Stöd åt internutbildning	
	Extern utbildning	
	Skrivhjälp	

Figur 6.8 Informationsverksamhetens organisation på bränslenämnden och transportnämnden.

ELFÖRSÖRJNINGSNÄMNDENS INFORMATIONSENHET
A. Chef, tillika presschef — samordning genom ÖEF:s styrgrupp
A. Stf enhetschef
A. Skrivhjälp

Pressekretariatet	**Projektsekretariatet**	**Allmänna sekretariatet**
Funktioner:	Funktioner:	Funktioner:
A. Chef+stf presschef	A. Chef+copy+projektledning	A. Information — Frivillig kons. begränsning
A. Pressmeddelanden	A. Styrning av externa info-producenter	A. Information – Elområden elblock, elleverantörer
A. Telefonservice till press	A. Copy, även författnings-texter	B. Chef
B. Dagsbevakning av beslut-sammanträden	A. Kontakt tryckerier etc	B. Intern information
B. Jourbevakning morgon/kväll	A. Distributionsplanläggning	B. Information — Restriktioner
B. Analys mål-medel-resultat	A. Skrivhjälp	B. Information — Kvotrans, egenkvoter
B. Sekreterare	B. Projektledning	B. Information — Kvotrans detaljförbrukare
	B. Stöd åt internutbildning. inom administrativa byrån	B. Skrivhjälp

TECKENFÖRKLARING: Funktionsbehov vid beredskapsläge för
A=Frivillig konsumtionsbegränsning
B=Restriktioner och kvotransonering

Figur 6.9 Informationsverksamhetens organisation på elförsörjningsnämnden.

För att uppnå de informationsmål som beskrivits under 4 krävs att informationscheferna och -enheterna samordnar sin verksamhet inom den gemensamma ram som ges i styrgruppen vid ÖEF.

AIF har efter studium av olika organisationer funnit det naturligt att informationschefen, som tillika är presschef inom regleringsmyndigheten, sorterar direkt under myndighetens chef.

Enhetschefen leder följaktligen arbetet, ansvarar för samordningen externt och internt samt deltar i sammanträden och andra aktiviteter av policykaraktär.

Omfattningen av arbetet, bevakningen av sammanträden, jourärenden och övrig beredskap samt erfarenheterna från oljekrisen 1973/74 gör det naturligt att ha en ställföreträdande enhetschef vars huvudfunktion är att vid behov ersätta enhetschefen och i övrigt biträda i erforderlig omfattning. För att biträda i samarbetet med massmedierna finns ett *pressekretariat*. Trycket från massmedierna under en kris beräknas vara stort. Dåvarande bränslenämnden hade som mest per dygn cirka 50 förfrågningar från tidningar, radio och TV. På grund av massmediernas snabbhet bedömde transportnämnden att de nära nog helt dominerade informationsutbudet: "Denna information kan vara svår att påverka, eftersom den ofta skrevs av vederbörande reporter efter intervju med någon befattningshavare. Härigenom kom ett förhållandevis stort utrymme att lämnas för enskilda journalisters egna spekulationer."

På pressekretariatet ligger alltså dels en servicefunktion till massmedierna, dels en aktiv informationsinsats. Denna kan omfatta pressmeddelanden, kontakter, arrangemang av intervjuer, presskonferenser, kompletterande information till utsänt material och underlagsmaterial för magasinprogram och features. Det är alltså en personalintensiv verksamhet, särskilt som man måste räkna med jourarbete. Snabbhetskravet är oavvisligt. Det medför i princip "dead-line dygnet runt" som för TT:s centralredaktion. Samtidigt är kravet på saklighet och sannfärdighet lika oavvisligt. Eftersom kravet på bevakning i praktiken kan gälla från 05.00 på morgonen till ca 22.00 på kvällen måste organisationen balansera mellan vad som är en vettig och ekonomiskt försvarbar bemanning å ena sidan samt möjlighet att i särskilda krislägen öka bemanningen å den andra.

AIF fäster stort avseende vid att det finns en ordentlig resurs på varje instans som har möjlighet att systematisera och hjälpa till att analysera informationsutbudet. Detta för att skapa underlag för den rådgivning i informationsfrågor inom myndigheterna som är en av huvuduppgifterna för informationsenheten.

Projektsekretariatet skall i första hand svara för det som EBU kallar "styrd information" till olika målgrupper, t. ex. myndigheter, organisationer, invandrare, dvs. systeminformationen: Ansvara för utvecklingen av "partituret" och informera om regleringsfrågor. Sekretariatet skall också följa upp den sparaktion som i vissa lägen antas pågå när krismyndigheterna inrättas.

Undersökningar som testar informationsmaterialets genomslagskraft och förståelighet ingår i uppgifterna. Vidare svarar sekretarietet för tryckerikontakter, distributionsfrågor, särskilt adressregister m. m.

Sekretariatet skall alltså genomföra olika typer av informationsprojekt. Det innebär bl. a. att framställa informationsmaterial i samarbete med företag

inom informations- och reklambranschen, som krispoolen, undersökningsföretag, tryckerier, adressregister- och distributionsföretag m. fl.

Projektsekretariatet bör även kunna medverka i framtagandet av underlag för erforderlig utbildning av personalen. Utbildningsfrågor i normalläge och under kris behandlas utförligare under 8.

Bemanningen av sekretariatet får avpassas för att klara de olika informationssituationer som kan uppstå. Vid sidan av en chef kan således till sekretariatet behöva knytas flera projektledare för att genomföra hela projekt från planering till färdiga produkter i samarbete med de företag och konsulter som behövs för informationsprojekten. I själva basorganisationen bör finnas personella resurser (hel- eller deltid) som kontaktman med krispoolen, kontaktman med tryckerier (sköter ev. dessa frågor för hela myndigheten) samt en distributionsansvarig.

Inom varje informationsenhet bör ett *allmänt sekretariat* finnas för att bl. a. gå fältorganisationen (dvs. resp. regional, kommunal/lokal verksamhet) tillhanda. Omfattningen av detta arbete och därmed resursbehovet kan komma att variera mellan de skilda myndigheterna.

Under förutsättning av utbyggda informationsfunktioner på regional och lokal nivå (jfr under 6.4 och 6.5) kan den *service* som informationsenheten behöver ge dessa organ bli omfattande. Då förutsätts att dessa regionala och kommunala/lokala informationsinstanser klarar en stor del av allmänhetens vägledning- och rådgivningsbehov samt direktkontakter med allmänheten.

I elförsörjningsnämndens beredskap bedöms att huvuddelen av dessa kontakter redan från början sköts lokalt, dvs. av elleverantörerna. Följaktligen bedöms inte mera än en telefonväxel med kvalificerad bemanning behövas eftersom informatörerna har specialiserade funktioner för service till elblock och elleverantörer.

För transportnämnden och bränslenämnden är situationen helt annorlunda. Alla erfarenheter från oljekrisen pekar i en enda riktning: Kvalificerad telefonservice erfordras för vägledning, råd och tips, inklusive besvarandet av olika typer av förfrågningar. Det måste finnas en hög beredskap redan från startögonblicket. En sådan panel av telefonsvarare är därför enligt AIF:s mening nödvändig vid båda institutionerna.

Om regionala och framförallt lokala/kommunala organ skulle kunna ta över allmänhetens förfrågningar förändras givetvis behoven inom bränsle- och transportnämnderna till att mera likna elförsörjningsnämndens situation.

AIF har också fäst stor vikt vid den *interna informationen*. En särskild handläggare bör ha detta som huvuduppgift och bevaka att ett dagligt sammandrag av nyhets- och andra viktiga frågor som berör personalen och dess möjlighet att fullgöra sina uppgifter produceras och distribueras. Oavsett formen för meddelande är interninformatörens huvuduppgift att se till att all personal är informerad om vad som händer inom den egna myndigheten samt inom överordnade och närstående organ.

Nära samman med interninformationen hänger *utbildningen* av handläggare inom organisationen och i fältorganisationen. Huvudansvaret för denna utbildning förordas bli lagd på den administrativa funktionen men informationsenheten måste vara beredd att på olika sätt medverka i utbildningen

(jfr under 8). Det har varit AIF:s ambition att se till att informationsenheterna har samtliga de funktioner som kan motsvara de mål som är uppställda för verksamheten och de arbetsuppgifter som erfarenhetsmässigt belastar en informationsenhet. I vilken grad dessa funktioner behöver besättas vid en kris diskuteras närmare i nästa avsnitt.

6.3.5 *Organisationsuppbyggnad och bemanning; AIF:s överväganden och förslag*

Det är AIF:s mening att de tunga informationsresurserna skall vara koncentrerade till nämndernas informationsenheter. Där skall följaktligen finnas kapacitet att ta itu med alla de informationsuppgifter, som blir aktuella i en kris enligt ovan skisserade lösning.

Av flera skäl anser AIF det angeläget att chefsfunktioner och vissa andra viktiga funktioner inom de olika informationsenheterna bemannas i ett tidigt skede av en annalkande kris. Man uppnår dels en *beredskapseffekt* vid en sådan "krisplacering" av personal, dels en *utbildningseffekt* eftersom chefer och vissa medarbetare får möjligheter att direkt påverka utformningen av den materia de skall handskas med i ett krisläge. Viss personal finns på plats och kan bevaka och eventuellt delta i den sparaktion som kan föregå upprättandet av regleringsorganen. Man möter med andra ord de "uppenbara nackdelarna med bristen på förplanering" som redovisas i EBU, nämligen

> "att informationspersonalen inte hade fått möjlighet att följa ransoneringsförberedelserna och därmed rent kunskapsmässigt lära sig de aktuella bestämmelserna,
>
> att informationspersonal inte fått möjlighet att upprätta en informationsplan i stort,
>
> att informationsmaterial för olika medier till olika målgrupper inte förarbetats,
>
> att informationspersonal i ett tidigt skede inte beretts möjlighet att ge informationssynpunkter på planerade åtgärder."

Inte minst den senaste punkten som berör informatörens rådgivande funktion har AIF funnit viktig. I det totala regleringssystem som kan erfordras vid en kris är det angeläget att möta de byråkratiska strukturer som allmänheten med nödvändighet måste acceptera med en så mjuk koordinering av åtgärder som möjligt. Också ur denna synpunkt kan det följaktligen vara angeläget att gå relativt långt i bemanningen av krisorganisationernas informationsenheter. Möjligheten att samträna personal från olika enheter inom regleringsorganen utgör också en lämplig form för diskussioner om avslipning av systemet.

Eftersom en kris kan få många olika utseenden måste givetvis försiktighet iakttas så att man inte överdimensionerar organisationen.

Den rimliga balansen kan åstadkommas genom att man har en relativt hög grad av beredskap när det gäller att veta vilka personer som skall ingå i en fullt utbyggd organisation (och som också fått viss utbildning) å ena sidan och å den andra sidan en markering om när olika funktionärer skall kallas till tjänstgöring. Det kan också förhålla sig så att behoven utvecklas olika vid de olika regleringsorganen.

Ett försörjningshot mot bränsle och drivmedel leder inte med nödvändighet till sparåtgärder på elsidan i ett första skede, speciellt om krisen

inträffar på sommaren. Alla förbrukare drabbas nämligen omgående vad gäller bränsle/drivmedel; elförbrukarna torde inledningsvis i stor omfattning beröras av användningsrestriktioner men först i ett senare skede av kvotransonering. Omvänt kan elförsörjningen vara hotad utan att det omedelbart berör de två övriga energisektorerna.

I det förra fallet, då alltså bränsle- och drivmedelskris föreligger men elbristen inte omgående är ett problem, förutsätts bränsle- och transportnämndernas informationsenheter vara bemannade med chef, ställföreträdare, pressekretariat, projektsekretariat och större delen av allmänna sekretariatet, framförallt telefonupplysningsdelen. I det läget kan det t. ex. vara tillräckligt att elförsörjningsnämnden har chef och ställföreträdare samt delar av pressekretariatet mobiliserade. I det andra fallet, då elsidan främst drabbas, erfordras en större bemanning av elförsörjningsnämndens informationsenhet, medan på de andra två nämndernas informationsenheter enhetschef, ställföreträdare samt vardera en företrädare för pressekretariatet, projektsekretariatet och allmänna sekretariatet hålls beredda.

Erfarenheterna från oljekrisen 1973/74 samt kopplingen till sparaktioner gör det emellertid enligt AIF:s mening nödvändigt att hålla viss beredskap så snart en kris skymtar. Redan samordningen med de övergripande organen kräver att informatörer finns på plats.

AIF förordar alltså att samtliga befattningshavare utväljs och får undergå successiv utbildning. Frågan om inkallelse blir däremot en avvägningsfråga beroende på krisens art.

Vad beträffar rekryteringen är det uppenbart att åtskilliga befattningshavare får rekryteras externt. Pressekretariaten bör sålunda rekryteras med aktiva journalister varav åtminstone någon bör ha erfarenhet av analys och utvärdering av massmediernas utbud och någon ha erfarenhet av offentlig förvaltning.

Projektsekretariaten bör bemannas med någon erfaren projektledare från enskild eller offentlig informationsverksamhet. Kontaktmannen bör rekryteras från annonsbyråbranschen, förlagsredaktören från Allmänna Förlaget och den distributionsansvarige tjänstemannen bör ha erfarenhet av modern distributionsteknik.

Det allmänna sekretariatets chef bör ha erfarenhet av informationsverksamhet inom den offentliga sektorn och handläggaren för regionala och lokala frågor bör komma från organisationer/myndigheter som har nära förbindelser med länsstyrelser och kommuner. Inom elförsörjningsnämnden bör motsvarande funktioner gälla erfarenhet från elblocks- och elområdesarbetet. Särskild uppmärksamhet ägnas rekryteringen av telefonpanelen. Rimligen bör dessa tjänstemän komma från resp. modermyndigheter. Det kan observeras att även om telefonpanelerna framförallt avser bränsle och drivmedel, kan kännedom om elförsörjningssidan vara en viktig faktor.

6.4 Regionala instanser

6.4.1 *Inledning*

På regional nivå svarar länsstyrelsen för bränsle- och drivmedelsfrågorna samt elområdena och elblocken för elförsörjningsfrågorna vid kriser på ener-

giområdet.

Länsstyrelsen har tillförts ytterligare uppgifter jämfört med oljekrisen 1973/74 och kommer under en fredskris att

- ☐ handlägga frågor rörande drivmedelsransonering i länet,
- ☐ handlägga ärenden rörande tilldelning (och eventuellt överförbrukningsavgift) vad avser eldningsolja till medelstora förbrukare,
- ☐ fungera som besvärsinstans i ärenden rörande jämkning beslutade på lokal nivå,
- ☐ handlägga ansökningar om extra tilldelning av och besluta om överförbrukningsavgift rörande stadsgas och fjärrvärme,
- ☐ följa konsumtionsregleringen av elkraft inom länet i kontakt med berörda elblockchefer,
- ☐ få ett utökat ansvar för den regionala krisinformationen,
- ☐ utföra ransoneringskontroll och inventeringar (gäller ej elförbrukningen) samt
- ☐ granska kommunernas kostnadsredovisningar och utbetala statliga bidrag.

Länsstyrelsens styrelse bör fatta övergripande beslut beträffande energiregleringar som berör länet, undantaget elförsörjningsfrågorna.

Elfrågorna låter sig svårligen inordnas i länsstyrelsens organisation på grund av elkraftsektorns speciella tekniska och administrativa uppbyggnad. Det har dock ansetts nödvändigt att regionala instanser med myndighetsstatus skapas också på elkraftsidan. Från EFN skulle då kunna decentraliseras vissa myndighetsfunktioner och elleverantörerna får samtidigt en regional förankring. Detta kan emellertid inte improviseras utan kräver lagstiftning. SV bör, som EBU framhållit, komma med förslag i frågan.

Eftersom länsstyrelse och elblock har ansvar för resp. energiförsörjningssektorer på motsvarande regionala nivåer och eftersom civilområdesorganisationen förutsätts få betydelse främst för den händelse krisen utvecklas i en allvarlig säkerhetspolitisk riktning, måste viss form av samordning mellan länsstyrelse och elblock finnas (mera därom nedan.)

6.4.2 *Länsstyrelsens och elblockets organisation*

Verksamheten vid *länsstyrelsen* är i regel uppdelad på planeringsavdelningen, skatteavdelningen, förvaltningsavdelningen, länspolischefens expedition och administrativa enheten.

Inom planeringsavdelningen finns vid de flesta länsstyrelser ett planeringskansli för samordning av och information om verksamheten. Vidare finns ett priskontor, en hemkonsulent, länsantikvarie, länsveterinär, juridisk enhet, regionalekonomisk enhet, naturvårdsenhet, planenhet för byggnads- och stadsplanefrågor samt fysisk riksplanering, lantmäterienhet och en försvarsenhet.

Försvarsenheten svarar för planläggning av den civila delen av totalförsvaret dvs. civilförsvar, ekonomiskt försvar, psykologiskt försvar, räddningstjänsten i fred samt länsstyrelsens organisation och verksamhet i krig. Enligt riksdagsbeslut våren 1977 får försvarsenheterna en ändrad ansvars- och uppgiftsfördelning som innebär bl. a. att verksamheten indelas i ett antal sak-

områden varav ett för ekonomiskt försvar.

Inom ramen för planläggningen av det ekonomiska försvaret planerar försvarsenheten även för den ransoneringsenhet som i händelse av fredskris upprättas inom länsstyrelsen.

Inom länsstyrelsen erfordras följande funktioner vid en fredskris på energiområdet:

- ☐ Ledning och stab
- ☐ Information
- ☐ Tilldelning (bränsle och drivmedel)
- ☐ Kontroll
- ☐ Expedition
- ☐ Kortförråd
- ☐ Arkiv
- ☐ Besvär (bränsle, drivmedel, stadsgas och fjärrvärme)
- ☐ Ett referensorgan bestående av företrädare för branscher och organisationer i länet.

För att handha elförsörjningen under beredskaps- och krigsförhållanden finns en organisation förberedd bestående av *32 elblock* fördelade inom 6 elområden av i princip samma natur som civilområdena. Ett elblock är uppbyggt – såväl organisatoriskt som personellt – på ett redan i fredstid existerande kraftföretag. Detta är i regel det största inom den region, för vars elförsörjning elblocket har att ansvara under krig och beredskap. Därav följer, att de geografiska gränserna för elblocken sällan sammanfaller med länsgränserna. Sålunda kan delar av ända upp till sex olika elblock falla inom ett och samma län. Detta ställer särskilda anspråk på samverkansfunktionen såväl mellan de olika elblocken som mellan elblock och länsstyrelser.

I *krigs*organisationen är elblockskontoret organiserat på fyra avdelningar under elblockschefen som till sitt förfogande även har en stabsfunktion och en samverkansgrupp. De fyra avdelningarna är:

- ☐ Konsumtionsavdelningen, som handhar konsumtionsregleringar,
- ☐ Driftavdelningen, som handhar driften av det regionala överföringsnätet och härvid samarbetar med de lokala elleverantörerna,
- ☐ Reparationsavdelningen, som handhar reparation och underhåll av de regionala kraftledningarna och transformatorstationerna,
- ☐ Allmänna avdelningen, som handhar sambands-, kamerala frågor och transportfrågor.

Huvuddragen i ovan nämnda krigsorganisation återfinns i kraftföretagets fredsorganisation, även om detaljindelning och personalfördelning då i många avseenden är en annan.

Elblockets organisation vid en energikris i fredstid blir ett mellanting mellan krigs- och fredsorganisationen, där man av den förra i stort sett endast bygger upp konsumtionsavdelningen och samverkansgruppen samt delar av allmänna avdelningen. Inte heller dessa kan emellertid "tas direkt ur krigsorganisationen" eftersom deras uppgifter blir helt annorlunda både beträffande omfattning och innehåll vid en fredstida energikris än vid krig och beredskap. Sålunda kommer i det förra fallet ransonerings-, besvärs- och informationsärenden att få en betydligt större omfattning än i det senare.

Vidare kommer samverkansfrågorna med länsstyrelsen att i fredsfallet vara fokuserade mot de nämnda ärendena, medan de i krigs- och beredskapsfallet är inriktade på drift- och reparationsärenden. Samverkansgruppen bör därför i de flesta fall utgöras av andra personer i fredsfallet än i krigsfallet.

En detalj som bör poängteras är att *elblock och elområden* avses bli *myndigheter* inom elförsörjningen såväl i olika slag av kriser som i fred för beredskapsplaneringen. Man måste därför noga skilja mellan å ena sidan elblock och elområden och å andra sidan motsvarande fredsorganiserade kraftföretag i dessas funktion som elleverantörer.

6.4.3 *Informationsverksamheten hos länsstyrelse och elblock i en fredskris*

Inledning

En genomgående princip i planeringen för en informationsberedskap i fredskris har varit att se till att informationen är tillgänglig för alla medborgare oavsett bostadsort och språk. Krisinformationen bör läggas så nära den enskilda människan som möjligt, helst på det lokala planet. Planläggningen av informationen till allmänheten i fråga om elförsörjningen siktar till att elförsörjningsnämnden dels skall informera om regleringssystemet genom rikstäckande annonsering, informationsbroschyrer etc., dels komplettera detta med tillämpningsanvisningar för att den lokala elleverantören skall ha fullständigt underlag för att täcka allmänhetens behov av ytterligare information om gällande bestämmelser. Informationsfunktionen inom elblocket får därför en mer policyinriktad och stödjande roll än vad fallet är inom länsstyrelsen.

Med planerade regleringssystem krävs att länsstyrelsen skall kunna gå allmänheten till handa i fråga om bränsle- och särskilt drivmedelsfrågor. Det ter sig då naturligt att den enskilde hos länsstyrelsen bör kunna inhämta information om samtliga regleringsåtgärder, även om information när det gäller elkraft av nödvändighet blir mer allmän.

Regionalt bör finnas inte bara resurser för informationsgivning utan även för viss analys och uppföljning av informationsgivningens effekt hos allmänheten. På de centrala regleringsorganen avsätts resurser för att på olika sätt stödja den regionala och lokala informationsverksamheten.

I det följande har en uppspjälkning gjorts av de olika arbetsuppgifter som kan tänkas ligga inom begreppet regional informationsverksamhet vid fredskris på energiområdet. Därvid har inte angivits det antal befattningshavare som skall bedriva denna informationsverksamhet, eftersom varje myndighet vid personal- och övrig planering har att ta hänsyn till de särskilda förhållanden som råder inom regionen.

Länsstyrelsen

Informationsverksamheten bör ledas och samordnas av en informationschef, som alltså är den informationsansvarige på länsstyrelsen. Informationschefen skall beredas tillfälle att delta i alla beslutssammanträden för att snabbt erhålla erforderligt underlagsmaterial och skall därvid biträdas av en pressekreterare.

Kontakter med massmedierna och centrala myndigheter. Kontakterna med massmedierna i fråga om dels viss övergripande energiinformation, dels information om bränsle- och drivmedelsregleringen sköts huvudsakligen av informationschefen, som också arrangerar presskonferenser. Informationschefen skall till sin hjälp ha en eller flera pressekreterare. Denne bör vara journalist och helst även väl förtrogen med offentlig förvaltning samt givetvis genom avtal vara uttagen redan i fredstid.

Informationschefen måste vara en person som har auktoritet både inom myndigheten och hos massmedierna. Vederbörande skall självständigt kunna uttala sig till massmedierna vilket förutsätter tillgång till all information och kunskap om verksamheten över hela fältet. Vad avser elförsörjningen skall informationen omfatta endast sådan som är av betydelse för bedömning av det totala energiförsörjningsläget. För information om elförsörjningen i övrigt på denna nivå svarar elblockschefen.

Jourtjänst kan i vissa lägen vara påkallad.

För bevakning, bearbetning och uppföljning av massmedieutbudet erfordras en funktion som tar fram underlag (nyhetssammandrag och kommentar) för kontinuerlig rapportering till ÖEF, länsledning, övriga berörda inom länsstyrelsen, samverkansfunktion-elblock och kommuner. Denna rapportering kan t. ex. omfatta ledarkommentarer, särskilda nyheter i länspressen, särskilda program i lokalradio och kommentarer om opinionsläget i länet.

Kontakter med kommuner och elblock. Resurser skall finnas avsatta för kontakt med kommunerna. Service till och samarbetsformer med kommunerna måste regleras bl. a. med hänsyn till massmediebevakning, information från centrala och regionala organ, personalutbildning, informationsgivningen till allmänheten m. m.

Kontakterna med elblocken sköts antingen genom att en samverkansman från elblocken tjänstgör hos länsstyrelsen eller genom att en direkttelefonlinje (eller annan likvärdig kontakt) upprättas mellan länsstyrelse och elblock. I det senare fallet finns en särskild kontaktman utsedd hos elblocket.

Projektverksamheten är framförallt en regional uppföljning av centrala åtgärder. Den inkluderar vidare den för regionen speciella annonsering och annan informationsgivning som initieras av länsstyrelsen.

Vissa resurser bör avsättas för att ta fram annonsmaterial samt ta fram och distribuera tryckt informationsmaterial.

Informationschefen bör inom ramen för projektverksamheten ansvara för målgruppsurval samt sammanställning och bearbetning av underlagsmaterial för utbildning av berörd personal. Utbildningsansvaret åvilar administrativa enheten.

Kontakt med allmänheten. Genom telefonupplysningstjänst och över-disk-mottagning skall länsstyrelsen gå allmänheten tillhanda med upplysningar om systemtillämpning för ransonering av bränsle och drivmedel samt kunna ge allmänna upplysningar om innebörden i gällande regleringsbestämmelser för elförbrukningen, men i övrigt hänvisa till elleverantörerna. Samverkansvägar till bilregistret och ransoneringsenhetens arkiv måste säkras för att upplysningstjänsten skall kunna ge service till allmänheten i så stor omfattning som möjligt.

I detta sammanhang är det nödvändigt att observera den ovan angivna skillnaden i fråga om ansvaret för både genomförandet av regleringsåtgärder och den direkta informationen kring dessa som föreligger mellan å ena sidan länsstyrelser och kommunala krisorgan beträffande bränsle- och drivmedelsförsörjningen och å andra sidan elområden och elblock samt elleverantörer beträffande elförsörjningen. För den enskilde avses den fullständigaste informationen om gällande regleringsbestämmelser för elförbrukningen vara tillgänglig hos elleverantören, dvs. hos elförbrukarens "normala" kontaktinstans i elleveransfrågor.

På över-disk-mottagningen skall allmänheten ha tillgång till samtliga förekommande blanketter samt en komplett uppsättning av det informationsmaterial som i form av broschyrer o. dyl. givits ut rörande el-, bränsle- och drivmedelsregleringarna.

Det är önskvärt att telefonupplysningen och över-disk-mottagningen har lokaler i så nära anslutning som möjligt till den tilldelningsfunktion som svarar för speciell förskottstilldelning till "katastroffallen".

Referensgrupp. För att skapa erforderliga kontakter med länets näringsliv, branschorganisationer, fackliga organisationer, landsting m. fl. i övergripande energiregleringsfrågor (bränsle, drivmedel, el) bör en referensgrupp skapas. Ordföranden i gruppen kan exempelvis vara planeringsavdelningens chef och föredragande chefen för ransoneringsenheten. Det är givetvis väsentligt att den informationsansvarige bereds tillfälle att delta i gruppens sammanträden eller, om samrådet bedrivs på annat sätt, ta del av de frågor som avhandlas.

Referensgruppen bör instiftas redan i normalläget för medverkan i länsstyrelsens fredskrisplanering. För fortlöpande uppföljning av planeringen och andra intressanta frågor i sammanhanget bör referensgruppen och länsstyrelsen träffas en eller två gånger per år för ömsesidigt erfarenhetsutbyte. På så sätt bör en smidig övergång till ett eventuellt fredskrisläge kunna ske.

Elblocket

Som tidigare nämnts kommer kontakten med allmänheten i elfrågor företrädesvis att skötas av elleverantören när det gäller hänvändelser och rådgivning i konkreta regleringsärenden. Allmän information via massmedierna beträffande regleringarna, deras innebörd och bakgrund förutsättes EFN sköta.

Tyngdpunkten i elblockets informationsverksamhet kommer därför att ligga på kontakten med elleverantörerna, andra myndigheter (främst länsstyrelse) och massmedierna i frågor rörande dispens-, besvärs- och samordningsärenden inom regionen. Därutöver bör elblocket tillsammans med elområdet ha resurser att planera och genomföra egna informationsprojekt inom sitt område, bevaka, bearbeta och följa upp massmedieutbudet, innefattande kontinuerlig rapportering om detta till berörda myndigheter, samt i övrigt förmedla kontakter mellan berörda organ.

6.4.4 *Organisation av informationsverksamheten i en fredskris*

Länsstyrelsen

Organisationen av informationsverksamheten i en fredskris bör i görligaste mån anknytas till det system som praktiseras i normalläget.

Enligt statsmakternas beslut skall planeringskansliet biträda med information inåt och utåt om länsstyrelsens allmänna mål i viktigare planeringsfrågor. Erfarenheterna hittills visar att av länsstryelsens externa information är planeringsavdelningens utan jämförelse den mest omfattande. Den särskilt tillsatta arbetsgruppen för samordning av länsstyrelsens informationsverksamhet har också funnit att planeringskansliet är en naturlig placering för länsstyrelsens externa information. I den fredstida verksamheten kommer således att finnas ett fungerande informationsorgan som efter viss komplettering skulle kunna utnyttjas för informationsverksamhet även i ett krisläge.

AIF har därför ansett det naturligt att planeringskansliet svarar för ledning och samordning av länsstyrelsens informationsverksamhet även i en fredskris. En i normalläge utsedd tjänsteman – det kan exempelvis vara byråchefen eller annan tjänsteman i ansvarig ställning – får rollen som informationschef i krisläget. Dennes ansvarsområde täcker de uppgifter som ovan angivits, nämligen ledning av verksamheten, kontakter med massmedier, myndigheter och övriga organisationer, projektverksamhet, kontakt med kommuner och allmänhet, bevakning av och rapportering om massmedieutbudet och opinionsläget m. m.

För att klara dessa uppgifter behöver informationschefen medarbetare, sannolikt fler än vad det i normalläget kan komma att finnas informationstjänstemän på myndigheten. Behovet av personella resurser kommer att variera med hänsyn både till krisens art och de lokala förhållandena. Det torde dock vara att rekommendera att en tjänsteman – externt rekryterad journalist – för pressfrågor och en tjänsteman med ansvar för projekt och kommunal service finns utsedda i förväg. Den funktionsindelning som gäller på ÖEF och de centrala regleringsorganen bör återfinnas också på länsstyrelsen. Som jämförelse kan nämnas att en stor länsstyrelse som M-län räknar med ca 30-talet tjänstemän för informations- och utbildningsbehoven med hänsyn *enbart* till drivmedelsransoneringen.

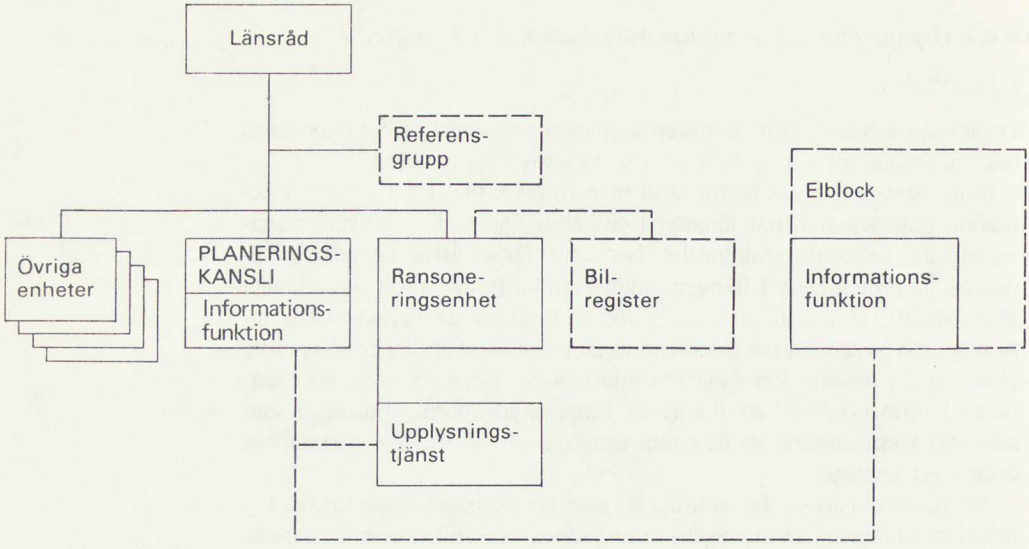
I denna siffra ingår även de tjänstemän som skall ansvara för upplysningstjänsten till allmänheten.

Omfattningen av denna upplysningstjänst har inte bara att göra med krisens art och länets storlek. Frågan om i vilken utsträckning kommunerna påtar sig service till allmänheten är mer avgörande (jfr nedan under 6.5).

Det ankommer på länsstyrelsen att i varje enskilt fall bedöma personalbehoven för denna upplysningstjänst.

Upplysningstjänsten ingår som en del av länsstyrelsens totala informationsverksamhet. Länsstyrelsernas företrädare har mot bakgrund av erfarenheterna från 1973/74 års kris förordat att upplysningstjänsten placeras inom ransoneringsenheten, eftersom flertalet förfrågningar gäller individuella ärenden.

På den regionala nivån kommer därmed informationsfrågor att handläggas på tre olika håll: Inom planeringskansliets informationsfunktion, inom ranso-

Figur 6.10. Informationsverksamhetens organisation på regional nivå.

neringsenhetens upplysningstjänst och inom elblockets konsumtionsavdelning (figur 6.10).

Det bör än en gång understrykas att informationsansvaret hos länsstyrelsen ligger på planeringskansliet[1]. På samma sätt som förhållandet mellan elblock och länsstyrelse regleras genom en överenskommelse om samverkansformer, måste inom länsstyrelsen regleras förhållandet mellan planeringskansliets informationsfunktion och ransoneringsenhetens upplysningstjänst så att informationschefen kan överblicka och samordna länsstyrelsens *hela* informationsverksamhet. Detta kan exempelvis ske i arbetsordning och befattningsbeskrivningar.

Elblocket

Vid en fredstida energikris kommer elblockkontorets konsumtionsavdelning att byggas upp med funktioner för tilldelnings-, dispens- och besvärsärenden, för samverkan med länsstyrelsen, för information internt och till elleverantörerna, för kontakt med massmedierna osv. Omfattningen av de olika funktionerna och samarbetsformerna med elområdet och med länsstyrelsen får bli beroende dels av de lokala förhållandena, dels av omfattningen av regleringsåtgärderna.

En inom kraftindustrin tillsatt kommitté har i uppgift att utreda organisation och system för reglering av elförbrukningen vid fredskris och skall även behandla informationsfunktionen och samordningen härav inom el-

[1] P. g. a. önskemål framförda vid länsrådskonferensen i april 1977 har avsnitten om den regionala organisationen sänts på en informell granskningsremiss till länsstyrelserna. Härvid har endast länsstyrelsen i Älvsborgs län anmält avvikande mening: Informationsfunktionen bör placeras inom ransoneringsenheten. Länsstyrelsen understryker dock samtidigt: "Självfallet ansvarar planeringskansliet ändock för informationsåtgärder som hänger samman med lekmannastyrelsens deltagande i besluten om energiregleringar o. dyl."

block och elområden. Samverkansfunktionen med länsstyrelserna och samordningen härav mellan elblock och elområden kommer även att penetreras av denna kommitté.

6.4.5 *Samordning och planeringsansvar; AIF:s överväganden och förslag*

AIF konstaterar att en effektiv informationsberedskap på regional nivå måste utvecklas av resp. organ inom den ovan skisserade ramen. På elkraftsidan har förhållandet regionalt-lokalt i stora delar redan fastlagts. Den fortsatta planeringen för informationsberedskapen hos länsstyrelser och kommuner bör bedrivas enligt de riktlinjer som närmare preciseras under 6.5.5. I detta sammanhang bör, enligt AIF:s bedömning, även prövas om inte en mera enhetlig form för information på länsstyrelsen kan åstadkommas.

För att uppnå en så smidig övergång till fredskrisläget som möjligt är det av vikt att fredskrisplaneringen bedrivs under kontinuerligt samråd mellan berörda myndigheter och de i länsstyrelsens referensgrupp ingående intressenterna. Planeringen kommer på så sätt att tillförsäkras den förankring hos näringsliv och andra intressenter som krävs för att undvika de vid oljekrisen 1973/74 negativa effekterna, dvs. tveksamhet om rådande läge, gällande bestämmelser, bedömd utveckling etc.

Beträffande rekrytering av personal för informationsverksamheten vill AIF erinra om att det inom länsstyrelsens krigsorganisation finns en sektion med särskild uppgift att handlägga informationsfrågor. De personer som krigsplacerats i denna sektion torde i många fall vara väl lämpade att handlägga informationsfrågor även i fredskrissammanhang.

6.5 Kommunala och lokala organ

6.5.1 *Inledning*

1960-talets kommunindelningsreform siktade till att åstadkomma näringsgeografiskt avgränsade kommuner med en eller i undantagsfall ett par centralorter, som kunde fungera som servicecentral. Sammanläggningarna har resulterat i 277 kommuner, fortfarande av varierande storlek och med varierande resurser. En fjärdedel har under 10 000 invånare och nära hälften under 15 000; drygt ett 30-tal kommuner har över 50 000.

En stark expansion har skett av den kommunala verksamheten och förvaltningsorganisationen har byggts ut med ökad tillgång till kvalificerad sakkunskap på olika områden. Kommunerna skall härigenom kunna vara i stånd att själva fullgöra en rad åligganden och kunna ge invånarna service i olika frågor.

Kommunernas befogenheter regleras genom lagstiftning; grundläggande är den nya kommunallagen som från och med den 1 juli 1977 ersätter 1953 års kommunallag. En omfattande del av dagens kommunala verksamhet grundar sig på speciallagstiftning – byggnadsväsen, hälsovård m. m. I flera fall finns informationsskyldigheten inskriven i sådan lagstiftning.

Enligt den nya kommunallagen åligger det kommunstyrelsen att handha kommunens informationsverksamhet om fullmäktige ej uppdragit detta åt

annan nämnd. Denna informationsskyldighet syftar till att dels öka kommunmedlemmarnas möjligheter att påverka den kommunala verksamheten som ett led i den demokratiska processen, dels lämna upplysningar om kommunerna i dessas egenskap av förmedlare av service i olika former. Ett beslut av fullmäktige om att informationsverksamheten skall handhas av kommunstyrelsen utesluter inte att den informationsskyldighet som enligt specialförfattningarna åligger vissa nämnder även därefter skall skötas av dessa.

För att tillgodose kommuninvånarnas informationsbehov i olika frågor har drygt 60-talet kommuner inrättat olika slag av informationsfunktioner – oftast i form av en informationssekreterare direkt underställd kommunstyrelsen. I allmänhet har denne tjänsteman till uppgift att biträda kommunstyrelsen samt nämnder och förvaltningar i informationsärenden.

I 65 kommuner finns särskilda invandrarbyråer (1 januari 1977). Sammanlagt drygt 150 kommuner har för närvarande någon form av konsumentverksamhet med uppgift bl. a. att bistå invånarna i rådgivningsärenden.

6.5.2 *Kommunal beredskap*

En gren av speciallagstiftningen handlar om den kommunala beredskapen. I en särskild lag om denna (1964:63) konstateras bl. a. att det åligger kommun att redan i fredstid vidta de förberedelser, som erfordras för att kommunen skall kunna såväl fullgöra sina uppgifter "vid av krig eller krigsskada föranledda utomordentliga förhållanden" *eller* "utöva annan för totalförsvaret viktig verksamhet, vilken åligger kommunen enligt särskild lag eller författning eller eljest bedrives av kommunen".

Lagen om kommunal beredskap äger även tillämpning på landstingskommunerna enligt riksdagsbeslut våren 1977.

Enligt uppgift från riksnämnden för kommunal beredskap, som är centralt samordningsorgan för den kommunala beredskapen, har f. n. ca 235 kommuner upprättat fullständiga beredskapsplaner för sin verksamhet under beredskap och krig. Planläggningen för utdelning av ransoneringshandlingar har dock genomförts för samtliga kommuner och skett med sikte på att den skall kunna tillämpas även under fredsförhållanden. De senaste årens utveckling och kraven på att fredskrisfallen beaktas i planeringen har föranlett riksnämnden att vidga perspektivet till att även främja beredskapen mot fredstida störningar och kriser såsom en grund för den kommunala beredskapen under beredskap och krig. Detta har därför intagits i nämndens förslag till ny instruktion.

Ransoneringslagsutredningens (RLU) förslag till ny ransoneringslag förstärker redan nu existerande möjligheter att i händelse av knapphet eller betydande fara för knapphet på förnödenheter av vikt för totalförsvaret eller folkförsörjningen sätta ransoneringslagen i tillämpning. Därmed kan lagen om lokal kristidsförvaltning (1973:861) och kungörelsen om kommunala kristidsnämnder (1973:863) tillämpas; i normalläget är i allmänhet kommunstyrelsen kristidsnämnd. Inrättas inför en kris ej särskild nämnd eller uppdras ej åt annat organ att vara kristidsnämnd faller denna uppgift på kommunstyrelsen.

Lagen om kommunal beredskap ålägger kommun att i fredstid vidta

de förberedelser som erfordras för att kommunen skall kunna dels fullgöra sina enligt lagen ålagda uppgifter, dels upprätthålla eller utöva annan för totalförsvaret viktig verksamhet. Lagen om lokal kristidsförvaltning hänvisar i detta avseende till bestämmelserna i den kommunala beredskapslagen. Förberedelseansvar föreligger alltså i fråga om uppgifterna beträffande kristidsförvaltningen.

Förberedelsearbetet sker normalt genom särskild planläggning enligt förordnande av länsstyrelsen. Vid planläggningsarbetets början har kommun att ta ställning till vilket kommunalt organ som skall vara kristidsnämnd. Om särskild kristidsnämnd ej finns skall kommunstyrelsen vara kristidsnämnd. Kommun kan också uppdra åt annat kommunalt organ att vara kristidsnämnd.

Det nya med ransoneringslagsförslaget är alltså att det skapar en plattform för planering även för andra utomordentliga förhållanden än beredskap och krig, nämligen fredskris och inre kris. Denna planering bör rimligen gå hand i hand med övrig beredskapsplanering.

RLU har vidare påpekat att de utvidgade arbetsuppgifter av myndighetskaraktär som enligt EBU:s förslag skall åvila olika regionala och lokala organ får återverkan på flera lagar, kungörelser och instruktioner som gäller den ekonomiska försvarsberedskapen.

Grundläggande regler för den kommunala beredskapsplanläggningen återfinns dels i Allmänna anvisningar om kommunal beredskapsplanläggning, utgivna av riksnämnden för kommunal beredskap 1977, dels i Fackanvisning kristidsnämnd, fastställd av statens jordbruksnämnd och transportnämnden 1971. Den sistnämnda är nu omarbetad med hänsyn till bl. a. EBU:s förslag om kristidsnämndernas medverkan även i bränsleregleringssystemet och kraven på viss informationsberedskap.

I kungörelse om kristidsnämnder stadgas, att kommun under såväl fredssom krigsförhållanden är skyldig att ombesörja utdelning av ransoneringshandlingar och handha vissa tilldelningsärenden samt övervaka att föreskrifter i konsumtionsreglerande syfte noggrant efterlevs. Uppgifterna för kristidsnämnden är

"1. att lämna sådant biträde åt det ekonomiska försvarets myndigheter, som kan behövas för att trygga ortens försörjning med livsmedel och andra viktiga förnödenheter,

2. att övervaka föreskriven inventering av varor och förnödenheter samt att lämna allmänheten behövligt biträde vid inventeringen,

3. att se till, att förnödenheter, som skall avlämnas till det allmänna, noggrant vårdas och i föreskriven myckenhet kommer det allmänna till godo,

4. att medverka vid planläggning och verkställighet av undanförsel,

5. att dela ut ransoneringskort och andra av myndighet utfärdade inköpstillstånd till de personer, som är berättigade att erhålla dem, samt övervaka att föreskrifter i konsumtionsreglerande syfte noggrant efterlevs,

6. att i erforderlig utsträckning sprida upplysning om de krav kristiden ställer och om medel att undvika eller lindra rådande svårigheter."

6.5.3 *Det kommunala/lokala arbetsområdet i en kris*

Det kommunala/lokala arbetsområdet i en kris avser *dels* kristidsnämndens kompetensområde, *dels* energileverantörernas område.

Kristidsnämnden

Drivmedel. Vid en drivmedelsransonering fördelar TN drivmedelskvoter till länsstyrelserna för vägtrafik. En mindre del av denna kvot fördelas sedan i sin tur till kommunerna för mopeder. För kvoten till båtar i nyttotrafik för den bofasta kust- och skärgårdsbefolkningens behov förfares på samma sätt.

När det gäller drivmedel för jordbruk, trädgårdsodling, skogsbruk i någon förening med jordbruk samt fiske fördelas denna kvot av statens jordbruksnämnd till länsstyrelse som i sin tur fördelar sin kvot kommunvis.

För samtliga ovanstående förbrukningskategorier sker tilldelning av drivmedel efter ansökan och prövning av kristidsnämnden.

Bränsle. Ransonerad tilldelning av eldningsolja för uppvärmning och varmvattenberedning samt till småindustrier beräknas av resp. oljeleverantör. Beräkningsgrunden för denna tilldelning utgörs av den för basperioden framräknade baskvantiteten enligt det system som närmare beskrivs under 3.2.3.

Baskvantiteten beräknas i regel av oljeleverantören. Detta sker i de flesta fall utan att fastighetsägaren behöver vidta några åtgärder. I vissa fall måste fastighetsägaren emellertid ansöka om att få sin baskvantitet beräknad. Kristidsnämnden handlägger ansökningar rörande fastigheter som har större lägenhetsyta än 350 m^2, uppvärms med eldningsolja nr 1 och har tillkommit under basperiodens 12 sista månader eller senare.

Fastighetsägare, som inte är nöjd med den av oljeleverantören beräknade baskvantiteten, kan ansöka om *jämkning* (teknisk justering) hos antingen oljeleverantören, kristidsnämnden eller länsstyrelsen. I de fall fastigheten har en lägenhetsyta överstigande 350 m^2 och uppvärms med eldningsolja nr 1 ställs sådan ansökan till kristidsnämnden. I svårbedömda fall kan kristidsnämnden översända ansökan till länsstyrelsen för handläggning. Kristidsnämnden skall underrätta fastighetsägaren om denna åtgärd.

Energileverantörer

Fjärrvärmeverk finns f. n. i ca 80 kommuner. För en kris har följande system planerats:

Respektive värmeverk beräknar tilldelningen och lämnar utan ansökan besked till abonnenten om tilldelningens storlek. Tilldelningen baseras på tidigare förbrukning.

Abonnent kan begära *jämkning* (teknisk justering) av erhållen tilldelning hos värmeverket. De skäl som kan föranleda jämkning kommer att preciseras närmare i systemet.

Behovsprövad tilldelning (med samma innebörd som i systemet för eldningsolja till hushåll) kan undantagsvis erhållas av skäl som inte inryms

i ett jämkningsförfarande. Dessa skäl kommer att preciseras närmare i systemet. Ansökan om behovsprövad tilldelning inlämnas till resp. värmeverk som med eget yttrande vidarebefordrar ansökan till länsstyrelse för prövning och beslut.

Systemet kommer också att innehålla anvisningar om avläsning av abonnenternas mätare och åtgärder i samband med en eventuell överförbrukning. Anvisningarnas närmare innehåll blir beroende av bestämmelserna i den föreslagna ransoneringslagen.

Stadsgas finns i 12 kommuner. Systemet är uppbyggt på samma sätt som systemet för fjärrvärme enligt ovan. I stället för värmeverket blir gasverket det organ som beräknar tilldelning och jämkar etc.

Undantagna från systemet är abonnenter med ackordstaxa och övriga abonnenter med en årsförbrukning understigande 1 000 m^3 per år. För dessa abonnenter kommer i stället att utfärdas bestämmelser om användningsrestriktioner.

Elkraft. Som framhållits under 6.3.4 och 6.4.3 kommer de *lokala leverantörerna* att svara för omfattande insatser vid en reglering av elförbrukningen. De blir "upplysningsbyråer" för allmänheten likaväl som direkt engagerade i åtgärder, främst avseende kvotransonering. Elleverantörerna skall medverka bl. a. med avläsning och rapportering beträffande de storförbrukare vilkas förbrukning ransoneras direkt av elförsörjningsnämnden. De skall också själva handlägga ransoneringsärenden (utom besvärsfrågor) för övriga förbrukare inom sitt distributionsområde som berörs av ransoneringen. Detta medför att elleverantörerna i viss utsträckning tvingas prioritera arbetsuppgifter, men sannolikt också rekrytera tillfällig personal för arbeten med kvotransonering och restriktioner (dispensärenden). Elleverantörernas storlek och därmed administrativa resurser är högst olika. Därför torde det för de minsta företagens del bli nödvändigt att få stöd från respektive elblock. Arbetet i övrigt sker under fortlöpande och nära kontakt med elblocken, som avses vara "lägsta myndighet" på elsidan i krisorganisationen.

Samverkan. Enligt förslaget till lag om kommunal energiplanering skall kommunerna i sin planering främja hushållningen med energi och verka för en säker och tillräcklig energitillförsel. De skall därvid samverka med betydande intressenter på energiområdet bl. a. kraftföretagen. Syftet är bl. a. att underlätta samspelet mellan kommunala och statliga åtgärder inom försörjningsberedskapen och beredskapsplaneringen.

Samverkan mellan t. ex. det kommunala kristidsorganet och energileverantörer blir mot denna bakgrund en viktig fråga i en fredskris.

6.5.4 *Informationsberedskapen på kommunal/lokal nivå*

Med företrädare för kommuner, landsting och energileverantörer samt riksnämnden för kommunal beredskap har diskuterats hur informationsberedskapen lämpligast organiseras. Från riksnämndens sida har betonats att det är önskvärt att det kommunala informationssystemet bör vara anpassbart till andra situationer än energikris (jfr 9.1.3).

Informationsansvar. De riktlinjer som ovan presenterats för informationsverksamheten på central och regional nivå skall i tillämpliga delar gälla även den lokala nivån. Kraven på öppenhet, entydighet och enkelhet och inte minst samordning gäller följaktligen.

I såväl normal- som krislägen har kommunstyrelsen det övergripande informationsansvaret. I ett krisläge måste det inom kommunstyrelsen finnas en talesman som med biträde av informationssekreterare gör de uttalanden och ansvarar för den information som är av betydelse för kommuninvånarna med hänsyn till lokala konsekvenser av exempelvis försörjningsläget. Det innebär att kommunstyrelsen har ansvaret för att kommunens informationstjänst planläggs och att erforderliga resurser finns tillgängliga i enlighet med planläggningen. Härutöver har styrelsen ansvar för att upplysning lämnas i frågor som är av allmän betydelse för kommuninvånarna.

Upplysningstjänst till allmänheten. I alla frågor som gäller konkreta regleringar inom bränsle- och drivmedelssektorn och som faller inom kommunens kompetensområde är kristidsnämnden ansvarig för information till allmänheten. Denna service innefattar även öppettider, hänvisningar, råd och anvisningar.

På liknande sätt är de olika energileverantörerna ansvariga för informationen till sina abonnentgrupper.

Omfattningen av denna upplysningstjänst varierar: Elförsörjningsnämnden förutsätter att svar på frågor och rådgivning skall kunna skötas av den lokala elleverantören som dock måste få olika grad av informationsstöd, i första hand av sitt elblock.

Bränsle- och transportnämnderna måste f. n. räkna med att hålla en beredskap i detta hänseende på både central och regional nivå. Det är emellertid önskvärt att som regel kunna hänvisa människor till att *i första hand* vända sig till sitt lokala organ för rådgivning och svar på frågor. På central och regional nivå frigörs i så fall resurser för att ge kommunerna det stöd som en sådan ordning kräver. Saken bör prövas i den fortsatta regionala och lokala planeringen.

Där så är möjligt bör en informationscentral upprättas och kompletteras med de filialer som kommunens storlek och struktur motiverar. Filialerna kan i sin anspråkslösaste form vara utdelningsställen för blanketter och broschyrer. Inom riksnämnden för kommunal beredskap planeras i samråd med beredskapsnämnden för psykologiskt försvar för närvarande för en sådan ordning under beredskap och krig. I riksnämndens Fackanvisning Kommunstyrelse (1977 års upplaga) ges också planläggningsanvisningar.

Kontakter med massmedier. Viktiga informationsuppgifter på den lokala nivån gäller kontakten med de lokala massmedierna och bevakning av deras utbud. Omfattningen av denna verksamhet – och på vissa håll behovet av den – varierar starkt. En preciserad arbetsfördelning måste ske mellan regionala och lokala organ.

Intern information. Den interna informationen måste fungera, så att meddelanden från ÖEF samt de centrala och regionala regleringsorganen får den spridning som erfordras inom kommunförvaltningen och hos energileverantörer m. fl.

Projektverksamhet. Kommunen och främst elleverantören bör vidare ha viss beredskap för s. k. projektverksamhet. Härmed åsyftas den annonsering och rutiner för direktinformation till hushållen samt eventuella andra informationsåtgärder som kan vara angelägna för att fullfölja centrala eller regionala insatser med hänsyn till kommuninvånarnas behov. Större egna kampanjer förutsätts inte bli aktuella enligt referensgruppens bedömning.

Samordning och planeringsansvar. Oavsett vilka lokalresurser som står till buds måste en samordning mellan kommunala organ och energileverantörer komma till stånd i informationsfrågor. Detta gäller även för förberedelser och planering. I de kommuner som har informationsfunktioner (informationssekreterare, konsumentsekreterare, invandrarbyrå) redan i normalläget föreslås ett planeringsansvar läggas på ansvarig tjänsteman, exempelvis informationssekreteraren.

I de kommuner som saknar informationsfunktion bör kommunstyrelsen utse en planeringsansvarig.

I regeringens proposition 1976/77:74 om inriktning av säkerhetspolitiken och totalförsvarets fortsatta utveckling föreslås att samma krisorganisation i princip skall användas vid fredskris, avspärrning och krig. Eftersom riksnämnden för kommunal beredskap utfärdar anvisningar för informationsverksamheten under beredskap och krig, bör denna myndighet i enlighet med vad ovan sagts också utfärda anvisningar för planeringen av informationsberedskapen för fredskris. Lagen om kommunal beredskap ger emellertid inte utrymme för ett sådant förfaringssätt.

Som noterats ovan har RLU påpekat att bl. a. lagen om kommunal beredskap till följd av EBU:s förslag måste vidgas till att omfatta även fredskriser och även i andra avseenden kompletteras. På så sätt tillförsäkras beredskapsplaneringen för kommunernas verksamhet under fredskris, avspärrning och krig erforderlig kontinuitet.

6.5.5 *Arbetsfördelning och genomförande; AIF:s överväganden och förslag*

En effektiv informationsberedskap på regional och lokal nivå måste utvecklas av resp. organ inom den ram som här skisserats. Som en grund för planeringen måste arbetsfördelningen mellan regionalt och lokalt analyseras med hänsyn till varierande förhållanden i olika delar av landet.

Utgångspunkterna för en sådan analys är:

- ☐ I varje kommun skall kommuninvånarna kunna få råd, vägledning och konkreta upplysningar i ransoneringsfrågor genom kommunen/energileverantören,
- ☐ Upplysningstjänsten hos resp. kommunkansli och energileverantör måste vara *samordnade,* gärna i riktning mot en gemensam informationscentral. Den kan vara uppbyggd av de informationsresurser kommunen har till sitt förfogande och där så är möjligt förstärkt med en samverkans- eller kontaktperson från energileverantörens sida.
- ☐ Informationsfunktionen skall ha möjlighet att utöver den direkta servicen till allmänheten kunna bistå kommunstyrelsen med service och rådgivning i kommunalt övergripande informationsfrågor samt med intern in-

formation och service till massmedier i kommunen.

- ☐ Informationsfunktionen bör vara utrustad för begränsad projektverksamhet.
- ☐ Det är viktigt att de regionala och lokala organen är överens om vem som i första hand ansvarar för servicen till massmedierna och projektverksamheten i form av särskilda annonser m. m. Likaså måste rutiner för lagerhållning och distribution av informationsmaterial klarläggas.

Inom denna angivna ram måste arbetsuppgifterna preciseras som underlag för den vidare planläggningen, bemanningen och utbildningen.

AIF föreslår att ÖEF anmodar länsstyrelserna att gemensamt med länets kommuner utreda denna arbetsfördelning och föreslå de rutiner som erfordras. Länsstyrelserna bör rapportera resultaten till ÖEF som med samverkansmyndigheterna inom det ekonomiska försvaret och den informationskommitté (jfr 9.2.1.) som finns hos ÖEF granskar att dessa resultat står i överensstämmelse med informationsplaneringen i sin helhet. Sedan detta har skett utfärdar riksnämnden för kommunal beredskap anvisningar för planeringen av informationsberedskapen på kommunal nivå.

Med detta förfarande skapas möjligheten att bedöma vilka resurser som krävs på de olika nivåerna för "upplysningstjänsten" till allmänheten. Frågorna om personalbehov och personalutbildning bör ävenledes belysas.

6.6 Särskilda frågor

6.6.1 *Fjärrskrift*

Under oljekrisen 1973/74 hade centrala myndigheter problem med att tillräckligt snabbt nå ut till regionala myndigheter med bestämmelser och anvisningar. De myndigheter som hade att tillämpa de utfärdade bestämmelserna fick tillgång till materialet en eller flera dagar senare än massmedierna. Detta innebar att myndigheterna hade liten eller ingen möjlighet att besvara allmänhetens frågor med anledning av nya bestämmelser.

För att lösa dessa frågor uppdrog regeringen den 23 juni 1976 till statskontoret att "utreda frågan hur de regionala krismyndigheterna i en kris skall erhålla information från centrala myndigheter med tillfredsställande snabbhet". Statskontoret har under sitt arbete samarbetat med AIF.

Denna fråga har av statskontoret och AIF även diskuterats med företrädare för Svenska kommunförbundet, som konstaterat att för kommunernas del är postal distribution fullt tillräcklig tillsammans med de stödfunktioner som i AIF:s förslag är inbyggda i centrala och regionala krismyndigheters informationsenheter.

För att snabbt nå ut med information finns två användbara möjligheter för fjärrskrift. Antingen ordnas anslutning till det allmänna telexnätet eller till försvarets fredsfjärrskriftsnät. De flesta länsstyrelser har telex, men apparaterna är oftast placerade hos länspolischefen, som i flera fall har lokaler skilda från resten av länsstyrelsen. Drygt hälften av alla länsstyrelser har anslutit sig eller planerar att ansluta sig till försvarets fredsfjärrskriftsnät. Fjärrskrivaren placeras på försvarsenheten.

Kommunikation mellan de två näten är i princip möjlig, men endast

i begränsad omfattning.

Kommunikationen inom *telexnätet* sker helt automatiskt. Nätet undergår f. n. en omfattande modernisering, som kommer att resultera i ett säkrare, mer flexibelt nät med inbyggda abonnenttjänster, bl. a. automatisk gruppskrivning, meddelandelagring, kortnummeravtal och tystgående telexapparater. Kostnaderna för ett telexabonnemang är dels en inträdesavgift på 3 500–4 000 kr (för ny tystare skrivare), dels en kvartalsavgift på drygt 1 000 kr. Därtill kommer samtalsavgift.

Kommunikation i *försvarets fredsfjärrskriftsnät* sker via fyra halvautomatiska eller manuella centraler. Länsstyrelserna kan anslutas som sekundärabonnenter till nätet, vilket innebär direktförbindelse till det närmaste militärförband som är anslutet till nätet som primärabonnent. Där måste dock en manuell vidaresändning av meddelanden till och från länsstyrelsen göras. Länsstyrelsen kan därför endast utnyttja nätet när omkopplingsfunktionen på militärförbandet är bemannad.

Gruppskrivning utförs manuellt genom centralernas försorg. Kostnaderna för själva anslutningen till fredsfjärrskriftsnätet är beroende av längden på ledningen mellan primär- och sekundärabonnent. Om sträckan är 3–6 km blir inträdesavgiften ca 300 kr och kvartalsavgiften ca 30 kr. Därtill kommer samtalsavgift enbart för den trafik som går över det allmänna telexnätet. I övrigt är alla kommunikationer avgiftsfria.

Enligt vad AIF erfarit rekommenderar statskontoret i sin utredning att telex skall utnyttjas för brådskande kommunikation under en kris. De länsstyrelser som inte har eller kan placera sin telexapparat åtkomlig för ransoneringsenhetens behov bör snarast anskaffa ett nytt telexabonnemang. Under en övergångsperiod bör båda näten utnyttjas för att full täckning skall uppnås. Även de centrala ransoneringsmyndigheterna utrustas med telex.

6.6.2 *Telefoner, lokaler m. m.*

Under oljekrisen 1973/74 utgjorde frågorna om lokaler, telefoner och bildskärmar de största praktiska problemen. Lokalfrågans lösning är ofta en förutsättning för en lösning av telefon- och bildskärmsfrågorna.

Centrala regleringsorgan

Mot bakgrund av utvärderingen av informationsverksamheten i bl. a. EBU:s bilaga 10 och den erfarenhet som AIF:s ledamöter har från energikrisen 1973/74 har konstaterats att ett väl dimensionerat och fungerande telefonsystem är en förutsättning för att informations- och övrig verksamhet inom regleringsmyndigheterna skall kunna bedrivas tillfredsställande. AIF har därvid diskuterat hur förbindelserna skall vara ordnade på den centrala och övergripande nivån och har funnit det nödvändigt att den samordnande funktionen inom ÖEF och de tre centrala regleringsorganen sammanförs till en gemensam växel med ett gemensamt gruppnummer. Televerkets försvarssektion har bedömt detta som en rimlig ambitionsnivå.

Vidare har AIF sett det som angeläget att regleringsorganens lokalbehov i förväg löses på ett för alla parter tillfredsställande sätt. Gemensamma cen-

tralt belägna lokaler har uppenbara fördelar ur samordnings- och telesynpunkt. Det kan emellertid stöta på praktiska svårigheter att ha gemensamma lokaler förberedda och därför är det primära målet att fastställa var regleringsorganen avses vara inhysta.

För att kunna förbereda telefonväxeln måste frågan om de centrala regleringsorganens lokaler vara löst. AIF har därför gemensamt med ÖEF gjort en framställning till byggnadsstyrelsen, där olika alternativ diskuterades. Som resultat av detta har en gemensam beredning av frågan ägt rum mellan byggnadsstyrelsen, ÖEF, TN, SV och AIF. Vartdera av de tre regleringsorganen beräknas få en bemanning i storleksordningen 50–70 tjänstemän i inledningsskedet. Om en kris blir långvarig måste man räkna med upp till fördubbling av denna personalstyrka. I och för sig skulle rationaliseringsvinster säkert kunna uppnås om en samgruppering av myndigheterna kom till stånd. Det är dock praktiskt omöjligt att hålla lokaler i malpåse i den omfattningen. Den mest hanterliga lösningen synes i stället vara att bränslenämnden och transportnämndens ransoneringsenhet får gemensamma lokaler, som förhyrs i ett centralt beläget hotell, med vars ägare byggnadsstyrelsen har en i normalläget gjord överenskommelse. Elförsörjningsnämnden beräknas kunna inrymmas genom SV:s försorg i antingen SV:s lokaler i Råcksta eller möjligen i Hässelby. AIF vill för sin del ansluta sig till detta förslag och betona angelägenheten av att ett beslut fattas, så att telefrågorna också kan få en så snabb lösning som möjligt.

För att få en uppfattning om telefrågornas komplexitet har Stockholms telekontor åtagit sig att för AIF:s räkning utreda olika alternativ för teleinstallationer samt ge en ungefärlig bild av kostnaderna. AIF har i sina direktiv angivit vissa tänkta förutsättningar och alternativ enligt följande:

De tre regleringsorganen och samordningsfunktionen inom ÖEF skall ha gemensamt gruppnummer. Intern trafik mellan dessa skall vara möjlig. Växelns kapacitet skall motsvara belastningen på Taxis växel på nyårsafton. Avgående trafik beräknas till 2 x normala värden för Stockholm och i intern trafik till 1,5 x normala värden.

I ett första alternativ utreddes vilka möjligheter som fanns att placera alla tre regleringsorganen i Råcksta ur telesynpunkt. Resultat av den studien gav vid handen att det är möjligt att i SV:s nuvarande växel ta undan linjer för sammanlagt 300 anknytningar. Ett andra alternativ som anknyter till den förväntade lokallösningen har också utretts. Detta innebär att växeln antingen placeras i en centralt belägen hotellbyggnad eller hos ÖEF, varvid beräknats 120 anknytningar i hotellet och 60 i Råcksta – i båda fallen med möjlighet till fördubbling. Härvid har också beräknats 150 ledningar från växeln till Råcksta. För detta måste en särskild kabel dras samt viss förstärkningsutrustning installeras till en kostnad av 200 000–400 000 kronor, att helt betalas av abonnenten. Byggnadsstyrelsen bedömer alternativet med huvudväxel i ÖEF:s lokaler som den lämpligaste utvägen, och parallellt med utredningen av lokalfrågan pågår undersökningar inom ÖEF om möjligheten till utbyggnad av ÖEF:s växel.

Uppbyggnadstiden för en ny växel av den typ som erfordras är ca 2 år. Om man måste flytta verksamheten p. g. a. t. ex. utrymmesbrist, kan detta inte ske förrän en ny växel är uppbyggd och klar att tas i bruk dvs. 2 år. Konsekvensen av detta blir att regleringsorganens lokaler inte bara måste

vara förberedda utan också ha kapacitet för utökning av verksamheten i så stor omfattning som rimligen kan förutses.

Länsstyrelser och elblock

Lokal- och telefonfrågan har diskuterats i AIF:s *referensgrupp från länsstyrelser och elblock*. Därvid har en representant för statskontoret ingått i gruppen, som också har granskat de för länsstyrelserna speciella problemen med bildskärmar anslutna till centrala bilregistret.

Telefoner. Telefonväxlarna hos centrala regleringsmyndigheter och länsstyrelser blir under en kris ofta överbelastade av allmänhetens förfrågningar. Detta är svårt att undvika varför det alltid måste finnas reservvägar för myndigheternas interna informationsutbyte.

Referensgruppen understryker vikten av att varje länsstyrelse tillsammans med televerket ser över sin växel och undersöker möjligheterna att bygga ut den eller på annat sätt utöka kapaciteten. Möjligheten att prioritera befintliga apparater för krisändamål bör därvid beaktas.

En möjlighet, som några länsstyrelser använde sig av under krisen 1973/74, är att installera en särskild linjetagare för allmänhetens förfrågningar. Därmed kommer inte länsstyrelsens ordinarie växel att belastas i lika hög grad. Det är emellertid väsentligt att linjetagaren har sådan kapacitet att väntetiderna inte blir oacceptabelt långa.

Som komplement till fjärrskriftsutrustningen bör ett antal direkttelefoner med hemliga nummer installeras för att på så sätt garantera att kommunikation mellan myndigheterna ständigt är möjlig. Apparaterna placeras hos de befattningshavare, som har de viktigaste externa kontakterna samt på en expedition. Respektive apparatinnehavare ansvarar själv för att telefonnumret endast delges dem som kan förväntas vara i behov av att ringa. Elblocken bör även anskaffa ett sådant abonnemang, vars nummer delges endast den länsstyrelse med vilken elblocket skall samverka och omvänt.

Det är möjligt att lokalt träffa avtal med televerkets försäljningssektion i resp. län för att få garantier för en prioriterad uppkoppling av förbindelser vid en fredskris. Det kan gälla inkoppling av direkttelefoner, linjetagare eller telex eller upprepade byten av hemliga telefonnummer. Under förutsättning att lediga förbindelser finns tillgängliga kan en telefon kopplas in på ett par dagar och en telex på ca en vecka. Detta bör emellertid förankras centralt hos televerket.

Bildskärmar. Det finns idag ca 200 bildskärmsterminaler anslutna till det centrala bilregistret i Örebro (CBR). En utökning med 30 terminaler är planerad. Den utökningen avses lösas med hjälp av begagnad utrustning eftersom den terminal som nu används (Alfascop) inte längre tillverkas. Flera samverkande faktorer, bl. a. en förestående total översyn av det centrala systemet gör att det är olämpligt att idag anskaffa ytterligare terminaler. Det finns heller inget annat system som utnyttjar samma terminaler och från vilket man skulle kunna låna terminaler under en kris.

Statskontoret, som närmare utrett frågan, konstaterar att länsstyrelsens ransoneringsenhets behov av att få uppgifter ur det centrala bilregistret tills

vidare bör lösas med hjälp av befintlig utrustning. Två till fyra bildskärmar reserveras helt för ransoneringsändamål. Dessa flyttas om möjligt till den plats där de skall användas – hos upplysningstjänsten (via telefon eller personliga besök), hos funktionen för speciell förskottstilldelning till "katastroffallen" och ev. hos tilldelningsgrupperna. Kan skärmarna inte flyttas, upprättas i stället en direkt talförbindelse mellan operatören vid bildskärmen och den funktion som skärmen skall betjäna.

För att utnyttja alla bildskärmarna optimalt måste förmodligen kvällstjänstgöring införas under krisen. Under dagtid utförs i första hand sådana uppgifter, som kräver direktkontakt med allmänheten och andra myndigheter, under kvällstid kan registerhållningsarbete och inmatning av extratilldelningar ske.

Lokaler. En inventering av beredskapen inför en fredskris inom de länsstyrelser som ledamöterna i referensgruppen representerade gav bl. a. följande resultat: Endast i ett fall finns lokaler som tämligen tillfredsställande tillgodoser de krav som ställs vid en fredskris. I övriga fall finns lokaler som under en kortare tid kan accepteras eller inga lokaler alls. Detta problem uppstår däremot inte för elblockens del eftersom personal och lokaler i stort sett är desamma i normalläget som under kris.

Hos länsstyrelserna bör krisfallet aktualiseras i samband med omflyttningar och nybyggnationer.

Statskonsult AB, länsstyrelsernas organisationsnämnd (LON), RS-projektet och byggnadsstyrelsen (utredningsbyrån) har utarbetat en rapport angående länsstyrelsernas lokalplaneringsprogram. Rapporten innehåller en generell beskrivning av länsstyrelsernas verksamhet. Verksamhetsbeskrivningen omfattar funktionsindelning, verksamhetsområden, arbetsplatsprognos och verksamhetssamband vilket utgör underlag för bedömning av förekommande lokalbehov på enhets-, avdelnings- och länsstyrelsenivå. Rapporten är avsedd att användas vid lokalplanering på länsstyrelsen.

Rapporten har emellertid inte behandlat den typ av lokalkrav en fredskris exempelvis kan ställa. Referensgruppens ledamöter har framhållit det angelägna i att på liknande sätt utarbeta en modell för länsstyrelsens "vilande" behov av lokaler för administration av olika typer av fredskriser. Därmed kan inkoppling av telefoner, fjärrskrift och ev. bildskärmar också förberedas.

6.6.3 *AIF:s överväganden och förslag*

Tillgång till snabba kommunikationsvägar är en förutsättning för att den centrala och regionala informationsverksamheten skall kunna bedrivas snabbt och effektivt. Deltagarna i AIF:s referensgrupp från länsstyrelser och elblock har påpekat vikten av en snabb utbyggnad av ett system för fjärrskrift. AIF delar därför statskontorets uppfattning att telex skall kunna användas för brådskande kommunikation under en kris. Därmed ges möjlighet att snabbt nå ut med olika typer av information till t. ex. pressen och olika organisationer, liksom givetvis även till olika myndigheter. AIF ser det som väsentligt att åtgärder snarast vidtas på berörda myndigheter för att detta system skall kunna komma till användning i en kris.

Lokal- och telefonfrågan för de centrala regleringsorganen bör inom ramen

för den fortsatta beredskapsplaneringen skyndsamt bearbetas vidare med sikte på förberedda lokaler och telefoner.

AIF vill understryka vikten av att här berörda problem löses med största skyndsamhet.

7 Beredskapen hos näringsliv och organisationer

7.1 Inledning

I enlighet med regeringens anvisningar har under våren hållits ett antal konferenser med företrädare för fackliga organisationer, näringslivsorganisationer, branschorganisationer och berörda företag liksom ett informellt samråd med representanter för Svenska Journalistförbundet.

Avsikten med konferenserna har varit att förankra arbetet med förberedelserna för en fredskris på energiområdet och få till stånd en dialog samt ett forum för erfarenhetsutbyte.

Vid dessa sammankomster har från AIF:s sida framhållits vikten av att få uppgift om vilka interna informationssystem som berörda organisationer förfogar över och som kan komma att utgöra ett värdefullt komplement till av AIF presenterade informationskanaler.

Exempel på informationskanaler och -system, som skulle kunna komma till användning för information om regleringssystemen och den övergripande informationen redovisas i bilaga 6.

Vid konferenserna har AIF presenterat sin planering och även visualiserat de konkreta förslag till åtgärder som kontinuerligt växt fram under AIF:s arbete under våren.

Den resumé av i konferenserna deltagande organisationers m. fl. synpunkter som sammanställts nedan, följer i stort huvudrubrikerna i denna rapport. Ett sammandrag från det informella samrådet med Svenska Journalistförbundet redovisas under 7.4.

7.2 Kommentarer till AIF:s planering

Samtliga företrädare tillstyrkte de förutsättningar som presenterades i fråga om mål och handlingslinjer. Emellertid framfördes som ett gemensamt krav att ÖEF:s organisation redan i fredstid borde göras känd i en vidare krets. Samma förhållande ansågs föreligga i fråga om bränslenämnden, som i motsats till transportnämnden inte har någon verksamhet i fredstid. Dessa frågor ansågs vitala och betydelsefulla både ur förtroendeskapande och kunskapsberikande synpunkter.

Ingen erinran framkom mot de förslag till åtgärdsprogram som presenterades. En rad enskilda synpunkter framfördes vilka i huvudsak var positiva till föreslagna åtgärder. ÖEF-bulletinen ägnades särskild uppmärksamhet

och samtliga fann det angeläget att vidareförmedla delar av det tänkta innehållet i ÖEF-bulletinen till resp. medlemmar/medlemsföretag.

Från drivmedelssidan föreslogs att ÖEF-bulletinen skulle komma till användningen redan i fredstid och bl. a. innehålla tillförlitlig och jämförbar statistik samt utgöra ett komplement till ÖEF:s nuvarande tidskrift "Det ekonomiska försvaret".

I fråga om spridning av myndighetens information om exempelvis försörjningsläget och den politisk-ekonomiska bakgrundsinformationen diskuterades behovet av denna information hos sådan personal som har den dagliga direktkontakten med konsumenten, t. ex. bensinstationsföreståndare och oljedistributörer samt lokala elleverantörer. Det ansågs angeläget att sådan information i tillämpliga delar skulle kopplas till systeminformationen. Detta motiverades av erfarenheterna från krisen 1973/74 då konsumenter i första hand vände sig till personal hos exempelvis oljebolagen. Det konstaterades att även massmedierna många gånger tillämpade samma förfarande.

Petroleumsidan fann det därför angeläget att AIF beaktade de synpunkter som framkommit om informationsspridningen och dess innehåll med avseende på anställd personal.

I sammanhanget betonades främst från näringslivets organisationer att resp. egna kommunikationskanaler till medlemmar/konsumenter vore att föredra framför en direkt information från en myndighet. Budskapet torde ha större möjligheter att vinna genomslagskraft och tilltro om den egna organisationen är avsändare.

AIF:s förslag till *sparaktiviteter* tillstyrktes. Samtliga representanter från näringslivsorganisationer, petroleumsidan och elsidan m. fl. ansåg det angeläget att status för ESK:s verksamhet klargörs. Vidare betonades vikten av att få en kontinuerlig redovisning av resultatet av ESK:s sparaktiviteter.

Från elsidan redovisades i anslutning till resonemangen kring olika sparaktiviteter de goda resultat som uppnåtts vid en direkt intern sparaktivitet hos företagen. "Fru Sparråd" och liknande insatser borde beaktas i ett kommande fredskrisläge. I fråga om föreslagna konsumtionsminskande åtgärder framhölls också, speciellt från petroleumsidan, önskvärdheten av att statsmakterna sätter in regleringar i ett tidigt skede. Sparskedet borde utgå av bl. a. det skälet att innan regeringen tillgriper ransonering kommer ett skede då oljebolagen gör inskränkningar och kvoteringar. Lagren räcker då inte till, vilket innebär att oljeleverantören hamnar i den situationen att han inte kan tillmötesgå kundernas leveranskrav. Detta i sin tur kan innebära att oljebolagens trovärdighet ifrågasätts, eftersom en ransonering de facto inte införts.

Föreslagna åtgärder i fråga om *systeminformationen* och det upprättade "partituret" tillstyrktes. Det ansågs önskvärt att detta partitur utsändes på remiss, bl. a. som en del av den rullande uppföljningen. Vid utformningen av systeminformationen borde stor vikt läggas vid de speciella förhållanden som gäller vid informationsgivning om ransoneringssystem till jordbrukare och fiskare samt företag inom trädgårdsodlingen.

7.3 Samverkansformer och önskemål

Från näringslivets huvudorganisationer framfördes önskemål om att samtidigt med länsstyrelserna få information gällande bestämmelser och åtgärder i fredskrisläget, detta för att snabbt kunna informera de egna medlemmarna.

Samtliga huvudorganisationer önskade en handledning eller publikation som skulle kunna ligga till grund för *utbildning* och studieverksamhet på olika nivåer. Generellt torde en väl utformad handledning vara tillfyllest men det ansågs också angeläget att en särskild tjänsteman från ÖEF kunde fungera som handledare i beredskapssammanhang.

Motivationsskapande åtgärder och tekniska problem disktuerades vid samtliga tillfällen. Bl. a. beklagade man avsaknaden av en värmetaxering vilket har till följd att motivet för sparande hos boende i centralt uppvärmda hus saknas.

En tekniskt svårlöst fråga är även de alltmer förekommande automatiska sedeltankarna vid bensinförsäljning, vilka ersätter manuell betjäning vid bensinstationer. Vid en eventuell kommande kortransonering av drivmedel kommer de automatiska sedeltankarna inte att fungera. När denna fråga som beaktas i pågående utvecklingsarbete löses ställs andra krav på informationsgivningen, vilket måste uppmärksammas i den rullande planeringen.

När det gällde principiella frågor framhölls gemensamt från samtliga deltagare i konferenserna att klarhet måste råda om de olika skeendena i "beredskapstillstånden". Olika beredskapslägen bör redan i fredsläget definieras för att en nödvändig beredskap inom berörda myndigheter, organisationer och företag i god tid skall kunna upprättas.

Vid konferenserna framfördes även krav på ÖEF beträffande övergripande information om försörjningsläget och det politiskt-ekonomiska läget, samt önskemål i fråga om utbildning. Därvidlag önskade *Svenska Petroleum Institutet* kvartalsvis publicering av översikter med kommentarer om den svenska försörjningen med flytande bränslen och drivmedel. Detta borde ske redan i normalläget. Vid ett fredskrisläge borde publiceringen av sådana uppgifter ske månadsvis.

Från *Sveriges Fastighetsägareförbund* efterlystes ekonomiskt stöd till utbildning av i anslutna föreningar anställda tjänstemän.

Sveriges Industriförbund önskade en övergripande information som kunde spridas via näringslivets centrala organisationer till branscher och företag. Information till företagen bör vara branschinriktad och därför läggas upp i samarbete med Sveriges Industriförbund och dess branschföreningar.

Kontinuerlig information om försörjningsläget och det ekonomiskt-politiska läget ansåg *Hyresgästernas Riksförbund* angelägen, såväl i normalläget som under eventuell fredskris. Dylik information bör lämnas i normalläget varje halvår och i ett fredskrisläge med tätare intervaller. Denna information skulle sedan via Hyresgästernas Riksförbund spridas till dess medlemmar.

HSB:s Riksförbund begärde snabb, kortfattad information, gärna i rubrikform, för spridning via HSB till medlemmarna samt att ÖEF skulle vara representerad vid större föreningars interna utbildningsverksamhet.

Riksbyggen önskade information och stöd vid utbildning av kamrerare, fastighetsförvaltare och värmekonsulenter.

Dagligvaruleverantörers Förbund önskade under en fredskris kontinuerlig daglig information via telex. Kontaktpersoner på myndigheten som kan nås per telefon eller personligen för kompletterande information bör anvisas. I fall då försörjningsläget förvärras önskas expertis från ÖEF för deltagande i seminarier för fördjupad information och diskussion.

Den avslutande överläggningen hade deltagare från de *fackliga organisationerna och bildningsförbunden*. Samtliga bedömde det som i sig angeläget att medverka i först och främst informationsgivningen i ett krisläge, men även i förberedande information och utbildning. I det senare fallet föreligger dock stora resurs- och prioriteringsproblem, som gör att inom den fortsatta planeringen mer utarbetade förslag enligt 8. och 9. bör underställas organisationernas ledning och huvudmän för prövning när och i vilken omfattning medverkan kan ske.

Man framhöll bl. a. från ABF:s sida att det finns skäl att betrakta organisationerna som medier i sig själva: Med 300 000 studiecirklar per år når man på några veckor 1.5 milj människor. De deltagande organisationerna har vidare drygt 50-talet tidskrifter med stor spridning och högt uppmärksamhetsvärde, men där pressläggningstiderna varierar mellan en vecka (t. ex. LO-tidningen) och två månader (Fönstret).

Man betonade också att en eventuell medverkan i kommande projekt måste ske på organisationernas egna villkor och med ekonomiskt bistånd utifrån. Som angelägna program nämndes utbildning av handledare och av informatörer. Det är väsentligt att få fram basmaterial som kan tillställas organisationerna för deras vidare bruk och distribution. Tidningar, studieförbund och fackligt förtroendevalda går att nå genom de dataregister de fackliga organisationerna förfogar över. Förtroendemannaregistret hos LO upptar 180 000 namn, hos TCO 90 000. Denna grupp är kanske den centralaste av alla mellanledsinformatörer eftersom människor på alla arbetsplatser ute i landet brukar vända sig till sina fackliga förtroendemän också i ärenden som går utanför det rent fackliga området.

AIF har bedömt det som ytterst angeläget att den etablerade kontakten med intressenterna hålls vid liv, att de förslag och önskemål som framförts beaktas i det fortsatta arbetet och att tillämpliga projekt, som kan bli följden av förslagen under 8, vidareutvecklas i samråd med näringsliv och organisationer, bl. a. med sikte på en framställning om medverkan från de fackliga och bildningsorganisationernas sida i program för information till förtroendemän och utbildning av handledare och informatörer.

7.4 Svenska Journalistförbundets synpunkter

Vid det informella samrådet med representanter för *Svenska Journalistförbundet* (SJF) kom presentationen i huvudsak att uppehålla sig vid de allmänna förutsättningarna för myndigheternas informationsverksamhet. Samrådet skedde under den klara förutsättningen att ingen deltagande journalist, varken för sig eller journalistkåren, skulle binda upp sig eller göra något åtagande som kunde påverka yrkesfunktionen i ett fredskrisläge. Syftet med ett sådant oförbindligt remissförfarande i förväg var att åstadkomma en

inventering och spaltning av problem i relationen mellan massmedierna och myndigheterna. Särskilt skulle uppmärksammas erfarenheter från krisen 1973/74. Vid samrådet behandlades bl. a. AIF:s förslag till organisation och funktioner vid ÖEF:s och regleringsorganens informationsenheter, tillämpningsfrågor beträffande offentlighetsprincipen samt behov av utbildning av journalister i energifrågor i allmänhet och energikrisfrågor i synnerhet.

Från SJF:s sida framhölls bl. a. att SJF är intresserat av fortsatt informell kontakt med ansvariga för den fortsatta planering som AIF förutsätter. Någon samrådsverksamhet i fasta former är varken behövlig eller ens lämplig. Initiativet ligger på ÖEF:s sida. SJF har tidigare i olika sammanhang, remissyttranden m. m. erinrat om de regler myndigheterna har att iaktta beträffande sin informationsverksamhet.

Det som enligt SJF:s företrädare egentligen betyder något är hur myndigheterna förmår att leva upp till de principer som AIF klargör. För AIF:s planering bör man därför hålla i minnet att det är först under en ny energikris som systemet verkligen prövas. Sedan får en utvärdering göras.

Efter krisen 1973/74 hölls en hearing mellan journalister som bevakat krishandläggningen och representanter för berörda myndigheter. AIF har efterforskat protokoll från denna hearing, dock utan framgång. Tidsutrymme har inte funnits för samtal med journalister och tjänstemän i större utsträckning. Några tjänstemän har erinrat om att massmediernas bevakning var pressande och stundom hårt belastande för dem. Det minskade utrymmet för handläggningsarbetet som sådant. De stördes också av många frågor som de inte uppfattade som betydelsefulla. De upplevde det negativt att journalister inte trodde på deras ord utan också gick till andra källor och fick deras uttalanden att framstå som tvivelaktiga.

AIF har för sin del dragit slutsatsen av denna kritik att

- tillräckliga resurser ovillkorligen måste skapas för att tillmötesgå massmediernas önskemål,
- behov kan föreligga att hos befattningshavare i allmän förvaltning fördjupa kunskaper om och förbättra attityder till den fria nyhetsförmedlingen och opinionsbildningen.

Beträffande rekrytering av journalister till krisorganisationen framkom att det i första hand är ett resursproblem som arbetsgivarna på massmediesidan har att ta ställning till. Arbetsuppgifterna i krisorganen är ansvarsfulla och kräver erfarenhet av informationsarbete och om möjligt arbete i allmän förvaltning. Det ankommer på de planerande myndigheterna att snarast uppta förhandlingar med tidningarnas arbetsgivare och lämpliga journalister beträffande krisplaceringsfrågorna. Pressens samarbetsnämnd bör rådfrågas vid planeringen.

Ett allmän positivt intresse för utbildningsfrågorna uttrycktes från SJF:s sida. Frågan inrymmer ett strukturproblem som får lösas av planeringsansvariga. Det innebär att stora tidningar, radio och TV har möjlighet att ge medarbetare behövlig grundutbildning i många olika sammanhang. Små tidningar har inte samma möjligheter. Det ligger måhända en fara i att tidningens/arbetsgivarens och kursarrangörens intressen sammanfaller i förväntan på den kursdeltagande journalisten att "skriva något om kursen".

Problemet måste lösas på lämpligt sätt, gärna i samråd med SJF. Målgruppen för den skisserade utbildningen bör vara slumpmässiga urval av allmänreportrar. SJF har inga möjligheter att medverka, knappast heller förbundstidningen Journalisten. Däremot kan stiftelsen fortbildning för journalister (FOJO) och/eller pressinstitutet vara lämpliga samarbetspartners.

8 Förberedande information och utbildning

8.1 Inledning

Det organisations- och åtgärdsprogram som presenterats under 5. och 6. måste inte endast hållas aktuellt och vara säkrat med personella resurser (jfr nedan 9.2.3), utan fastmer göras bekant för intressenter och allmänhet. Mot bakgrund av de antaganden och slutsatser som gjorts om förutsättningarna, nämligen att svenska folket har låg beredskap inför försörjningskriser och bristfälliga kunskaper om det ekonomiska försvaret, har AIF ansett sig böra överväga i vilka former förberedande information och utbildning kan ske.

Det har redan betonats att det är angeläget att dokumentera dessa resonemang för att effektiva informations- och utbildningsinsatser skall kunna ske. Inom ramen för det fortsatta arbetet föreslås därför ett undersökningsprojekt som syftar till att kartlägga allmänhetens kunskaper och psykologiska beredskapsnivå, inställning till försörjningsproblemen samt kunskaper om begreppet ÖEF och det ekonomiska försvarets verksamhet och ansvarsområden. Vidare finns skäl att testa begripligheten av det informationsprogram som förbereds liksom att förbereda mätning av effekter av spar- och systeminformation. Detta undersökningsprogram bör genomföras av ÖEF i samråd med beredskapsnämnden för psykologiskt försvar, nämnden för samhällsinformation och statistiska centralbyrån.

AIF har emellertid efter överläggningar med intressentorganisationerna, med ÖEF:s ledning och informationssektion funnit att en väsentligt upprustad informationsverksamhet är nödvändig om statsmakternas mål för det ekonomiska försvaret skall kunna uppnås.

En stor del av det svenska folket har genom militär- och civilförsvarsutbildning viss kännedom om dessa två delar av totaltförsvaret och kan därför uppmärksamma och förstå massmediernas information i dessa fall. Annorlunda förhåller det sig med den eventuella kännedomen om det ekonomiska försvaret som är knuten till erfarenheter från t. ex. oljekrisen 73/74.

Den satsning på det ekonomiska försvaret som är genomgående i statsmakternas ställningstaganden 1976 och 1977 (jfr 2.1) riskerar att bli mindre verkningsfull om inte medborgarna har kännedom om vad det ekonomiska försvaret står för och vilka organ som hanterar det. Det torde med skäl kunna ifrågasättas om det inte är en medborgerlig rättighet att få täckande information om hur samhället planerar och investerar med hänsyn till försörjningsberedskapen. Det torde härutöver vara ett samhällets intresse att

problemen inom det ekonomiska försvaret, som hänger nära samman med samhällets och näringslivets omvandling i övrigt, förs ut för offentlig debatt på samma sätt som det militära försvarets problem.

Det finns emellertid ytterligare motiv för en mer omfattande upplysningsverksamhet kring det ekonomiska försvaret: En helt ny både freds- och krisorganisation skall upprättas, och senast har försvarsutskottet åter poängterat att fredskrisfrågorna måste få ökad uppmärksamhet.

Situationen kan illustreras genom en mindre undersökning som på AIF:s uppdrag gjorts av Göteborgs universitets statsvetenskapliga institution (bilaga 7). Undersökningen gäller hur pressen uppmärksammat det ekonomiska försvaret i samband med 1977 års totalförsvarsbeslut i riksdagen. En sammanställning har därvid gjorts av 40 dagstidningars bevakning av nyheten. Det gäller både nyhetsmeddelanden och ledarkommentarer.

Resultaten visar att nyheten om beslutet återfanns i drygt hälften av de undersökta tidningarna. Den var i samtliga fall utom ett införd inne i tidningen, oftast med oförmånlig placering. Nyhetsmaterialet behandlade till 73,3 % det militära försvaret. 25,2 % rörde allmänna principresonemang kring svensk neutralitets- och säkerhetspolitik. De övriga delarna av totalförsvaret gavs ett mycket begränsat utrymme (1,4 %).

I ungefär var tredje undersökt tidning återfanns ledarkommentarer. Dessa handlade till 61 % om det militära försvaret och till 5 % om övrigt totalförsvar. 34 % var allmänna kommentarer kring försvarsdebatten. Ledarna skiljer sig åt beroende på tidningarnas partifärg. Den moderata pressen kommenterade företrädesvis det militära försvaret (88,6 %). Övrigt totalförsvar fick störst utrymme i den liberala pressen (14,8 %). De socialdemokratiska tidningarna ägnade ungefär hälften av sitt material åt det militära försvaret.

8.2 Mål

Den förberedande upplysningsverksamheten torde lämpligen starta i samband med att ÖEF:s nya organisation träder i kraft. Avsikten är emellertid inte att det enbart skall gälla en introduktion av det nyorganiserade verket.

Snarare bör målet formuleras tillsammans med övriga mål inom det ekonomiska försvaret, dvs. för en planeringsperiod om ca 5 år. Inom denna tidsram bör successivt ett antal aktiviteter äga rum som detaljplaneras med utgångspunkt i föreslaget undersökningsprogram (jfr 9.1.2).

Det övergripande målet bör vara att berörd personal, opinionsbildare ("mellanled"), massmedier och efterhand även allmänheten skall ha en god kunskap om det ekonomiska försvarets innebörd, uppgifter och organisation i normalläget. Avsikten är att alla snabbt skall kunna uppmärksamma och förstå myndigheternas anvisningar och information i ett krisläge. Särskild uppmärksamhet bör fästas vid energifrågorna, därefter försörjningsviktiga varusektorer i enlighet med de prioriteringar som kommer till stånd under beredskapsplaneringen.

8.3 Informationsplan för normalläge

Huvuddragen i en informationsplan framgår av bilaga 8. Av tänkbara kriser är energikris den mest troliga inom den närmaste framtiden.

Syftet med de föreslagna inledande aktiviteterna är

att reducera överraskningsmomentet vid ett krisläge och underlätta övergången till ett sådant läge,
att underlätta och påskynda planeringen av nödvändiga åtgärder i alla instanser som skall handlägga krisfrågor,
att bygga upp tilltro och respekt för beredskapsplaneringen och de myndigheter som svarar för densamma.

Bland de åtgärder som bör initieras för att sedan återkomma med vissa intervaller är lägesrapporteringar om försörjningsberedskapen. Dessa bör lämnas till såväl företrädare för massmedierna som de intressenter vars informationsberedskap redovisas under 7. De bör förläggas till olika platser i landet och i anslutning till anläggningar av intresse för försörjningsberedskapen. Regelbundna journalistseminarier om nyheter i det ekonomiska försvaret bör även äga rum, gärna i samarbete med FOJO och pressinstitutet.

En viktig startpunkt för den förberedande informationen har färdigställts i form av en broschyr, "Vår beredskap för energikris", som riktas till följande grupper: Centrala, regionala och lokala myndigheter som direkt har att handlägga krisfrågor, företag som ägnar sig åt import, produktion och distribution av energi och energimedel samt "mellanled" som i krisläge informerar om energi och försörjningsproblem.

8.4 Utbildning i normalläge

Utbildning och information går inte alldeles lätt att särskilja. Här står utbildning för organisatoriskt avgränsade och långsiktigt kunskapsförhöjande aktiviteter.

Den utbildning som främst kräver uppmärksamhet gäller den personal som skall tjänstgöra i krisorganisationen på central, regional och lokal nivå. Omstöpningen av krisorganisationen i riktning mot en för alla typer av kriser gemensam nämndorganisation synes ge lämpligt utgångsläge för personalplanering. Det är av vikt att bemanningen av krisorganen får en prioriterad plats i det fortsatta beredskapsarbetet. Med denna som startpunkt kan nämligen utbildningsverksamheten få den nystart som enligt flertalet bedömare väl behövs.

På energisidan togs ett första steg i denna riktning genom ett särskilt uppdrag som TN erhöll för budgetåret 1976/77. Det har manifesterat sig i de av TN genom ett konsultbolag arrangerade "länsstyrelsekonferenserna" i juni 1977. Dessa har haft som syfte att dels ta fram studiematerial som kan användas av konferensdeltagarna vid utbildningstillfällen för kommunalt och lokalt verksamma tjänstemän, dels utbilda nyckelpersoner i krisplaneringen på drivmedelssidan vid länsstyrelserna (handledarutbildning).

AIF har låtit TN:s experter utföra en förstudie för en vidareutveckling av och eventuellt större utredning om ett utbildningsprogram för kris/krigs-

placerad personal inom det ekonomiska försvaret med särskild hänsyn till energikris.

Förstudien slår fast att det finns ett utbildningsbehov inom samtliga regleringsområden, dvs. i det här fallet drivmedel, bränsle och elkraft. Behoven uppstår i takt med att systemen detaljutformas (drivmedelssystemen är i huvudsak klara, regleringssystem på bränsleområdet blir klara hösten 1977 och för elförsörjningen 1978).

Med ledning av ett antal genomförda intervjuer konstaterar experterna att utbildningen utöver själva systembeskrivningen också bör omfatta: Organisationsfrågor, ansvarsfrågor, informations- och pressfrågor, samarbets-, system- och motivationsfrågor. Schematiskt kan svaren på förstudiens frågor ställas upp på följande sätt:

	Bränsle	Drivmedel	Elkraft	Samtliga
Central nivå	Det egna systemet. Kortfattat om övriga regleringssystem och krismyndigheter.	Det egna systemet. Kortfattat om övriga regleringssystem och krismyndigheter.	Det egna systemet. Kortfattat om övriga regleringssystem och krismyndigheter.	Samverkan. Statsförvaltningen + ÖEF:s roll. Beredskapstänkande. Energifrågor och Sveriges energibalans. Sektormyndigheternas roll. Förhållandet till allmänhet och massmedier. Regionala och lokala förhållanden.
Regional nivå	(Länsstyrelsen) De egna systemen. Deras inbördes förhållande. Kortfattat om el-systemet samt elsidans regionala/lokala krismyndigheter.		Det egna systemet. Kortfattat om övriga regleringssystem och regionala/lokala krismyndigheter.	Som för de centrala myndigheterna men med större betoning på den egna verksamheten och handläggarnas arbete. Om förhållandet till centrala myndigheter, kommuner, elverantörer och andra intressenter.
Lokal nivå	(Kommunen) Det egna systemet. Kortfattat om el-systemet samt elsidans regionala/lokala krismyndigheter.		(Elleverantörer) Det egna systemet. Kortfattat om övriga regleringssystem och regionala/lokala krismyndigheter.	Som för de regionala myndigheterna men med betoning på den egna nivån.

De föreslagna ämnesområdena kan ställas upp som nedan. Uppställningen gör en jämförelse med TN:s utbildningspaktet. Dock kan *metodiken* vara helt annorlunda. Uppställningen gäller alla tre nivåerna i krisorganisationen.

Bränsle, drivmedel, elkraft	TN:s avsnitt
Energifrågor och Sveriges energibalans	Vår energi (kort avsnitt)
Statsförvaltningen	Finns ej
ÖEF:s och de skilda regleringsmyndigheternas roll på energiområdet	Ransoneringssystemet
Olika slag av konsumtionsbegränsande åtgärder	Ransoneringssystemet
Myndigheternas organisation av konsumtionsreglering	Ransoneringssystemet
Den egna myndighetens organisation och verksamhet	Ransoneringsarbete
Den egna funktionen	Behovsransonering – orientering – beslutsunderlag – praktikfall
Besvärs- och kontrollärenden	Kontrollsystemet
Förhållanden till allmänhet och massmedia	Informationsfrågor
Samverkan	Finns ej

De som behöver utbildas är de centrala regleringsmyndigheternas personal – i ett utgångsläge tillsammans 150–200 personer; på den regionala nivån ransoneringsenheternas och informationsfunktionernas personal på länsstyrelserna samt de sex elområdenas och de 32 elblockens personal.

På den lokala nivån är det kristidsnämndernas och de lokala energileverantörernas personal. Härutöver måste beaktas intresseorganisationernas behov av utbildning.

Planering och genomförande av ett sådant omfattande utbildningsprogram ställer stora krav på både lärar- och utbildningsadministrativa resurser – endast SV bedömer sig ha erforderlig kapacitet i dagsläget för EFN:s egna utbildningsbehov. ÖEF har endast möjlighet att följa upp hittillsvarande kursverksamhet och TN har en viss reserv för att fullfölja ovan nämnda utbildningsplan.

Förstudien har kalkylerat med en utbildning i kursform under normalläget med ca 20 personer per kurs och en utbildning i krisläget för nyanställd personal. Om lärarfrågan är ett problem redan i normalläget, har i intervjuer med planeringsmyndigheterna framhållits att detta särskilt måste observeras i krisläget: "Om de olika centrala, regionala och lokala organen själva skall utbilda, kräver detta en speciell handledarutbildning. Detta framhölls starkt i flera intervjuer".

När det gäller metoderna framhölls att det krävs en omväxlande ut-

bildning där diskussioner och grupparbeten blandas med föredragningar. Det är viktigt att deltagarna får tränas i sina kommande arbetsuppgifter. Denna träning, menar experterna, kan genomföras på flera sätt:

- ☐ Genom övningar i bl. a. handläggarens arbete, där deltagaren arbetar sig igenom ansökningsblanketter eller besvärsärenden,
- ☐ Genom att skapa så autentiska situationer som möjligt genom rollspel eller "krisspel". Under träningen behandlas relationer inom och utom gruppen, såväl mellanmänskliga som organisatoriska,
- ☐ Genom att aktivera deltagarna till engagemang i systemfrågorna. Genom relativt förutsättningslösa diskussioner uppnår man insikt i motiven till systemens utseende, samt får fram förslag om förbättringar.

Utbildning under normalläge bör omfatta alla tre träningsmomenten. Utbildning under krisläge bör betona de två första momenten.

Förstudien presenterar som ramförslag en kurs uppdelad i fyra block: Block 1 är gemensam utbildning, block 2 separerad utbildning för respektive regleringsorgan, block 3 är gemensam och block 4 kan genomföras gemensamt eller separat.

Block 1

Gemensam utbildning

- ☐ Den offentliga förvaltningen; totalförsvaret, särskilt det ekonomiska försvaret.
- ☐ Myndigheternas roller i krisförvaltningen; offentlighetsprincipen.
- ☐ Energifrågor och Sveriges energibalans.
- ☐ Olika slag av konsumtionsbegränsande åtgärder; ransonerings- och beredskapslagstiftning.
- ☐ Behov av samverkan.

Block 2

Separerad utbildning

- ☐ Den egna myndighetens organisation.
- ☐ Den egna funktionen (även träningen).
- ☐ Besvärs- och kontrollärenden.
- ☐ Samverkan inom enheten (arbetsformer, ledarens funktion, samarbete m. m.).

Block 3

Gemensam utbildning

- ☐ Förhållande till allmänhet och massmedier.
- ☐ Samverkan mellan systemen.
- ☐ Upprättande av gemensamt handlingsprogram.

Exempel på innehåll:

Det här har vi gemensamt.
Så här bör vi samarbeta vid planeringen.
Så här bör vi samarbeta vid kris.
Dessa gemensamma frågor måste utredas vidare (ex behov av nya funktioner).
Återkoppling till centrala organ kring systemens uppläggning.
Utvärdering; deltagarnas förslag och önskemål om vidare, återkommande utbildning.

Block 4

Gemensam eller separerad utbildning

☐ Applikatoriska exempel ("spel").

Som regel bör det väsentligaste inslaget under utbildningen gälla handläggarens arbete. Förslaget torde ändå täcka in det utbildningsbehov för chefer som omfattar såväl områdena policyfrågor, övergripande frågor m. m., som ledarskap i krisgrupper.

Utbildningsförslaget grundar sig på principen att utbildning bör starta tidigt i ett normalläge, att deltagaren är aktiv i en problemorienterad och problemlösande situation samt att utbildningens resultat skall kunna integreras i system och rutiner.

För att täcka behovet av vertikal samverkan bör inte alla deltagare på en kurs representera samma nivå.

Blocken, på två dagar vardera, bör ligga med visst tidsintervall emellan, förslagsvis 2–3 veckor. Detta motiveras av att det egentliga syftet med denna utbildning är att skapa en *fungerande krisorganisation* där enheterna fungerar väl, såväl inom sig som i sina relationer med andra. Utbildningen bör ses som en process med inslag av inlärning och utveckling.

Den föreslagna modellen med fyra block är en konstruktion som grundar sig på en balansering av nedanstående (i sig ibland motsatta) faktorer:

☐ Utbildningen bör ses som en helhet.
☐ Utbildningen bör mellan blocken innefatta visst grupparbete som berör krisproblemen.
☐ Det är av tidsskäl svårt att vara på utbildning allt för lång tid i ett sträck.
☐ Rent praktiska skäl (t. ex. behov av bildskärmar och telex).
☐ Erfarenhetsutbyte och möjlighet till kreativt arbete då deltagarna representerar olika funktioner i den totala organisationen men även får arbeta med det egna systemet enligt block 2.

Modellen är även tillämpbar vid deltagande av andra målgrupper som sektormyndigheter, intressentgrupper eller grupper som arbetar inom andra regleringsområden än energiförsörjningens.

Organisatoriskt bör denna utbildning dock starta "högt" i organisationen. Detta för att det skall finnas realistiska möjligheter att ta hänsyn till framkomna förslag. När dessa centrala kurser genomförts, går man vidare till annan nivå.

8.5 Utbildning vid kris

Delar av det utbildningsmaterial som används i normalläge bör finnas tillgängligt hos myndigheterna under krislägen. Materialet skall vara så flexibelt att det

- ☐ kan användas som introduktionsutbildning av nyanställda
- ☐ kan användas komprimerat för personer som deltagit i utbildning under normalläge
- ☐ kan användas som informationsmaterial inom och utom myndigheten.

8.6 AIF:s överväganden och förslag

AIF föreslår att en modell för utbildning av här skisserat slag prövas genom en begränsad försöksverksamhet under budgetåret 1977/78. Den bör genomföras på central nivå i samverkan mellan ÖEF, TN och SV så snart bemanningsplanerna tillåter. De gemensamma erfarenheterna från denna försöksverksamhet och TN:s projekt bör ligga till grund för en systematisk utbildningsplan som startar budgetåret 1978/79. Frågan om resurser och samarbetsformer berörs nedan.

8.7 Övriga informations- och utbildningsbehov

I det föregående har presenterats de åtgärder som enligt AIF bör kunna garantera en bättre informationsberedskap inför en kris än vad fallet var 1973/74. Vidare har i detta kapitel anmälts de förberedande åtgärder i form av information och utbildning som synes vara nödvändiga för att beredskapen under en kris skall vara tillfredsställande.

Under arbetets gång har emellertid såväl inom AIF som från olika samarbetspartners och experter framförts en oro för att framför allt de förberedande åtgärderna ej skulle vara tillräckliga ur synpunkten beredskap för energikris. Bakom denna tvekan spåras inflytandet från Workshop on Alternative Energy Strategies (WAES) som presenterades i maj 1977, president Carters energibudskap till amerikanska folket i april och överhuvudtaget den energidebatt som nu förs i Sverige och omvärlden.

I bilaga 9 har AIF därför låtit skissera några utgångspunkter för allmän, kontinuerlig energiutbildning för vilken ansvaret huvudsakligen skulle ligga på annan myndighet än den som handlägger beredskapsfrågor.

AIF har tagit upp frågan främst därför att en allmänt höjd kunskapsnivå ger bättre förutsättningar för att informationen under en energikris skall begripas i sitt sammanhang. Utan medborgarnas kunskapsmässiga förberedelse kan bl. a. sparpropaganda i ett skärpt läge inte mötas av den motivation som är nödvändig för att goda effekter skall uppnås.

Förslaget, som har utarbetats i samråd med energisparkommittén, bildningsförbunden, SÖ, planeringsmyndigheterna samt diskuterats med energikommissionen, kan sammanfattas på följande sätt:

Energisparkommittén, SIND eller annat permanent organ får i uppdrag

att i samråd med ÖEF genomföra planeringen och tillförsäkras resurser för att systematiskt och på lång sikt kunna bedriva en allmän energiutbildning både för normalläge och för krisläge. Planeringen sker i samarbete med folkrörelserna och berörda myndigheter.

En dokumentation av hela det kunskapsområde som berörs av energiförsörjningen utarbetas som en grundval för ett utbildningsprogram. Ryggraden i detta bör enligt AIF vara den frivilliga studieverksamheten inom bildningsförbund och övriga folkrörelser. Som kompletterande former bör bl. a. prövas studieverksamhet på arbetsplatser under betald arbetstid bekostad av allmänna medel. För icke yrkesarbetande bör erbjudas undervisning genom Sveriges utbildningsradio, vidare särskild satsning på husmorsföreningar, ungdomsorganisationer och pensionärsföreningar.

Insatser av särskild art krävs för lågkonsumenter av samhällsinformation och för invandrare. Man måste vara beredd att göra stora och troligen mycket kostnadskrävande insatser speciellt för dem.

Den tidigare understrukna beredskapssynpunkten på utbildningsbehovet blir till större delen automatiskt tillgodosedd med programmets innehåll. Angeläget är att här framhålla att ÖEF:s informationskommitté (jfr 9.2.1) bör medverka vid utbildningsprogrammets planering.

AIF finner det angeläget att ett program av här skisserat slag kommer till stånd. De synpunkter som presenterats här och i bilaga 9 bör kunna utgöra ett basmaterial utifrån vilket exempelvis energikommissionen bör få ett särskilt uppdrag att pröva och utveckla tankegångarna med sikte på att dessa skulle omsättas i praktisk handling.

9 Arbetets fortsättning

Den fortsatta utvecklingen av den beredskapsplanering som AIF inlett innehåller olika moment av både kortsiktig och långsiktig natur. Det omfattar vidare såväl utvecklingsarbete som en rullande översyn av planer och lagrat informationsmaterial.

Här skall först pekas på några utvecklingsområden.

9.1 Utvecklingsprogram

Information och utbildning kan aldrig betraktas som isolerade från de sakområden de ska tjäna, och omvänt måste planerare och experter i sin sakbehandling beakta att föremålet för deras verksamhet är kommunicerbart till de grupper som berörs. Genom "partituret" har ett system för informationsgivningen kring olika regleringar tagits fram. Om detta partitur fungerar eller ej i ett krisläge är inte endast en fråga om att meddelandena når sina mottagare och blir förstådda. Det är i lika hög grad en fråga om att regleringssystemen är så konstruerade att de uppfattas som rättvisa och praktiskt hanterbara.

Här finns inga en gång för alla givna sanningar. Samhällsutvecklingen och strukturomvandlingen i näringslivet påverkar en gång fullgoda ransoneringssystems tillämplighet.

9.1.1 *Några utgångspunkter*

AIF har velat med några exempel fästa uppmärksamheten på att ett vidare utvecklingsarbete av regleringssystem bör bedrivas med kraft och i med informationsberedskapen integrerade former.

Kännetecknande för rådande regleringssystem är att de i en krissituation har en åtstrypande effekt på energikonsumtionen. Problemen varierar allt efter graden av ingripandena och individernas situation. En reglering upplevs således med nödvändighet som besvärlig för den enskilde, och en förutsättning för att ett regleringssystem skall accepteras trots problemen är att det upplevs som rättvist och realistiskt.

För att ett regleringssystem skall upplevas som rättvist måste vissa krav uppfyllas. Här skall tre sådana väsentliga krav diskuteras:

- ☐ Ransoner och andra tvångsmässiga åtgärder skall uppfattas som rättvisa.
- ☐ Regleringssystemen skall ge möjlighet till insyn.

- ☐ Regleringssystemen skall vara egensäkra, dvs. svåra att kringå genom fusk eller förfalskning.

Tilltron till ett regleringssystem baseras i hög grad på att de berörda upplever sin tilldelning som rätt avpassad bl. a. i förhållande till omgivningen. Då det gäller grundvalarna för tilldelning av exempelvis *eldningsolja* bör en omsorgsfull värdering göras i samråd med företrädare för de berörda förbrukarkategorierna. Härigenom kan, med hjälp av de instrument som reglerar dispenser och tillägg, justeringar ske redan innan en reglering träder i kraft.

Modeller för kontinuerliga revideringar kan byggas upp enligt exempelvis de rutiner som tillämpas av Försäkringskassan beträffande löneändring/sjukpenning. Inledning i förbrukarklasser bör även övervägas utifrån de två vägar regleringen kan ta; antingen en viss del av tidigare dokumenterad förbrukning eller en tilldelning baserad på uppskattning av behovet. Att få allmänheten att medverka i regleringssystemets rutiner är av största vikt ur informationssynpunkt. Hur många massdistribuerade trycksaker en människa än får, är det först genom själva deltagandet i en kedja av åtgärder som hon reagerar, förstår och även blir en aktiv informationsförmedlare (jfr självdeklarationer, bostadsbidrag m. m.). Man uppnår genom ett aktivt deltagande av alla som berörs en dynamisk informationsspridning och möjliggör förståelse och förberedelse för de åtgärder och verkningar som en krissituation kommer att innebära.

Arbetet med värmetaxering bör t. ex. ges förtur av många skäl men argumentet att värmetaxeringen möjliggör större rättvisa och underlättar informationsspridningen är tungt vägande.

Förutsättningarna för *drivmedelsdistributionen* har förändrats avsevärt i Sverige under 1970-talet. Lönsamheten har försämrats för såväl återförsäljare som oljebolag. För att möta den minskande lönsamheten har en rad åtgärder vidtagits. En nedskärning av öppethållandetiderna har skett på nästan alla stationer. Betjäningsstationerna har nästan helt försvunnit och ersatts med självbetjäning som i sin tur nu ersätts eller kompletteras med automatstationer med förbetalningssystem. Dessa åtgärder kan emellertid endast rädda ett begränsat antal stationer från nedläggningshot.

Särskilt hotade är singelanläggningar med liten omsättning. När det gäller det s. k. inre stödområdet har statsmakterna redan observerat problemet, eftersom konsumenterna så uppenbart drabbas av en stationsnedläggning i detta område. I det inre stödområdet är dessutom stationerna ofta kopplade till en lanthandel vars existens delvis varit uppbyggd på bensinförsäljning. Likartade problem förekommer i andra glesbygdsområden, exempelvis skärgårdarna.

Tidigare användes sedelautomater för att exempelvis klara av nattservicen. Under de senaste åren har sedelautomaterna utvecklats till kompletta automatstationer. Dessa marknadsfördes som ett lågprisalternativ. Även självbetjäningsstationer kompletteras nu med automatpumpar, vilket givetvis ger stationsinnehavaren lägre marginal per liter men fler kunder till butiken som numera har ett utökat sortiment. Denna lågprissatsning slog så väl ut att automatanläggningarna i dag svarar för drygt 25 procent av försäljningsvolymen.

Konsumenterna i glesbygden har genom ett ökat antal nedläggningar fått

såväl drivmedels- som livsmedelsförsörjningen försämrad. Det ekonomiska underlaget i glesbygderna har inte tillåtit uppförande av automatstationer.

Denna utvecklingstrend innebär i en krissituation med eventuell ransonering avsevärda problem för såväl konsumenter som myndigheter. Automatstationerna kan i *nuvarande* skick inte användas vid en ransonering. Detta innebär längre körsträckor för konsumenterna och krav på en större anpassning till öppethållandet hos kvarvarande stationer. Det kan också förutsättas att sistnämnda stationer genom minskad försäljning kommer att reducera öppethållandetiderna ytterligare eller stänga helt.

Alternativa ransoneringssystem måste därför utarbetas som dels möjliggör utnyttjande av befintliga automatstationer, dels utnyttjar andra s. k. on-linesystem[1]. Utbyggnaden och utvecklingen av on-linesystem och terminaler bör granskas med hänsyn till deras användningsmöjlighet i fredskris genom exempelvis olika typer av bankomatkort (jfr nedan).

Vad gäller *elkraft* skall noteras att systemet med värmetaxering bör ge möjlighet till rättvisare tilldelning av elkraft för uppvärmning. Även i övrigt är det angeläget att regleringssystemen för elförbrukningen om möjligt – med den begränsning som den ledningsbundna distributionsformen med nödvändighet innebär – utvecklas så att de i högre grad uppfyller berättigade rättvisekrav.

Förtroendet för ett regleringssystem baseras också på dess egensäkerhet. Risken för manipulationer och falsifieringar måste nedbringas till acceptabel nivå. Detta medför ofta att regleringssystemen blir mer komplicerade till sin konstruktion. En sådan ökad komplexitet medför i sin tur ökade risker för falsifieringar. Som exempel kan nämnas att ransoneringskort lätt kan förfalskas genom den kopieringsteknik som redan finns på marknaden. Färgkopiering, även dubbelsidig, på nästan valfria typer av papper kan utföras med sådant resultat att det är mycket svårt att upptäcka en förfalskning. Detta kan innebära att regleringssystem som bygger på ransoneringskort kanske inte längre kan användas om man inte kan finna en teknisk lösning som nedbringar risken för förfalskningar.

Vidare bör regleringssystemen utformas så att redan i andra sammanhang tillämpade rutiner kan användas, exempelvis databaser och on-linesystem.

AIF vill slutligen under åberopande av vad som sagts under 8 erinra om angelägenheten av att ett utvecklingsprogram inte endast omfattar lösningar av problem under ett krisläge. Lika väsentligt från beredskapssynpunkt är att bland de åtgärder som statsmakterna finner nödvändiga att genomföra i normalläget för att minska energiförbrukningen, tekniska resurser och innovationer tas till vara som både dämpar energikonsumtionen och underlättar hanteringen av regleringar i krislägen. Därvid måste beaktas de förändringar i konsumtionsmönster ocn -nivå, som kan bli följden av sådana åtgärder och de konsekvenser detta får för informationsgivningen om regleringssystemen.

En vidare utredning av de olika möjligheter som kan stå till buds synes ur AIF:s synpunkt vara viktig med hänsyn till samspelet med andra förberedelser för energikriser.

[1] Exempel på on-linesystem är när bankomatuttag utan mellanliggande manuell hantering registreras i maskinen och uppgiften om uttaget direkt kontrolleras.

9.1.2 *Undersökningsprogram*

Såväl före, under som efter en försörjningskris torde kunna utvinnas och systematiseras erfarenheter och kunskaper som kan komma framtida informations- och utbildningsplanering till godo.

För att få en solid bas för såväl utvecklingsarbete (jfr 8.7 och 9.1.1.) som rullande planering (jfr 9.2) krävs en bättre löpande dokumentation om människornas attityder till och kunskaper om försörjningsproblem av olika slag. AIF har låtit utarbeta ett förslag till hur detta behov skall tillgodoses, som sammanfattas i det följande.

Det gäller dels att skapa ett bättre underlag för fortsatt planering av informationsaktiviteter inför kommande energikriser och dels att få en bild av hur information når fram till olika grupper i samhället. Därför krävs att undersökningar, utvärderingar och andra studier genomförs parallellt med de informationsaktiviteter som presenterats under 5. och 8.

Undersökningsverksamheten som bör utgöra en integrerad del i det framtida arbetet kan delas upp i fyra huvudområden nämligen:

Kartläggning av kunskaper och beredskap hos allmänheten, effektmätningar av informationsaktiviteter, tester av den tekniska utformningen av informationsprogrammet och kartläggning av olika gruppers uppfattning om försörjningsläget m. m.

Kartläggning av allmänhetens kunskaper

Syftet med undersökningar inom det första området är att kartlägga allmänhetens kunskaper om landets energiförsörjning, energiförbrukning och totala försörjningsberedskap.

Vidare att kartlägga allmänhetens mentala beredskap för en försörjningskris samt kunskapen om begreppet ÖEF, myndighetens verksamhet och ansvar för att få underlag för beslut om åtgärder, generellt eller selektivt riktade.

Dessa undersökningar bör kunna startas inom en snar framtid. Uppläggning av undersökningarna görs i samråd med beredskapsnämnden för psykologiskt försvar, NSI och andra berörda organ.

Effektmätningar av informationsaktiviteter

Den sparaktion och den systeminformation som här planerats behöver kortsiktigt förbättras och korrigeras. På lång sikt skall erfarenheterna ligga till grund för eventuella nya aktioner. Detta kräver förberedda resultatkontroller av olika slag.

Sparaktionens mål förutsätter engagemang, vilket i sin tur förutsätter kunskap. Dessa aspekter är således primära att mäta. Beträffande systeminformation prioriteras aspekterna begriplighet och entydighet i mätningarna.

En plan för resultatmätning måste också föreligga när sparaktionen sätts igång. Den måste omfatta en registrering av den faktiska energiåtgången, kartläggning genom stickprovsintervjuer av i vilken utsträckning medborgarna mottagit, läst och hört, förstått och accepterat informationen. Även deras faktiska beteende vad gäller energiförbrukningen bör kartläggas. Så-

dana undersökningar bör upprepas t. ex. två gånger om året och även företas redan under normalläge. Därigenom erhålls utgångsvärden för jämförelse mellan olika tidpunkter.

Tester av teknisk utformning

Tester av sparaktionens och systeminformationens tekniska utformning syftar till att belysa och ge förslag till förbättringar av den administrativa och organisatoriska processen, bl. a. distributionskanaler och produktion.

Kartläggning av uppfattningar om försörjningsläget

Studier av hur olika grupper uppfattar försörjningsläget m. m. syftar till att kunna avläsa samband mellan och effekten av skilda händelser liksom mer långsiktiga förändringar. Därigenom ges myndigheterna ett bättre beslutsunderlag när det gäller bl. a. utveckling och förändringar av regleringssystem. Undersökningar kan ske genom personliga eller postala intervjuer med företrädare för myndigheter, massmedier och ett representativt urval av allmänheten. Sedan en 0-lägesmätning genomförts bör mätningar ske två gånger om året eller oftare beroende av situationen.

Denna del av undersökningsprogrammet kräver en betydande forskningsinsats innan mätningar kan igångsättas och bör helst ske inom en forskningsinstitution och med finansiering från en vetenskaplig fond. Det forskningsarbete som hitintills bedrivits kring energiberedskapsfrågor bör också inkluderas. Forskare och experter inom området bör sammankallas för en diskussion kring denna del av undersökningsprogrammet. En pool med någon form av förberedande planering och "forskningsberedskap" skulle kunna skapas.

9.1.3 *Beredskapsplanens tillämplighet vid försörjningskris inom andra sektorer*

1977 års totalförsvarsbeslut angående det ekonomiska försvaret och de förväntade avgörandena om en ny ransoneringslag har gjort att AIF (se ovan) också velat kommentera beredskapsplaneringens tillämplighet på andra varusektorer, som i händelse av kris skall hanteras av resp. beklädnadsnämnd, keminämnd och metallnämnd. Härtill kommer livsmedelssektorn där statens jordbruksnämnd (JN) är ansvarig central myndighet.

Frågorna har behandlats med ansvariga för beredskapsplaneringen inom de angivna varusektorerna. Resultaten kan sammanfattas på följande sätt:

En fredskris inom oljeområdet kommer att bl. a. via den på olja baserade petrokemiska industrin få konsekvenser direkt och indirekt på stora delar av näringsliv och samhälle.

Såsom Försörjningsberedskapsutredningen framhåller i sitt betänkande (SOU 1975:57) har Sverige inom det petrokemiska försörjningsområdet blivit känsligare och sårbarare för störningar i tillförseln utifrån än kanske något annat land. Plasterna och plasttekniken har spelat en mycket väsentlig roll för den snabba och genomgripande utveckling som skett inom näringsliv och viktiga samhällsfunktioner under senare år. Det gäller inte minst livs-

medelsindustrin och livsmedelsdistributionen där de moderna förpackningsoch distributionssystemen inte hade varit möjliga utan plast. I många industribranscher har produktionsprocesser och konstruktioner anpassats efter olika plastmaterial och deras egenskaper. Inom sjukvården har plasterna blivit oumbärliga från operationsutrustningar till enklare materiel för engångsbruk. Petrokemiskt baserade lösnings- och bindemedel, syntetiskt gummi samt syntetfibrer är andra exempel på hur petrokemisk teknik förändrat produktionsförutsättningar och konsumtionsmönster.

Såsom handelsministern framhåller i prop. 1975/76:152 visade det sig under oljekrisen 1973/74 hur känsligt samhället är för störningar i tillförseln av petrokemiska produkter. "Industriproduktionen, varudistributionen och sjukvården i vårt land är direkt eller indirekt i hög grad beroende av att petrokemiska baserade varor kan tillföras utan avbrott. Jag vill framhålla att detta inte bara gäller plaster utan också en mängd kemikalier som numera tillverkas med olja som utgångsvara. Möjligheterna att på kort sikt på ett effektivt sätt ersätta dessa varor med andra är enligt min mening mycket små."

För att förbättra försörjningsberedskapen för fredskriser inom det petrokemiska området beslöt riksdagen med anledning av nyssnämnda proposition att ett beredskapslager av petrokemikalier inklusive förråd till ett värde av närmare 500 milj. kr skulle läggas upp under åren 1976–1981.

Under oljekrisen 1973/74 sökte ÖEF genom frivilliga överenskommelser med främst plastproducenterna omfördela leveranserna till olika förbrukningsgrupper så att högsta prioritet gavs åt livsmedelsindustrin, läkemedelsindustrin och sjukvårdssektorn. För att klara akuta bristsituationer bl. a. inom verkstadsindustrin skedde dessutom leveranser från ÖEF:s beredskapslager av plaster och vissa andra petrokemikalier.

I en eventuell framtida fredskrissituation inom oljeområdet med konsekvenser inom det petrokemiska området kan en omfattande regleringsverksamhet bli nödvändig, särskilt om krisen varar längre och bortfallet i tillförseln blir större än vid oljekrisen 1973/74. Regleringsåtgärderna kommer att syfta till en prioritering av leveranserna från producenter, importörer och fredskrislager så att angelägna försörjningsbehov och krav på sysselsättning kan tillgodoses på ett så långt möjligt optimalt sätt. Krav på information kommer då att ställas såväl till näringsliv och myndigheter som till allmänheten.

Erfarenheterna från den korta krisen 1973/74 visar också att bristsituationer på ett mycket tidigt stadium kan uppstå på varor som för sin framställning kräver energi eller energirika råvaror, eftersom spekulationsköp med stigande priser som följd snabbt kommer igång redan innan en produktionsnedgång hunnit inträffa. Om en bristsituation inom oljeområdet uppstår med politiska motiv som bakgrund finns det dessutom risk för att motsvarande åtgärder kan vidtas inom andra råvaruområden. Vid planeringen inför framtida fredskriser inom energiområdet bör man därför ta hänsyn till att andra varuområden kan komma att drabbas på samma gång. Dessutom kan andra varuområden drabbas av fredskriser utan att energisektorn nödvändigtvis blir berörd.

Exempel på varugrupper utanför energi- och petrokemisektorerna som kan komma att drabbas av en fredskris och därmed kan bli föremål för

reglering i en sådan situation är metaller, textilvaror (både petrokemiskt baserade syntetfiber och naturfiber), gummi, gummiprodukter (både syntet- och naturgummi), livsmedel (främst indirekt via gödselmedel och bekämpningsmedel och emballage som till betydande del är petrokemiskt baserade, men även importprodukter som kaffe); tvål och tvättmedel. Därutöver kan förbrukningen av ett stort antal industriella råvaror och halvfabrikat komma att behöva regleras.

AIF har haft i uppgift att beakta informationsfrågor främst inom energisektorn. Vad som sägs om information avseende energi bör dock i allt väsentligt äga tillämpning även inom andra områden. Behovet av en väl genomförd informationsplanläggning är gemensamt. Beträffande konsumtionsvaror bör också planeringens huvudprinciper vara desamma t. ex. särskiljande av övergripande information, sparaktioner och systeminformation.

Organisationen för handläggning av regleringar under fredskriser är för flera försörjningsområden uppbyggd enligt samma modell som inom energisektorn. ÖEF är överordnad myndighet och det löpande centrala verkställighetsansvaret åvilar nämnder. Principerna för nämndernas organisation och personella uppbyggnad är gemensamma.

Informationsenheter torde kunna organiseras för dessa myndigheter enligt den modell som AIF rekommenderar för bränsle- och transportnämnderna. De andra nämndernas informationsenheter torde också utan svårighet kunna kopplas till systemet för den övergripande informationen, dvs. den del av informationsutbudet som *ÖEF som samordnande myndighet* avses svara för. ÖEF:s informationsfunktion i ett krisläge måste därvid förstärkas för att klara dessa nya uppgifter. (Jfr under 6.2.2, figur 6.3).

Länsstyrelsernas och kommunernas informationsorganisation måste utökas på motsvarande sätt. Det måste här poängteras att det för närvarande ej finns några fastställda system för reglering av handel med ovannämnda varugrupper. Således är ej heller de uppgifter som avses läggas på länsstyrelse resp. kommun fastställda.

När det gäller livsmedel, gödselmedel och bekämpningsmedel är JN centralt ansvarig myndighet med det totala verkställighetsansvaret.

Det bör vidare observeras att JN för närvarande inte har någon egen informationsorganisation. En sådan bör skapas varvid AIF:s förslag till informationsorganisation för ÖEF och regleringsmyndigheterna under ÖEF bör kunna tjäna som modell. Detta kan ske parallellt med att ett fungerande system för livsmedelsransonering tas fram. Länsstyrelser och kommuner kommer därmed att erhålla information från en helt ny regleringsmyndighet. De regionala och lokala myndigheternas arbetsuppgifter kan bedömas bli synnerligen omfattande med de stora krav på information gentemot näringsliv och allmänhet detta innebär. Informationsenheterna måste med all sannolikhet förstärkas.

Samordning av information för de olika krisdrabbade varuområdena är viktig.

AIF föreslår därför att dess förslag avseende uppbyggnaden av informationsberedskapen inom energiområdet överförs till i första hand beklädnads- och livsmedelssektorerna för att pröva om förslagets skilda delar är tillämpliga även inom dessa sektorer. Eventuella problem vid genomförandet av AIF:s förslag kommer därvid troligen att uppdagas samtidigt som man

får en total överblick över informationsproblematiken.

Det förhållandet att andra varuområden ännu inte har lika väl utvecklade regleringssystem som energisektorn bör inte medföra att frågan om hur informationsberedskapen skall tryggas skjuts på framtiden. Tvärtom kan arbetet med att utarbeta planer i informationshänseende antas underlätta och skynda på utvecklingen av regleringssystemen. Dessutom bör avsaknaden av regleringssystem vid en kris i särskilt hög grad ställa krav på god informationsberedskap.

9.2 Informationsberedskapens integrering i ÖEF:s organisation

Regeringens anvisningar förutsätter en kontinuerlig rullning och utveckling av den beredskapsplanering som AIF föreslagit och i vissa delar igångsatt. Formerna för arbetets fortsatta bedrivande har löpande behandlats av ÖEF:s verksledning och AIF med sikte på en naturlig lösning i ÖEF:s nya organisation (jfr ovan under 6.2.1).

9.2.1 *Ansvar och kansliresurser inom ÖEF*

Mot bakgrund av att EBU-förslaget om en särskild energiavdelning inom ÖEF förändrats till att energifrågorna kommer att handläggas inom en större för de olika programmen gemensam enhet och att samordningen inom det ekonomiska försvaret skall handhas av en särskild samordningsenhet, föreslås:

att chefen för samordningsenheten får ett i arbetsordning och befattningsbeskrivning uttalat ansvar för informationsfrågor och informationsberedskap;

att samordningsenhetens chef för den kontinuerliga utvecklingen till sitt förfogande har en stående kommitté, vars ledamöter utgörs av de tre informationscheferna i resp. bränslenämnd, transportnämnd och elförsörjningsnämnd; vidare huvudsekreteraren i ESK och som observatör en företrädare för regeringskansliet (jfr 9.2.2). I praktiken motsvarar denna kommitté den styrgrupp som i händelse av energikris skall tillsättas. Genom föreslaget förfarande uppnås alltså en kontinuitet av värde inte endast för planeringen utan även för beredskapen i sig (jfr 3.2.4). Denna modell kan användas när det gäller informationsberedskapens uppbyggnad inom andra försörjningsområden;

att en av ÖEF föreslagen beredskapssektion upprättas inom samordningsenheten samt att kanslifunktionen för informationsberedskapen placeras inom denna. Beredskapssektionens planerade uppgifter är bl. a. att följa arbets- och beredskapsläget inom det ekonomiska försvaret vid centrala, regionala och kommunala myndigheter, ansvara för metodutveckling och för samordning av länsstyrelsernas, och därmed indirekt för kommunernas, verksamhet inom det ekonomiska försvaret samt samverka med andra myndigheter avseende övergripande bestämmelser för beredskapsplanering m. m. Det torde vara rationellt också ur ekonomisk synpunkt att det finns

en sammanhållande organisatorisk funktion för all informationsberedskap och att denna integreras med annan övergripande samordning. Till beredskapssektionens uppgifter bör följaktligen fogas en anvisning av innebörden:

"att under samordningsenhetens chef ansvara för den rullande planeringen och utvecklingen av beredskapsplaner för information och utbildning under försörjningskriser samt att i förekommande fall initiera planläggning av sådan beredskap i samverkan med resp. programenheter inom ÖEF samt övriga berörda myndigheter."

att vidare, i avvaktan på den nya organisationens genomförande, vissa personella resurser avdelas för att bevaka och utveckla den föreslagna beredskapsplanen intill dess att samordningenheten träder i funktion.

9.2.2 *Övriga organisations- och samverkansfrågor*

AIF har behandlat frågorna om fortsatta kontakter och samverkansformer med myndigheter och organisationer.

AIF har därvid funnit att den konstruktion som legat till grund för arbetsgruppens egen sammansättning borde kunna tas till utgångspunkt också för det fortsatta arbetet. De kontakt- eller samverkanspersoner som utsetts vid de berörda myndigheterna utgör det forum samordningen kräver. Eftersom flertalet av dessa ingått i AIF skapas kontinuitet för framtiden. Denna grupp och ovan berörd informationskommitté kan vid behov ha gemensamma överläggningar i frågor som berör regleringssystemen och informationsverksamheten.

Särskilt bör emellertid observeras att när det gäller informationsfrågor fortsatt samverkan med NSI för normallägen och BN för krislägen är betydelsefull. Dessa myndigheter bör hållas kontinuerligt underrättade om arbetet inom den särskilda kommittén/styrgruppen (jfr 9.2.1). Detta sker enklast genom att myndigheternas chefer deltar i kommitténs/styrgruppens överläggningar.

Med en sådan enkel och delvis redan etablerad ordning kan för särskilda planeringsändamål och utredningar tillsättas projektgrupper – projekt då definierat som verksamhet som med avgränsade mål skall arbeta med vissa frågor under en begränsad tid med en given budget. Överhuvudtaget har AIF funnit att sådan projektverksamhet skulle kunna utnyttjas i större omfattning än vad som nu är fallet. Detta gäller särskilt när ÖEF:s nya mer programorienterade organisation kommer igång.

AIF vill för sin del peka på några områden där sådan *projektverksamhet* kan bedrivas med den beskrivna samverkansgruppen som huvudman:

1. Genomförande av ovan föreslagen försöksverksamhet med utbildning av personal i krisorganisationen (8.4)
2. Förstudie för ett utvecklingsprogram (9.1.1)
3. Genomförande av det undersökningsprogram som föreslagits ovan (9.1.2)
4. Undersökning av tillämpligheten av AIF:s beredskapsplan på andra försörjningsområden (9.1.3)
5. Planering och genomförande av informationsverksamhet om det ekonomiska försvaret, vår försörjningsberedskap m. m. anknuten till ikraftträdandet av ÖEF:s nya organisation (8.).

Inom ramen för *den löpande verksamheten* bör följande frågor uppmärksammas:

1. Principerna för de nya nämndernas organisation och bemanning ur informationssynpunkt.
2. Samverkan med de s. k. sektorsmyndigheterna samt beredskapsnämnden för psykologiskt försvar och nämnden för samhällsinformation med särskild hänsyn till informations- och informationsberedskapsfrågor.
3. Samverkan med regionala och kommunala/lokala organ bl. a. genom att fullfölja förslaget (6.5) om uppdrag till länsstyrelserna att gemensamt med kommunerna finna lämplig ansvars- och arbetsfördelning när det gäller informationsberedskapen på regional och lokal nivå.
4. Samverkan med intressenterna, dvs. bl. a. fackliga och näringslivsorganisationer, när det gäller relevanta beredskapsfrågor, inklusive informationsfrågorna. AIF har övervägt fråga om en stor samlande referensgrupp men funnit att en sådan sannolikt blir för otymplig. Däremot är det av vikt att former för informations- och erfarenhetsutbyte utvecklas exempelvis genom att bl. a. deltagarna i de konferenser som AIF genomfört med intressenterna hålles underrättade om beredskapsplaneringens fortsatta utveckling. AIF har också velat peka på möjligheten av t. ex. *årliga lägesrapporteringar för intressenter och massmedier.*
5. Vid sidan av uppdragen att färdigställa informationsplaner och viss färdigställning av informationsåtgärder beträffande sparaktion och systeminformation har AIF i enlighet med uppdraget låtit utarbeta en informationsplan om drivmedelsransonering riktad till utländska turister. Samråd har skett med Sveriges turistråd, generaltullstyrelsen och transportnämnden. Därvid har framkommit att intill dess att en totalvärdering föreligger av utlandsturismens betydelse för folkhushållet och som basnäring för glesbygderna måste i krisläge utlandsturismen regleras på i stort sett samma grunder som vid 1973/74 års kris. Från transportnämndens sida har principiellt deklarerats att med en ny totalvärdering och probleminventering som utgångspunkt bör en viss justering av regleringsåtgärderna kunna prövas.

   Samrådet skall fortsätta med berörda parter och en anpassning av informationsprogrammet bör ske efter de nya förutsättningar som kan uppstå. Därefter kan i samråd med krispoolen vissa informationsåtgärder planeras och i lämplig grad färdigställas.
6. En genomgång av hela den informationsplanering som AIF genomfört bör ske för att uppskatta i vilken omfattning som informationsmaterial i sparaktion och systeminformation under dels normalläge, dels krisläge bör översättas till främmande språk främst med hänsyn till invandrarna; vidare om utgivning bör förberedas resp. genomföras.

9.2.3 *Resurs- och prioriteringsfrågor*

För AIF:s planeringsarbete har anslagits 1 milj. kronor. Dimensioneringen har visat sig vara riktig – planeringen av sparaktionen har kostat något mindre och informationsberedskapen något mer än vad som förutsattes inom denna ram. För den rullande planeringen och utvecklingen av AIF:s beredskapsplan förutsättes ett årligt belopp om 200 000 kr, som emellertid

för 1977/78 prutats till 50 000 kr.

Denna nedprutning medför enligt AIF:s bedömning problem, något som uppmärksammats i samband med behandlingen av AIF:s förslag i ÖEF:s styrelse. Genom en omprioritering i verkets internbudget skall, enligt styrelsens beslut, skapas "en budgetram om tillsammans ca 300 000 kr för den rullande planeringen och utvecklingen av föreslagna projekt".

Intill dess att ÖEF:s nya organisation är klar och samordningsenheten övertar ansvaret för informationsberedskapen skall personella resurser tillföras planeringssekretariatet för hantering och vidareutveckling av informationsberedskapen.

De medel som sålunda står till förfogande under budgetåret 1977/78 bör ägnas 1) rullning och utveckling av själva beredskapsplanen, 2) initiering av projekten rörande personalutbildning och utvecklings- samt undersökningsprogram, och 3) förberedelser för information i normalläget om det ekonomiska försvaret.

Det bör betonas att anslagna medel ej räcker för att genomföra dessa projekt. ÖEF:s styrelse har därför också beslutat "att resursfrågorna för informationsberedskapen bevakas i den nya anslagsframställningen". En förstärkning av resurserna kan emellertid erfordras redan under budgetåret 1977/78 och föranleda äskanden om anslagsförstärkning från statsmakterna. Innan detta sker bör emellertid, enligt AIF:s mening, prövas vilka möjligheter som finns att lösa uppkommande budgetproblem gemensamt med närmast berörda myndigheter, exempelvis utbildningsfrågorna med TN och SV, undersökningsprogrammet med BN och NSI samt informationen i normalläget med NSI.

Bilaga 1 Tidskrifter som informationskanaler i energifrågor – sammanfattning av en studie

Författare till studien är forskningsassistenterna Claes-Olof Olsson och Lennart Weibull Statsvetenskapliga institutionen, Göteborgs universitet (rapport 1977:1)

På uppdrag av AIF har statsvetenskapliga institutionen vid Göteborgs universitet utfört en studie av den svenska tidskriftsmarknaden med speciell hänsyn tagen till grupporienterade tidskrifters information i energifrågor.

Studien har genomförts inom ramen för institutionens forskning om massmediernas struktur och funktion samt bygger på resultat från två större projekt. Den ingår i institutionens rapportserie som nr 1977:1.

Huvudresultatet av analysarbetet är en förteckning på 200 tidskrifter som tillsammans kan ge en optimal bas för en informationskampanj i ett tänkt energikrisläge. Genom dessa tidskrifter är det möjligt att nå ut med selektiv information till relevanta grupper. De redovisade uppgifterna avser förhållanden 1975/76.

Ett förslag på nio målområden redovisas. Därefter presenteras data om den svenska tidskriftsmarknadens struktur och olika gruppers tidskriftskonsumtion. På grundval härav anges utgångspunkterna för tidskriftsvalet. Detta kommenteras i ett avsnitt där också möjligheten till ytterligare prioriteringar diskuteras.

De 9 målområden som tagits fram är:

- ☐ Industrin
- ☐ Jordbruk, skogsbruk och fiske
- ☐ Energiförsörjning
- ☐ Transportsektorn
- ☐ Konsumtion och service
- ☐ Hushåll och boende
- ☐ Fritidssektorn
- ☐ Offentlig service
- ☐ Opinionsbildning

Inom varje målområde har ett antal målgrupper skilts ut.

Tidskrifternas struktur och funktion har behandlats. Det visas att det i Sverige i dag finns mer än 2 500 tidskrifter. Närmare 40 procent av dem är utgivna av organisationer av olika slag. Två andra större grupper är tidskrifter utgivna av företag för personal- och kundinformation samt facktidskrifter. Dessa utgör vardera ca 15 procent. Populärtidningarna svarar för ca 10 procent av antalet tidskrifter i Sverige. Bland organisationstidskrifterna dominerar de som är utgivna av ideella organisationer (religiösa,

nykterhets-, försvarsfrämjande och idrottsorganisationer). Dessa svarar för omkring hälften av antalet organisationstidskrifter. De andra två stora grupperna är ekonomiska organisationer och övriga intresseorganisationer.

Tidskriftskonsumtionen i Sverige är omfattande. Genomsnittssvensken läser regelbundet tre tidskrifter. Den största gruppen är populärtidningarna. Tre fjärdedelar av allmänheten läser minst en populärtidning. Motsvarande andel för tidskrifter, utgivna av organisationer, är knappt hälften. Organisationspressen läses mer regelbundet än populärpressen. Populärtidningarnas innehåll får dock en större uppmärksamhet medan organisationspressens läsare tar del av innehållet mer selektivt.

Analysen av konsumtionsmönstren har visat att populärpressens läsare domineras av yngre personer och kvinnor. Organisationspressen har en läsekrets som har en genomsnittligt högre utbildning än ett befolkningsgenomsnitt med en överrepresentation för män och för personer i aktiva åldrar.

Översikten av tidskriftsmarknaden har lett fram till en betoning av organisations- och facktidskrifterna. De är särskilt viktiga när det gäller att nå grupper inom de angivna målområdena med en selektiv information. De är dock mindre lämpade för en snabb informationsinsats och för information som skall nå ett brett befolkningsgenomsnitt. För detta syfte är de dagsaktuella medierna – dagspress, radio och TV – samt populärtidningar mera lämpade. Organisations- och fackpress torde dock i de flesta fall vara mer effektiva än direktinformation.

Mot denna bakgrund har en prioritering gjorts av de 2 500 tidskrifterna. Denna prioritering har utgått från hur väl organisations- och facktidskrifter täcker in olika grupper inom de nio målområdena. Vid bedömningar har även hänsyn tagits till upplaga och utgivningstäthet.

Prioriteringen har resulterat i en lista på ca 200 tidskrifter ("200-listan") som antas ge en optimal informationseffekt inom de nio målområdena.

Det är inte alltid nödvändigt att sprida information till samtliga grupper inom samtliga målområden. Ibland kan det vara fullt tillräckligt att informera enbart om huvudprinciperna för energiförsörjningen inom varje område, skriver författarna. Av detta skäl har en andra prioritering gjorts av de tidskrifter som finns på den redovisade listan. Denna andra tidskriftslista innehåller de femtio viktigaste tidskrifterna inom området ("50-listan"). "50-listan" bygger i huvudsak på organisationstidskrifter: Arbetsgivar-, bransch- och fackliga tidskrifter. Prioriteringen avser följande målområden: *Industri; jordbruk, skogsbruk och fiske; transport; konsumtion/service; hushåll och boende; fritidssektorn; offentlig service.* Målområdena *energiförsörjning* och *opinionsbildning* har bedömts vara av annan karaktär och därför inte tagits upp i denna lista. Detsamma gäller även delar av transportsektorn samt hushållen.

Industrin

Allmänt

Arbetsgivaren
Arbetsledaren
Dagens Industri
Företagaren
Hantverk och Industri

Metall-, verkstads-, pappersmasse- och träindustri

Metallarbetaren
Verkstadstidningen med Verkstadsinformation
Verkstäderna

Byggnadsindustri

Byggmästaren
Byggnadsarbetaren
Byggnadsindustrin med Nyhetsextra
Byggnadstidningen
Elektrikern
Elinstallatören
Elteknik med aktuell elektronik

Övrig industri

Fabriksarbetaren
Kemisk Tidskrift

Jordbruk, skogsbruk och fiske

Annonsblad till Tidskrift för Lantmän
Land
Lantarbetaren
Lantbruks-Nytt
SCA-Tidningen
Skogsindustriarbetaren
Skogsägaren
Sågverken
Tidningen Yrkesfiskaren

Transportsektorn

Motor
Motorbranschen
Transportarbetaren
Transport-Nytt
Vi bilägare

Konsumtions- och servicesektorn

Fri Köpenskap
Handelsnytt
HTF-Tidningen
ICA-nyheter och debatt
Köpmannen

Hushåll och boende

Fastighetsfolket
ICA-Kuriren
Svensk Fastighetstidning
Vi
Vår bostad

Fritidssektorn

Hem och Fritid

Offentlig service

Kommunal Tidskrift
Kommunalarbetaren
Kommunaltjänstemannen
Landstingens Tidskrift
Läkartidningen
Statsanställd
Statstjänstemannen
Vårdfacket

Utöver de tidskrifter som föreslagits i de två listorna finns ytterligare två tidskriftsgrupper som kan vara av intresse när det gäller information i energifrågor. Den ena gruppen är vissa större företags personaltidningar – främst oljeföretagens informationsblad till sina återförsäljare m fl. Den andra gruppen är det växande antalet statliga tidskrifter. I den senare bör det vara möjligt att även kunna erbjuda redaktionell energiinformation. De statliga tidskrifterna som här kan ha betydelse är följande:

	Periodicitet
Industrin	
Från byggforskningen	9
Jordbruk, skogsbruk, fiske	
Jordbruksekonomiska meddelanden	12
Transportsektorn	
SJ-nytt	24
Underrättelser för sjöfarande	52
Hushåll och boende	
Råd och Rön	10
Offentlig service	
Administrations-Tema	4
Från riksdag och departement	40
Opinionsbildning	
Aktuellt från skolöverstyrelsen	78

Det är uppenbart att alla listor av denna karaktär snabbt föråldras. Därför är det angeläget att de redovisade uppgifterna regelbundet ses över.

Bilaga 2 Plan för utgivning av periodisk publikation i krisläge, "ÖEF-bulletinen"

Förslaget har utarbetats av krispoolen

Inledning

ÖEF och regleringsorganen behöver i ett krisläge snabbt komma ut med kontinuerlig information om bl a försörjningsläget, politisk-ekonomisk bakgrundsinformation, energitillgång och förbrukning med flera angelägna och för fredskrisen aktuella frågor. Den informationen är en del av den övergripande information som redovisas i rapporten under 5.2.

Förslaget om ÖEF-bulletinen har presenterats vid konferenser med informationsberedskapens intressenter i branschorganisationer, näringslivsorganisationer, fackliga organisationer och vissa företag. Därvid uttrycktes entydiga önskemål om att en sådan informationsåtgärd skall planeras för att snabbt kunna genomföras när en energikris är aktuell.

Förutsättning

Den information som myndigheterna står för i normalläget såväl som i krisläget utgör en del av den totala information som möter medborgarna, från myndigheter, massmedier, organisationer samt den information som möter medborgarna i form av annonser, broschyrer m m. En krisbulletin som den tänkta kan betraktas som en partsinlaga som bidrar till den totala krisinformation på vilken medborgarnas fria ställningstaganden baseras. Bulletinen kompletterar på så sätt all övrig information. Bulletinen skall inte spridas direkt till medborgarna utan i första hand riktas till riksdagsledamöter och andra politiska beslutsfattare, företag, organisationer, massmedier och andra informationsförmedlare vilkas underlag för den vidare informationen berikas.

Målgrupper

Målgrupperna utgör totalt ca 30 000 mottagare, uttagna ur den Målgruppsbok som AIF utarbetat för ÖEF och regleringsorganens distribution av informationsmaterial under fredskrisläget. I det fortsatta planeringsuppdraget för ÖEF ligger att pröva i vilken utsträckning som dessa målgrupper skall kompletteras med register hos t. ex. energisparkommittén och ÖEF-tidningen "Det Ekonomiska Försvaret".

Målgrupperna ur postens adressregister (PAR) består av följande:

1 Myndigheter
2 Företag

3 Organisationer
4 Opinionsbildare/nyhetsförmedlare

En särskild lista förs på dem som behöver fler än ett exemplar och inordnas i PAR:s distributionsregister för ÖEF-bulletinen.

Eftersom många som tar del av ÖEF-bulletinen inte är direkta mottagare av den men ändå har intresse av den, bör en rekvisitionskupong inredigeras så att vederbörande kan komma med i den fortsatta distributionen.

Namn

Tidningens namn skall ansluta till förslaget om identifikationsprogram som främst gäller för ÖEF och de centrala regleringsorganen. Vidare bör av namnet klart framgå vem som är avsändaren.

Namnet *ÖEF-bulletinen* bör fastställas och registreras. Det kompletteras med namnet på de regleringsorgan som under krisen successivt tillsätts. Förslag om tidningens utseende i grov skiss med fingerat innehåll, vilket endast gjorts ut för att tjäna som illustration till hur tidningen skulle kunna se ut, framgår under 5.2 (bild 5.1) i rapporten.

Form

ÖEF-bulletinen bör ges ut i tabloidformat (kvällstidningsformat) och omfånget föreslås vara 4 eller 8 sidor. Språket skall vara enkelt och lättfattligt och ligga på samma begriplighetsnivå som de stora dagstidningarnas nyhetsartiklar. Språkbehandlingen skall överensstämma med situationens allvar. Layouten skall följa dagstidningarnas med lättöverskådliga och omväxlande sidor; rubriker och ingresser till varje artikel och användning av bilden som ett väsentligt element. Vid bildval gäller att bilden måste spegla såväl situationens allvar som det innehåll texten förmedlar.

Innehåll

Innehållsmässigt skall ÖEF-bulletinen vara seriös och saklig. Målsättningen är att ÖEF-bulletinen skall utgöra ett språkrör för den information myndigheterna önskar få ut till en vidare krets. Det är angeläget påpeka att bulletinen inte i första hand bör byggas upp kring rent nyhetsbetonade artiklar utan mer utgöra ett komplement till övriga massmediers nyhetsinformation. Det torde även vara önskvärt att i ÖEF-bulletinen ge djupare beskrivningar av olika företeelser i en energikris. Redaktionen bör samtidigt ha i åtanke att ÖEF-bulletinen får en sådan utformning att den blir ett uppskattat informationsinstrument.

Innehållet har strukturerats enligt följande:

- ☐ Försörjningsläget i stort
- ☐ Politisk-ekonomisk bakgrundsinformation
- ☐ Lägesrapporter om energitillgång och -förbrukning per energislag
- ☐ Mer detaljerad redovisning av tyngre material som inte behandlats i massmedierna
- ☐ Redovisning av utredningar och undersökningar

- ☐ Rapporter från verksamheten på det regionala och lokala planet
- ☐ Faktaruta med sammanfattning av "senaste nytt"
- ☐ Viss regelbunden traditionell reportageverksamhet som även kan tjäna som uppslag för lokala massmediers egen reportageverksamhet
- ☐ Nyheter i handläggningsrutiner

Dessutom bör i de första numren lämnas redogörelse för hur krisorganen arbetar, presentation av informationsfunktionen, kontaktmän m m.

Organisation

Redaktionen för ÖEF-bulletinen förläggs till ÖEF, vars informationskansli innehar abonnemang på TT:s service samt tillgång till övriga faciliteter som är nödvändiga, t ex telex, telecopier etc. Ansvarig utgivare är informationsansvarig inom ÖEF. Arbetet med ÖEF-bulletinens innehåll sköts av två heltidsanställda redaktörer samt en tidningsvan assistent vilken skall sköta hela framställningsprocessen från redaktionen till genomförd utgivning. Redaktörerna bör rekryteras från massmedierna. Vidare förutsättes för både redaktionellt och övrigt arbete, t ex ateljéarbete, samverkan med krispoolen som även kan vara redaktionen behjälplig med fototjänster m m.

En redaktionskommitté bestående av bl a styrgruppen bör lämpligen tillsättas. Tryckerikapacitet och papperstillgång garanteras genom avtal mellan ÖEF och Allmänna Förlaget.

Distributionen sköts genom PAR enligt avtal med ÖEF. På tryckeriet ankommer att leverera varje färdig upplaga till PAR eller, efter samråd med PAR, det förfarande som behövs för att åstadkomma snabbast möjliga distribution.

Bland övriga åtgärder som är nödvändiga före starten är registrering av ÖEF-bulletinen hos Tidningsutgivareföreningen samt märkesskydd och namnskydd hos patent- och registreringsverket.

Kostnadskalkyl (ej lönekostnader)

Med hänsyn till budgetplanering har en kostnadskalkyl beräknats för utgivning av ÖEF-bulletinen under ett års tid. Kalkylen är vidare beräknad för utgivning av två nummer per vecka, vilket kanske inte alltid kommer att förverkligas. Sålunda har beräknats en maximal kostnad, vilken i verkligheten kan komma att bli mindre.

Budget för redaktionen för inköp av artiklar, resor, fotograf, service från krispoolen (teckningar, diagram, text etc) beräknade efter ca 1 000:–/nummer		ca 100 000 kr
Teknisk produktion inklusive sättning och tryck		
1 dekorfärg 8 sidor	12 750 kr	1 275 000 kr
4 sidor	8 875 kr	887 500 kr

Distribution: Med hänsyn till att bulletinen fyller ett stort informationsbehov är det angeläget att upplagan blir tillräckligt omfattande för en generös dis-

tribution. Hänsyn måste dock tas till att direktadresserad utsändning är förhållandevis dyr och därför bör den del av upplagan som distribueras direkt hållas nere. Förslagsvis skulle det räcka med ca 5 000 ex. Att skicka dessa skulle kosta

Porto	56 öre
Packning	2,5 öre
Adress	25 öre
	83,5 öre

För en årsutgåva kostar direktdistributionen

83,5 öre x 100 x 5 000 ex = ca 417 500 kr

Att skicka resterande upplaga i buntar om 20 ex skulle kosta

Porto	1:50
Packning	ca 10 öre
Adress	25 öre
	1:85

För en årsutgåva kostar distributionen

1:85 x 100 x 1 250 (1 250 x 20 = 25 000) = ca 231 250 kr

Inom en ekonomisk ram av ca 1 miljon kronor torde distributionen av ÖEF-Bulletinen i en upplaga av upp till 65 000 ex och 100 utgåvor per år klaras. Som jämförelse kan nämnas att köp av annonsutrymme i alla dagstidningar enligt NSI-listan kostade 1977 med moms på 20,63 %, 461:60 kr per mm. En enda helsidesannons i tabloidformat enligt NSI-listan kostade 421:60 x 1 950 mm = 822 120 kr.

Bilaga 3 Riktlinjer för informationsgivning vid krislägen

Som redovisats i kapitel 5 har AIF låtit utarbeta en regelsamling för informationsverksamhetens mål, informationens utformning, checklistor samt program för identifikation av informationens avsändare. Allt avses vara samlat i en enda skrift, *Informationshandledning vid energikris*. Skriften bör utges under normalläge och användas vid utbildning av tjänstemän inom den totala regleringsorganisationen. Den bör också finnas tillgänglig hos berörda myndigheter på såväl central som regional och lokal nivå. ÖEF:s informationskommitté (= styrgruppen i kris) har fått i uppdrag att bevaka och genomföra sådana ändringar som efter hand kan befinnas vara påkallade.

Informationshandledningens inledande text utgörs av utdrag ur AIF-rapportens kapitel 3, 4 och 5 vilka inte återges i denna bilaga. På följande sidor exemplifieras identifikationsprogrammets tillämpning; vidare ges exempel på de checklistor för pressekretariat som utarbetats av AIF:s sekretariat.

Exempel på grafisk utformning

Grundläggande enhet är ÖEF:s symbol. Den får inte ändras eller förvanskas eller förses med inlagda namn på annat sätt än vad som anges här. Grundregel är att symbolen ska vara svart eller i negativ form. Detta gäller även vid flerfärgstryck. Symbolen får inte användas för att bilda ytmönster, figurer eller motiv.

Även med noggranna förberedelser är det realistiskt att räkna med samordnings- och andra svårigheter i händelse av en kris. Dessa svårigheter gäller självfallet också informationsarbetet.

Vid tveksamhet beträffande tillämpningen av informationshandledningen – vare sig det gäller övergripande riktlinjer eller den mer praktiska delen – skall kontakt tas med ÖEF:s kansli för krisinformation eller informationscheferna vid de särskilda regleringsmyndigheterna.

ÖVERSTYRELSEN FÖR EKONOMISKT FÖRSVAR

ÖVERSTYRELSEN FÖR EKONOMISKT FÖRSVAR

ELFÖRSÖRJNINGSNÄMNDEN

ÖVERSTYRELSEN FÖR EKONOMISKT FÖRSVAR

BRÄNSLENÄMNDEN

ÖVERSTYRELSEN FÖR EKONOMISKT FÖRSVAR

TRANSPORTNÄMNDEN

Symbolen anger sambandet mellan berörda myndigheter på skilda nivåer. Den skall ge medborgaren möjlighet att direkt och entydigt identifiera såväl avsändare som informationens karaktär. Ovanstående kombinationer utgör exempel på korrekta sammanställningar.

Beteckning på regional och lokal regleringsmyndighet sammanställs på motsvarande sätt med symbolen.

Elkris.

Förbud och begränsningar som gäller alla.

Det mest förvånande med den här tävlingen var att så få "rena" fiskrecept kom in. De allra, allra flesta innehöll nämligen en mycket lång rad ingredienser och allehanda kryddor. Mat utan mycket egensmak (sånt som ris, spaghetti, köttfärs eller fläskkött) kan behöva draghjälp av

Restriktioner för eldningsolja och gas i flerfamiljshus.

- sändes in, så juryn har haft många och långa smakningar.
- flesta innehöll nämligen en
- mycket lång rad ingredienser och
- allehanda kryddor. Mat utan

räcka med riktigt enkel tillagning. Tyckte juryn och efterlyste den rena fisksmaken- Ända

Bestämmelser och anvisningar

Det mest förvånande med den hät tävlingen var att så får "rena" fiskrecept kom in. De allra. allra flesta innehöll nämligen en mycket lång ingredienser och allehanda kryddor. Mat utan mycket egensmak (sånt som ris. spaghetti. köttfärs eller fläskkött) kan behöva draghjälp av kryddor och annant. men riktigt färsk eller fryst fisk har så fin smak i sig själv att det kunder

Restriktioner för eldnings

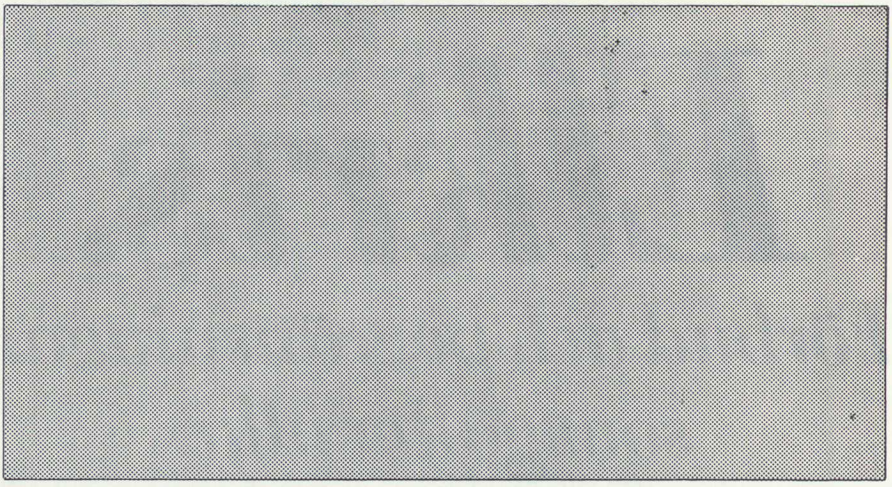
mycket egensmak (sånt som ris. spaghetti. köttfärs eller fläskkött) kan behöva draghjälp av kryddor och annant. men riktigt färsk eller fryst fisk har så fin smak i sig själv att det kunder räcka med riktigt enkel tillagning. Tyckte juryn

ÖEF

ÖVERSTYRELSEN FÖR EKONOMISKT FÖRSVAR

ELFÖRSÖRJNINGSNÄMNDEN

Förhållandet mellan huvudrubrik, underrubrik och "brödtext"
Huvudregel är att rubriker sättes med kursiv stil och brödtext med rak stil.
Underrubriker men också ingresser markeras som i exemplet.

Förbud och begränsningar som gäller alla.

Det mest förvånande med den här tävlingen var att så få "rena" fiskrecept kom in. De allra, allra flesta innehöll nämligen en mycket lång rad ingredienser och allehanda kryddor. Mat utan mycket egensmak (sånt som ris, spaghetti, köttfärs eller fläskkött) kan behöva draghjälp av

Restriktioner för eldningsolja och gas i flerfamiljshus.

- sändes in, så juryn har haft många och långa smakningar.
- flesta innehöll nämligen en
- mycket lång rad ingredienser och
- allehanda kryddor. Mat utan

räcka med riktigt enkel tillagning. Tyckte juryn och efterlyste den rena fisksamken- Ändå

Bestämmelser och anvisningar

Det mest förvånande med den hät tävlingen var att så får "rena" fiskrecept kom in. De allra, allra flesta innehöll nämligen en mycket lång ingredienser och allehanda kryddor. Mat utan mycket egensmak (sånt som ris, spaghetti, köttfärs eller fläskkött) kan behöva draghjälp av kryddor och annant, men riktigt färsk eller fryst fisk har så fin smak i sig själv att det kunder

ÖEF

ÖVERSTYRELSEN FÖR EKONOMISKT FÖRSVAR

ELFÖRSÖRJNINGSNÄMNDEN

Exempel på samspelet mellan typografi och bild.

Checklista för pressekretariatet

Inledning

Det är av särskild vikt att informationsaspekterna tillmäts betydelse vid utformningen av regleringssystem och andra tvångsmässiga konsumtionsdämpande åtgärder. Allmänhetens förmåga och benägenhet att följa bestämmelserna är beroende av hur myndigheterna kan klargöra bakgrund och syfte, innebörd och konsekvenser. Det är därför angeläget att myndigheterna i sin bedömning av olika alternativ värderar de svårigheter som är förknippade med informationen för resp alternativ. Det är informationschefens uppgift att beakta dessa problem och vinna gehör för sina slutsatser. Informationschefen skall därför delta i beslutssammanträden och andra aktiviteter av policykaraktär, ej endast som observatör.

Även vissa arbetsformer hos myndigheterna har en informationsmässig betydelse.

Allmänna riktlinjer

- ☐ Beslutssammanträden skall förläggas till en sådan tid på dagen att besluten hinner offentliggöras samma dag och innebörden kan hinna klargöras för medborgarna åtminstone via de stora, rikstäckande massmedierna.
- ☐ Beslutssammanträden skall kunna förarbetas informationsmässigt, om möjligt så att ett utkast till pressmeddelande kan föredras vid sammanträdet och endast redigeras i direkt anslutning till detta.
- ☐ Beslutssammanträden i anslutning till vilka presskonferens arrangerats skall disponeras så att presskonferensen kan hållas på utsatt tid.
- ☐ Även om man undviker att låta journalister vänta på besked, kan det uppstå lägen såväl hos ÖEF som hos regleringsorganen, regionala och lokala organ, då journalister ändå måste uppehålla sig i lokalerna, använda skrivmaskiner, telefoner, utföra research och montage för TV- eller radiosändningar etc. Lämpligt utrymme försett med nödvändiga faciliteter skall därför avdelas.
- ☐ Informationschefen och dennes ställföreträdare är myndighetens talesmän. Pressekretariaten svarar på alla löpande frågor från massmedierna. Varje tjänsteman i regleringsorganisationen, till vilken pressekretariatet har hänvisat, skall också vara beredd att ge massmedierna besked. Detta motiveras bl a med att en journalist ibland inte alltid nöjer sig med ett samtal med talesmannen utan begär att få tala med någon viss person. Det önskemålet skall tillgodoses. Vidare kan talesmannen finna det lämpligt att en viss fråga skall besvaras av någon annan. Då gäller samma sak.

Pressmeddelanden från centrala myndigheters pressekreteriat

- ☐ De snabba, dagsaktuella utsändningarna sker via telex till ett begränsat antal betydelsefulla massmedier: TT, SR – nyhetsredaktion, storstadstidningarna, *även* om presskonferens har hållits. Samtidigt informeras via telex resp budskickning regeringskansliet, ÖEF, övriga reglerings-

organ, länsstyrelsernas ransoneringsenheter, sektormyndigheterna och övriga berörda myndigheter och i vissa fall centrala organisationer om så befinnes lämpligt.

- ☐ Samtidigt med utsändningen via telex sänds pressmeddelandena i brev till samtliga nyhetsmedier; vidare till ledarskribenter, energiskribenter och reportrar som är avdelade för bevakning av krisfrågorna, till grupporienterade tidskrifter och andra tidskrifter som kan befinnas lämpliga, till myndigheter och centrala organisationer som inte medhunnits vid utsändningen per telex. PAR:s service vid adressering, iplockning och spedition kan vara en tillgång att utnyttja. PAR har åtagit sig att hålla ett månadslager av adresslappsrullar som tas fram ur dess databaserade kundregister. Iplockning och adressering sker snabbt maskinellt.

  Särskilt måste dock beaktas de klockslag för myndigheternas leverans av materialet som PAR angivit för att postning skall kunna ske samma dag. (Anvisningar för detta återfinns i Målgruppsboken.)

Presskonferenser

Anordnas endast då den information som skall lämnas är omfattande, svåröverskådlig och kan förmodas behöva bli kompletterad med kommentarer från många olika utgångspunkter eller värderingar på grundval av delvis okända premisser. Åtminstone något av dessa kriterier bör vara uppfyllt för att det skall vara lämpligt att sammankalla till presskonferens.

Minnespunkter

- ☐ Ange i inbjudan vad som kommer att behandlas.
- ☐ Håll tiden.
- ☐ Meddelandet i kort resp utförlig version, bakgrund, diagram och bilder delas ut omedelbart vid presskonferensens början som underlagsmaterial. Läsanvisning lämnas, viss tid avsätts för genomläsning av åtminstone korta versionen. Huvuddelen av presskonferensen kan sedan ägnas åt kommentarer, värderingar, bedömningar, diskussion.
- ☐ Radio- och TV-intervjuer för inspelning ges efter presskonferensen, om inte tidsutrymme finns före denna. Grundprincipen är att alla journalister samtidigt skall ha samma möjlighet att ställa frågor utan att hindras av några mediers speciella teknik. Om presskonferensen t ex hålls kl 15 eller 16, har egentligen ingen mera bråttom än någon annan.
- ☐ Öppenhetskravet (jfr AIF-rapporten under 4) innebär bl a att i princip hela beslutsunderlaget redovisas. Om något måste hållas hemligt, är det angeläget att skälen därtill klargörs och lagrummet redovisas. Ett annat uttryck för öppenheten är att man släpper den stundom förekommande myndighetsattityden med ambition att visa att man kan allt, har beaktat allt. En diskussion eller en motfråga kan stundom vara ett bra svar.
- ☐ Använd möjligheten att vid presskonferenser diskutera den egna informationsverksamheten, att ställa frågor om massmediernas önskemål, intressen för visningar eller andra arrangemang.
- ☐ Använd möjligheten att vid presskonferenser lämna allmän övergripande information om mål, verksamhet och policy inom den ekonomiska för-

svarsplaneringen i stort.

- ☐ Samtidigt med att presskonferensen börjar sänds pressmeddelandets korta version till TT och vissa övriga rikstäckande organ via telex (se punkt 1 under Pressmeddelanden) samt efter presskonferensen på samma sätt ett kort referat av vad som diskuterats.
- ☐ Vid brådskande presskonferenser, ändring i tider e d kan *vädjan* göras hos TT att få igenom ett redaktionellt meddelande därom.

Lägesrapportering

Vid en viss tidpunkt varje dag, förslagsvis kl 16, skall informationschefen ställa sig till förfogande för massmedierna. Det sker också på en bestämd plats dit journalisterna lätt hittar.

Det skall ske antingen nyheter/lägesbeskrivning e d finns att lämna eller ej. Viktigt är att den informationsansvarige finns till hands. I varje fall kan denne få uppslag och idéer till utformningen av den egna informationsverksamheten. Oftast bör dock informationschefen ha uppgifter att lämna t ex rapporter om försörjningsläget, kommentarer till övergripande försörjningsproblem likaväl som mera näraliggande såsom oljedistributionen, vattenmagasinen etc. Vidare kan då testers och intervjuundersökningars resultat lämnas ut, förbrukningsrapporter, åtgärder inom allmänna energiutbildningen m. m.

Normalt uppträder informationschefen ensam vid de dagliga sammanträffandena med journalisterna. I särskilda fall kan berörda tjänstemän och anlitade experter medverka.

Övergripande information från ÖEF

I huvudsak skall den övergripande informationen till ledarskribenter, kolumnister och specialistredaktörer lämnas av ÖEF:s informationskansli. Det är dock tänkbart att lägen kan uppstå då ett regleringsorgan kan finna anledning till sådana arrangemang. Hos ÖEF skall de i vart fall under inledningsskedet av en kris anordnas med jämna mellanrum, vanligtvis i samverkan med regeringskansliet.

Fältrapporter

De regionala organens informationsansvariga åläggs skyldighet att till ÖEF:s informationskansli rapportera om opinionslägen, lokala massmediers nyhetsförmedling och reportage, hur vidtagna åtgärder uppfattats ute i landet, hur information i olika frågor tränger igenom. Hos ÖEF finns resurser avsatta för att samla in och bearbeta dessa fakta. Åtgärder som inte beslutas och genomförs av ÖEF kan genom styrgruppen (de centrala regleringsorganens informationschefer) överlämnas för åtgärd av olika sekretariat inom regleringsorganens informationsenheter. Pressekretariaten handlägger frågor om massmediernas rapportering.

"Genmälen"

Förutsättning

Den informationsverksamhet som en myndighet bedriver skall uppfattas och förstås som en del i den omfattande och mångfasetterade samhällsinformation som medborgaren i det demokratiska samhället dagligen möter och fritt har att välja delar av. Massmediernas folk uppfattar också myndighetsinformation som en del i helheten – inte som den sista och slutgiltiga sanningen. Det är varken nödvändigt eller riktigt att betrakta myndighetsinformationen och massmediernas information som stående emot varandra, allraminst under en försörjningskris då de flesta torde vara ganska överens om de övergripande samhällsmålen. Men då skärningar av större eller mindre vikt uppstår, har myndigheten till sitt förfogande instrument som verkningsfullt kan komplettera en massmediebild som förefaller ha gått snett. Några typfall får illustrera resonemanget.

Situation 1
Ett eller ett fåtal massmedier ifrågasätter kampanjartat myndighetens bedömning av försörjningsläget, slutsatser på grund därav samt beslut om åtgärder. De beaktar inte myndighetens pressmeddelanden, är inte närvarande vid presskonferenser. Debattinlägg, genmälen etc beaktas inte heller.

Kommentar
Detta är ett fullt legalt förfarande och inte heller nödvändigtvis något "ont i sig"; snarare är det att betrakta som en tillgång till förmån för en rikare information och bredare underlag för samhällsdebatten. Men för att undvika en obalans i medborgarnas totalbild, bör myndigheten använda sina informationsresurser och därvid minnas att de "felande" medierna ingalunda är ensamma på informationsmarknaden. De befinner sig dessutom i ständig konkurrens med andra massmedier; en intern kritik och självsanerande funktion är också ständigt för handen.

Myndighetens åtgärd i denna situation är alltså att i massiv information till övriga massmedier ge sin syn på situationen, utformad inte som genmäle utan som en egen aktiv information som ger svar på *alla* frågor som kan ha rests, där *varje* påstående hos de "felande" medierna kommenteras och sätts in i sitt sammanhang. Samma heltäckande information ges också vid de konferenser hos främst ÖEF som behandlats under rubriken Övergripande information.

En sådan genomförd myndighetsrespons bör rimligtvis småningom resultera i en helhetsbild och viss samsynthet. För framtida samverkan är det angeläget att myndighetens attityd är positiv och avspeglar uppfattningen att förekommande felaktigheter/obalanser totalt sett berikar informationen.

Situation 2
Ett massmedium grundar ett reportage om försörjningsläge, regleringsåtgärders konsekvenser e d på uppgifter hämtade från annat håll än den handläggande myndigheten. Myndigheten är emellertid tillfrågad, men dennas uppgifter utformas som en beskuren kommentar i slutet. Bilden blir snedbelastad.

Kommentar
Lämplig åtgärd: I princip samma som under punkt 1, men dimensionerad efter sakens allvar och massmediets spridningsområde.

Situation 3
Felaktigt återgivande av lämnade sakuppgifter, misstolkning av diagram, felaktiga eller ofullständiga sifferuppgifter.

Kommentar
Radio/TV: Korrigering görs snabbast möjligt, helst med sikte på rättelse under samma nyhetssändning. Felaktiga avskrifter i följande dags tidningar bör undvikas. Till SR, TT och övriga rikstäckande medier sänds per telex som kort version av underlaget tillämpliga delar av tidigare pressmeddelande. Bör således ej ses som rättelse.

Dagspress: Telefonsamtal med redaktionen. Det rätta sammanhanget förklaras. Därtill samma förfarande som betr radio/TV, dock endast om skäl finns förmoda att felaktigheterna kan komma att återges i andra massmedier.

Slutsatser

Genmälen är inte någon bra form för myndighetens reaktion på förekommande felaktigheter i massmedierna. Genmälen har en innebörd av att konstruera motsatsförhållanden som naturligt inte bör förefinnas. De har dessutom erfarenhetsmässigt liten genomslagskraft, om de överhuvudtaget tas in och uppmärksammas.

I alla lägen där någon form av reaktion överhuvudtaget bedöms behövlig, bör i första hand prövas egen aktiv alternativ information utformad som nyhetsmeddelanden. Felaktigheter i massmedierna uppfattas då som uppslag till den egna informationsverksamhetens innehåll och inriktning.

Medier för denna alternativa information är pressmeddelanden till antingen samtliga dagsmedier, grupper av dem eller endast några stycken; vidare konferenser för övergripande information, översiktliga debattinlägg till ledarsidor samt inte minst ÖEF-bulletinen. Informationschefen kan i vissa lägen finna anledning till att inspirera SR till hearings, enskilda dagstidningar till runda-bords-samtal, att utarbeta underlag för statsrådstal o. s. v.

Underlagsmaterial

Det är konstaterat att hos massmedier finns stora skillnader mellan tillgänglig information om en händelseutveckling, t ex en försörjningskris, dess bakgrund och dess organisation för handläggning, och det nyhetsvärde som den tillmäts. Ju sämre ordnade arkiv, desto lägre nyhetsvärde tillmäts händelsen. I mer förtätade lägen byggs en rapportering mer på antaganden och osäkra uppgifter. Därför bör pressekretariaten fortlöpande bistå massmedierna med bakgrundsmaterial. Detta förnyas efter hand och överlämnas för kännedom. Avsikten att färska upp redaktionernas arkiv kan lämpligen anges, t ex genom att leverera materialet i en enkel pappmapp med påskrift. Ett tillfälle då sådant bakgrundsmaterial kan röna uppskattning är i samband med inbjudningar till presskonferenser. underlaget levereras dock till alla massmedier, även till dem som inte kan delta i presskonferenserna.

Arkiv

Som en effekt av framställningen av ständigt förnyade bakgrundsteckningar kan hos myndigheten samma översiktliga kunskaper samlas till stöd för dem som har att svara på frågor från massmedier, medborgare, myndigheter och organisationer m fl.

Pressklipp

I den faktabok som efter hand byggts upp hos pressekretariaten bör också ingå de viktigare klippen ur dagspress och tidskrifter.

Interninformation

De egna pressmeddelandena och en pressklippsöversikt med kommentarer bör om möjligt dagligen distribueras till myndighetens olika avdelningar; i varje fall inom allmänna sekretariaten utdelas materialet individuellt till samtliga anställda.

ÖEF-bulletinen

I AIF:s rapport med bilagor behandlas ÖEF-bulletinen särskilt. Den har en egen redaktion inom ÖEF. Pressekretariaten skall bevaka lämpligt material till ÖEF-bulletinen och sända redaktörerna som förslag manusutkast, tips etc. Särskilt skall pressekretariaten bevaka att massmediers felaktiga uppgifter behandlas i form av sammanfattande alternativ aktiv egen-information, dvs inte som en översikt av felaktigheter.

Vidare beaktas att ÖEF-bulletinen läses även av massmedierna. Myndighetens samtliga pressmeddelanden bör därför tillställas redaktionen för bearbetning. Reportage i ÖEF-bulletinen kan också ha värde som uppslag för lokala massmediers egna reportage; samma sak gäller lättare gods som t ex frågelåda, teckningar, diagram och andra illustrationer.

Seminarier, visningar etc

Pressekretariaten skall bevaka att journalister inbjuds medverka i den fortlöpande utbildningen av handläggare inom regleringsorganisationen såväl central som regionalt och lokalt. En viss del av kurstiden bör avsättas för genomgång av samverkan mellan tjänstemän och journalister. Inbjudna journalister bör erbjudas inleda en diskussion om offentlighetsprincipen och dess praktiska tillämpningar.

AIF förordade att regelbundna journalistseminarier bör äga rum under förberedelsetiden i normalläge. Förutsättningarna för sådana arrangemang är givetvis annorlunda under krisläge; informationen är omfattande, fortlöpande produceras också sammanfattningar, bakgrunder, lägesrapporter. Massmediernas redaktionella medarbetare är fullt upptagna med att bevaka krisens förlopp. Ändå kan lägen uppstå då det är befogat att pröva om icke en serie kortare seminarier för allmänreportrar bör anordnas bl a om energiförsörjningens allmänna förutsättningar, krismyndigheters organisa-

tion, uppgifter och verksamhet, informationspolicy, människors reaktioner på kristillstånd osv.

Pressekretariaten skall sträva efter att tillmötesgå alla framställningar om reportage på fältet: Oljelager, raffinaderier, kraftverk, byggnadsverksamhet etc. Idéer om besök på anläggningar som inte är myndighetens skall inte avvisas; pressekretariatet står till tjänst med att förmedla kontakter.

Övrigt

Pressekretariat beslutar om att ev teckna abonnemang för myndighetens telex, abonnera på TT:s linje 1 samt anskaffa telecopier. TV-apparat och en eller flera radioapparater kan anskaffas, prenumeration ske på åtminstone storstadstidningarna. Hos AB Pressurklipp kan abonnemang tecknas i lämplig omfattning.

Exempel på minneslista för elförsörjningsnämndens informationsenhet

Åtgärderna för att åstadkomma konsumtionsminskning av elkraft vidtas i följande ordning:

1. Frivilligt sparande
2. Måttliga användningsrestriktioner
3. Kvotransonering för stora förbrukare (över 500 MWh/år)
4. Kvotransonering för medelstora förbrukare (5–500 MWh/år). Aktualiseras när behovet av konsumtionsminskning är större än 17–18 % av opåverkad förbrukning. Kombineras med hårdare användningsrestriktioner.

☐ *Författningsunderlag*

Instruktionen för överstyrelsen för ekonomiskt försvar (1965:659, ändring 1971:234)
Instruktionen för statens vattenfallsverk (1974:798)
Lag (1964:63, ändring 1977:417) och kungörelse (1964:722, ändring 1977:418) om kommunal beredskap
Instruktion för länsstyrelserna (1971:460, ändring 1971:1084)
Riktlinjer för länsstyrelsernas verksamhet för den ekonomiska försvarsberedskapen (KBr (In) 1951-07-20)
Lag om lokal kristidsförvaltning (1973:861)
Lag (1948:390, ändring 1975:693) och kungörelse (1948:391) om skyldighet för näringsidkare m fl att biträda vid planläggning av rikets ekonomiska försvarsberedskap
Proposition med förslag till åtgärder för försörjningsberedskapen (1975/76:152, FöU 1975/76:35, rskr 1975/76:298)
Regeringens anvisningar för beredskapsplanläggningen för fredstida energikris 1976-06-23, dnr 776/1976

☐ *Utredningsunderlag*

Energiberedskapsutredningen EBU, SOU 1975:60/61
Ransoneringslagsutredningen RLU, DsH 1975:3
Rekvisitions- och förfogandeutredningen RFU, SOU 1975:65
ÖEF-utredningen DsH 1976:4
Säkerhetspolitik och totalförsvar, SOU 1976:5

☐ *Rapporter*

Statens Elransoneringsnämnd (SERN –73): Rapport om verksamheten december 1973 – november 1974 (utgiven 1975)
CDL: Elsparandet 1973/74 (Publikation TR nr 4/1974)
Göte Furucrona: Elavbrottet i Härnösand – händelseförlopp och erfarenheter (Uppsats i Svenska Elverksföreningens handlingar 1973:12)
Storm 69 – en utredning om distributionsstörningarna 1969 (CDL 1970)

☐ *Försörjningsförutsättningar*

Produktion

Vattenkraft
a) aktuellt magasinsinnehåll
b) tillrinningar (aktuella och sannolika)
c) sannolik utveckling av magasinsinnehåll
d) sannolik effekt/energi-tillgång för driftåret

Värmekraft
a) tillgång på kärnbränsle
b) tillgång på eldningsolja (IEA, OECD)
c) tillgång på kol

Elkraftimport

Konsumtion

Aktuell konsumtionsnivå
Konsumtionsutveckling

a) Allmän utveckling
b) Konjunkturtrend
c) Väderlekspåverkan

Sannolikt energibehov för driftåret utan påverkande frivilliga eller tvångsmässiga åtgärder.

☐ *Frivilligt sparande*

Information om sparande
Effekter av sparande
Opinionsläget
  Motivation för sparande
  Samhällslojalitet
  Pressopinion, allmänt/speciellt

☐ *Restriktioner för elanvändning*

Elvärme

Förbud
a) obebodda fritidshus
b) garage
c) motor- och kupévärmare
d) extra elvärmeapparater
e) uppvärmning utomhus (trottoar, gångbana, väg)
f) snösmältning
g) ångalstring

Begränsning
a) lager, upplag, magasin

Belysning

Förbud
a) ljusskyltar, fasadbelysning, affischtavlor etc
b) skyltfönster
c) utomhusjulgranar etc

Begränsning
a) gata, väg, parkeringsplats, upplag
b) arbetsplatser utomhus
c) idrottsplatser
d) arbets-, butiks- och kontorslokaler etc
e) trappor, korridorer etc

Effekter av restriktioner

Opinionsläget
Motivation för förbud resp begränsning
Samhällslojalitet
Kritik av systemet
Pressopinion, allmänt/speciellt

☐ *Spänningssänkning*

Innebörd
Teoretisk energiminskning
Praktiska konsekvenser

Opinionsläget
Motivation för åtgärden
Kritik av systemet
Pressopinion, speciell

☐ *Kvotransonering för stora förbrukare (> 500 MWh/år)*

Konsumtionsminskning, erforderlig/beräknad resp verklig
Branschinformation
Information hos förbrukarna
Information betr kvoteringssystemet, ev samband med motsvarande för andra energislag

Basvärden
Tilldelning
Jämkning
Besvär
Avläsning
Debitering av överförbrukning
Överklagande

Elleverantörer, Elblock, Elområden, EFN, ÖEF

Opinionsläget
Motivation för kvotransonering
Kritik av systemet
Pressopinion, allmänt/speciellt

☐ *Kvotransonering för medelstora förbrukare (5–100 MWh/år*

Konsumtionsminskning, erforderlig/beräknad resp verklig
Branschinformation
"Juridiska förbrukare"
"Fysiska förbrukare"
Information betr kvoteringssystemet, ev samband med motsvarande för andra energislag

Basvärden
Tilldelning
Jämkning
Besvär
Avläsning
Debitering av överförbrukning
Överklagande

Elleverantörer, Elblock, Elområden, EFN, ÖEF

Opinionsläget
Motivation för kvotransonering
Samhällslojalitet
Kritik mot systemet
Pressopinion, allmänt/speciellt

☐ *Egenkvotransonering*

Konsumtionsminskning, erforderlig/beräknad resp verklig
"Kvotransoneringsavtal"
"Branschinformation"
Information hos förbrukarna
Information betr kvoteringssystemet, ev samband med motsvarande för andra energislag

Elleverantörer, Elblock, Elområden, EFN, ÖEF

Opinionsläget
Motivation för egenkvotransonering
Samhällslojalitet
Kritik mot systemet
Pressopinion, allmänt/speciellt

Opinionsläget
Motivering för systemet
Samhällslojalitet
Kritik av systemet
Pressopinion, allmänt

☐ *Övrigt*

Elförsörjningsnämnden jämte besvärsnämnd
Bemyndigande
Organisation
Ordförande
Enhetschefer
Informationsenhet

Besvärsordning
Samordning med övriga regleringsmyndigheter, med ÖEF och regeringskansli, med Byggnadsstyrelsen/Planverket

Elområdena, Elbefälhavarna

Bemyndigande
Organisation
Avdelningschefer
Informationsenhet

Samordning med vissa länsstyrelser

Elblocken, Elblockscheferna
Bemyndigande
Organisation
Kontorschefer
Informationsenhet

Besvärsordning

Samordning med vissa länsstyrelser

Elleverantörerna
"Delegerade bemyndiganden"
Organisation
Samordning med lokala kristidsnämnder

Bilaga 4 Sparaktionens åtgärdsprogram

Utarbetat av krispoolen

I denna PM preciseras åtgärderna som diskuterats under 5.3.4 i rapporten. Sparaktionen skall genomföras i ett skärpt läge, dvs då en försörjningskris är under uppsegling. Budskapet i sparaktionen, som riktar sig till alla förbrukarkategorier, har delats upp i två delar. Rapport om läget och vad detta medför för individen och samhället samt uppmaningar i form av konkreta sparråd för att påverka beteendet.

Den första delen går inte att producera i förväg på grund av aktualitetskrav, relevans och samstämmighet i tonfall med andra produktioner. Den andra delen är utarbetad i olika förädlingsgrader, vilka i det följande benämns: A = original, B = skiss och manus, C = idélösning. På grund av svårigheterna att förutsäga vilken typ av kris som kan inträffa har samtligt material försetts med olika rubriker "Elbrist", "Oljebrist" samt i händelse av en kris omfattande samtliga energislag "Energibrist".

De olika aktiviteterna, annonser, trycksaker, m m, har försetts med kod, SA, S1, etc och innehållet, som det beskrivs i nedanstående tablå, ligger till grund för samtliga övriga informationsformer i "Allmän sparaktion vid energibrist".

1 Särskild direktinformation från central myndighet

SA	S1	S2	S3
Samtliga	*Hushåll i villor/småhus*	*Hushåll i flerfamiljshus*	*Bilägare*
Brev/bulletin med: bakgrund läge sparmål	Trycksak med sparråd för: olja el fritidshus	Trycksak med sparråd för: tätning el fritidshus	Trycksak med sparråd Vinter: distr via CBR Sommar: distr via bensinstationer, postkontor

S4	S5	S6	S7
Arbetsgivare Trycksak med sparråd för: olja el ev ombyggnad internkampanj	*Fackföreningar* Trycksak med sparråd för: olja el transport internkampanj	*Fastigheter* Trycksak till ägare förvaltare skötare med sparråd: olja el	*Myndigheter* Trycksak till stat landsting kommuner med sparråd: olja el

Tidsplan

Vecka	1	2	3	4	5	6	7	8
Trycksak SA (brev/bulletin) Innehåller bakgrund, läge, sparmål	CBA							
Trycksaker S1/2/3/4/5/6/7 Innehåller sparråd till respektive målgrupper. Distribueras som gruppkorsband, masskorsband eller enligt register i ÖEF:s Målgruppsbok	CB	A						
Informationspaket för bilister (olja/sommar) Innehåller sparråd. Distribueras till t ex bensinstationer, bilverkstäder, postkontor, kommunkontor Paketet består av: kuvert, brev med anvisning och rekvisitionskupong, 2 st affischer A3, ställ med informationsblad.	A							

2 Ej målgruppsanpassad massmedieinformation

Tidsplan

Vecka	1	2	3	4	5	6	7	8
Annonsering i dagspress S8 Enligt totalitetsprincipen. Flera enheter. Införs successivt under kampanjperioden. Textinnehållet fastställs vid beslut om kampanjstart. *Första införande bygger på innehållet i trycksak SA.*	A	A						
Utomhusaffischering S9 Innehåller övergripande kampanjtema. Möjlighet till snabb exponering måste skapas genom "force majeure"-avtal med affischeringsföretagen, då bokningstiden normalt är flera månader. Stortavlor, 8-delade tavlor, pelare, lång- och baksidor på bussar.	A							
TV-blänkare S10 Innehåller allmänna sparråd	CB		A					
Radiomeddelande S11 Bygger på innehållet i TV-blänkare. Produceras av SR	CBA							

3 Målgruppsanpassad massmedieinformation

	Vecka 1	2	3	4	5	6	7	8
Annonsering S12 i branschfackpress konsumentfackpress arbetsgivarepress tjänstemannapress fackförbundspress landstings- och kommunpress Medialistorna finns klara vid kampanjstarten. Innehåller uppmaning att "rekvirera trycksaker".	CB	A						
Annonsering S13 i etablerade invandrartidningar enligt selekterad medialista. Innehållet bygger på trycksak SA, översatt till respektive språk.	CB	A						
Affischering S14 på "friutrymmen" Produceras i svart-vitt i format A3. Eftersom innehållet överensstämmer med dagspressannons S8 är det lämpligt att ta fram särtryck av annonsen. Sätts upp på t ex kommunernas meddelandetavlor, kommunkontor, postkontor, bibliotek, arbetsplatser, affärer.[a] ESK:s opinionsbildarregister inkluderas i adressförteckningen.	A							

[a]

kommuner	300 st	PARregister
postkontor	2 500 st	PARregister
bibliotek	2 000 st	PARregister
affärer	65 000 st	Gruppkorsband
kontor	80 000 st	Gruppkorsband
industrier med minst 5 anställda	13 200 st	PARregister
opinionsbildare	2 000 st	ESKregister
	165 000 st	

4 Information till mellanled som är vidareinformatörer

Av tidsskäl är möjligheterna att nå fram i ett akut skede ytterst begränsade. Ambitionen är att så mycket förproducerat material som möjligt skall finnas tillgängligt för snabb distribution.

Trycksak S15
Ett första brev sänds till mottagarna redan under normala förhållanden. Mottagarna informeras om vad som kommer att hända vid en akut energibrist. Framför allt måste de förberedas på allmänhetens behov av information.

Trycksak S16
Vid akut energibrist skickas ett brev (trycksak SA som redogör för bakgrund, läge och sparmål) tillsammans med trycksak S16 – på grund av omfånget länsvis anpassad – i form av en kontaktlista med alla adresser inom mellanledsplanet, en form av

"Vem vet vad". Denna trycksak bör produceras omgående i samarbete med ESK. Kontaktlistan innehåller också tillräckligt med "basråd" för att mottagaren skall kunna svara på frågor från allmänheten.

Exempel på mottagare:

oljeleverantörer
elleverantörer
gasleverantörer
bensinstationer
kommunala konsumentvägledare
näringslivsorganisationer
boendeorganisationer
rörledningsinstallatörer
elinstallatörer
elhandeln
skorstensfejarmästare
jordbruket
motororganisationer
bildningsförbunden

5 Information till massmedier (press, radio, TV)

Pressreleaser, presskonferenser och övrigt reportageunderlag.

6 Målgruppsanpassad massmedieinformation

Medielistor för annonsering i och redaktionell service till grupporienterade tidskrifter fördelade på målområden efter *exemplifierande urval:*

Industrin
Jordbruk, skogsbruk och fiske
Transportsektorn
Konsumtions- och servicesektorn
Hushåll och boende
Fritidssektorn
Offentlig service
Invandrartidningar

Exemplifierande urval	Upp-laga	Perio-dicitet	Tryck	Format	Införings-kostnad
Industrin					
Allmänt					
Arbetsgivaren	43,0	42	o	200x250	4 000:–
Arbetsledaren	86,1	12	d	185x267	3 450:–
Dagens industri	25,0	88	o	203x270	7 260:–
Företagaren	22,4	15	o	195x270	3 132:–
Hantverk och Industri	31,9	10	o	190x265	6 300:–

Exemplifierande urval	Upplaga	Periodicitet	Tryck	Format	Införingskostnad
Metall-, verkstads-, pappersmasse- och träindustri					
Metallarbetaren	444,8	41	d	212x284	7 365:–
Verkstadstidningen med Verkstadsinformation	8,6	12	o	172x248	2 750:–
Verkstäderna	17,0	16	o	185x257	3 700:–
Byggnadsindustri					
Byggmästaren	5,8	12	o	185x270	2 900:–
Byggnadsarbetaren	160,5	35	d	212x284	5 700:–
Byggnadsindustrin med Nyhetsextra	16,7	40	o	185x270	4 100:–
Byggnadstidningen	10,7	40	o	200x370	4 300:–
Elektrikern	28,0	11	o	185x270	3 100:–
Elinstallatören	5,4	12	b	171x252	2 700:–
Elteknik med aktuell elektronik	11,8	20	o	194x266	3 550:–
Övrig industri					
Fabriksarbetaren	100,8	19	d	175x270	5 800:–
Kemisk Tidskrift	9,1	10	o	194x266	4 200:–
Jordbruk, skogsbruk och fiske					
Annonsblad för Tidskrift för Lantmän	34,4	51	o	250x360	4 000:–
Land	294,6[a]	52	o	200x285	8 500:–
Lantarbetaren	12,9	11	o	185x265	1 500:–
Lantbruks-Nytt	125,5	16	o	257x376	9 230:–
SCA-Tidningen	22,8	12	o	250x355	2 485:–
Skogsindustriarbetaren	158,3	23	d	212x284	5 500:–
Skogsägaren	15,0	11	o	185x255	3 000:–
Sågverken	3,8	12	o	172x248	1 700:–
Tidningen Yrkesfiskaren	8,5	21	o	200x285	2 280:–
Transportsektorn					
Motor	186,7	24	d	185x253	7 875:–
Motorbranschen	6,2	15	b	172x248	2 500:–
Transportarbetaren	51,8	11	o	185x265	3 300:–
Transport-Nytt	6,2	10	o	185x261	3 495:–
Vi Bilägare	545,5	24	o	260x390	15 460:–
Konsumtions- och servicesektorn					
Fri Köpenskap	20,1	40	o	200x270	6 500:–
Handelsnytt	138,0	10	o	200x250	3 500:–
HTF-Tidningen	78,5	12	d	194x260	2 250:–
ICA-nyheter och debatt	26,2	43	o	245x350	11 700:–
Köpmannen	23,5	39	o	200x270	6 508:–
Hushåll och boende					
Fastighetsfolket	36,0	12	o	170x248	3 000:–
ICA-Kuriren	706,6	52	o	202x287	22 600:–
Svensk Fastighetstidning	23,6	11	o	185x260	1 890:–
Vi	315,5	51	d	204x262	9 000:–
Vår Bostad	655,5	11	d	190x265	10 600:–

Exemplifierande urval	Upp-laga	Perio-dicitet	Tryck	Format	Införings-kostnad
Fritidssektorn					
Hem och Fritid	160,1	12	o	184x256	12 600:–
Offentlig service					
Kommunal Tidskrift	28,4	20	o	185x270	3 200:–
Kommunalarbetaren	338,4	22	d	212x284	–[b]
Kommunaltjänstemannen	106,1	11	d	185x265	5 000:–
Landstingens Tidskrift	8,6	14	o	185x262	2 900:–
Läkartidningen	20,4	52	o	190x265	2 970:–
Statsanställd	184,4	40	d	212x284	12 700:–[b]
Statstjänstemannen	100,7	20	o	185x265	5 900:–
Vårdfacket	50,3	22	o	185x266	3 750:–
	5 520 700 ex				270 700:– exkl. moms

Invandrartidningar	Format	Kostnad
Eesti Päevaleht/Estniska Dagbladet	1 900 mm	5 890:–
Finn Sanomat	1 900 mm	8 740:–
Il Lavoratore		
Jogoslovenski List (Jugosl. Riksförbundet)	1 900 mm	7 600:–
Routsin Soumalainen	1 900 mm	2 850:–
Ta Metanectifika Nea (Grekiska Riksförbundet)	A4	1 000:–
	Summa kronor:	26 080:–

[a] Lantbruksdelen.

[b] Samannons.

Anm.
o = offset
d = djuptryck
b = blysättning

Sammanställning över kostnader för allmän sparaktion

Informationsgrupp	Målgrupp	Innehåll	Distribution	Format Omfång	Upplaga	Idélösning C	Manus & skiss B	Original A	Sättning, tryckning	Införanden mtrl Hantering o porto	Summa
						kr	kr	kr	kr	kr	kr
Trycksak SA brev	Samtliga	Bakgrund, läge, sparmål	Gruppkorsband	A4 1 sid	4000000	2500	2500	1250	128000	1004000	1138250
Trycksak S1 broschyr	Hushåll i villor/småhus	Sparråd för olja, el, fritidshus	Gruppkorsband (samordnas med S2)	A4 8 sid	3800000 tillsammans	10000	7500	10000	65600	954000	1637500
Trycksak S2	Hushåll i flerfamiljshus	Sparråd för tätning, el, fritidshus	Gruppkorsband (samordnas med S1)	A4 8 sid							
Trycksak S3v broschyr	Bilägare (hushåll)	Sparråd	Vinter: (via[a] CBR) Gruppkorsband	A4 8 sid	3800000	–	7500	10000	626000	954000	1597500
Trycksak S3s bruksanv 2 affischer ställ med informationsblad	Bilägare	Sparråd	Sommar: via bensinstationer, bilverkstäder PARregister	A4 2 sid A3 1 sid	40000 av vardera						
				A3 1 sid		–	5000	5000	476000	50000	536000

[a] Masskorsband (via CBR-adresser) kostar 2 945 000:- för hantering och porto

Informationsgrupp	Målgrupp	Innehåll	Distribution	Format Omfång	Upplaga	Idélösning C kr	Manus & skiss B kr	Original A kr	Sättning, tryckning kr	Införanden mtrl Hantering o porto kr	Summa kr
Trycksak S4a folder	Arbetsgivare	Sparråd för olja, el, ev ombyggnad internkampanj	PARregister (samordnas med S4b)	A4 4 sid	30000 av vardera	7500	5000	5000	10000	24000	51500
Trycksak S4b affisch	Arbetsgivare		PARregister (samordnas med S4a)	A4 1 sid							
Trycksak S5a folder	Fackliga organisationer	Sparråd för olja, el, transport, internkampanj	PARregister (samordnas med S5b)	A4 4 sid	5000 av vardera	7500	5000	5000	4000	4000	25500
Trycksak S5b affisch	Fackliga organisationer		PARregister (samordnas med S5a)	A4 1 sid							
Trycksak S6a folder	Fastigheter: ägare, förvaltare, skötare	Sparråd för olja, el	PARregister (samordnas med S6b)	A4 4 sid	7000 av vardera	8750	5750	5750	5000	6000	31250
Trycksak S6b affisch		Bakgrund, läge, sparmål	PARregister (samordnas med S6a)	A4 1 sid							
Trycksak S7 folder	Myndigheter stat, landsting, kommuner	Sparråd för olja, el	PARregister	A4 4 sid	4000	7500	5000	5000	4000	3000	24500
Annons S8a	Samtliga	Bakgrund, läge, sparmål	Dagspress NSI-listan	5x380	4900000	–	5750	5750	5000	675000	691500
Annons S8b	Samtliga	Sparråd	Dagspress NSI-listan	5x380	4900000	8750	7500	7500	5000	675000	703750

Informationsgrupp	Målgrupp	Innehåll	Distribution	Format Omfång	Upplaga	Idélösning C	Manus & skiss B	Original A	Sättning, tryckning	Införanden mtrl Hantering o porto	Summa
						kr	kr	kr	kr	kr	kr
Utomhusaffischering S9	Samtliga	Övergripande tema		cm:							
stortavla				420x300	1200	–	2500	2500	43000	360000	408000
pelare				3x140x300	1200	–	2500	2500	43000	405000	453000
busslångsida				500x50	1400	–	2500	2500	25000	305000	335000
TVblänkare S10	Samtliga	Sparråd	SR/TV			–	7500	2500	30000	–	40000
Radiomeddelande S11	Samtliga	Sparråd	SR								
Annons S12	"branscher konsumenter arbetsgivare tjänstemän facket landsting o kommuner"	"Rekvirera trycksaker"	Särskild lista	A4	4950000	7500	5750	5750	4000	385000	408000
Annons S13	Invandrare	Bakgrund, läge, sparmål	Särskild lista	5x380	–	7500	12500	8750	15000	30000	73750
Trycksak S14 affisch	Kommuner, postkontor, bibliotek affärer arbetsplatser	Bakgrund, läge, sparmål	PARregister	A3 1 sid	165000						
							särtryck av annons S8a		15000	45000	60000
	ESK opinionsbildarregister		ESKregister		2000						

Informationsgrupp	Målgrupp	Innehåll	Distribution	Format Omfång	Upplaga	Idélösning C	Manus & skiss B	Original A	Sättning, tryckning	Införanden mtrl Hantering o porto	Summa
						kr	kr	kr	kr	kr	kr
Trycksak S15 brev	Mellanled	Förberedande information	PARregister	A4 1 sid	30000	5750	3750	1250	8000	24000	42750
Trycksak S16 folder	Mellanled	Kontaktlista	PARregister	A4 4 sid	30000	5000	8750	5000	4000	24000	46750
Kuvert				C4	4000000				336000		336000
			Total kostnad enligt uppställning exkl moms			78250	102250	91000	2442000	5927000	8640500

Bilaga 5 Partituret för systeminformationen med underbilaga "Utländsk turism"

Utarbetat av berörda myndigheter och krispoolen

Till grund för planeringsarbetet har legat ett särskilt utarbetat "partitur", som återfinns i slutet av bilagan. "Partituret" ger en totalbild av dels regleringssystemen, dels de olika informationsinsatserna fördelade på olika förbrukarområden.

Informationen om regleringarna skall i princip rikta sig till alla förbrukare, dvs samma målgrupp som gäller för sparaktionen. Informationen skall vara tillgänglig för alla oavsett levnadsförhållanden, kunskapsnivå, språk etc. Särskild vikt har lagts vid informationen till utländska turister, vilken behandlas i underbilagan.

Behovet av förplanerad och förproducerad information torde vara störst i inledningsskedet då händelserna kommer slag i slag och planeringstiden är reducerad till dagar. Informationsinsatserna har därför delats upp under två rubriker: Vecka 1 och vecka 2–5.

I de planeringsscheman som följer har följande huvudrubriker använts:

Objekt	Informationsform	Innehåll	Distribution	Samordning	Förberedelsegrad

Med *Objekt* avses de förbrukarkategorier som finns listade i systembeskrivningarnas två första kolumner. De har givits en löpande numrering och anges med dessa nummer.

Med *Informationsform* avses hur informationen skall förmedlas till respektive objekt eller objektgrupp.

Med *Innehåll* avses det huvudsakliga informationsinnehållet.

Med *Distribution* avses de sätt på vilka informationen huvudsakligen når mottagarna/objekten.

Under rubriken *Samordning* anges de regleringsorgan utöver det primära vilkas information till vissa delar bör inordnas i respektive informationsform i de fall ransoneringen berör fler än ett energislag.

Med *Förberedelsegrad* avses graden av förberedelse och förproduktion för respektive informationsform enligt ett kodsystem, där A = färdigt original eller motsvarande, B = färdig skiss och manus eller motsvarande samt C = färdig idélösning.

Vecka 1

I det fall krisen kommer att omfatta *samtliga energislag* inleds systeminformationen med en "proklamationsannons" som ger en lägesbeskrivning i ingressen och därefter en summering av gällande regleringar för drivmedel, bränsle resp elkraft.

Det färdiga eller delvis färdigställda materialet förvaras i beredskapsarkiv på överstyrelsen för ekonomiskt försvar, transportnämnden och statens vattenfallsverk.

Nedan återges i tablåform plan för systembeskrivning och systeminformation fördelade på resp energislag, "Drivmedel", "Bränsle", "Elkraft".

De siffror som återfinns under rubriken "Objekt" i planen för systeminformationen finns förtydligade i planen över systembeskrivningen.

Systembeskrivning, ransonering

Fordonsslag	Huvudsaklig brukare	Tilldelnings-form	Ansöknings-form	Ansöknings/ Tilldelnings-myndighet	Ransoneringsbevis	Specialfall	
						Delkategori	Tilldelnings-princip
1. Personbil, bensin o diesel, ej yrkestrafik ca 2 800 000	Privatbilister	Standard-ranson Behovs-ranson	Tilldelas utan ansökan Ansökan, hämtas	Länsstyrelse (lst)	Kuponger, distr via CBR	Ej CBR-reg fordon. Utl pers bil Turist, export o interimreg	Behovsrans i varje särskilt fall hos TN, i vissa fall kristidsnämnden
2. Personbil, bensin, i yrkestrafik ca 7 000	Taxi	Förskotts-ranson Behovs-ranson	Tilldelas utan ansökan Ansökan, hämtas	Länsstyrelse	Kuponger el inköpskort via CBR Licenser via lst	–	–
3. Personbil, diesel, i yrkestrafik ca 4 600	Taxi	Stand rans baserad på föreg kilometerskatteperiod Behovsrans	Tilldelas utan ansökan Ansökan hämtas	Länsstyrelse	Kuponger, distr via CBR Licenser via lst	*a*) –	–
4. Buss, bensin i yrkestrafik ca 400	Taxi trafikföretag	Förskotts-ranson Behovsranson	Tilldelas utan ansökan Ansökan, hämtas	Länsstyrelse	Kuponger via CBR Licenser via lst	–	–
5. Buss, diesel, både yrkestrafik och icke yrkestrafik ca 9 000	Taxi trafikföretag	Stand rans baserad på föreg kilometerskatteperiod Behovsranson	Tilldelas utan ansökan Ansökan, hämtas	Länsstyrelse	Kuponger via CBR Licenser via lst	*a*) –	–

Fordonsslag	Huvudsaklig brukare	Tilldelnings-form	Ansöknings-form	Ansöknings/ Tilldelnings-myndighet	Ransoneringsbevis	Specialfall	
						Delkategori	Tilldelnings-princip
6. Buss, bensin, ej yrkestrafik ca 2 000	Företag	Standardranson	Tilldelas utan ansökan	Länsstyrelse (lst)	Kuponger via CBR	–	–
		Behovsranson	Ansökan, hämtas		Licenser via lst		
7. Lastbil, bensin i yrkestrafik ca 1 000	Transportföretag Åkare	Förskottsranson	Tilldelas utan ansökan	Länsstyrelse	Kuponger via CBR	–	–
		Behovsranson	Ansökan, hämtas		Licenser via lst		
8. Lastbil, diesel både i yrkestrafik o icke yrkestrafik 30 000 resp 60 000	Transportföretag Åkare Övr företag t. ex. Livsmedelsföretag	Standardranson baserad på föreg kilometerskatteperiod	Tilldelas-utan ansökan	Länsstyrelse	Kuponger via CBR	x) –	–
		Behovsranson	Ansökan, hämtas		Licenser via lst		
9. Lastbil, bensin ej yrkestrafik ca 75 000	Företag Livsmedelsföretag t ex	Standardranson	Tilldelas utan ansökan	Länsstyrelse	Kuponger via CBR	–	–
		Behovsranson	Ansökan, hämtas		Licenser via lst		
10. Traktor, skatteklass 1 (för vägtransporter) bensin, diesel, yrkes o icke yrkes ca 2 000	Företag kommuner transportföretag	Standard- alt förskottsranson	Tilldelas utan ansökan	Länsstyrelse	Kuponger via CBR	x) –	–
		Behovsranson	Ansökan, hämtas		Licenser via lst		

Fordonsslag	Huvudsaklig brukare	Tilldelnings-form	Ansöknings-form	Ansöknings/ Tilldelnings-myndighet	Ransonerings-bevis	Specialfall	
						Delkategori	Tilldelnings-princip
11. MC, Terräng-skoter (snö-) Terräng-vagnar	Privat-personer Företag (Domän-verket t ex)	Standard-ranson / Behovs-ranson	Tilldelas utan ansökan / Ansökan, hämtas	Länsstyrelse (lst)	Kuponger via CBR / Licenser via lst	Fordons-slagen an-vänds säsongsvis	Ingen till-delning till avreg fordon
12. Mopeder	Privatpers företag	Behovs-ranson	Ansökan, hämtas	Kommunal kristids-nämnd	Kuponger via kris-tidsnämnd	–	–
13. Skepp (ej fiske) längre än 12 m bredare än 4 m	Rederier Vissa före-tag (Privat-pers)	Behovs-ranson	Ansökan, hämtas	Sjöfarts-verket	Licenser via Sjö-fartsverket	–	–
14. Diverse båtar i nyttotrafik (ej fiske)	Kust- o skärgårds-befolkning	Behovs-ranson	Ansökan, hämtas	Kommunal kristids-nämnd	Kupong eller licens via kristidsnämnd	–	–
15. Viss sjö-fart över flera kommuner	T ex Waxholms-bolaget	Behovs-ranson	Ansökan, hämtas	Länsstyrelse	Kupong eller licens via länsstyrelse	–	–
16. Fiskebåtar	Yrkes- och binä-ringsfiskare	Behovs-ranson	Ansökan, hämtas	Kommunal kristids-nämnd	Kupong eller licens via kristids-nämnd	–	–
17. Fritids-båtar	Privatpers	System saknas					
18. Flygplan Helikoptrar	Flygbolag Flygverk-städer Företag Privatpers	Behovs-ranson	Ansökan, hämtas	Luftfarts-verket	Licens		

Fordonsslag	Huvudsaklig brukare	Tilldelnings-form	Ansöknings-form	Ansöknings/ Tilldelnings-myndighet	Ransonerings-bevis	Specialfall	
						Delkategori	Tilldelnings-princip
19. Övriga förbruk-ningsen-heter (Motor-redskap, kompres-sorer, reserv-el-aggregat)	Företag	Behovs-ranson	Ansökan, hämtas	Länsstyrelse	Kupong eller licens		
20. Traktorer, skatte-klass II (för jordbr) Övr mask för jordbr o skogsbr	Lantbrukare Maskinhållare	Behovs-ranson	Ansökan, direktdistr via Lant-bruks-registret	Kommunal kristids-nämnd	Kupong eller licens	Enbart skogsbru-kare (skogs-bolagen o d)	Behovsranson ansöks hos länsstyrelsen Blankett hämtas

[a] För dieseldrivna personbilar, bussar och lastbilar i yrkestrafik gäller att de som varit avställda hela föregående kilometerskatteperiod får standardranson och måste ansöka om behovsranson.

Plan för systeminformation. Drivmedel

Objekt	Informationsform	Innehåll	Distribution	Samordning	Förberedelsegrad
1–20	Annons Da	Ransoneringskungörelse	Dagspress enl. NSI-listan	EFN, BrN	B
"	TV-blänkare Db	"	SR	"	B
"	Radiomeddelande Dc	"	SR	"	B
1–12, 17	Affisch Db	"	Via bensinstat		B
20	Annons De	"	Land II		B
1, 11, 12, 17	Trycksak Df	Systembeskrivning, spelregler, anvisningar	Direktdistr. via CBR Via bensinstat	EFN	B
2–10, 19	Trycksak Dg	"	Direktdistr Via lok.trafikföreningar	"	B
13, 15, 16	Trycksak Dh	"	Direktdistr		B
14, 17	Info-blad Di	"	Via bensinstat		B
18	Cirkulärbrev Dj	"	Direktdistr		B
20	Trycksak Dk	"	Direktdistr via lantbruksregistret tillsammans med ansökningsblankett		B

Bränsle

Systembeskrivning, ransonering

Förbrukarkategori		Tilldelnings-form	Kvantitet	Ansöknings-form	Ansöknings/ tilldelnings-myndighet	Ransonerings-bevis	Specialfall	
Objekt	Målgrupp						Kategori	Tilldelnings-princip
21. Villa/ småhus <350 m^2	Ägaren	Kvotering	Baseras på tidigare leveranser	Ansökan erfordras endast i specialfall	Oljehandeln	Besked om baskvantitet och tilldelning	Samma leverantör <2 år	Ansökan om ber av baskvant hos oljehandel
22. Villa >350 m^2	Ägaren	Kvotering	Baseras på tidigare leveranser	Ansökan erfordras endast i specialfall	Oljehandeln	Besked om baskvantitet och tilldelning	Samma leverantör <2 år	Ansökan om ber av baskvant hos kristidsnämnd
23. Villa/ småhus gasvärme	Ägaren	Kvotering	Baseras på tidigare förbrukning	Ansökan erfordras endast i specialfall	Gasleverantören	Besked om medgiven förbrukning		
24. Villa/ småhus fjärrvärme	Ägaren	Kvotering	Baseras på tidigare förbrukning	Ansökan erfordras endast i specialfall	Fjärrvärmeleverantören	Besked om medgiven förbrukning		
25. Flerfamiljshus	Ägare/fastighetsförvaltare	Kvotering	Baseras på tidigare leveranser	Ansökan erfordras endast i specialfall	Oljehandeln	Besked om baskvantitet och tilldelning	Samma leverantör <2 år a) eo 1 b) eo 2–5	Ansökan om ber av baskvant hos a) kristidsnämnd b) länsstyrelse

Systembeskrivning, ransonering

Förbrukarkategori		Tilldelnings-form	Kvantitet	Ansöknings-form	Ansöknings/ tilldelnings-myndighet	Ransonerings-bevis	Specialfall	
Objekt	Målgrupp						Kategori	Tilldelnings-princip
26. Fler-familjshus gasvärme	Ägare/fastighetsförvaltare	Kvotering	Baseras på tidigare förbrukning	Ansökan erfordras endast i specialfall	Gasleverantören	Besked om medgiven förbrukning		
27. Fler-familjshus fjärrvärme	Ägare/fastighetsförvaltare	Kvotering	Baseras på tidigare förbrukning	Ansökan erfordras endast i specialfall	Fjärrvärme-leverantören	Besked om medgiven förbrukning		
28. Offentliga byggnader	Ägare/fastighetsförvaltare	Kvotering	Baseras på tidigare förbrukning/ leveranser	Ansökan erfordras endast i specialfall	"Energileverantören"	Besked om medgiven förbrukning alt baskvantitet och tilldelning		
29. Skolor militära förband sjukhus	Ägare/fastighetsförvaltare	Kvotering	Baseras på tidigare förbrukning/ leveranser	Ansökan erfordras endast i specialfall	"Energileverantören"	Besked om medgiven förbrukning alt baskvantitet och tilldelning	Sjukhus	Särskilda regler större tilldelning
30. Arbetsställen	Industrikoncern	Kvotering	Baseras på SCB:s statistik	Begäran	Bränslenämnden	Tillstånd		
Koncern offentlig förvaltning och koncern privata och allmännyttiga bostadsföretag		Under utredning						
31. Stora industrier	Ägaren	Kvotering	Baseras på SCB:s statistik	(Tilldelning med automatik)	Bränslenämnden	Tillstånd		
32. Medelstora industrier	Ägaren	Kvotering	Baseras på SCB:s statistik	(Tilldelning med automatik)	Länsstyrelsen	Tillstånd		

Förbrukarkategori		Tilldelnings-form	Kvantitet	Ansöknings-form	Ansöknings/ tilldelnings-myndighet	Ransonerings-bevis	Specialfall	
Objekt	Målgrupp						Kategori	Tilldelnings-princip
33. Små industrier	Ägaren	Kvotering	Baseras på tidigare leveranser	Ansökan erfordras endast i specialfall	Oljehandeln	Besked om baskvantitet och tilldelning		
34. Villa/ småhus	Handikapp långsjuk pensionär småbarns-familj	Behovsprövad tilldelning utöver kvotering	Beräknas i varje särskilt fall	Ansöknings-blankett	Länsstyrelsen	Besked		
35. Flerfamiljshus	Handikapp långsjuk pensionär småbarns-familj	Kan ej regleras av bränslenämnden. Denna kategoris "extra värmebehov" får tillgodoses med exempelvis el-element.						
36. Fritidshus	Ägaren	Samma system som för villor och småhus. Tilldelning beroende av krisens omfattning och årstid.						

Speciella förbrukningsobjekt exempelvis varmvindar o dyl ransoneras enligt speciella regler som bestäms i aktuellt läge.

Bränsle

Systembeskrivning, restriktioner och förbud

Förbrukarkategori		Typ av restriktioner, förbud och andra åtgärder	Målsatt effekt	Kontroll-metod	Kontroll-myndigheter	Specialfall	
Objekt	Målgrupp					Kategori	Åtgärd
37. Samtliga	Samtliga	Temperaturrestriktioner	Nedbringa bränsle-förbrukn.			Sjukhus handikapp etc	Dispens
38. Hushåll och kontor	Boende och arbetande	Varmvattenrestriktioner	Nedbringa bränsleför-brukningen			Sjukhus handikapp etc samt fler-familjshus med livsme-delsbutik, frisör, krog etc	Dispens
39. Flerfam hus gasvärme	Ägaren	Temperatur- och varmvatten-restriktioner	Nedbringa gasförbruk-ningen				
40. Flerfam hus med gas för matlagn	Hyresgäst	Spis får endast användas för matlagning	Nedbringa gasförbruk-ningen				
41. Enfamiljs-hus	Ägare	Temperatur- och varmvatten-restriktioner	Nedbringa gasförbruk-ningen			Sjuka handikapp etc	Dispens
42. Industrier	Arbetsgiv Anställda						
43. Hantverk	Hantverkare						
44. Restau-ranter	Ägare	Förbud mot användande av gasbloss	Nedbringa gasförbruk-ningen	Visuell			

Plan för systeminformation. Bränsle

Objekt	Informationsform	Innehåll	Distribution	Samordning	Förberedelsegrad
37–44	Annons Ba	Restriktions- o förbudskungörelse	Dagspress enl NSI-listan	EFN	B
"	TV-blänkare Bb	"	SR	"	B
"	Radiomeddelande Bc	"	SR	"	B
21–36	Annons Bd	Ransoneringskungörelse	Dagspress enl NSI-listan	EFN, TN	B
"	TV-blänkare Be	"	SR	"	B
"	Radiomeddelande Bf	"	SR	"	B
21–24, 34 36–38, 41	Trycksak Bg	Systembeskrivn, spelregler, anvisningar	Direktdistr som gruppkb	"	B
25–27, 39	Trycksak Bh	"	Direktdistr	"	B
35–38, 40	Trycksak Bi	"	Direktdistr som gruppkb	"	
30–33, 42–44	Trycksak Bj	"	Direktdistr	"	B
28,29	Cirkulärbrev Bk	"	Direktdistr	"	B

Systembeskrivning, ransonering

Förbrukarkategori		Tilldelnings-form	Kvantitet	Ansöknings-form	Tilldelnings-myndighet	Ransonerings-bevis	Specialfall	
Objekt	Konsument						Kategori	Tilldelnings-princip
45.	>500 MWh/år Antal 1500	Kvotering	Baseras i princip på tidigare förbrukn		EFN	Tilldel-ningsbesked från EFN		
46.	5–500 MWh/ år Antal 1.2 milj	Kvotering	Baseras i princip på tidigare förbrukn.*a)*		Elblock	Tilldelnings-besked från elleverantören		
47.	< 5 MWh/ år Antal 50 000	Egen-kvotering	Baseras i princip på tidigare förbrukn.	Avtal mellan EFN resp Elblock och konsu-ment	EFN resp Elblock		Statliga och kommunala myndigheter och institu-tioner etc	

a) Alternativt kan uppgifter från värmetaxering utgöra grund för tilldelning till fastigheter.

Elkraft

Systembeskrivning, restriktioner

Förbrukarkategori		Typ av restriktioner	Målsatt effekt	Kontroll-metod	Kontroll-myndigheter	Specialfall	
Objekt	Konsument					Kategori	Åtgärd
Elvärme							
48. Fritids-hus	Ägare	Förbud alt förbud när huset ej används			Elblock		
49. Garage	Ägare	Förbud alt temp begränsning			Elblock		
50. Motor-kupé-värmare	Fordonsäg alt -nytt-jare	Förbud alt temp begränsning			Elblock	Medicinska fall	Dispens
51. Extra el-värmeapp	Fastighets-ägare alt hyresgäst	Förbud			Elblock		
52. Utomhus-värme	Kom förv alt fastigh	Förbud			Elblock		
53. Snösmält-ning	Kom förv alt fastigh	Förbud			Elblock		
54. Ång-alstring	Ind företag Sjukhus	Förbud alt begränsning			Elblock	Elproducenter	Dispens-regler
55. Lager, upplag, magasin etc	Fastighets-ägare alt hyresgäst	Förbud alt temp begränsning			Elblock		

Förbrukarkategori		Typ av restriktioner	Målsatt effekt	Kontroll-metod	Kontroll-myndigheter	Specialfall	
Objekt	Konsument					Kategori	Åtgärd
Belysning							
56. Ljus-skyltar, fasadbelysn, affischtavlor etc	Ägaren	Förbud			Elblock	Vägledningsskyltar och liknande	Dispens
57. Skyltfönster	Butiksäg (motsv)	Förbud			Elblock	"Säkerhetsbelysning"	Dispens
58. Gator, vägar, parkeringsplatser	Kom förv alt fastighetsäg	Begränsning enligt särskilda bestämmelser			Elblock	"Säkerhetsbelysning"	Dispens
59. Arbetspl utomhus	"Ägaren"	Begränsning enligt särskilda bestämmelser			Elblock	"Säkerhetsbelysning"	Dispens
60. Idrottsplatser	"Ägaren"	Begränsning enligt särskilda bestämmelser			Elblock		
61. Arbets-, butiks-, kontorslok	"Ägaren/ hyresgästen"	Begränsning enligt särskilda bestämmelser			Elblock	"Säkerhetsbelysning"	Dispens
62. Trappor, korridorer etc i anslutn till ovanst	Ägaren/ hyresgästen	Begränsning enligt särskilda bestämmelser			Elblock	"Säkerhetsbelysning"	Dispens

Plan för systeminformation, Elkraft

Objekt	Informationsform	Innehåll	Distribution	Samordning	Förberedelsegrad
45–62	Annons Ea	Ransonerings o restriktionskungörelse	Dagspress enl NSI-listan	BrN, TN	B
"	Tv-blänkare Eb	"	SR	"	B
"	Radiomeddelande Ec	"	SR	"	B
45	Cirkulärbrev Ed	Ransonerings- o restriktionssystembeskrivn, spelregler, anvisningar	Direktdistr	BrN, TN	B
46 (företag, kontor), 49, 54–57, 59, 61, 62	Trycksak Ef	"	Direktdistr	TN	B
46 (bostäder), 48–51	Trycksak Eg	"	Direktdistr	"	B
48–51 ("allmänheten")	Annons Eh	"	Dagspress enl NSI-listan		B
49–53, 55–58	Trycksak Ei	"	Direktdistr till fastighetsägare	BrN, TN	B
52–54, 58	Cirkulärbrev Ej	"	Direktdistr	"	B
47	Cirkulärbrev Ek	"	"	"	B

Vecka 2–5

Informationen under denna tidsperiod skall påminna om de restriktioner som gäller, vägleda konsumenter som råkat ut för problem, ge sparråd som underlättar hushållning med ransoner samt, vad gäller drivmedel, informera om ny ransoneringsperiod.

Indelningen i målgrupper/objekt följer i huvudsak informationsplanen för det första skedet.

Under uppföljningsskedet, vecka 2–5, fordras stor flexibilitet i informationen. Hänsyn måste snabbt kunna tas till hastigt uppdykande problem, såväl på riksplanet som på det lokala planet. Därför är informationen för detta skede utarbetad till förädlingsgrad C, dvs färdig idélösning.

Även här återfinns siffrorna under rubriken "Objekt" förtydligade i planen över systembeskrivningen, som för resp energislag finns under rubriken "Vecka 1".

Plan för systeminformation. Drivmedel

vecka 2–5

Objekt	Informationsform	Innehåll	Distribution	Samordning	Färdigställn.grad
1–20	Annons Dl (4x250)	Ev. utebliven tilldeln (stdranson/ behovsranson)	Dagspress enl NSI		C
	TV-blänkare Dm	"	SR		
	Radiomeddelande Dn	"	SR		
2–11, 15, 19	Trycksak Do (4 sid A5)	Ang behovsranson (licenser)	Gm lst		
12, 14, 16, 20	Trycksak Dp (4 sid A4)	"	Gm kristidsnämnder		
13	Cirkulär Dq (2 sid A4)	"	Gm Sjöfartsverket		
18	Cirkulär Dr (2 sid A4)	"	Gm Luftfartsverket		
1	Trycksak Ds (4 sid A4)	Hushållningsråd	Via bensinstationer		C
1–20	Annons Dt (3x150)	Ang ny period	Dagspress enl NSI		C
20	Annons Du (3x150)	"	Land II		

Plan för systeminformation. Bränsle

vecka 2–5

Objekt	Informationsform	Innehåll	Distribution	Samordning	Färdigställn-grad
37–44	Annons Bl (4x250)	Påminnelse om restriktioner	Dagspress enl NSI	EFN	C
	TV-blänkare Bm	"	SR	EFN	
	Radiomeddelande Bn	"	SR	EFN	
21–36	Annons Bo (3x150)	Ang besvär	Dagspress enl NSI		C
21–29, 33	Trycksak Bp (4 sid A5)	Ang kvotering o besvär	Gm energileverantör		
30	Cirkulär Bq (4 sid A4)	Ang besvär	Direktdistr		
31	Cirkulär Br (4 sid A4)	"	"		
32	Cirkulär Bs (4 sid A4)	"	Gm lst		
37	Trycksak Bt (8 sid A4)	Hushållningsråd	Direktdistr gruppkorsband	EFN	

Plan för systeminformation. Elkraft

vecka 2–5

Objekt	Informationsform	Innehåll	Distribution	Samordning	Färdigställn-grad
45–62	Annons Ek (4x250)	Påminnelse om restriktioner och ransonering	Dagspress enl NSI	BrN	C
	TV-blänkare El	"	SR	BrN	
	Radiomeddelande Em	"	SR	BrN	
46	Trycksak En (4 sid A5)	Ang besvär	Gm Elblock		
47	Trycksak Eo (4 sid A5)	"	Direktdistr		
46–62	Trycksak Ep (8 sid A4)	Påminnelse om restriktioner samt hushållningsråd	Gm elleverantör		C

Kostnadsberäkningar

Annons Aa för systeminformationens initialskede kommer att införas i dagspressen enligt NSI-listan (totalitetsprincipen) varvid kostnaderna beräknas uppgå till totalt 665 000 kr.

Kostnadsberäkning för systeminformation. Drivmedel (Kostnader i tusental kronor)

Informationsform	Objekt	Innehåll	Distribution	Samordning	Förberedelsegrad	Tryckkostnad	Porto o hanteringskostnad	Införingskostnad	Totalt
Annons Da 5 sp x 380	1–20	Ransoneringskungörelse	Samtliga dagstidningar (NSI-listan)	EFN/BrN	B	–		665	665
TV-blänkare Db	"	"	Sveriges Radio (SR)	"	B	–	–	–	–
Radiomeddelande Dc	"	"	SR	"	B	–	–	–	–
Affisch Dd	1–12, 17	"	Via bensinstationer		B	6	5		11
Annons De 5 sp x 380	20	"	Land II		B			18	18
Trycksak Df	1, 11, 12, 17	Systembeskrivning, spelregler, anvisningar	Gruppkorsband (gxb) hushåll Via bensinstationer	EFN	B	600	929	–	1 529
Trycksak Dg	2–10, 19	"	Masskorsband (mxb) och via lok trafikföreningar	"	B	60	165	–	225
Trycksak Dh	13, 15, 16	"	mxb		B	5	16	–	21
Info-blad Di	14, 17	"	Via bensinstationer		B	28	30	–	58
Cirkulärbrev Dj	18	"	mxb		B	1	1	–	2
Trycksak Dk	20	"	mxb via lantbruksregistret tillsammans med ansökningsblankett		B	21	155	–	176
Produktionskostnad för enheterna Da-Dk till godkända original inkl Radiomeddelande/TV-blänkare									90
									Summa 2 795

Kostnadsberäkning för systeminformation. Bränsle (kostnader i tusental kronor)

Informationsform	Objekt	Innehåll	Distribution	Samordning	Förberedelsegrad	Tryckkostnad	Porto o hanteringskostnad	Införingskostnad	Totalt
Annons Ba 5 sp x 260	37–44	Restriktions- o förbudskungörelse	Samtliga dagstidningar (NSI-listan)	EFN	B	–	–	455	455
TV-blänkare Bb	"	"	Sveriges Radio (SR)	"	B	–	–	–	–
Radiomeddelande Bc	"	"	SR	"	B	–	–	–	–
Annons Bd 5 sp x 260	21–36	Ransoneringskungörelse	NSI-listan	EFN/TN	B	–	–	455	455
TV-blänkare Be	"	"	SR	"	B	–	–	–	–
Radiomeddelande Bf	"	"	SR	"	B	–	–	–	–
Trycksak Bg	21–24, 34, 36–38, 41	Systembeskrivn spelregler, anvisningar	Gruppkorsband (gxb)	"	B	242	352		594
Trycksak Bh	25–27, 39	"	Masskorsband (mxb)	"	B	5	6	–	11
Trycksak Bi	35–38, 40	"	gxb	"	B	185	576	–	761
Trycksak Bj	30–33, 42–44	"	mxb	"	B	14	23	–	37
Cirkulärbrev Bk	28, 29	"	mxb	"	B	2	3	–	5
Produktionskostnader för enheterna Ba-Bk till godkända original inkl Radiomeddelande/TV-blänkare									95
									Summa 2 413

Kostnadsberäkning för systeminformation. Elkraft (Kostnader i tusental kronor)

Informationsform	Objekt	Innehåll	Distribution	Samordning	Förberedelsegrad	Tryckkostnad	Porto o hanteringskostnad	Införingskostnad	Totalt
Annons Ea 5 sp x 380	45–62	Ransoneringso restriktionskungörelse	Samtliga dagstidningar	BrN, TN	B	–	–	665	665
TV-blänkare Eb	"	"	Sveriges Radio (SR)	"	B	–	–	–	–
Radiomeddelande Ec	"	"	SR	"	B	–	–	–	–
Cirkulärbrev Ed	45	Ransoneringso restriktionssystembeskrivn, spelregler, anvisningar	Masskorsband (mxb)	BrN, TN	B	1	1	–	2
Trycksak Ef	46 (företag, kontor), 49, 54–57, 59, 61, 62	"	mxb	TN	B	14	24	–	38
Trycksak Eg	46 (bostäder), 48–51	"	mxb	"	B	600	929	–	1 529
Annons Eh 4 sp x 300	48–51 ("allmänheten")	"	NSI-listan		B	–	–	420	420
Trycksak Ei	49–53, 55–58	"	mxb	BrN, TN	B	5	6	–	11
Cirkulärbrev Ej	52–54, 58	"	mxb	"	B	1	3	1	4
Cirkulärbrev Ek	47	"	mxb	"	B	4	39	–	43
Produktionskostnader för enheterna Ea-Ek till godkända original inkl Radiomeddelande/TV-blänkare									85
									Summa 2 797

Kostnadsberäkning för systeminformation vecka 2–5. (Kostnader i tusental kronor)

Informations-form	Distribu-tionsform	Tryck-kostnad	Porto o hante-rings-kostnad	Utrym-meskost-nad	Totalt	
Dl Annons	dagspress					
4 sp x 250	NSI-listan			350	350	
Dt Annons	dagspress					
3 sp x 150	NSI-listan			158	158	
Du Annons	spec					
3 sp x 150				4	4	
Bl Annons	dagspress					
4 sp x 250	NSI-listan			350	350	
Bo Annons	dagspress					
3 sp x 150	NSI-listan			158	158	
El Annons	dagspress					
4 sp x 250	NSI-listan			350	350	
Do Trycksak	mxb	12	155		167	
Dp Trycksak	mxb	12	155		167	
Ds Trycksak	–	158			158	
Bp Trycksak	mxb	75	1 125		1 200	
Bt Trycksak	gxb	570	879		1 449	
Eo Trycksak	mxb	60	930		990	
Ep Trycksak	mxb	6	39		45	
Eq Trycksak	mxb	414	1 938		2 352	
Dq Trycksak	mxb	1	1		2	
Dr Trycksak	mxb	1	1		2	
Bq Trycksak	mxb	2	4		6	
Br Trycksak	mxb	2	2		4	
Bs Trycksak	mxb	2	4		6	
		1 315	5 233	1 370	7 918	7 918

Övrigt

Trycksakspapper

Beräkningarna avser kvalitet 90 g tf mgl offsetpapper.

Mängd 700 ton i rullar

30 ton i ark. Mängden inkluderar även "spar-aktionen".

Produktionstid: 15 dagar efter erhållen beställning.

Lagerhållningskostnad.

Inköp enligt ovan	1 728
Lagerkostnad/år	23
Summa	1 751

Samtliga beräkningar är baserade på dagspris.

Införingskostnaderna är angivna brutto. Returprovisioner och beordningskostnader regleras i avtal mellan ÖEF och krispoolen.

Portokostnader är högsta-pris. De flesta portokostnader ligger över gränserna för fasta priser och skall avtalas med postverket.

Tillkommer
Produktionskostnader för annons Aa (initialskedet) och systeminformation vecka 2–5.
Distributions- och hanteringskostnader för trycksaker enligt avtal med ÖEF och PAR samt mellan ÖEF och LiberFörlag.
Ev mervärdeskatt.
Ev frakter från/till Stockholm.

Underbilaga Utländsk turism

Informationsplan i händelse av energikris med påbörjad drivmedelsransonering.

Målgrupp: Utländska besökare till Sverige, dvs yrkestrafik och rekreationstrafik.

Planen gäller endast det yttersta krisläget och innehåller inte åtgärder vid eventuella sparkampanjer eller smärre restriktioner.

Kampanjen riktar sig i första hand till alla yrkestrafikanter och rekreationstrafikanter som tänkt besöka Sverige med bil.

Syftet är att på mjukast tänkbara sätt förmå dem att avstå från att ta egen bil till Sverige och i stället anlita kollektiva transportmöjligheter.

Närturismen präglas dock i första hand av ett individuellt åkande (ca 70 %) och det kan tänkas att turisten vid ransoneringsbesked väljer bort Sverige som resmål. Eftersom landet har ett väl utbyggt och fullt fungerande transportnät – till vilket stor del av drivmedlen kommer att koncentreras i en krissituation – är alternativen för turisten inte dåliga.

Svårare är det i så fall på nyttotrafiksidan. Dock kan man här räkna med en bättre genomslagskraft av informationen, eftersom kontakter och kanaler är etablerade mellan de olika länderna.

De länder som i första hand bör beröras av svensk information om drivmedelsransonering är Danmark, Norge, Finland, Västtyskland, Österrike, Benelux, Frankrike och Storbritannien. Detta innebär att allt informationsmaterial bör översättas till samtliga dessa språk.

Tonen i informationen bör vara sådan att man inte avskräcker turism, men väl erbjuder andra alternativa färdmedel.

Informationen kan uppdelas i tre steg:

Steg I

Planeringsstadiet: Turisten eller yrkestrafikanten planerar inresa i Sverige.

När ransoneringen trätt i kraft kan viss täckning i nyhetsmedia påräknas med särskilt god spridning i de nordiska länderna. Vid sidan om detta redaktionella utrymme, bör viss annonsering i opinionsbildande dagstidningar i de aktuella länderna förekomma.

Steg II

Effektueringsstadiet: Turisten inhämtar detaljupplysningar och bokar t ex plats på färja, beställer rum etc.

Broschyr eller liknande med information om drivmedelsransonering angående resande till Sverige måste finnas på Sveriges beskickningar och konsulat utomlands och utländska beskickningar i Sverige samt hos
resebyråer
rederier
motororganisationer
flygbolag

Kan kompletteras med anslag och broschyrställ.

Steg III

Inresa:

Information vid gräns- och tullstationer. Vid infart i landet bör finnas lättillgänglig information att utdelas av t ex tullpersonal. Lämpligen broschyr eventuellt kompletterad med anslag och broschyrställ. Lokalkarta med färdbeskrivning till kristidsnämnden är också ett önskemål för att inte i onödan ta tullpersonalens tid i anspråk.

Informationspaketet bör innehålla följande enheter:

Nyhetsinformation	till utländska medier (radio, TV, press). Information även till Sveriges Radios utlandsprogram.
Annonsering	i opinionsbildande dagspress med tillfredsställande spridning i de aktuella länderna.
Broschyr	med information om drivmedelsransoneringen som riktas till yrkestrafikanter, rekreationstrafikanter och båtturister.
Anslag alternativt affisch	
Broschyrställ	
Blanketter och blankettställ	
Radiomeddelanden och TV-blänkare	

Broschyrmaterialet (som i viss mån kan samordnas med det svenska materialet) skall finnas tillgängligt hos Sveriges beskickningar och konsulat utomlands, utländska beskickningar i Sverige, hos rederier och på båtarna till Sverige, vid färjelägen, på flygbolag och på flygplanen till Sverige, hos motororganisationer, resebyråer, vid tull och gränsstationer, hos turistbyråerna inom och utom landet, bensinstationer, hos kristidsnämnder. Anslag och broschyrställ kan utnyttjas på alla dessa ställen.

Blanketter och blankettställ finns hos kristidsnämnderna.

Samligt material bör finnas på minst följande språk: finska, norska, danska, tyska, franska, flamländska och engelska.

Bilaga 6 Kompletterande informationskanaler hos vissa organisationer

Uppgifter tillställda AIF från respektive organisation

Motorbranschens Riksförbund (MRF)

Regelbunden informationsdistribution till ca 3 000 medlemsföretag.

Motormännens Riksförbund

Informationscentral på huvudkontoret i Stockholm avses inrättas vid en ev kommande kris. Informationscentralen svarar även för att de 17 avdelningskontoren och de 13 teststationerna får snabb information för vidarebefordran lokalt. Tidningen Motor utkommer var 14:e dag. Upplaga 186 654 ex.

Kungliga Automobil Klubben (KAK)

Svensk Motortidning, KAK:s officiella organ. Utkommer 7 ggr per år. Upplaga ca 12 000 ex.

Informationsmaterial utsändes direkt till KAK:s lokalavdelningar och till ca 100 motorklubbar anslutna till KAK:s Landsförbund.

Informationsträffar anordnas lokalt av avdelningar och motorklubbar. Möjlighet att inbjuda allmänheten till dessa.

Svenska Åkeriförbundet

Åkeriförbundet är branschorganisation för huvuddelen av åkeriägarna i landet. Kontor i varje län, som har direktkontakt med medlemmarna. Den gängse ordningen vad beträffar informationen, är att åkeriförbundet informerar åkeriföreningarna som i sin tur informerar samtliga medlemmar, ca 14 000.

Inom förbundet finns en avdelning för organisations-, informations- och utbildningsfrågor. Denna står för kontakten med åkeriföreningarna, genomförandet av kongresser och konferenser, och tidningen Lastbilen.

Tidningen Lastbilen är förbundets officiella organ och distribueras till samtliga medlemmar. Utkommer en gång i månaden. Upplaga 20 000 ex.

Åkerföretagarnas Centralförbund

Tidningen Åkeri & Transport, upplaga ca 10 000 ex. Cirkulärskrivelser som utsändes vid behov.

Sveriges Bilindustri- och Bilgrossistförening. AB Bilstatistik

I samarbetet mellan MRF och bilindustriföreningen finns ett Bilbranschkommitténs Informationsutskott som informerar inåt till medlemsföretagen, och utåt till politiker, press o d.

Överläggningar pågår med Konsumentverket om energideklaration av personbilar.

Inom Ingenjörsvetenskapsakademien i samarbete med Transportforskningskommissionen pågår ett projekt som heter Bilen 1980–2000, krav och möjligheter. Detta kommer att beskriva de olika krav som ställs på bilen med tanke på energi, säkerhet och miljö, konflikter mellan dessa krav, och möjligheter att tillgodose dem.

Svenska Taxiförbundet

Tidskriften Taxitrafiken utkommer 10 ggr per år och når ca 7 700 taxiägare.

Cirkulär till 300 lokalföreningar och 24 länsförbund. Kan distribueras på 2–3 dagar.

Svenska Lokaltrafikföreningen (SLTF)

Tidningen Svensk Lokaltrafik utkommer 7 ggr per år. Upplaga 2 000 ex.

Cirkulär och meddelanden samt informationsbladet Nytt Från SLTF kan distribueras snabbt till de ca 50 medlemsföretagen.

Näringslivets Trafikdelegation (NTD)

Cirkulärmeddelanden utsänds (med kort varsel – ofta samma dag som informationen når NTD:s kansli) till de tretton medlemsförbunden, landets handelskamrar och länskommittéer, industrins branschorganisationer, Köpmannaförbundets länsförbund, samt till vissa nyckelpersoner inom näringslivet.

NTD kan med kort varsel anordna centrala överläggningar mellan representanter för medlemsorganisationer och försörjningsmyndigheter.

NTD kan i ett krisläge inrätta en referensgrupp med representanter för medlemsorganisationerna med uppgift att bevaka utvecklingen på transportenergiområdet.

Svenska Petroleum Institutet (SPI)

Något informationssystem som täcker hela branschen finns inte. Genom SPI kan medlemsföretagen nås, och därigenom således deras anställda. (Det finns företag i branschen som ej är medlemmar i SPI, och alltså inte kan nås på detta sätt.)

Sveriges Industriförbund (SI)

Industriförbundets medlemsföretag nås via cirkulär. Utsändning kan göras selektivt till "energiansvariga" på företagen.

Vill man informera samtliga företag kan man via Svenska Arbetsgivareföreningens delägarregister nå icke branschföreningsanslutna småföretagare och serviceföretag. Även där finns möjlighet att göra selektiva utsändningar med hänsyn till företagets storlek ("över 100 anställda" etc).

Spridning och utformning av företagsanpassad information kan i många fall överlåtas på branschföreningarna. I lämpliga fall kan medverkan från ÖEF krävas. Här bör påpekas att medlemsföretagen informeras i egenskap av energikonsumenter.

Industriförbundets Energiförsörjningskommitté är samordnande organ för industrins energifrågor.

Näringslivets Energidelegation bevakar fortlöpande energipolitiska och försörjningsmässiga frågor.

Sveriges Hantverks- och Industriorganisation (SHIO)

Tidningen Hantverk & Industri. Utkommer med 12 nummer per år. Når ca 30 000 företag/företagsledare samt SHIO:s branschförbund, 46 st.

I brådskande fall kan branschorganisationerna nås genom rundskrivelser. Sådana kan även sändas direkt till medlemsföretagen/företagarna.

Sveriges Fastighetsägareförbund

Sveriges Fastighetsägareförbund är riksorganisationen för det enskilt ägda hyreshusbeståndet och har ca 23 000 medlemmar fördelade på 35 lokala fastighetsägareföreningar.

Svensk Fastighetstidning, förbundets egen tidning, utkommer med 11 nr per år till medlemmarna.

Förbundet skickar meddelanden till föreningarna vilka skickar cirkulär till medlemmarna. Förbundets tjänstemän informerar medlemmarna vid föreningsmöten en eller två gånger per år.

En möjlighet att nå medlemmarna direkt är via tidningsregistret.

Ingen möjlighet att nå hyresgästerna direkt. Man får i stället vädja till medlemmarna att beställa informationsmaterial, så att dessa kan informera hyresgästerna.

Hyresgästernas Riksförbund

Tidningen Vår Bostad, hyresgäströrelsens och HSB-rörelsens gemensamma medlemstidning. Utkommer med 12 nr per år till alla medlemmar. Upplaga 675 000 ex (TS-kontrollerad distribution 664 000 ex).

Varje hyresgästförening (21 st) ger 4 ggr per år ut en regional tidning som når alla medlemmar i regionen.

Till anställda och förtroendevalda inom rörelsen sker informationen via cirkulär och regelbundet återkommande konferenser.

Tidskriften Hyresgästen utkommer 6 ggr per år till anställda och förtroendevalda. Upplaga 8 000 ex.

Vidare förekommer skriftlig och muntlig information till hyresgästerna från föreningarnas lokalavdelningar och via kontaktkommittéer.

HSB:s Riksförbund

Tidskriften Vår Bostad, HSB-rörelsens och hyresgäströrelsens gemensamma medlemstidning. Upplaga 675 000 ex (TS-kontrollerad distribution 664 000 ex). Utkommer med 12 nr per år till alla medlemmar.

Tidskriften HSB-Journalen/Bostadskooperationen. Informationstidning som distribueras till anställda och förtroendevalda i HSB-föreningarna och riksförbundet samt till varje bostadsrättsförening. Upplaga 8 500 ex. Utkommer med 7 nr per år.

Tidskriften Att bo. HSB:s Riksförbunds tidning för bostadspolitik och samhällsdebatt. Upplaga 4 500 ex. Utkommer med 6 nr per år.

HSB-information. Meddelanden och rekommendationer till HSB-föreningarna från HSB:s Riksförbund.

Lokala medlemsblad och meddelanden via HSB-föreningarna

Föreningsmöten.

Konferens- och studieverksamhet. Hösten 1977 påbörjas en omfattande studiekampanj för ekonomi- och energifrågor.

Riksbyggen

Informationen sprids till 31 Riksbyggekontor runt om i landet, och därifrån vidare till hyresgästerna, ca 175 000 st.

Informationen kan gå ut med 2–3 dagars varsel.

Sveriges Villaägareförbund

Information till villaägarna genom medlemstidningen. (Lämpar sig dock inte för brådskande information p. g. a. långa pressläggningstider. Vidare är medlemsantalet endast ca 60 000.)

För information till de anslutna föreningarna kan man inom ett par dagar gå ut med information genom en särskild meddelandeserie som normalt utkommer ca 20 ggr per år.

Sveriges Grossistförbund (SGF)

SGF består av 61 branschföreningar och en allmän avdelning med tillsammans ca 1 100 medlemsföretag inom import- och partihandel.

Svensk Handel, förbundets kvartalstidskrift, trycks i 6 000–8 000 ex och distribueras i ca 3 000 ex. Mottagare: Medlemsföretag, riksdagsmän, massmedia, svenska och utländska handelskamrar, ambassader, konsulat m m.

SGF-Aktuellt, medlemsbulletin, utkommer med minst ett ex till varje medlemsföretag. Bulletinen kan mycket snabbt nå ut till medlemsföretagen. (Maskinskrivna bulletiner av begränsad omfattning kan distribueras inom några timmar.) SGF-Aktuellt utkommer minst en gång per månad, och däremellan vid behov.

Lantbrukarnas Riksförbund (LRF)

Huvudorganet Land, utkommer en gång per vecka, upplaga 400 000 ex, huvudkanal för spridning av information inom energiområdet bland medlemmarna inom lantbrukets organisationer.

Ett antal tidskrifter som vänder sig till speciella producentkategorier, upplaga tillsammans ca 50 000 ex. Månatliga medlemsblad ges ut av de större regionala företagen.

Dagligvaruleverantörers Förbund

A-cirkulär till företagsledande personal. Cirkuläret kan nå fram inom 48 timmar eller vid särskilt brådskande fall via telex. A-cirkulären når ca 250 företag.

Sveriges Livsmedelshandlareförbund

Tidningen Livs utkommer en gång per månad. Informationsbladet Livsviktigt utkommer en gång per vecka. Telefoninformation till länsförbunden, som har expeditioner på 21 platser i landet. Det är till dessa expeditioner medlemsföretagen i regel vänder sig med förfrågningar.

Bilaga 7 Dagspressens behandling av riksdagens försvarsdebatt 1977

Författare till studien är forskningsassistent Claes-Olof Olsson, Statsvetenskapliga institutionen, Göteborgs universitet (rapport 1977:3)

Inledning

I mars 1977 framlade regeringen sin proposition om inriktningen av säkerhetspolitiken och totalförsvarets fortsatta utveckling.[1] I propositionen framlades för första gången förslag om gemensamma grunder för hela totalförsvarets utveckling. Den av statsmakterna år 1972 fastställda målsättningen för totalförsvaret föreslogs fortfarande gälla. Säkerhetspolitiken skulle följa hittillsvarande inriktning.

Det *militära försvaret* föreslogs utvecklas så att försvaret skall kunna föras som ett djupförsvar och att stridskrafterna skall kunna utnyttjas med tyngdpunkten i kust- och gränsområdena. Krav ställdes på rationalisering av fredsorganisationen och förslag om förbättringar av de värnpliktigas förmåner lades fram. För den kommande femårsperioden föreslogs en planeringsram för det militära försvaret om 51,9 miljarder kronor. För budgetåret 1977/78 innebar det en utgiftsram på ca 10,4 miljarder kronor.

För det *ekonomiska försvaret* föreslogs en kraftig förstärkning av försvarsberedskapen mot avspärrningar och krig. Det innebar bl a utökad beredskapslagring av råvaror, halvfabrikat och färdigprodukter och en förstärkning av den administrativa beredskapen inom transportområdet. Försörjningsberedskapen mot fredskriser föreslogs stärkt bl a genom utökad beredskapslagring av oljor. Utgifterna för det ekonomiska försvaret för den kommande femårsperioden angavs till 6,3 miljarder kronor varav 1,2 miljarder kronor avsåg budgetåret 1977/78.

Civilförsvarets uppgifter skall enligt propositionen även i fortsättningen vara inriktade på att hjälpa och skydda civilbefolkningen. Skyddsrumsbyggandet skall öka och utrymningsplanerna ses över. För budgetåret 1977/78 föreslogs ca 42 miljoner kronor för skyddsrum och ca 188 miljoner kronor för övrig verksamhet.

Av verksamheterna inom *övrigt totalförsvar* intar det psykologiska försvaret en särställning. Åtgärder föreslogs för att förbättra beredskapsläget inom sjukvårdssektorn. Dessutom lades förslag fram om en ny organisation för länsstyrelsernas försvarsenheter.

Propositionen behandlades i sin helhet av riksdagen den 26 och 27 maj 1977. Huvuddelen av debatten ägde rum den 26 maj. Följande dag återstod två inlägg samt beslut i frågan. Vid riksdagsbehandlingen krävdes från socialdemokratiskt håll bifall till en reservation som innebar att planeringsramen för det militära försvaret skulle stanna vid 50,5 miljarder kronor.

[1] Prop. 1976/77:74.

Riksdagen beslöt emellertid i enlighet med utskottets förslag som byggde på regeringens framlagda proposition. Enighet rådde däremot om övriga delar av totalförsvaret.

Totalförsvarspropositionen var ett viktigt beslut i riksdagen. Den behandlade inte enbart de militära frågorna utan uppmärksammade även olika typer av fredskrisfrågor. En sådan gällde t ex samhällets planering av försörjningsberedskapen. I riksdagsdebatten belystes också de olika delarna av totalförsvaret.

En intressant fråga är hur debatten skildrades i pressen och vilka delar av totalförsvaret som kommenterades på ledarplats. För det första kan det då vara av vikt att söka klarlägga vilket nyhetsvärde totalförsvarsdebatten hade. Det kan bl a belysas genom den omfattning och utformning som nyheten givits i olika pressorgan. För det andra är det också av betydelse att fastställa huruvida debatten handlade om traditionellt militära frågor eller om även övriga delar av totalförsvaret uppmärksammades.

Tillvägagångssätt

Sammanställningen bygger på en genomgång av 40 dagstidningar. Det är ett urval som inkluderar samtliga storstadstidningar och åtskilliga landsortstidningar. Urvalet av landsortstidningar har bl a skett med hänsyn till upplaga och politisk signatur. Tidningar från samtliga riksdagspartier finns företrädda. Urvalet är identiskt med det som används vid statsvetenskapliga institutionens studier av valdebatten i pressen.

Genomgången omfattar dels nyhetsmaterial i anslutning till riksdagsdebatten, dels ledare och kommentarer i försvarsfrågan. En innehållsmässig uppdelning har gjorts i följande kategorier:

- ☐ Allmänt inklusive neutralitets- och säkerhetspolitik
- ☐ Militärt försvar
- ☐ Ekonomiskt försvar
- ☐ Civilförsvar
- ☐ Övrigt totalförsvar

Allmänkategorin omfattar förutom översiktliga beskrivningar av debatten även principresonemang om målsättningen för svensk neutralitets- och säkerhetspolitik. Övriga kategoriseringar av försvaret följer den indelning som redovisats i totalförsvarspropositionen.

Analysenheten utgöres av artikel och mätenheten är andelar (antal rader) fördelat på olika kategorier. Eftersom riksdagsdebatten i huvudsak ägde rum den 26 maj har tidningsgranskningen inriktats på efterföljande dagar dvs 27–28 maj. Dessutom har större delen av det fåtal tidningar som utkom under pingsthelgen 29–30 maj granskats. I dessa återfanns dock inte något material i anslutning till försvarsdebatten.

Nyheten om försvarsdebatten

Riksdagens försvarsdebatt ägde rum under en i övrigt mycket händelserik dag i Sverige. På eftermiddagen den 26 maj kom SAF, LO och PTK överens om nya löner för 1,3 miljoner löntagare. Samtidigt löstes den pågående

konflikten vid Sveriges Radio. Dessutom inträffade en flygkapning ombord på ett sovjetiskt inrikesflygplan. Kaparen, som uppgav sig vara beväpnad, tvingade planet att flyga till Stockholm där mannen gav sig för svensk polis. Dessa händelser fyller tidningarnas förstasidor den 27 maj. Försvarsdebatten blev därför ingen stor händelse i nyhetsflödet.

Av de undersökta 40 tidningarna återfanns nyheten om försvarsdebatten i 19 tidningar (47,5 %). Det innebär att i stort sett varannan dagstidning lät nyheten utgå. Normalt sett ger riksdagsdebatterna oftast upphov till något nyhetsmeddelande i flertalet tidningar. Att så inte skedde vid detta tillfälle kan förmodligen förklaras av det unika nyhetsflödet.

Nyheten om försvarsdebatten återfanns dock i samtliga storstadstidningar utom kvällspressen. Det var med ett undantag artiklar författade av egna medarbetare. Undantaget gällde Skånska Dagbladet vars nyhet byggde på TT:s referat. I landsortstidningarna återgavs nyheten uteslutande med utgångspunkt i TT-telegrammet. Skillnaden mellan olika tidningar berodde på hur stor del av TT:s telegram som tagits med. Några olikheter med hänsyn till tidningarnas politiska färg går inte att finna.

En god mätare på nyhetsvärdet är nyhetens placering i tidningen. Försvarsdebatten återfinns på första sidan enbart i Norrskensflamman den 27 maj, som dessutom ägnade hela sista sidan åt ämnet samt en mindre artikel den 28 maj. I alla övriga tidningar hade nyheten placerats inne i tidningen oftast på en "inrikessida" eller under rubriken "politik". Prioriteringen av nyheten på denna sida framgår av tabell 1.

Resultatet från tabell 1 visar att nyheten om totalförsvaret inte bara förvisades till tidningarnas insidor utan också att nyheten i flertalet fall placerades långt ner på resp sida. Totalförsvarsdebatten blev en bland många små nyheter i pressen den 27 maj. En väsentlig förklaring härtill är säkerligen, som redan antytts, det unika nyhetsflödet denna dag. Ytterligare en förklaring är kanske det faktum att debatten pågick fram till kl 23.30 den 26 maj och följdes av ytterligare två inlägg och beslut på förmiddagen den 27 maj. Det innebar svårigheter med pressläggningen för flertalet tidningar. Vid nästa utgivning den 28 maj var nyheten redan för gammal.

En uppdelning av nyhetsmaterialet efter tidigare angivna innehållskategorier har gjorts i tabell 2. I denna har den genomsnittliga fördelningen beräknats för dels storstadspress och landsortspress, dels samtliga undersökta tidningar som redovisat nyheten om försvarsdebatten.

Tabellen visar på två intressanta resultat. För det första domineras nyhetsutbudet helt av det militära försvaret. Ca tre fjärdedelar av allt nyhetsmaterial behandlade denna del av totalförsvaret. Ett framträdande tema

Tabell 1. Nyheten om försvarsdebatten efter dess placering på resp sida

Placering	Antal tidningar	%
Överst på sidan som största nyhet	6	31,5
"Andra-nyhet" på sidan	3	15,8
Annan placering	10	52,6
Summa	19	100,0

Tabell 2. Nyhetsmaterialet om försvarsdebatten fördelat efter innehåll

Typ av innehåll	Storstadspress	Landsortspress	Samtliga
Allmänt	48,2	15,3	25,2
Militärt försvar	51,2	82,8	73,3
Ekonomiskt försvar	0,3	0,6	0,5
Civilförsvar	0,3	0,6	0,5
Övrigt totalförsvar	–	0,6	0,4
Summa	100,0	100,0	100,0

var oenigheten mellan regeringen och socialdemokraterna i fråga om det militära försvarets planeringsramar. Övriga delar av totalförsvaret ägnades ett mycket begränsat utrymme. Det rörde sig blott om några spridda rader i ett fåtal tidningar.

Ett annat resultat visar på betydande skillnader mellan storstadspress och landsortspress. Den förra ägnar mindre utrymme åt frågor kring det militära försvaret. Det är istället den allmänna debatten som tilldrar sig stort intresse. Det gäller t ex statsministerns i förväg icke anmälda deltagande i debatten. Men det gäller också allmänna problem kring svensk neutralitets- och säkerhetspolitik.

En förklaring till skillnaderna mellan pressgrupperna kan vara att landsortspressen uteslutande bygger på TT-material medan storstadstidningarna innehåller egenproducerade nyhetsreportage.

Kommentarer till försvarsdebatten

Av de 40 tidningarna innehöll 13 (32,5 %) ledarkommentarer i anslutning till riksdagsdebatten om försvaret. De flesta ledarkommentarerna var införda den 28 maj. Dessutom fanns en debattöversikt samt en debattartikel om flygindustrin. Den sistnämnda var införd i tre landsortstidningar.

Hälften av de 13 ledarna var "huvudledare" (7 st) och återstoden var "underledare" dvs andra eller tredje ämne på ledarsidan. Några påvisbara skillnader mellan olika typer av tidningar (storstad–landsort, politisk färg) avseende förekomst och placering av ledarkommentarerna finns inte.

En uppdelning av ledarmaterialet efter de aktuella innehållskategorierna görs i tabell 3. Liksom i tidigare tabell redovisas genomsnittliga värden för olika pressgrupper.

Tabell 3. Ledarkommentarerna om försvarsdebatten fördelat efter innehåll

Typ av innehåll	Storstadspress	Landsortspress	Samtliga
Allmänt	37,5	32,3	33,9
Militärt försvar	60,6	61,5	61,2
Ekonomiskt försvar	1,0	2,7	2,1
Civilförsvar	1,0	0,2	0,4
Övrigt totalförsvar	–	3,3	2,3
Summa	100,0	100,0	100,0

Tabell 4. Ledarkommentarerna om försvarsdebatten fördelat efter innehåll och tidningarnas politiska färg

Typ av innehåll	M-press	C-press	Fp-press	S-press
Allmänt	11,4	70,0	25,6	44,3
Militärt försvar	88,6	30,0	59,5	53,8
Ekonomiskt försvar	–	–	6,5	1,0
Civilförsvar	–	–	1,1	0,5
Övrigt totalförsvar	–	–	7,2	0,5
Summa	100,0	100,0	100,0	100,0

På samma sätt som nyhetsmaterialet domineras ledarna av kommentarer kring det militära försvaret. Övriga delar av totalförsvaret spelar en blygsam roll i debatten. När det gäller nyhetsmaterialet uppvisade storstadspressen och landsortspressen ett olikartat mönster. Så är inte fallet med ledarkommentarerna. Här är ungefär en tredjedel allmänna kommentarer och något över 60 % kommentarer om militärt försvar. De båda presstyperna uppvisar en stor överensstämmelse. Frågan är om det även gäller för tidningar med olika politiska signaturer. En sådan översikt ges i tabell 4.

Det finns enligt tabell 4 uppenbarligen vissa skillnader mellan olika partitidningar. I de moderata tidningarna ges militärt försvar en framträdande plats och i centerpressen dominerar de allmänna kommentarerna om statsministerns framträdande i debatten. De liberala tidningarna uppvisar den största andelen om övriga delar av totalförsvaret än det militära. Den socialdemokratiska pressen behandlar till något mer än 50 % det militära försvaret. Vid en granskning av tabell 4 bör uppmärksammas att den bygger på befintligt ledarmaterial och att ledarkommentarer saknas i majoriteten av de undersökta tidningarna.

När det gäller andra kommentarer än ledarmaterialet återfinns sådana i fyra tidningar. I tre fall rörde det sig om samma artikel. Det var en debattartikel distribuerad via FLT[1] och författad av marknadschefen vid Bofors Aerotronics AB Jan Österlund. Den bar titeln "Har vi råd att lägga ner vår flygindustri" och rörde således det militära försvaret och debatten kring flygplanet B3LA. Dessutom fanns en debattöversikt (i Svenska Dagbladet) med återgivande av olika inlägg i försvarsdebatten. Den berörde såväl det militära försvaret som den säkerhetspolitiska debatten.

Sammanfattning

Den 26–27 maj 1977 debatterade riksdagen regeringens s k totalförsvarsproposition. En sammanställning har gjorts av 40 dagstidningars bevakning av nyheten. Det gäller både nyhetsmeddelanden och ledarkommentarer.

Resultaten visar att nyheten återfanns i drygt hälften av de undersökta tidningarna. Den var i samtliga fall utom ett införd inne i tidningen, oftast med oförmånlig placering. Nyhetsmaterialet behandlade till 73,3 % det militära försvaret. 25,2 % rörde allmänna principresonemang kring svensk neutralitets- och säkerhetspolitik. De övriga delarna av totalförsvaret gavs ett mycket begränsat utrymme (1,4 %).

[1] Förenade landsortstidningar AB.

I ungefär var tredje undersökt tidning återfanns ledarkommentarer. Dessa handlade till 61 % om det militära försvaret och till 5 % om övrigt totalförsvar. 34 % var allmänna kommentarer kring försvarsdebatten. Ledarna skiljer sig åt beroende på tidningarnas partifärg. Den moderata pressen kommenterade företrädesvis det militära försvaret (88,6 %). Övrigt totalförsvar fick störst utrymme i den liberala pressen (14,8 %). De socialdemokratiska tidningarna ägnade ungefär hälften av sitt material åt det militära försvaret.

Underbilaga Förteckning över i undersökningen ingående tidningar

Tidning	Upplaga	Politisk färg
Aftonbladet	458 500	s
Arbetarbladet	32 600	s
Arbetartidningen Ny Dag	13 800	vpk
Arbetet	105 300	s
Barometern	54 200	m
Borås Tidning	54 400	m
Dagens Nyheter	443 900	–
Dala-Demokraten	29 000	s
Eskilstuna-Kuriren	28 800	lib
Expressen	570 900	lib
Falu-Kuriren	34 600	lib
Folkbladet Östgöten	19 700	s
Folket	24 200	s
Gefle Dagblad	33 800	lib
GT	95 300	lib
Göteborgs-Posten	309 900	lib
Hallands Nyheter	27 700	c
Helsingborgs Dagblad	42 600	oavhängig
Hudiksvalls–Tidningen	18 100	c
Jönköpings-Posten	36 600	oberoende
Kvällsposten	116 100	ob lib
Nordvästra Skånes Tidningar	45 700	borgerlig
Norra Skåne	25 500	c
Norrköpings Tidningar	53 600	m
Norrländska Socialdemokraten	41 900	s
Norrskensflamman	4 900	kommunistisk
Nya Norrland	18 700	s
Nya Wermlands-Tidningen	73 200	m
Skånska Dagbladet	30 900	c
Smålandsposten	40 500	m
Sundsvalls Tidning	36 600	lib
Svenska Dagbladet	167 400	m
Sydsvenska Dagbladet	115 900	ob lib
Södermanlands Nyheter	20 200	c
Upsala Nya Tidning	55 400	lib
Vestmanlands Läns Tidning	59 200	lib
Värmlands Folkblad	23 500	s
Västerbottens-Kuriren	42 700	fp
Östersunds-Posten	34 300	c
Östgöta Correspondenten	67 300	konservativ

Bilaga 8 Förslag till informationsaktiviteter i normalläge om ÖEF och det ekonomiska försvaret

Förslaget är utarbetat av krispoolen

Inledning

Avsändarens betydelse för relevans, trovärdighet och acceptans av ett budskap är väl dokumenterad. Respekten för budskapet blir större om man känner till avsändaren och förstår hans avsikter än om avsändaren är okänd och/eller hans avsikter grumliga.

I ett ev fredskrisläge kommer stora mängder information att utgå från ÖEF, Överstyrelsen för ekonomiskt försvar. För att ge denna information bästa möjliga förutsättningar att nå önskad effekt, är det angeläget att redan i förväg förbättra kunskapen om ÖEF och dess uppgift, såväl hos allmänheten som hos de många särskilda grupper som kommer att engageras i och beröras av en fredskris. Denna PM syftar till att skissa en aktion, vars mål är att göra ÖEF:s verksamhet bättre känd.

Förutsättningar

Uppgiften inrymmer flera speciella svårigheter. Den största är kanske att ÖEF:s verksamhet är inriktad på en framtida situation, som dels är eventuell, dels är i högsta grad oönskad. Människors ovilja att tänka sig in i en framtid i kris gör dem obenägna att ta del av information om en krismyndighet. För att förstå ÖEF:s verksamhet måste man mentalt sett ta *två* steg: Först måste man inse att krisen kan komma, därefter måste man inse att det krävs en planlagd beredskap för att möta och överbrygga svårigheterna i en sådan situation.

Det ekonomiska försvaret har heller inte haft någon framträdande plats i den allmänna debatten eller i massmedier (med undantag för oljekrisperioden 73–74).

Myndigheten har ett krångligt och svårtolkat namn. Namnet blir logiskt först när det sätts in i sammanhanget "Totalförsvaret", men detta begrepp är än så länge tämligen okänt bland allmänheten. Om man jämför med t ex "Naturvårdsverket" eller "Konsumentverket", inser man att "Överstyrelsen för ekonomiskt försvar" är svårt. Tolkningen kan rentav bli helt felaktig – i riktning mot att ÖEF är en myndighet som ser till att vårt (militära) försvar sköts ekonomiskt.

Även om svårigheterna överväger finns också positiva möjligheter i uppgiften. Dit hör främst att ÖEF i praktiken har en mycket *viktig* uppgift och att dess verksamhet i högsta grad kommer att gripa in i alla människors

vardag om/när krisen kommer. ÖEF:s verksamhet har även en positiv innebörd, såtillvida att en god krisplanering mildrar svårigheterna under kris och skapar förutsättningar för bättre förhållanden *efter* krisen.

Namnfrågan

Namnet ÖEF och "Ekonomiska Försvaret" bör bli föremål för utredning. Dels bör man undersöka kännedomen om och innebörden i namnet hos en bredare allmänhet, dels bör man utreda om tänkbara alternativ kan ge en klarare beskrivning av verksamheten.

Om anknytningen till totalförsvaret anses väsentlig, kan man tänka sig förenklade namn som "Ekonomiförsvaret" eller "Försörjningsförsvaret".

Vill man ha en mer civil klang är en namnförenkling som "Försörjningsverket" ett tänkbart alternativ.

Handlingslinjer

För att lösa problematiken med de två mentala stegen (se ovan) krävs en aktivering av informationsmottagarna. Man måste "tvinga" folk att sätta sig in i en ev krissituation, innan man kan informera om ÖEF och dess roll. Vi föreslår att detta sker genom följande åtgärder:

- ☐ Primära målgrupper, dvs individer och institutioner som är direkt engagerade i krisberedskapen, får en förbättrad information om ÖEF.
- ☐ Massmedier aktiveras till större intresse för ÖEF.
- ☐ Utbildningsanstalterna (i vid mening) aktiveras och förses med undervisningsmaterial från ÖEF.
- ☐ Näringslivets organisationer uppmärksammas på behovet av beredskap och krisplanering.
- ☐ Näringslivet (arbetsplatserna) förses med material och incitament för egen (individuell) krisberedskap.

Grundtanken är alltså att få människor att aktivt arbeta med krisförberedelser i sina egna förhållanden, för att därigenom öka medvetandegraden om kriser och mottagligheten för information. Kampanjen måste i allt väsentligt bygga på en *frivillig* medverkan från berörda gruppers sida.

Målgrupper

Aktionen har planlagts för att omfatta följande målgrupper:

1. *Myndigheter*
   Centrala, regionala och lokala myndigheter och organ som blir direkt inblandade i handläggningen av en kris.
2. *Mellanled*
   Främst massmedier, men även sådana myndigheter och organ som fungerar som informationsförmedlare i krissammanhang.
3. *Utbildningsanstalter*
   Främst lärarutbildningsanstalterna, grundskolan och de militära utbildningsförbanden.

4. *Organisationer*
   Fackliga organisationer, arbetsgivarorganisationer och branschsammanslutningar. Även vissa ideella organisationer och intresseföreningar.
5. *Arbetsplatser*
   Stora och medelstora industri-, handels-, transport- och serviceföretag. Statliga och kommunala arbetsplatser. Landsting.

Detta innebär att en mycket stor del av svenska folket kan komma att beröras av kampanjen.

Åtgärder, material

Den informationsverksamhet som ÖEF hittills bedrivit har främst riktat sig till *målgrupperna 1 och 2,* dvs berörda myndigheter och mellanled. Här vill vi närmast föreslå en utbyggnad och intensifiering. Den framtagna broschyren om vår beredskap för energikris kan med någon utbyggnad tjäna som ett bra basmaterial, främst för de nämnda målgrupperna, men även i andra sammanhang. Utbyggnaden av innehållet skall avse ÖEF:s verksamhet utanför energiområdet.

ÖEF-tidningen "Det Ekonomiska försvaret" förutsätter vi skall fortleva i ungefär nuvarande form. Den bör dock kompletteras med en tätare utgiven och aktuellare information, som koncentreras på nyheter och lägesrapporter. En snabb och lättproducerad form är ljudkassetten, innehållande intervjuer, debatter, notiser etc. (Jfr Planverkets kommuninformation och STU:s "Träförädlingsjournalen".) Kassetterna skickas ca 1 gång per månad till abonnenter inom målgrupperna 1 och 2.

Kontakten med massmedier bör intensifieras. Viss artikelservice bör ges kontinuerligt, men framför allt vill vi förorda personliga kontakter med utvalda journalister för att initiera reportage (t ex om krislagringen, om AIF:s arbete, om den nya organisationen etc).

För målgrupp 3, utbildningsanstalterna, vill vi föreslå att ÖEF producerar bildband med basinformation om det ekonomiska försvaret, att användas som undervisningsmaterial. Bandet bör finnas i olika versioner för olika stadier.

För målgrupp 4, organisationerna, tänker vi oss en serie konferenser, som ÖEF anordnar för organisationernas tjänstemän och förtroendevalda. Syftet med konferenserna är att initiera en egen beredskapsplanering, först på branschnivå, sedan på arbetsplatsnivå. Vid konferenserna presenteras bl a det arbetsmaterial som ÖEF utarbetat för enskilda arbetsplatser (se nedan).

För målgrupp 5, arbetsplatserna, färdigställs ett arbetsmaterial bestående av fallbeskrivningar, konsekvensanalyser och checklistor, som företag och andra arbetsplatser skall använda för sin egen krisplanering. Materialet förses med en "bruksanvisning" som innehåller förslag till ett bestämt förfarande i planeringsarbetet, bl a följande moment:

- ☐ Nominering av en arbetsgrupp (inom företaget) med bred representation av alla medarbetarkategorier.
- ☐ Genomgång av alla de konsekvenser en viss typ av kris får i det enskilda fallet (checklista).
- ☐ Planering av motåtgärder (checklista).

- ☐ Förankring av planen i hela företaget (informationsmöten).
- ☐ Nominering av ett "krisombud" inom företaget.

Sammanfattning och kostnadsbedömning

Nedan redovisas i tabellform samtliga skissade åtgärder samt en grovt skattad kostnadsram för varje åtgärd. Kostnaden är uppdelad i en engångsinvestering (= initialkostnad) och en löpande kostnad på årsbasis.

Målgrupp	Åtgärd	Initialkostnad	Årskostnad
1–2. Myndigheter och mellanled	ÖEF-tidningen "Det Ekonomiska försvaret"	–	bef resurser
	Broschyr "Vår beredskap"	75 000	10 000[a]
	ÖEF-journalen (ljudkassett, 12 ggr per år)	25 000	200 000
	Artikelservice och reportageinitiering	–	bef resurser
3. Utbildningsanstalter	Undervisningsmaterial (bildband)	100 000	25 000[a]
4. Näringslivets organisationer	Konferenser	25 000	bef resurser
5. Arbetsplatser	Arbetsmaterial för krisplanering	150 000	50 000[a]
	Summa	375 000	285 000

[a] För mångfaldigande och distribution.

Uppföljning

Medel bör anslås för kontinuerlig mätning av aktionens genomslag. Särskilt väsentligt är att statistikföra antalet medverkande arbetsplatser. Allmänhetens kunskaper om ÖEF bör mätas minst en gång per år genom s k omnibusundersökningar. Ett undersökningsanslag i storleksordningen 25 000 kronor per år erfordras för detta.

Bilaga 9 Allmän energiutbildning – några utgångspunkter

Sammanställning av intervjuer och samtal gjord av AIF:s sekretariat.

1 Bakgrund

Behovet av en allmän utbildning i energifrågor och dithörande samhällsproblem har diskuterats i många sammanhang. En omfattande utbildningsverksamhet har också bedrivits även efter den stora studiekampanjen 1974/75.

1.1 *Aktuella utbildningsåtgärder*

Regeringen har aviserat medel till en omfattande informationsverksamhet på energiområdet inför 1978 års energipolitiska beslut.

Hösten 1977 startar också en studieverksamhet av studieförbunden avseende energisparande för villaägare.

Socialdemokratiska partiet och centerpartiet förbereder omfattande rådslags- resp studiekampanjer till hösten 1977.

Energikommissionen skall fortlöpande informera om olika energifrågor.

Information om energifrågor och/eller studiekampanjer bedrivs av konsumentverket, planverket, bostadsstyrelsen och industriverket med anknytning till resp verks arbetsområde.

Fortlöpande bedrivs information och studieverksamhet av Centrala Driftledningen, Vattenfall, Elverksföreningen, Petroleuminstitutet, Värmeverksföreningen.

Olika miljöorganisationer såsom Miljöförbundet, Migri, Miljöcentrum, Jordens vänner m fl har i sin informationsverksamhet hämmats av ekonomiska problem. Energiministern har meddelat att de skall tillförsäkras ekonomiska möjligheter att bättre bedriva sådan verksamhet.

Energisparkommittén är tämligen ensam om att bedriva energisparinformation, i vilken allmänna energifrågor har en given del. Undervisningsmaterial har under ett par veckor våren 1977 beställts för 100 000 skolelever och över 100 000 anställda i sammanlagt 2 500 företag.

TRU[1] har i samarbete med energisparkommittén producerat fyra TV-program och fyra radioprogram om energisparande.

1.2 *Skolans undervisning*

I det allmänna skolväsendet förekommer undervisning i energifrågor dels i grundskolan, dels i större eller mindre utsträckning på olika utbildnings-

[1] Kommittén för den fortsatta verksamheten med radio och television inom utbildningsväsendet; går fr o m 1978-01-01 samman med Sveriges Radios utbildningsavdelning och bildar Sveriges Utbildningsradio.

vägar i gymnasieskolan.

I grundskolan finns inom ramen för nu gällande läroplan möjligheter att behandla energifrågor i de natur- och samhällsorienterande ämnena samt i teknik, hemkunskap m fl ämnen. Detta har också i ökad utsträckning skett de senaste åren. Variationerna kan dock vara stora mellan olika skolor. Den revision av läroplanen som nu pågår syftar bl a till att ge större utrymme än hittills för lokala initiativ till utformning av och innehåll i undervisningen i grundskolan.

I gymnasieskolan är förutsättningarna något olika beroende på studieväg när det gäller möjligheterna att mera omgående behandla energifrågor. I det fortlöpande arbetet med översyn av innehållet i olika ämnen och studievägar kommer energifrågorna att få ökad betydelse, speciellt för vissa tekniskt inriktade studievägar. Läroplanerna kommer således i ökad utsträckning att utformas så att utrymme ges för undervisning i energifrågor.

De största problemen att kunna genomföra en ökad energiundervisning i det allmänna skolväsendet är dels läroböckernas styrande inverkan på utformningen av undervisningen, dels att lärarna får en ordentlig fortbildning i energifrågor.

Med nytt underlag som t ex energikommissionens slutrapport ges förhoppningsvis nya utgångspunkter även för skolundervisningen.

1.3 *Utvärderingar*

Till en översikt av utbildningsverksamheten hör också den allmänna energidebatten i press, radio/TV, politisk och annan mötesverksamhet m m samt människors upplevelse av den. Veterligen finns det endast ett litet undantag för en värdering av utbildningsmomentets innebörd och betydelse.

Dåvarande Föreningen för elektricitetens rationella användning (Fera) gjorde 1975 ett 10-tal gruppintervjuer med föreningsfunktionärer och enskilda människor utan föreningsengagemang. Bl a efterfrågades synpunkter på energidebatten. Ytterligare 14 gruppintervjuer gjordes 1976. Fera gjorde följande sammanfattning av intervjuerna.

- ☐ "Energidebatten får i stort sett underbetyg som informationskälla betraktad. Det gäller både bland föreningsrepresentanter och konsumenter. Man talar om den som motsägelsefull, vilseledande, onödigt svårbegriplig, ofullständig, vinklad osv. Det har visserligen också sagts en del positivt, men huvudintrycket är besvikelse.
- ☐ Delvis som en förklaring härtill har det framkommit åtskillig kritik av massmedia, främst pressen, även om den kritiken inte specificerats. Som en annan förklaring återkommer gång på gång det faktum, att expert står mot expert. Även detta gäller båda kategorier (föreningsfolk och "vanligt folk").
- ☐ Kärnkraften har dominerat för mycket – man saknar information om alternativa energikällor.
- ☐ Det har också sagts en del positivt. Främst att energifrågan är utomordentligt viktig och att debatten därför är angelägen. Vidare har den utlöst en nyttig omprövning och riktat uppmärksamheten på nödvändigheten att hushålla med våra naturresurser.
- ☐ Energifrågan får inte vara slutdebatterad i och med våren – det behövs mera information och en fortsatt men lugnare, sakligare debatt."

1.4 *Sammanfattning*

Sammanfattningsvis kan sägas att utbildningsverksamheten på energiområdet

a) använder sig mestadels av etablerade former och kanaler såsom frivilligt deltagande i kurser, studiecirklar etc,
b) inte arbetar med att skapa motivation för att ta del av utbildningen, utan förutsätter att sådan motivation föreligger. Därmed når utbildningen endast en relativt liten grupp medvetna människor. Den missar medborgare som enbart läser populärpress, enbart lyssnar på radions P3 och har en osäker målgrupp bland dem som läser litet av tidningarnas allmänna och samhällsorienterande innehåll. Lågkonsumenterna av information finns identifierade bl a i 1972 års pressutredning.
c) saknar ett samlat och otvetydigt socialt och demokratiskt medvetet syfte att, systematiskt rullande på lång sikt, förbättra medborgarnas underlag för fria, självständiga ställningstaganden i energipolitiska frågor samt deras möjligheter att ta del av informationen under kris. De kan idag, ej utan grund, ha anledning till misstro mot en del information och utbildning; kortsiktiga pragmatiska eller propagandistiska motiv tycks blandas med saklighet och förutsättningslöshet.
d) saknar en samlad organisatorisk form för initiativ, ansvar, planering, anpassning, uppföljning och medelsförsörjning.

2 Förutsättningar

Utan att kunna förebringa ett ännu större och säkrare underlagsmaterial, förs här följande resonemang om en allmän utbildningsverksamhet utifrån antagandet:

Trots den uppmärksamhet som energiförsörjningen rönt i allmän debatt och i olika utbildningssammanhang, så föreligger en bristande överensstämmelse mellan å ena sidan de faktiska problemen kring vår energiförsörjnings alltmer påträngande svårigheter, och å andra sidan människors upplevelse därav och kunskaper därom både kvantitativt och kvalitativt.

Okunnigheten kan tyckas vara orimligt stor, engagemanget för splittrat och sparmedvetandet för motivlöst.

Den diskrepansen är en olägenhet för debatt och politisk beslutsprocess. Den innebär också ett *beredskapsproblem:* Utan allmänhetens förberedelse kan ingen regleringsåtgärd i fredskris vinna dess stöd och uppslutning och utan allmänt stöd är regleringsåtgärders effekt oviss.

2.1 *Vårt försörjningsläge*

De västerländska industristaternas energiförsörjning dikteras med vissa nationella variationer av bl a

högt beroende av oljetillförseln,

sinande oljekällor,

oljeimportens stigande andel av handelsbalansens kostnadssida,

vattenkraftens begränsade möjligheter,

osäkerheten om kärnkraftens omfattning,

osäkerheten om användbarheten av kol, naturgas m fl fossila råvaror,

brist på utvecklad teknik för förnyelsebara energikällor såsom vind-, sol-, vågenergi m fl,

osäkerheten om fusionsenergin,

otillräcklig spareffekt trots sparkampanjer sedan flera år,

pågående miljöförstöring genom utsläpp av svaveldioxid, koldioxid, tungmetaller m m,

konsekvenser av den vidgande klyftan i den s k nord-syd-relationen vad gäller bl a fördelning av råvaror, etc.

Utan vare sig ytterligare listning eller analys av faktorernas innebörd kan energiförsörjningsläget betecknas som oklart. Påståendet bildar en av utgångspunkterna för denna promemorias förslag att en allmän energiutbildning bör starta snarast.

Såväl totalbilden av energiförsörjningens problematik, behovet av långsiktig planering där alla åtgärder samverkar, behovet av större samsyn och enighet som stöd för denna planering, som allmänhetens uppfattning av utbildningsinnehållet talar för att beredskapssynpunkten på utbildningen inte bör ses avgränsad från en, traditionellt sett, "fredlig" utbildning.

Utbildningsplaneringen bör ske i medvetande om att försörjningskriser är en troligen ofrånkomlig del i ett större händelseförlopp.

Samhällsplaneringen inriktas på ett tänkt möjligt normalläge i framtiden. Allmänutbildningen bör samfasas därmed.

3 Förslag

A. Energikommissionen, SIND eller annat permanent organ får i uppdrag att genomföra planeringen och sedan tillförsäkras resurser för att systematiskt och på lång sikt kunna bedriva en allmän energiutbildning både för normalläge och för krisläge. Planeringen sker i samarbete med folkrörelserna och berörda myndigheter.

B. Utbildningsplaner skall förberedas genom att
a) klarlägga kunskapsnivåer, motivationsgrader, utbildningsbehov,

b) kartlägga utbildningsverksamhet i nuläget, göra värdering därav; inventera befintligt och behövligt studiematerial,

c) indela i huvudsak hela folket i målgrupper,

d) val av metoder att nå, motivera och initiera olika målgrupper, samråd med bildningsförbund, folkrörelser, berörda myndigheter m m.

e) utbildningsplaner färdigställs; organisation och budget föreslås.

C. Hållpunkter i utbildningsplanerna.

1. Ryggraden i utbildningen bör vara den frivilliga studieverksamheten inom bildningsförbund och övriga folkrörelser.

2. Som kompletterande former kan prövas åtgärder som t ex studieverksamhet på arbetsplatser under betald arbetstid bekostad av allmänna medel. För icke yrkesarbetande erbjuds undervisning genom Sveriges Utbildningsradio, vidare genom särskild satsning på husmorsföreningar, ungdomsorganisationer och pensionärsföreningar.

3. Kompletterande former av särskild art krävs för lågkonsumenter av samhällsinformation. Man måste vara beredd att göra stora och troligen mycket kostnadskrävande insatser speciellt för dem. Det gäller dels motivationsskapande åtgärder, dels ströinformation via udda kanaler med mycken repetition av enkla grundfakta i svagt stigande svårighetsgrad under avgränsade perioder. Varje period har ett kunskapsmål och tester bör fortlöpande göras om i vilken grad detta uppnåtts.

4. Kompletterande former bör planeras för invandrarna.

5. Så långt möjligt körs alla studieprogram samtidigt år från år under fastlagda perioder, t ex 1 oktober – 15 november samt 1 februari – 15 mars, eller vilket man vill. Därmed erhålls möjlighet till studieplanering på lång sikt för den enskilda människan, möjlighet till samordning mellan olika insatser och en grund för det fortlöpande planeringsarbetet.

6. I planeringen måste skolans verksamhet uppmärksammas och läroplaner diskuteras med skolöverstyrelsen, länsskolenämnden, lärarförbund m fl, varvid eftersträvas samsyn beträffande frågor om förberedelse till och samordning med den allmänna energiutbildningen av äldre generationer.

7. Den tidigare understrukna beredskapssynpunkten på utbildningsbehovet blir till större delen automatiskt tillgodosedd med programmets innehåll. Angeläget är att ÖEF:s informationsansvariga styrgrupp för krisinformation bör medverka vid utbildningsprogrammets planering.

D. Parallellt med förberedelserna och färdigställandet av utbildningsplanerna tillsätts en projektgrupp med uppgift att i en skrift kortfattat och översiktligt samla en dokumentation av det informations- och kunskapsområde som berörs av energiförsörjningen. Planering sker för lägesbetingade revideringar med jämna mellanrum.

Bilaga 10 Förteckning över informationsmaterial, skrifter, promemorior m m som tillkommit under AIF:s planeringsarbete

☐ Sparinformationens och systeminformationens förberedda informationsmaterial (manuskript, originalutföranden m m) förvaras i upprättande s k beredskapsarkiv hos ÖEF för vidare bearbetning och aktuellthållning.

☐ Målgruppsboken (jfr rapporten under 5). Den är framställd med tanke på de centrala regleringsorganens behov av snabb och rationell distribution av tidvis mycket omfattande informationsmaterial. Målgruppsboken är framställd i 20 ex. Dessa förvaras dels hos ÖEF, dels hos styrgruppen och de planeringsansvariga myndigheterna. Fortlöpande skall genomföras revideringar och kompletteringar.

☐ Ordlista för energikris. AIF har under planeringsarbetet låtit utarbeta en ordlista om ca 250 uppslagsord med anknytning till en energikris och dess handläggning. En provupplaga på 3 000 exemplar har getts ut och delvis kommit till användning vid kurser för regleringstjänstemän. Under den närmaste tiden efter AIF-rapportens färdigställande skall den användas vid fortsatta kurser främst på regional och kommunal nivå. Med ledning av erfarenheter därifrån och från remissyttranden i andra sammanhang kan en ny utgåva senare planeras.

☐ Plan för utbildning av regleringstjänstemän (jfr rapporten under 8). Som underlag för AIF:s förslag har tjänat en förstudie som utarbetats av konsulterna Per Simonsson och Rolf Estelle, AR-bolaget.

☐ Undersökningsprogram (jfr rapporten under 9). Som underlag för AIF:s förslag har tjänat en promemoria utarbetad av byrådirektör Hans Dartell, Nämnden för samhällsinformation.

☐ Tidskrifter som informationskanaler i energifrågor. En analys utförd på uppdrag av överstyrelsen för ekonomiskt försvar. Författare är forskningsassistenterna Claes-Olof Olsson och Lennart Weibull vid Göteborgs universitets statsvetenskapliga institution. Analysen ingår i institutionens rapportserie som nr 1977:1 (jfr bilaga 1).

☐ Dagspressens behandling av riksdagens försvarsdebatt 1977. En sammanställning utförd på uppdrag av överstyrelsen för ekonomiskt försvar. Författare är forskningsassistent Claes-Olof Olsson vid Göteborgs universitets statsvetenskapliga institution. Sammanställningen ingår i institutionens rapportserie som nr 1977:3 (jfr bilaga 7).

☐ Informationsberedskap för kristid – en diskussionspromemoria utarbetad på uppdrag av AIF av direktör Lars Aldemark, Relationskonsult AB. Promemorian har beställts av AIF som en del av underlaget till utarbetandet av förslaget om olika planeringsalternativ för informationsberedskapen (jfr rapporten under 4).

☐ Informationsberedskap på kommunal nivå. Synpunkter med utgångspunkt i förhållandena i Trollhättans kommun av kanslichefen Rolf Almér, informationssekreteraren Karl-Erik Olsson och chefredaktören Lasse Schultz, Trollhättan (jfr rapporten under 6.5).

☐ Övergripande information. PM utarbetad av krispoolen varav avsnittet om ÖEF-bulletinen ingår som bilaga 2.

☐ Riktlinjer för informationsgivning vid krislägen. AIF har genom krispoolen låtit utarbeta en informationshandlening vid energikris. Skriften är avsedd att utges i normalläget och användas vid utbildning av tjänstemän inom den totala regleringsorganisationen (jfr rapporten under 5.2 och bilaga 3).

☐ Informationsaktiviteter i normalläge om ÖEF och det ekonomiska försvaret. Inom krispoolen har upprättats en promemoria som skisserar en aktion, vars mål är att göra det ekonomiska försvaret bättre känt (jfr bilaga 8) samt ett utkast till en broschyr – Vår beredskap för energikris – som avses publiceras när beslut fattats med anledning av RLU.

Det material som redovisats i denna bilaga, liksom protokoll, minnesanteckningar, sammanställningar och förslag gjorda av AIF:s ledamöter och sekretariat samt krispoolen, förvaras i ÖEF:s arkiv.

KUNGL. BIBL.
9 SEP 1977
STOCKHOLM

Statens offentliga utredningar 1977

Kronologisk förteckning

1. Totalförsvaret 1977–82. Fö.
2. Bilarbetstid. K.
3. Utbyggd regional näringspolitik. A.
4. Sjukvårdsavfall. Jo.
5. Kvinnlig tronföljd. Ju.
6. Översyn av det skatteadministrativa sanktionssystemet 1. B.
7. Rätten till vapenfri tjänst. Fö.
8. Folkhögskolan 2. U.
9. Betygen i skolan. U.
10. Utrikeshandelsstatistiken. E.
11. Forskning om massmedier. U.
12. Kommunal och enskild väghållning. K.
13. Sveriges samarbete med u-länderna. Ud.
14. Sveriges samarbete med u-länderna. Bilagor. Ud.
15. Handelsstålsindustrin inför 1980-talet. I.
16. Handelsstålsindustrin inför 1980-talet. Bilagor. I.
17. Översyn av jordbrukspolitiken. Jo.
18. Inflationsskyddad skatteskala. B.
19. Radio och tv 1978–1985. U.
20. Kommunernas ekonomi 1975–1985. B.
21. Svensk undervisning i utlandet. U.
22. Arbete med näringshjälp. A.
23. Psykiskt störda lagöverträdare. Ju.
24. Näringsidkares avbetalningsköp m. m. Ju.
25. Båtliv 2. Registerfrågan. Jo.
26. Kvinnan och försvarets yrken. Fö.
27. Revision av vattenlagen. Del 4. Förslag till ny vattenlag. Ju.
28. Kortare väntetider i utlänningsärenden. A.
29. Konkursförvaltning. Ju.
30. Elektronmusik i Sverige. U.
31. Studiestöd. U.
32. Konsumentskydd vid köp av begagnad personbil. Ju.
33. Allmänflygplats–Stockholm. K.
34. Inrikesflygplats–Stockholm. K.
35. Inrikesflygplats–Stockholm. Bilagor. K.
36. Ersättning för brottsskador. Ju.
37. Underhåll till barn och frånskilda. Ju.
38. Folkbildningen i framtiden. U.
39. Företagsdemokrati i kommuner och landstingskommuner. Kn.
40. Socialtjänst och socialförsäkringstillägg. S.
41. Socialtjänst och socialförsäkringstillägg. Sammanfattning. S.
42 Kronofogdemyndigheterna. Kn.
43. Koncentrationstendenser inom byggnadsmaterialindustrin. I.
44. Skyddad verkstad–halvskyddad verksamhet. A.
45. Information vid kriser. H.

Statens offentliga utredningar 1977

Systematisk förteckning

Justitiedepartementet

Kvinnlig tronföljd. [5]
Psykiskt störda lagöverträdare. [23]
Näringsidkares avbetalningsköp m. m. [24]
Revision av vattenlagen. Del 4. Förslag till ny vattenlag. [27]
Konkursförvaltning. [29]
Konsumentskydd vid köp av begagnad personbil. [32]
Ersättning för brottsskador. [36]
Underhåll till barn och frånskilda. [37]

Utrikesdepartementet

Biståndspolitiska utredningen. 1. Sveriges samarbete med u-länderna. [13] 2. Sveriges samarbete med u-länderna. Bilagor. [14]

Försvarsdepartementet

Totalförsvaret 1977–82. [1]
Rätten till vapenfri tjänst. [7]
Kvinnan och försvarets yrken. [26]

Socialdepartementet

Socialutredningen. 1. Socialtjänst och socialförsäkringstillägg. [40] 2. Socialtjänst och socialförsäkringstillägg. Sammanfattning. [41]

Kommunikationsdepartementet

Bilarbetstid. [2]
Kommunal och enskild väghållning. [12]
Allmänflygplats–Stockholm. [33]
Brommautredningen. 1. Inrikesflygplats–Stockholm. [34] 2. Inrikesflygplats–Stockholm. Bilagor. [35]

Budgetdepartementet

Översyn av det skatteadministrativa sanktionssystemet 1. [6]
Inflationsskyddad skatteskala. [18]
Kommunernas ekonomi 1975–1985. [20]

Utbildningsdepartementet

Folkhögskolan 2. [8]
Betygen i skolan. [9]
Forskning om massmedier. [11]
Radio och tv 1978–1985. [19]
Svensk undervisning i utlandet. [21]
Elektronmusik i Sverige. [30]
Studiestöd. [31]
Folkbildningen i framtiden. [38]

Jordbruksdepartementet

Sjukvårdsavfall. [4]
Översyn av jordbrukspolitiken. [17]
Båtliv 2. Registerfrågan. [25]

Handelsdepartementet

Information vid kriser. [45]

Arbetsmarknadsdepartementet

Utbyggd regional näringspolitik. [3]
Arbete med näringshjälp. [22]
Kortare väntetider i utlänningsärenden. [28]
Skyddad verkstad–halvskyddad verksamhet. [44]

Industridepartementet

Handelsstålsutredningen. 1. Handelsstålsindustrin inför 1980-talet. [15] 2. Handelsstålsindustrin inför 1980-talet. Bilagor. [16]
Koncentrationstendenser inom byggnadsmaterialindustrin. [43]

Kommundepartementet

Företagsdemokrati i kommuner och landstingskommuner. [39]
Kronofogdemyndigheterna. [42]

Ekonomidepartementet

Utrikeshandelsstatistiken. [10]

Anm. Siffrorna inom klammer betecknar utredningarnas nummer i den kronologiska förteckningen

KUNGL. BIBL.
9 SEP 1977
STOCKHOLM

LiberFörlag
Allmänna Förlaget

ISBN 91-38-03594-4
ISSN 0375-250X